

Република Македонија

ПРОГРАМА НА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ

2016 ГОДИНА

јануари 2016 година

Содржина

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ.....	3
1. ОПШТА РАМКА И ЦЕЛИ НА ЕКОНОМСКАТА ПОЛИТИКА.....	4
1.1. Реализирани активности согласно заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог помеѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција од 12 мај 2015 година	5
2. МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА	11
2.1. Последни макроекономски движења.....	11
2.2. Среднорочно макроекономско сценарио.....	23
2.3. Алтернативно сценарио и ризици.....	36
3. ФИСКАЛНА РАМКА.....	38
3.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	38
3.2. Извршување на Буџетот во 2015 година	39
3.3. Среднорочни буџетски очекувања.....	41
3.4. Структурен дефицит	46
3.5. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг.....	47
3.6. Сензитивна анализа	51
3.7. Одржливост на јавните финансии	53
3.8. Институционални карактеристики	54
4. ПРИОРИТЕТНИ СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ЗА ПЕРИОДОТ 2016-2018 ГОДИНА.....	55
4.1. Идентификација на клучните пречки за раст и конкурентност	55
4.2. Приоритетни структурни реформи по области.....	56
4.2.1. Управување со јавните финансии.....	56
4.2.2. Инфраструктура.....	57
4.2.2.1. Транспорт.....	57
4.2.2.2. Енергетика.....	61
4.2.3. Секторски развој.....	64
4.2.3.1. Развој на земјоделскиот сектор.....	64
4.2.3.2. Развој на секторот индустрија.....	68
4.2.3.3. Развој на секторот услуги.....	69
4.2.4. Деловно окружување, корпоративно управување и намалување на неформалната економија.....	72
4.2.5. Технолошка апсорпција и иновации.....	78
4.2.6. Трговска интеграција.....	83
4.2.7. Вработеност и пазар на труд.....	87
4.2.8. Поттикнување на социјалната инклузија, борба против сиромаштијата и промовирање на еднакви можности	92
4.3. Резиме на приоритетните реформи	95
5. БУЏЕТСКИ ИМПЛИКАЦИИ НА СТРУКТУРНИТЕ РЕФОРМИ	96
6. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРАШАЊА И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ	96
7. ПРЕГЛЕД НА ПОДАТОЦИ.....	99
Анекс 1: Табели	99
Табела 10. Матрица на потребни средства	106
Табела 11: Распоред на имплементација на структурните реформи	111
Табела 12: Резиме на структурните реформи	117
Анекс 2: Придонес од консултациите со заинтересираните страни за ПЕР 2016-2018.....	125

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АВРМ	Агенција за вработување на Република Македонија
АД	акционерско друштво
АКН	Агенција за катастар на недвижности
АППРМ	Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Македонија
АСИПИРМ	Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот на Република Македонија
БДП	Бруто домашен производ
БЕЕР	behavioral equilibrium exchange rate
ВФП	вкупна факторска продуктивност
ГИС	Географски информатионен систем
ГП	Граничен премин
ДДВ	Данок на додадена вредност
ДЗС	Државен завод за статистика
ДИТ	Државен инспекторат за труд
ДХВ	државни хартии од вредност
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕДИФ	Фонд за развој на претпријатијата и иновации за Западен Балкан
ЕИБ	Европска инвестициска банка
ЕК	Европска комисија
ЕЛЕМ	Електрани на Македонија
ЕНЕР	Единствен национален електронски регистар на прописи
ЕСА	Европски систем на сметки
ЕУ	Европска унија
ЕЦБ	Европска централна банка
ИКТ	Информатички и комуникациски технологии
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИПАРД	Инструмент за претпристапна помош за рурален развој
ИПВ	Индивидуален план за вработување
ИТ	Информатички технологии
ЈИЕ	Југоисточна Европа
ЈПДП	Јавно претпријатие за државни патишта
КОСМЕ	Програма на ЕУ за конкурентност на мали и средни претпријатија
КО	катастарска општина
КФВ	Германска банка за обнова
ЛПИС	Системот за идентификација на земјишни парцели
МБПР	Македонска банка за поддршка на развојот
МЕПСО	Македонски електропреносен систем оператор
МЖ	Македонски железници
МИП	Меѓународна инвестициска позиција
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
МОН	Министерство за образование и наука
МОТ	Меѓународна организација на трудот
МСП	Мали и средни претпријатија
МТBF	Среднорочна буџетска рамка
МТЕФ	Среднорочна рамка на расходи
НБРМ	Народна банка на Република Македонија
НИПП	Национална инфраструктура на просторни податоци
НКТТ	Национална канцеларија за трансфер на технологии
НРК	Национална рамка на квалификации
ОВЖС	Оцена на влијанието врз животната средина
п.п.	процентен поен
ПЕР	Програма на економски реформи
ПЕФА	Public Expenditure and Financial Accountability
РЕДК	Реален ефективен девизен курс
РОА	поврат на средства
РОЕ	поврат на капитал
СДИ	Странски директни инвестиции
СЕЕТО	Транспортната опсерваторија на југоисточна Европа
СПВ	Специјални права за влечење
СПП	социјална парична помош
ССА	Спогодба за стабилизација и асоцијација
СТО	Светска трговска организација
ТЕН-Т	Транс-Европска транспортна мрежа
ТИРЗ	Технолошко индустриски развојни зони
ФАО	Организацијата за исхрана и земјоделство на ООН
ФИТР	Фонд за иновации и технолошки развој
ЦЕБ	Банка за развој при Советот на Европа
ЦЕФТА	Централноевропски договор за слободна трговија
WBIF	Western Balkans Investment Framework

1. ОПШТА РАМКА И ЦЕЛИ НА ЕКОНОМСКАТА ПОЛИТИКА

Европската унија во Стратегијата за проширување од октомври 2013 година вовеле нов пристап на економско управување, кое стана клучен столб во процесот на проширување. Главна цел на овој нов приод е да им помогне на земјите од проширувањето најпрво да се справат со економските основи за да ги исполнат економските критериуми за пристапување. Подобрување на економското управување во земјите од проширувањето е важно за одржување на поддршката за проширувањето во Европската унија (ЕУ).

Новиот пристап на економско управување во процесот на проширување е инспириран од процесот Европски семестар на ниво на ЕУ. Овој пристап подразбира важна промена во дијалогот за економските политики и подобро известување со цел да се дадат појасни насоки на реформите потребни за поддршка на долгорочен економски раст и конкурентност. Земјите од Западен Балкан, меѓу кои и Република Македонија, од 2015 година се поканети да ги подобрат економските политики и економското управување преку подготовка на годишни Програми за економски реформи (ПЕР).

Програмата на економски реформи за 2016 година е втор ваков документ изработен согласно насоките дадени од страна на Европската комисија (ЕК). Програмата ја прикажува среднорочната макроекономска и фискална рамка, како и секторските структурни реформи за промовирање на конкурентноста и растот.

Макроекономската политика на Република Македонија е во функција на остварување на стратешките определби за долгорочен и одржлив економски раст, задржување на финансиската и макроекономската стабилност, зголемување на конкурентноста на економијата, зголемување на вработеноста и подобрување на животниот стандард на населението. Република Македонија ќе продолжи да води адекватна фискална политика насочена кон задржување на макроекономската стабилност и поттикнување на економската активност преку зголемување на квалитетот на јавните финансии, зголемување на капиталните расходи за подобрување на инфраструктурата и јакнење на способноста на приватниот сектор за раст и отворање нови работни места. Основната цел на монетарната политика ќе биде одржување на ценовната стабилност преку задржување на стабилниот девизен курс на денарот во однос на еврото, во функција на создавање поволен макроекономски амбиент за долгорочен економски развој.

Овие цели ќе бидат остварени преку унапредување на деловното окружување, поддршка на иновативноста, претприемништвото и малите и средните претпријатија (МСП), развој на човечкиот капитал и економската инфраструктура на земјата, поттикнување на инвестициската активност, привлекување странски директни инвестиции (СДИ), развој на земјоделството и унапредување на надворешната трговија.

Програмата е изработена во согласност со Програмата за работа на Владата на Република Македонија 2014 – 2018 година и останатите национални стратешки документи, како Националната програма за усвојување на правото на ЕУ, Спогодбата за стабилизација и асоцијација и националните секторски стратегии. Исто така, Програмата е во согласност со Стратегијата на ЕУ за брз, одржлив и сеопфатен економски развој „Европа 2020“, како и Стратегијата за Југоисточна Европа - ЈИЕ 2020 на Советот за регионална соработка наречена „Работни места и просперитет во европската перспектива“ која одблиску ја следи визијата на Стратегијата „Европа 2020“. При подготовката на Програмата земени се предвид и забелешките и препораките од Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2015 година, како и специфичните препораки од Министерскиот дијалог од мај 2015 година.

Во подготовката на документот учествуваат сите надлежни државни институции, но свој придонес во креирањето дадоа и социјалните партнери и бизнис заедницата.

1.1. Реализирани активности согласно заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог помеѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција од 12 мај 2015 година

Заклучок 1. Да се подобри управувањето со јавните финансии, придржување до среднорочните фискални таргети за периодот 2015-2017 година и спроведување консолидација, буџетскиот дефицит во 2017 година да изнесува 2,9% од БДП. Дополнителниот фискален простор да се користи за натамошни мерки за консолидација, да се заштитат капиталните расходи во случај на неочекувани буџетски притисоци. Да се врши строга контрола врз трансферите, пензиите и платите во јавниот сектор. Среднорочна рамка на расходи. Да се информира за големината на државната администрација и платниот список.

Во новата Фискална стратегија 2016-2018 главен приоритет во среднорочниот период останува фискалната консолидација. Со оглед на тоа што Република Македонија има умерено ниво на јавен долг, динамиката на фискална консолидација во следниот среднорочен период е дизајнирана соодветно со динамиката на движењата во реалниот сектор и случувањата во европската економија. Така, фискалната политика во наредниот период обезбедува постепено намалување на нивото на буџетскиот дефицит кој за 2016 година е планиран на ниво од 3,2% од БДП, во 2017 година - 2,9% од БДП, а во 2018 година - 2,6%.

Министерството за финансии континуирано ја следи реализацијата на планот на приходите и другите приливи, расходите и другите одливи на Буџетот на Република Македонија, при што се преземаат соодветни мерки за запазување на поставениот фискален таргет и обезбедување простор за реализација на приоритетните инфраструктурни вложувања.

Во насока на подобрување на управувањето со јавните финансии во текот на 2015 година СИГМА¹ спроведе мисија за обезбедување релевантни информации во областа на јавната администрација и јавните финансии. Исто така, во текот на 2015 година спроведена е Проценка на јавните расходи и финансиската отчетност согласно ПЕФА² (Public Expenditure Financial Accountability) Методологија. Препораките од овие два извештаи ќе се земат во предвид при изработката на Програмата за реформи во управувањето со јавни финансии.

Од декември 2015 година преку ИПА 2011 започна имплементацијата на Проектот за зајакнување на среднорочното буџетско планирање за ефикасно управување со јавните финансии, чии главни активности ќе бидат насочени кон утврдување програмска класификација на расходите, зајакнување на капацитетите за среднорочно планирање и известување согласно ЕСА методологијата. Очекувани резултати од проектот, покрај програмската класификација, се и подготовката на среднорочна буџетска рамка на расходи, при што концептот за имплементација на среднорочна буџетска рамка (MTBF) и среднорочна рамка на расходи (MTEF) ќе биде соодветно дефиниран, а согласно со тоа ќе бидат подготвени и соодветни законски измени, упатства и подзаконски акти.

Во однос на строгата контрола на пензиите и платите во јавниот сектор истакнуваме дека какво било идно зголемување ќе биде проследено со детална анализа за фискалниот простор и во согласност со фискалната кондиција и ефектите од надворешните економски движења.

Согласно податоците на Министерството за информатичко општество и администрација³ од јули 2015 година, обемот и структурата на вработени во јавен сектор е следниот:

ОПШТ ВЛАДИН СЕКТОР	Институции на централно ниво: Собрание, Влада, министерства, органи во состав, фондови, агенции, дирекции, комисии, комитети, регулатори, Народна банка и други правни лица на централно ниво	19.938
	Одбрана и вработени во Министерство за одбрана	7.130
	Полиција и вработени во Министерство за внатрешни работи	10.496
	Правосудство: судови, јавни обвинителства, казнено-поправни, воспитно поправни установи и друго институции	4.483
	Социјална и детска заштита: центри за социјални работи, градинки, домови за стари лица, заводи и други институции од дејноста	5.169
	Култура и наследство: домови на култура, музеи, театри, библиотеки, заводи и други институции од дејноста	3.269
	Образование и наука: основни и средни училишта, университети, ученички и студентски домови и други институции од дејноста	33.826
	Здравство: јавни здравствени установи, заводи и други институции од дејноста	18.948
	Општини: општински администрации	5.846
	ВКУПНО ОПШТ ВЛАДИН СЕКТОР	109.105
	ЈАВНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА	19.148
	ВКУПНО ЈАВЕН СЕКТОР	128.253

¹ <http://www.sigmaweb.org/publications/Baseline-Measurement-2015-fYRMacedonia.pdf>

² <https://www.pefa.org/en/assessment/mk-decl5-pfmp-r-public-en>

³ <http://mioa.gov.mk/files/dokumenti/Obem%20i%20struktura%20na%20vработени%20vo%20javniot%20sektor.pdf>

Заклучок 2. Подобрување на структурата на расходите, приоритизација на инвестициските проекти во согласност со нивниот продуктивен потенцијал, поголема транспарентност на анализите за исплатливост на проектите. Навремени и детални податоци за планираните и извршените капитални расходи.

Еден од столбовите на кои се темели Буџетот за 2016 година е висок износ на капитални инвестиции за да се помогне развојот на македонската економија и да се подобри нејзината конкурентност. Во рамки на јавните инвестиции предвидена е реализација на инвестициски проекти за подобрување на транспортната мрежа во земјата, подобрување на енергетската и комуналната инфраструктура и др.

Имено главниот фокус ќе биде кон изградба и рехабилитација на патната и железничката инфраструктура и интензивирање на активностите околу изградбата на Националниот гасоводен систем, како и значителни инвестиции во социјалната инфраструктура. Во текот на подготовката на инвестиционите проекти задолжително се изработува Студија за изводливост на проектот во која мора да биде вклучена и анализа на исплатливоста на проектот, врз основа на што се носи одлука за финансирање на проектот. Република Македонија ја прифати методологијата за инфраструктурни инвестициски проекти на ЕУ прилагодена за земјите од Западен Балкан. Основан е Национален инвестициски комитет кој го усвои Единствениот список на проекти кој е доставен до Европската комисија на 9 декември 2015 година од страна на Националниот ИПА Координатор.

Овие инвестиции, покрај тековниот позитивен ефект врз економската активност, на подолг рок ќе влијаат и кон зголемување на конкурентноста на земјата. Определбата за постојано зголемување на јавните инвестиции во изминатите години се покажа како добра за повеќе сектори, пред сè за градежништвото, кое забележа просечен годишен раст од 8,8% во последните три години, како и за индустријата индиректно, која порасна за 8,3% просечно годишно во истиот период.

Расходната страна на Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период е планирана во функција на целосна поддршка на македонската економија преку значителни инвестиции во инфраструктурни проекти, како и подобрување на економската положба на таргетирани групи население (пензионери и корисници на социјални надоместоци). Притоа ќе продолжи спроведувањето дисциплинирана буџетска потрошувачка со нагласен акцент на рестриктивност и ригорозна контрола на помалку продуктивните трошоци, за сметка на значителните инвестиционите вложувања во капитални проекти, пред сè во инфраструктурата.

Во следните три години се очекува значителен износ од Буџетот да се намени за јавни инвестиции, кои ја претставуваат развојната компонента на фискалната политика, како предуслов за подобрување на економските перспективи, како и за подобар и поквалитетен живот на граѓаните. За повеќе детали види дел 3.3.

Заклучок 3. Подобрување на фискалната транспарентност преку посеопфатни податоци за долгот на јавните претпријатија и потенцијалните обврски во Стратегијата за управување со државниот долг, информирање за заостанатите долгови. Известување според ЕСА 2010 година и продолжување со фискалните известувања. Продолжување со строга контрола на гарантираното и негарантирано задолжување на јавните претпријатија и општините.

Транспарентноста во делот на податоците за јавен долг е подобрена во 2014 година кога се надгради презентирањето на овие податоци. Имено, со последните измени на Законот за јавен долг, Министерството за финансии објавува сеопфатна табела⁴ за состојбата на вкупниот јавен долг на квартална основа, во која се вклучени долгот на централната влада, долгот на општините и гарантираниот долг на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост. Во претходниот период се објавуваше долгот на централната влада, а објавата на останатите сегменти на јавниот долг беше јавно достапна, но дисперзирана на повеќе места и извори. Исто така, Министерството за финансии подготвува Годишен извештај за јавниот долг⁵ кој претставува сеопфатен извештај во кој се прикажува висината и структурата на јавниот долг, како и преземените активности во изминатиот период за управување со јавниот долг.

Во врска со процесот на издавање нови гаранции, Министерството за финансии води сметка за долгорочната одржливост на долгот, така што процесот за реализирање нови задолжувања е строго регулиран и подлежи на постапката за задолжување утврдена во Законот за јавен долг, според која барателите на гаранции треба да исполнат одредени критериуми за да може државата да издаде гаранција. Негарантираниот долг е незначителен и не се очекува да порасне во следниот период.

Од ноември 2015 година преку ИПА 2011 ќе започне имплементација на Проектот за зајакнување на среднорочното буџетско планирање за ефикасно управување со јавните финансии, чии главни активности ќе бидат насочени кон утврдување на програмска класификација на расходите, зајакнување на капацитетите за среднорочно планирање и известување согласно ЕСА методологијата, вклучително и податоците за долгот. Унапредување на фискалното известување е третата компонента од наведениот проект.

⁴ <http://www.finance.gov.mk/mk/node/57>

⁵ <http://www.finance.gov.mk/mk/node/60>

Заклучок 4. Подобрување на вработливоста на работниците, со подобро усогласување на вештините со потребите на побарувачката на работна сила, особено преку развивање на образовниот систем. Унапредување на оценувањето на ефектите на активните политики на пазарот на трудот, со акцент на подобро таргетирање на развојот на вештини, и навремено информирање за методологијата и резултатите.

Во октомври 2015 година беше усвоена Национална стратегијата за вработување на Република Македонија 2020 година чија основна цел е зголемување на вработеноста, квалитетот на работните места и продуктивноста, со посебен фокус на ранливите групи население. Мерките во Стратегијата се насочени кон зголемување на ефективностa и ефикасноста на политиката за вработување, со посебна поддршка на ранливите категории население, унапредување на капацитетот на приватниот сектор за креирање работни места и унапредување на образовниот систем кој ќе продуцира знаења и вештини според потребите на работодавачите.

Кон крајот на август 2015 година беше донесен Акциски план за намалување на невработеноста на младите 2016-2020 година, насочен кон подобрување на усогласеноста на понудата на вештини со барањата на пазарот на трудот; промовирање на отворањето работни места предводено од приватниот сектор и олеснување на преминот на младите лица на пазарот на труд.

Оперативниот план за услугите на пазарот на труд и активните програми и мерки за вработување за 2015 година опфати околу 16.000 лица за што беа обезбедени 628,5 милиони денари. Оперативниот план се подготви согласно со забелешките од Оценката на влијанието на мерките направена во 2014 година од страна на надворешни експерти⁶. АВРМ континуирано врши мониторирање на перформансите на учесниците во мерките. За ефектите од активните мерки и политики види дел 4.2.7.

Во Оперативниот план за услугите на пазарот на труд и активните програми и мерки за вработување за 2016 година предвидено е да бидат опфатени околу 14.000 лица за што се предвидени 693,3 милиони денари.

Во последниот квартал од 2015 започна имплементацијата на реформските процеси за финализирање на модернизацијата на 2. и 3. годишното средно стручно образование во контекст на доживотното учење, како и унапредување на системот за образование на возрасни. Исто така, започнува реформата и на 4. годишното стручно образование и на пост-средношколското стручно образование.

Се формираше Националниот одбор за македонската рамка за квалификации и се продолжи со референцирањето кон Европската рамка на квалификации. Во 2015 година верифицирани се 24 програми за обуки што водат до квалификации или дел од квалификација и 5 програми за стекнување вештини. Исто така, верифицирани се и 16 институции за понуда на услуги за обуки. Покрај 80 усвоени стандарди на занимање согласно со пазарот на трудот изработени се уште 2 стандарда на занимање кои треба да се усвојат. Усвоена е Концепција за неформално образование и информално учење и Концепција за основно образование на возрасните со цел валидација на претходното учење за стекнување на квалификација или дел од квалификација.

Во рамките на Проектот за развој на вештини и поддршка на иновациона дејност изработена е прелиминарна студија со алатки за проценка на идните потреби од вештини на пазарот на труд во Република Македонија, што ги опфаќа резултатите од прогнозите продуцирани врз основа на економетрискиот модел. Во тек е теренското истражување за методот Делфи и анкетата на работодавачи. Во тек е и подготовка на програма и оперативен прирачник за доделување грантови за соработка на средни стручни училишта со индустрискиот сектор.

Подготвени се новите наставни програми за иновации и претприемништво во средното образование. Учебникот по Иновации и претприемништво за прва година се преведува на сите наставни јазици и до почетокот на второто полугодие во 2016 година треба да биде дистрибуиран до учениците, а учебниците за останатите години се во постапка на одобрување.

Започнати се активности за воспоставување на Опсерваторија на вештини, преку која Министерството за образование и наука ќе врши анализа на адекватноста на вештините со кои располагаат учениците од средното стручно образование согласно потребите на пазарот на труд и информации за вработливоста на одредени струки.

Заклучок 5. Засилување на напорите за поврзување на странските и домашните компании како нивни добавувачи, со цел зголемување на продуктивноста и вработеноста во домашната економија.

Во рамките на Пилот програмата за добавувачи (Supplier Development Pilot Program), која се имплементира со средства од грантот MCIISP (Macedonia Competitive Industries and Innovation Support Program) на Светска банка, направена е првична селекција на 50 домашни компании - потенцијални добавувачи, согласно 3 критериуми: 1/број на договори со странски компании, 2/број на земји каде извезуваат компаниите и 3/број на воведени стандарди. Потоа, врз основа на реализираните посети на 50-те домашни компании и финансиските податоци за нив, беше направена потесна селекција на 20 компании истите. Конечниот избор на 5 домашни компании беше направен од селектираните 20 компании, и за секоја од петте избрани компании беше подготвен Извештај за деловниот капацитет на компаниите врз основа на Моделот за извонредност на Европската фондација за менаџмент на

⁶ http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---Europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_385198.pdf
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_385203.pdf

квалитетот. Со овој извештај беа идентификувани предностите и слабостите во работењето на овие компании, а беше утврден и краткорочен план со области за подобрување на перформансите на работењето на компаниите. Спроведени се активности за зајакнување на капацитетите на институциите вклучени во процесот на поврзување на домашните со странските компании. Исто така, во тек е оценка на регулаторната рамка со цел утврдување на регулаторните олеснувања и ограничувања за поврзување на домашните компании – потенцијални добавувачи со странските инвеститори во Република Македонија. Наодите од оценката на регулаторната рамка ќе бидат сумирани во извештај. Во рамките на компонентата за олеснување на пристапот до финансии ќе се изготви извештај за постоечките и потенцијалните извори за финансирање на компаниите. Во следниот период ќе биде организиран настан за дисеминација на резултатите од Пилот програмата за добавувачи, на кој ќе учествуваат домашните и странските компании, како и надлежните институции и Светска банка.
Заклучок 6. Да се зголемат напорите за олеснување на разрешувањето на нефункционалните пласмани од страна на банките, преку инволвирање на сите клучни субјекти вклучително и на централната банка, со цел отстранување на потенцијалните пречки при одобрувањето на кредитите во контекст на одржливиот пораст на кредитната побарувачка.
Нефункционалните пласмани во банкарскиот систем на Република Македонија од почетокот на глобалната финансиска криза остварија пораст, сепак задржувајќи се на умерено ниво, коешто во последните три години е релативно стабилно, на околу 11%. Народната банка постојано го следи движењето на нефункционалните кредити, не само од аспект на одржување на финансиската стабилност на земјата, туку и поради евентуалните оштетувања на кредитниот канал. Во овој контекст, централната банка презема активности со цел утврдување на причините за високата перзистентност на постоечките нефункционалните кредити, но и причините за појава на нови нефункционални кредити. Во првата половина на 2015 година во Народната банка на Република Македонија (НБРМ) се изработи подетална анализа за структурата и концентрацијата на нефункционалните кредити. Анализата не воочи некоја законска, регулаторна или даночна пречка за пообемно спроведување отписи на „стари“ нефункционални кредити од страна на банките и преземање на активности за реструктурирање на дадените кредити. Од друга страна, во услови на слабо развиен и неликвиден пазар на недвижности и подвижни предмети, банките не се во можност брзо и лесно да ги продаваат преземените средства. Во овој контекст, во изминатиот период се преземаат засилени напори за воспоставување на регистар на цени на склучени трансакции со недвижен имот и регистар за проценетата вредност на имотот во Република Македонија. Спроведената анализа утврди висока концентрација на нефункционалното кредитно портфолио составено од правни лица, каде 50-те најголеми нефункционални кредити сочинуваат речиси 60% од вкупниот износ нефункционални кредити кон правните лица. Кај околу 60% од нефункционалните кредити банките не презеле приспособување на договорните услови на одобрените кредити. Повеќе од половината од износот на нефункционалните кредити се „целосно резервирани“ иако се изземат овие кредити, учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити ќе се преполови. На почетокот од 2015 година, НБРМ спроведе анкета меѓу банките за активностите и мерките коишто ги преземаат во врска со управувањето со кредитната изложеност со нефункционален статус и за причините поради кои не се решаваат за отпис на побарувањата иако тие подолго време се ненаплатливи и дури и целосно резервирани во нивните биланси. Навременото и соодветно реструктурирање на кредитите коишто се близу до состојба на ненаплатливост е веројатно најдобрата проактивна мерка којашто им стои на располагање на банките, секако доколку се очекува позитивен ефект од реструктурирањето. Во оваа насока, во март 2013 година Народната банка донесе нова регулатива за управување со кредитниот ризик, којашто, меѓу другото, ги охрабрува банките за навремено реструктурирање на кредитите. Следствено, во 2015 година забележителен е напредок во однос на реструктурирање на кредитите. Во вториот квартал на 2015 година банките извршија отпис на дел од побарувања од населението којшто во поголем дел се поврзува со Законот за еднократно отпишување на долговите на граѓаните, што сепак со оглед на релативно малиот износ немаше позначително влијание врз динамиката на вкупните нефункционални кредити. Во декември 2015 година, НБРМ направи измени во Одлуката за управување со кредитниот ризик, според која, почнувајќи од 30 јуни 2016 година, банките ќе вршат отписи на сите побарувања коишто се целосно резервирани подолго од две години. Притоа, банките и понатаму ќе имаат можност и обврска да преземаат активности за наплата на овие побарувања, иако се отпишани.
Заклучок 7. Ревизија на Транспортната стратегија со цел да се усогласи со регионалната агенда за поврзување, со посебен фокус на клучните приоритетни инвестиции (основна мрежа) и воспоставување кредибилен механизам за планирање и финансирање. Воспоставување единствена листа на проекти ќе помогне за давање приоритет на инвестициите.
Во Националната транспортна стратегија 2007-2017 фокусот на инвестициските активности е ставен на градба и подобрување на нивото на услугата за корисниците на транспортниот систем долж европските коридорите кои не поврзуваат со регионот и со останатиот дел европскиот континент. Тоа е цел која се реализира во изминатиот период со конкретни инвестициски активности и проекти. Истиот фокус ќе продолжи и понатаму и принципите на инвестирање во транспортниот систем т.е. транспортната политика, ќе биде задржан и во следниот период при ажурирањето на стратегијата за периодот по 2017 година. Овој фокус на инвестиции е во согласност со

приоритетите за инвестирање на неодамна дефинираната главна и сеопфатната мрежа на Западен Балкан (Indicative extension of the TEN-T Comprehensive and Core Network to the Western Balkans).

Скоро ажурираната единствена листа на проекти во областа транспорт, усвоена од Националниот инвестициски комитет, е логично продолжување и надополнување на приоритетната листа на проекти воспоставена во 2011 година, која е во согласност со целите предвидени во транспортната стратегија.

Заклучок 8. Спроведување на Мастер планот за конкурентност и Акцискиот план со мерки кои влијаат на конкурентноста, како предвидлива правна и регулаторна средина, спроведување на договорите, правата од интелектуална сопственост, дисциплината при плаќањата, трудовото законодавство, квалитетот и интегритетот на инспекциските служби, итн. Редовен и структуриран дијалог со социјалните партнери во однос на имплементацијата и ревизијата на Мастер планот. Засилување на напорите во борбата против корупцијата и неформалната економија.

Во март 2015 година, Владата, на предлог на Националниот совет за претприемништво и конкурентност, го усвои вториот Акциски план со мерки за подобрување на конкурентноста на македонската економија кој произлегува од Мастер планот за конкурентност. Тој опфаќа 32 мерки во 9 области: Унапредување на деловното окружување и поддршка на МСП (4 мерки), Поврзување на домашните компании со СДИ во Македонија (3 мерки), Подобрување на ликвидноста и пристап до финансии (2 мерки), Унапредување на економската активност (6 мерки), Унапредување на софистицираноста на потрошувачите (2 мерки), Унапредување на продуктивноста на работната сила (3 мерки), Зголемување на квалитетот на инфраструктура (4 мерки), Унапредување на образованието и истражувањето и развојот (5 мерки) и Унапредување на јавно приватниот дијалог и транспарентност (3 мерки). Реализацијата на мерките е во тек, при што најголемиот дел од мерките (26) се спроведуваат во соработка или од страна на Националниот совет за претприемништво и конкурентност, кој продолжи со активностите за ефикасен трипартитен дијалог.

Единствениот национален електронски регистар на прописи www.ener.gov.mk – (ЕНЕР) бележи тренд на раст во бројот на посети на овој портал, каде покрај постојните прописи во Република Македонија се содржат и предлог-законите на министерствата во фаза на подготовка, извештаите од спроведените Процени на влијанието на регулативата, а овозможено е да се достават коментари и предлози директно до надлежните институции во врска со предлог - регулативата.

Со последните измени на Законот за парнична постапка⁷ се создаде основ за посоодветно остварување и заштита на правата на странките во постапката со давање на право на странките и на нивните законски застапници непосредно и директно да поставуваат прашање на странките, сведоците и вештаците во постапката со цел обезбедување на потребните докази. Истовремено, со законските измени се зголеми вредноста на споровите од мала вредност во стопанските спорови. Пропишан е и задолжителен обид за решавање на стопански спорови до 1.000.000 денари по пат на медијација пред поднесување на тужба до судот.

Во насока на понатамошно унапредување и надградување на софтверот Автоматизираниот информативен систем за управување со судски предмети (АКМИС), во рамки на ИПА 2010 Проектот за понатамошна поддршка за независно, одговорно, стручно и ефикасно судство и промоција на условната казна и алтернативните мерки, во 2015 година беа имплементирани 3 нови софтверски решенија и тоа: 1/ Модул за скенирање на влезни документи во хартиена форма кои пристигнуваат во приемните одделенија на секој суд, 2/ Интерконекција меѓу судовите и Јавното обвинителство, што ќе има влијание врз брзината на комуникација меѓу овие институции и намалување на периодот на достава на документи, и 3/ Воспоставување на веб порталот www.sud.mk кој ќе да овозможи пристап и напредно пребарување по различни критериуми на сите судски одлуки, објавување на календар на судења за секој суд во земјата, поставувања на прашања и претставки од страна на граѓаните, контакт информации за судовите, пристап до најчесто поставувани прашања, најнови вести и случувања од секој суд и други информации. Овие софтверски решенија се очекува да бидат функционални во првата половина од 2016 година.

Во мај 2015 година е донесен новиот Закон за царински мерки за спроведување на заштита на права од интелектуална сопственост⁸, изработен врз основа на новата Регулатива бр. 608/2013 на ЕУ. Со овој закон се уредуваат условите и постапките за преземање дејства од страна на царинскиот орган кога постојат оправдани причини за сомневање дека стоката ги повредува правата на интелектуална сопственост.

Во текот на годината беа подготвени неколку измени и дополнувања на постојни закони со цел понатамошно подобрување, унапредување и допрецизирање на трудовото законодавство. Донесена е измена на Законот за работните односи⁹, со која се зголемува периодот на отсуство на вработена која ќе роди или ќе посвои повеќе деца одеднаш, од досегашните 12 месеци на 15 месеци. Усвоен е и Законот за дополнување на Законот за инспекција на трудот¹⁰, со цел негово усогласување со Законот за забрана и спречување на вршење на нерегистрирана дејност, при што беше утврдено дека покрај другите надлежности, инспекторите на трудот ќе вршат надзор и на вршењето на

⁷ Службен весник на Република Македонија бр. 124/15 од 23.07.2015 година

⁸ Службен весник на Република Македонија бр.88/15

⁹ Службен весник на Република Македонија бр.72/2015

¹⁰ Службен весник на Република Македонија бр.33/2015

нерегистрираната дејност.

Во текот на 2015 година продолжи со реализација проектот „Унапредување на социјалниот дијалог“, кој се спроведува од страна на Меѓународната организација на трудот (МОТ), со финансиска поддршка од ИПА и има за цел да придонесе кон зајакнување на капацитетите на социјалните партнери и на трипартитниот социјален дијалог на национално и локално ниво. Организирани се поголем број на обуки и работилници за теми и прашања од областа на функционирањето на социјалниот дијалог на различни нивоа.

Владата презема мерки за намалување на сивата економија преку годишни Акциски планови за борба против сивата економија. Мерките кои се преземаат се од различен карактер, со фокус на казнените мерки и зајакнати инспекции. Во текот на годината продолжи имплементацијата на проектот „Поддршка на борбата против непријавена работа“, ко-финансиран од Европската Унија во рамки на ИПА компонента 4. Проектот се спроведува во период од 2 години, до мај 2016 година, и има за цел да придонесе кон подобрување на ефективностa и ефикасноста во справувањето со непријавената работа, преку спроведување на детално истражување и анализа на појавата и ефектите од непријавената работа во Република Македонија, значително зајакнување на капацитетите на Државниот инспекторат за труд (ДИТ) и другите релевантни субјекти, како и подобрување на координираното вклучување и соработка помеѓу релевантните институции и социјални партнери во борбата против непријавената работа. Во досегашната имплементација на проектот реализирани се повеќе активности насочени кон јакнење на капацитетите на ДИТ и останатите институции, како и неколку набавки (возила, ИКТ опрема) за подобрување на условите за работа и ефикасноста на инспекциските служби.

Заклучок 9. Подобрување на пристапот до финансии за МСП и забрзување на стечајните постапки. Продолжување на спроведувањето на Стратегијата за иновации, како и интензивирање на употребата на средствата предвидени со Фондот за иновации.

Од аспект на пристапот до финансии, досега успешно и целосно се реализирани финансиските договори за заем меѓу Европската инвестициона банка (ЕИБ) и Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР), наменети за кредитна поддршка на МСП и приоритетни проекти, и тоа четири фази во вкупен износ од 350 милиони евра. Со четирите кредитни линии поддржани 1.758 проекти на трговски друштва (505 од првата, 275 од втората, 439 од третата и 539 проекти од 4-тата кредитна линија) и остварени се вкупно 6.940 нови вработувања.

Планирани активности на МБПР за понатамошно подобрување на пристапот до финансиски средства во 2016 година се: засилено промовирање на осигурувањето на побарувањата од домашните и странските компании; и засилено промовирање на факторингот, особено во однос на извозните побарувањата кои се осигурени во МБПР при што значајно би се подобрила ликвидноста на компаниите.

Дополнително, во поглед на олеснување на пристапот до финансии за МСП, се превземаат мерки со цел поттикнување на нови форми на финансирање на овие претпријатија, како што е ризичниот капитал. Во таа насока, започнати се активности за воспоставување правна и организациска рамка за бизнис ангели во Република Македонија (види мерка 9. Финансирање на компаниите преку бизнис ангели).

Во однос стечајните постапки, Република Македонија е рангирана на 37 место помеѓу 189 земји согласно извештајот „Doing business 2016“. Просечното времетраење на стечајната постапка изнесува 1,8 години, што е на слично ниво со земјите од Организација за економска соработка и развој (ОЕЦД) (1,7 години), а е значително покусо од просекот на земјите од Европа и Централна Азија (2,3 години). Во насока на забрзување на стечајните постапки, од 23.04.2015 година почна да функционира системот за избор на стечаен управник по електронска метода, чија цел е овозможување рамномерна распределба на стечајните постапки на лиценцираните стечајни управници.

Во следниот период предвидени се активности за надградување на системот Е-аукција – електронска продажба на имот од стечајна маса, со што ќе се овозможи и во постапката за редовна ликвидација да се врши електронска аукција на имотот на субјектот во ликвидација. Со ова ќе се овозможи побрзо излегување од пазарот на фирмите кои се во ликвидација.

Во насока на зајакнување на склоноста на бизнис секторот кон воведување иновации, како и зголемување на свеста на малите и средните претпријатија за користа од иновациите, предвидени се мерки за градење на инфраструктурата за иновации како: основање Центри за трансфер на технологии, Центри за истражување и развој, Центри за извонредност, и сл. Определбата на земјата за развој на приватниот сектор, а особено развојот на иновациите ќе се реализира и преку основање и/или понатамошен развој на одржлива инфраструктура за иновации во рамките на универзитетите, преку воспоставување/развој на капацитетите на технолошките акцелератори со цел да се подигне свеста, да се поттикне претприемачкиот дух, и да и се помогне на младата популација, но и на студентите да започнат свој сопствен бизнис.

Фондот за иновации и технолошки развој почна оперативно да работи во февруари 2015 година. Во 2015 година беа објавени два јавни повици на кои беа избрани 32 компании за финансирање, а објавувањето на јавни повици ќе продолжи и во 2016 година.

Фондот, во соработка со општините, центрите за развој на плански региони, универзитетите, стопанските комори и останати засегнати чинители постојано организира активности за промоција на можностите за финансирање и улогата на иновациите во јакнење на конкурентноста. Во октомври 2015 година, Фондот во соработка со Скопски саем за прв пат го организираа Форумот за иновации и технологии. За повеќе детали види дел 4.2.5. Мерка 13.

2. МАКРОЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

2.1. Последни макроекономски движења

Меѓународно економско окружување. Стапката на раст на глобално ниво во 2015 година се очекува да изнесува 3,1% и да порасне на 3,5% во 2016 и 3,7% во 2017 година. Глобалната економија во 2015 година ќе расте со најниска стапка по 2009 година, како резултат на забавениот раст на брзорастечките економии. Изгледите за глобалниот раст на БДП и трговската размена се влошени, пред се како резултат на кризата во брзорастечките економии, што е на широка основа, како и на промената на двигателите на растот на кинеската економија (пренасочување на двигателите од инвестиции и производство кон потрошувачка и услуги).

Закрепнувањето на економијата во ЕУ и Еврозоната се предвидува да продолжи и во следниот период, како резултат на намалените цени на нафтата, депрецијацијата на еврото и монетарните олеснувања од Европската централна банка (ЕЦБ). Ваквите околности ја стимулираа приватната потрошувачка и извозот, додека инвестициската активност, и покрај поволните финансиски услови, заостанува поради економската и политичката неизвесност. Притоа, забавувањето на растот во брзорастечките економии, коешто има влијание врз намалување на обемот на глобалната трговска размена, потоа зголемена глобална несигурност, како и континуираните геополитички тензии се очекува да го намалат влијанието на поволните услови за раст. Реалниот раст на БДП во Еврозоната се очекува да се зголеми од 1,6% во 2015 година на 1,8% во 2016 година и 1,9% во 2017 година. Во ЕУ растот се очекува да се зголеми од 1,9% во 2015 година на 2,0% во 2016 година и 2,1% во 2017 година.

Табела 2.1. Основни макроекономски индикатори во Еврозоната и во ЕУ

Година	БДП			Инфлација			Стапка на невработеност		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Еврозона	1,6	1,8	1,9	0,1	1,0	1,6	11,0	10,6	10,3
ЕУ	1,9	2,0	2,1	0,0	1,1	1,6	9,5	9,2	8,9

Извор: European Economic Forecast (Autumn 2015)

Заздравувањето на пазарот на труд во ЕУ бавно напредува но е стабилно во согласност со подобрувањата во економската активност. Стапката на невработеност во ЕУ се очекува да изнесува 9,2% во 2016 година и 8,9% во 2017 година. Стапката на инфлација во ЕУ се очекува да биде 0% во 2015 година, најмногу како резултат на ниските цени на стоките и енергенсите. Стапката на инфлација во ЕУ се предвидува да изнесува 1,1% во 2016 и 1,6% во 2017 година.

Последни економски движења во Република Македонија.

Бруто домашен производ. Во 2015 година продолжи трендот на раст на економската активност, кој во првите три квартали од годината изнесува 3,4%. Анализирани според производната страна на БДП, позитивни остварувања забележаа повеќе дејности. Градежништвото продолжи со поволните движења во 2015 година и во првите три квартали забележа висок раст од 11,8%. Растот на услужниот сектор изнесува 4,1%, каде што најголем придонес кон растот на економската активност има секторот Трговија, транспорт и угостителство, којшто забележа раст од 6,6%. Индустријата во првите три квартали од 2015 година забележа раст од 1,2%. Под влијание на неповолните временски услови, земјоделското производство забележа пад од 3,2%.

Анализирано според расходната страна на БДП, во првите три квартали од 2015 година растот е придвижен од извозот на стоки и услуги, којшто забележа раст од 5,2% на реална основа. Растот на извозот е резултат на зголемениот извозен потенцијал на земјата, во услови на постепено закрепнување на надворешната побарувачка. Растот на извозот е придружен и со промена на структурата кон производи со повисока технолошка вредност, што се должи на активноста на капацитетите во слободните економски зони. Имено, согласно месечните податоци за извозот на стоки, во овој период извозот на машини и транспортни уреди е зголемен за 27,2%, а на хемиски производи за 17,6%. Увозот на стоки и услуги забележа раст од 0,9% на реална основа, со што нето - извозот има значителен позитивен придонес кон економскиот раст.

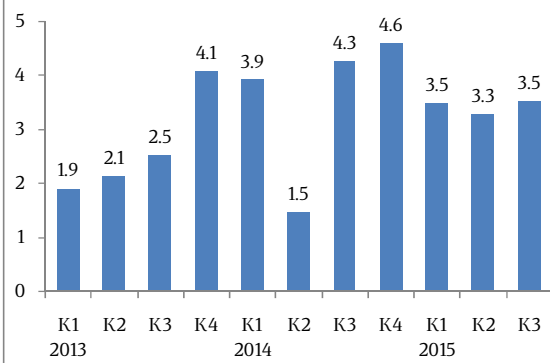
Растот на финалната потрошувачка во првите три квартали од 2015 година изнесува 3,0% и се должи на растот и на приватната и на јавната потрошувачка. Приватната потрошувачка исто така забележа реален раст од 3,0%, како резултат на растот на вработеноста, на платите, како и на растот на кредитирањето на населението, а растот на јавната потрошувачка изнесува 2,9%. Бруто - инвестициите во овој период забележаа пад од 1,9% на реална основа.

Пазар на труд. Во 2015 година продолжија позитивните движења на пазарот на трудот. Според Анкетата на работна сила, стапката на вработеност регистрира постојан раст и во третиот квартал изнесува 42,4%, што претставува раст од 1,1 п.п. споредено со истиот квартал од 2014 година. Во првите три квартали од 2015 година стапката на вработеност изнесува 41,9% и е повисока за 0,8 п.п. во однос на истиот период лани. Бројот на вработени во првите три квартали од 2015 година е повисок за 2,1% во однос на истиот период претходната година. Растот на вработеноста главно се должи на активностите на компаниите во слободните економски зони и реализацијата на активните мерки и политики за намалување на невработеноста, вклучително и новата мерка „Македонија вработува“.

Растот на вработеноста е придружен со пад на бројот на невработени, кој во првите три квартали е намален за 5,9%. Ваквите движења на пазарот на работна сила предизвикаа стапката на невработеност во К3 2015 година да се намали на 25,5%, односно за 2,4 п.п. споредено со истиот квартал претходната година. Имено, во К3 2015 година невработеноста е на најниско ниво од осамостојувањето до денес. Во првите три квартали од 2015 година стапката на невработеност изнесува 26,5% и бележи намалување од 1,6 п.п. во однос на истиот период од 2014 година. Активното население во првите три квартали од 2015 година претставува 57,1% од вкупното работоспособно население.

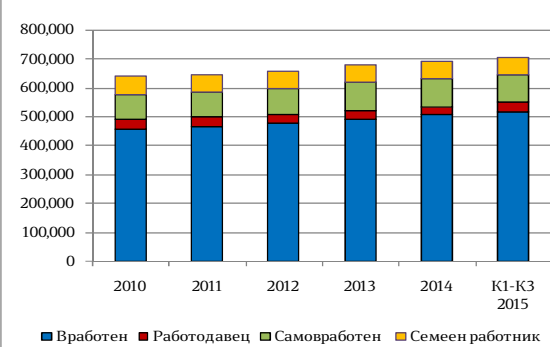
Просечната нето плата во првите девет месеци од 2015 година е повисока за 2,6% на номинална основа и за 2,3% на реална основа во однос на истиот период од 2014 година,

Графикон 2.1. Реален раст на БДП (%)

Извор: Државен завод за статистика

Графикон 2.2. Структура на вработените според економскиот статус

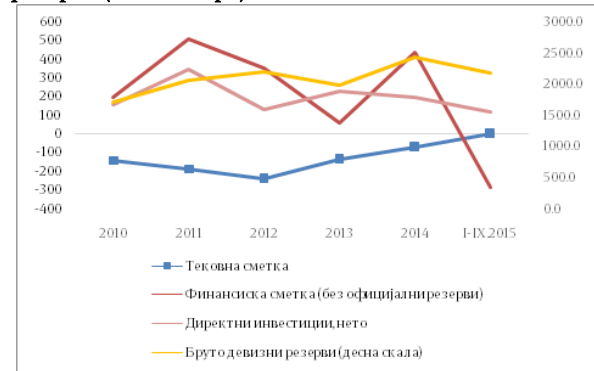

Извор: Државен завод за статистика

додека просечната бруто плата е номинално повисока за 2,9%, додека на реална основа е повисока за 3,3%.

Надворешен сектор. Движењата во тековната сметка на билансот на плаќања во изминатиот период од 2015 година се во согласност со движењето на светските цени на основните производи, јакнењето на позитивните ефекти од новите производствени капацитети врз вкупниот извоз, како и растот на домашната економија, во услови на релативно крeвко закрепнување на надворешното окружување. Кумулативно, на тековната сметка од платниот биланс во периодот јануари - септември 2015 година е остварен мал суфицит од 2,8 милиони евра, наспроти дефицитот од 73 милиони евра во истиот период лани. Стеснувањето на салдото на тековната сметка е главно условено од намалениот трговски дефицит и поголемиот суфицит во размената на услуги, при зголемен дефицит кај примарниот доход и речиси непроменети нето приливи на секундарен доход. Во рамки на секундарниот доход, нето откупената ефективна на менувачкиот пазар беше на речиси исто ниво споредено со истиот период лани.

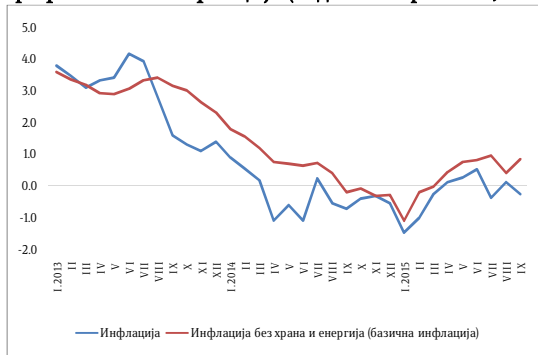
Графикон 2.3. Биланс на плаќања и бруто девизни резерви (во мил евра)

Извор: НБРМ.

Во првите девет месеци од 2015 година, во рамки на приливите на финансиската сметка, најзначаен придонес имаат нето приливите врз основа на СДИ. Во периодот јануари - септември 2015 година СДИ изнесуваат 119 милиони евра, или околу 1,3% од проценетиот БДП. Во нивни рамки, најголемиот дел (околу 77%) се однесува на приливите во форма на акционерски капитал и реинвестирана добивка, наспроти помалото учество на меѓукомпанискиот долг. На крајот на септември 2015 година, бруто девизните резерви изнесуваа 2.187 милиони евра, што претставува намалување за 10,2% споредено со состојбата на крајот од 2014 година, главно заради трансакциите за сметка на државата (вклучително и предвремената отплата на долгот кон Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) во февруари). Девизните резерви се одржуваат на адекватно ниво, обезбедувајќи просечна покриеност на увозот на стоки и услуги од наредната година од над четири месеци.

Графикон. 2.4. Инфлација (годишни промени, во %)

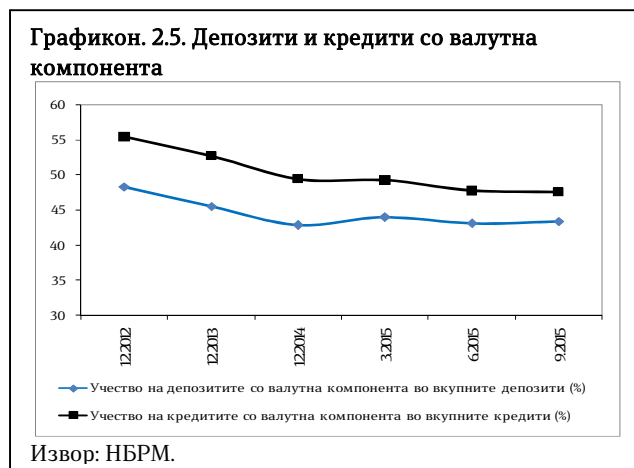
Извор: ДЗС, пресметки на НБРМ

Инфлација. Просечната годишна инфлација во периодот јануари - септември 2015 година изнесува -0,3%, при што од почетокот на годината главно имаше тренд на забавување на негативната стапка. Ниската просечна инфлација најмногу се должи на пониските цени на горивата, во согласност со надолните движења на светските пазари. Просечната базична инфлација, која ги исклучува варијабилните категории (храна и енергија) изнесува 0,3% годишно (при што во вториот и во третиот квартал се стабилизираше на 0,7%).

Монетарни движења и девизен курс. Амбиентот за спроведување на монетарната политика во првите три квартали од 2015 година се оценува како поволен, при ниска инфлација, стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото и соодветно ниво на

девизни резерви. Следствено, продолжи спроведувањето акомодативна монетарна политика, со задржување на основната каматна стапка на ниско непроменето ниво и промени кај другите инструменти.

Во услови на солидна економска активност, во септември 2015 година е остварен годишен раст на најшироката парична маса М4 од 6,2%. Вкупните депозити на приватниот сектор во септември 2015 година се повисоки за 5,7% на годишна основа, што сепак претставува умерено забавување споредено со крајот на 2014 година, главно под влијание на неизвесноста околу домашната политичка состојба и ескалацијата на кризата во Грција.

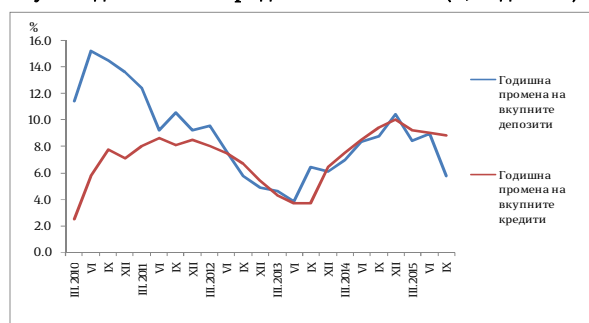

Побрз раст бележат денарските депозити (8,3%), наспроти растот кај девизните депозити (2,7%), при што растот на денарските депозити креира околу 83% од годишниот раст на вкупните депозити. Просечното учество на девизните депозити во вкупните депозити во кризниот период оствари намалување од околу 55% во средината на 2009 година на околу 42% во септември 2015 година (што е дури и малку пониско од пред - кризното ниво од крајот на 2007 година). Промената во валутните склоности на субјектите во периодот на глобалната криза во голема

мера беше условена од неизвесноста во однос на кризата во евро - зоната, како и од повисоките приноси на денарските инструменти, а воедно упатува и на доверба во домашната валута. Сепак, овој неколкугодишен тренд забележа стабилизација во текот на 2015 година, веројатно под влијание на зголемената политичка неизвесност. Од секторски аспект, вкупните депозити на домаќинствата во септември остварија годишен раст од 5%, а депозитите на претпријатијата се повисоки за 7,1%, при што близу две третини од остварениот годишен раст произлегува од растот на депозитите на населението.

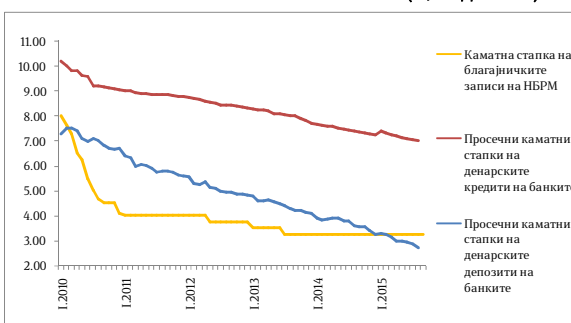
Графикон.2.6.

Вкупни депозити и кредити на банките (% , годишно)

Графикон. 2.7.

Каматни стапки на НБРМ и банките (% , годишно)

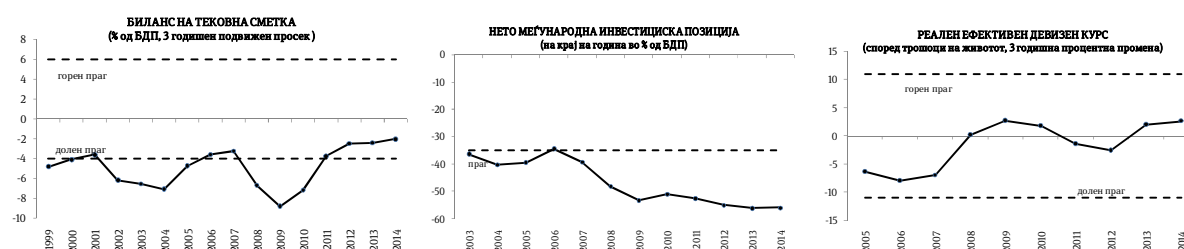
Банкарските кредити кај приватниот сектор на крајот на септември 2015 година остварија годишен пораст од 8,8%, при мало забавување во текот на годината. Во услови на забавен депозитен раст, показателот за соодносот на кредитите и депозитите во текот на годината бележеше умерена растечка тенденција и во септември изнесуваше 91,5%. Од валутен аспект, кредитниот раст во целост се објаснува преку растот на денарските кредити (од 11,4%), додека девизните кредити беа речиси непроменети. Ваквите движења во валутната структура на кредитите соодветствуваат со промените на страната на пасивата, кои се водени од растот на денарските депозити. Од секторски аспект, во првите девет месеци од годината зголемен придонес имаат кредитите кон населението со 61% во вкупниот годишен

прираст, наспроти изедначеното учество на кредитите кон населението и претпријатијата во претходната година, што укажува на промена во секторската ориентација на кредитирањето. Најголем дел, околу 86% од годишниот прираст на кредитите се долгорочни.

Каматните стапки на банкарскиот сектор забележаа умерено намалување. Просечната пондерирана каматна стапка на вкупните денарски кредити од почетокот на 2015 година се намали за 0,4 п.п. и во септември 2015 година изнесуваше 7% годишно. Истовремено, просечната пасивна каматна стапка оствари намалување од 0,6 п.п. и во септември 2015 година изнесуваше 2,7% годишно. Со оглед на поголемото намалување на пасивната каматна стапка, каматниот распон, споредено со почетокот на годината, е проширен за 0,2 п.п. на ниво од 4,3 п.п.. Во септември 2015 година, каматните стапки на девизните кредити и девизните депозити изнесуваа 5,8% и 1,2%, при што од почетокот на годината се намалени за идентични 0,3 п.п., соодветно.

Рамка 2.1. Показатели за македонската економија за 2014 година, согласно со Процедурата за макроекономските нерамнотежи на Европската комисија

Следењето на економијата врз основа на листа на показатели за внатрешни и надворешни нерамнотежи (scoreboard indicators) со утврдени индикативни прагови, согласно со процедурата за макроекономски нерамнотежи¹¹ (Macroeconomic imbalances procedures - MIP) на ЕК, која се спроведува за земјите - членки на ЕУ, може да биде корисно и за следење на основните области на ранливост и кај земјите кандидати, како и за согледување на степенот на нивната конвергенција кон ЕУ. Во продолжение се прикажани основните показатели во рамки на овој пристап за македонската економија во 2014 година, согласно со дадените прагови.

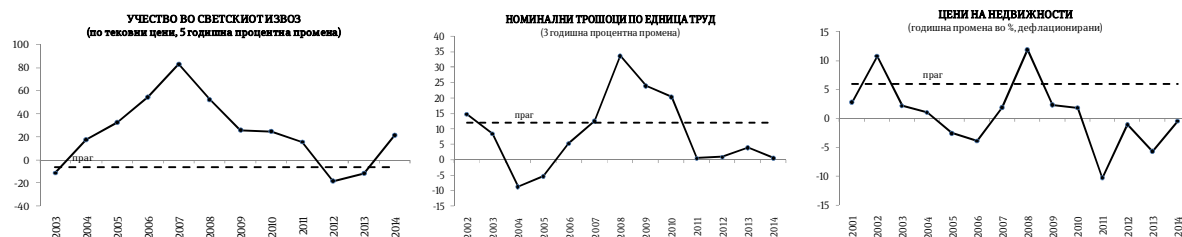

Дефицитот на тековната сметка на Република Македонија, како тригодишен подвижен просек, во периодот 2012 - 2014 година се одржуваше релативно стабилно и е понизок од утврдениот долен праг на ранливост (-4% од БДП), со што се наоѓа во рамки на дозволеният интервал. Нето меѓународната инвестициска позиција, од 2007 година наваму има тренд на продлабочување со одредено подобрување во 2010 година и повторно проширување во следните неколку години, при што во 2014 година достигна околу -53% од БДП и е значително под прагот на ранливост од -35% од БДП. Треба да се има предвид дека нето меѓународната позиција на страната на обврските ги вклучува и странските директни инвестиции, коишто сочинуваат близу половина од порастот на вкупните обврски кон странство во последните три години. Во овој контекст, при анализата на земјите што конвергираат, токму заради ефектот од странските директни инвестиции, според пристапот на ЕК треба да се земат предвид и други показатели, како што е нето надворешниот долг, што ги опфаќа само должничките инструменти, на нето - основа. На крајот на 2014 година, нето надворешниот долг на Република Македонија изнесуваше 21,6% од БДП (наспроти 18,7% од БДП во 2013 година).

Реалниот ефективен девизен курс (РЕДК) главно е во зоната на депрецијација, што придонесува за конкурентноста на економијата. Во 2013 и 2014 година, тригодишната промена на РЕДК укажува на мала апрецијација од околу 2% (условена главно од НЕДК), што е во рамки на дозволеният интервал. Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз, како петгодишна промена, од почетокот на светската криза бележеше забавена стапка на раст. Во 2012 година овој показател оствари пад што го надмина долниот праг (-6%), но веќе во 2013 година стапката на годишен пад се намали, а во 2014 година беше остварен значителен годишен раст и показателот се врати во безбедна зона. Ваквите

¹¹ Alert Mechanism Report, European Commission, February, 2012.

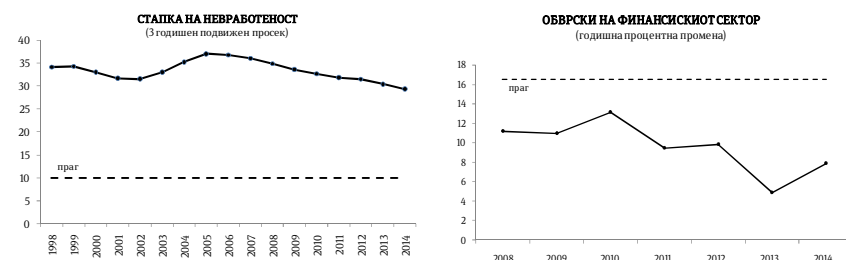
движења се одраз на подобрените извозни остварувања, условени од структурните промени во економијата во последните неколку години.

Номиналните трошоци по единица производ следени како тригодишна промена, од 2009 година бележат надолна траекторија, при што од 2011 година наваму овој показател се наоѓа во безбедна зона, одржувајќи се релативно стабилен. *Општо гледано, во доменот на надворешните нерамнотежи, македонската економија покажува потенцијална ранливост во доменот на обврските кон странство, при што иако има аргументи за релативизирање на проблемот, потребна е внимателност во овој домен.*

Во доменот на внатрешните нерамнотежи, годишните промени на кредитите на банките кај приватниот сектор постојано се под прагот на ранливост. Во последните две години, промената на кредитите умерено забрза, достигнувајќи 4,4% од БДП во 2014 година, што е сепак значително пониско ниво од утврдениот праг. Обврските на финансискиот сектор во 2014 година забрзаа и остварија стапка на годишен раст од околу 8%, што е под утврдениот праг (16,5%). Промените на цените на недвижностите, по нивниот врв во периодот на економската експанзија во 2008 година кога беа во зоната на ранливост, во продолжуваат со динамиката на опаѓање, при што во периодот 2011 - 2014 година бележат негативни годишни промени.

Вкупниот внатрешен и надворешен долг на приватниот сектор (кредити од домашни банки и од нерезиденти) е, исто така, постојано под прагот на ранливост. Во 2014 година тој изнесуваше 85,3% од БДП, што е значително под утврдениот праг, но треба да се наведе дека во последните неколку години тој бележи тренд на раст. Долгот на државата, исто така, е на пониско ниво од утврдениот праг, но со динамика на раст од 2009 година наваму. Стапката на невработеност, како тригодишен подвижен просек, иако во последните години се намалува, сепак постојано е значително над прагот, што е поставен на 10%. *Оттука, во доменот на внатрешните нерамнотежи, македонската економија покажува значителна ранливост во однос на невработеноста.*

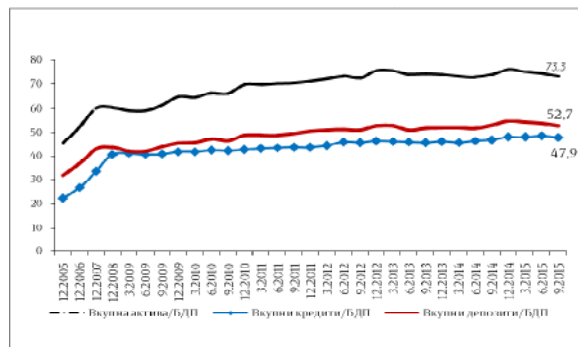
Извор: Национални институции, ММФ, Еуростат, пресметки на НБРМ.

Банкарски систем. Банките се доминантниот институционален сегмент со учество од 86,8% во вкупната актива на финансискиот систем на крајот на 2014 година, чија стабилност е клучна за одржување на стабилноста на целокупниот финансиски систем. Заклучно со септември 2015 година, во Република Македонија работат петнаесет банки и три

штедилници. Највисоко учество¹² во сопственичката структура на банките имаат акциите во сопственост на странски акционери (75,96%), пред сè од земјите од ЕУ (56,3%). Единаесет банки се во претежна сопственост на странски акционери, а седум од нив се подружници на странски банки.

При натамошен солиден економски раст, и покрај силно изразените домашно политички превирања и присутните ризици и неизвесноста во врска со исходот на должничката криза во Грција, вкупните активности на банките во Република Македонија остварија пораст и во текот на 2015 година. Паралелно со порастот на активата на македонските банки (5,6% годишно на крајот на септември), продолжи да расте и степенот на финансиско посредување (на крајот на септември 2015 година, учеството на кредитите на банкарскиот систем во БДП оствари зголемување во споредба со нивото остварено истиот период од 2014 година за 1,1 п.п.). Во овој контекст, треба да се истакне и постепено подобрување на оценката за пристапот до кредити, во рамки на оценката на конкурентноста на економијата¹³. Анкетата на НБРМ за кредитната активност на банките во првите три квартали од 2015 година упатува на натамошно релаксирање на условите за кредитирање на претпријатијата (кај големите и кај малите и средни претпријатија), кое главно се однесува на каматната стапка, некаматните трошоци, износот и рочноста на кредитот, а помалку на барањата за обезбедување. Воедно, и условите за кредитирање на населението се во зоната на релаксирање, кое главно се однесува на каматната стапка за станбени и потрошувачки кредити, како и некаматните трошоци и рочноста кај потрошувачките кредити.

Графикон 2.8. Степен на финансиско посредување (% од БДП)

Извор: НБРМ и ДЗС.

Графикон 2.9. Актива и пасива со валутна компонента (нето-проценти од одговорите на банките)

* негативен нето процент значи релаксирање.

Извор: Анкета за кредитна активност, НБРМ.

Вкупната задолженост на корпоративниот сектор¹⁴ продолжи да расте во 2014 година (за 1,3 п.п.) и достигна околу 64% од БДП. За разлика од минатите две години, кога странските доверители имаа најголем придонес во годишниот раст на долгот на домашниот корпоративен сектор, во 2014 година, се забележува зголемување на придонесот на домашните банки во растот на долгот. Структурно, повеќе од една половина од долгот на корпоративниот сектор е кон нерезиденти, главно врз основа на заеми и краткорочни трговски кредити (при што треба да се имаат предвид и побарувањата од нерезиденти – матични компании и трговски партнери), нешто помалку од половина е долг кон домашните банки, додека и понатаму е незначително учеството на другите сегменти од домашниот финансиски систем во финансирањето на активностите на овој сектор. Задолженоста на домаќинствата во 2014 година се зголеми (за 1,3 п.п.), но и натаму се задржа на релативно

¹²Последен расположлив податок со јуни 2015 година.

¹³Согласно Извештајот за глобална конкурентност на Светскиот економски форум, 2015-16, според последното рангирање Република Македонија се наоѓа на 56 позиција според критериумот Олеснување на пристапот до кредити (подобрување за 40 позиции во однос на 2011 година), при што оценката за овој критериум од 2,4 во 2011 година е зголемена на 3 во 2015 година (каде највисока оценка е 7).

¹⁴Последни расположливи податоци.

ниско ниво од околу 21% од БДП, при што најголем дел од долгот (94,1%) е кон домашните банки, а останатиот дел главно се однесува на другите домашни финансиски институции.

Кредитен ризик. Квалитетот на кредитното портфолио на банкарскиот систем, следен преку учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити на нефинансиските субјекти е на умерено и стабилно ниво, кое во последните три години се движи околу 11% (11,7% на крајот на третиот квартал од 2015 година). Во третиот квартал на 2015 година се забележува значително забавување на годишната стапка на раст на нефункционалните кредити, која на крајот на септември изнесува 4% (наспроти 13,8% во септември 2014 година). Сепак, просечната годишна стапка на раст во првите девет месеци од 2015 година изнесува 8% и е повисока од просечната годишна стапка на раст во истиот период од 2014 година (6,9%), како и од просечната годишна стапка на раст за цела 2014 година (7,8%). Доминантен дел од растот на нефункционалните кредити и натаму произлегува од корпоративното кредитно портфолио на банките, кое во првите три квартали од 2015 година се зголеми со просечна годишна стапка од 9,1%. После подолг период (од околу 3 години) на речиси непроменето ниво на нефункционалните кредити на домаќинствата, во текот на 2015 година тие остварија умерена просечна годишна стапка на раст од 4,4%. Нефункционалните кредити се покриени во целост со вкупната исправка на вредноста (103,1%), што придонесува за минимизирање на ризикот за сопствените средства на банките од нивна евентуална целосна ненаплатливост.

НБРМ постојано го следи движењето на нефункционалните кредити и презема активности со цел утврдување на причините за високата перзистентност на постоечките нефункционалните кредити, но и причините за појава на нови нефункционални кредити. Во 2012 година се изработија емпириски модели за естимација на најважните макроекономски детерминанти на нефункционалните кредити, кои постојано се ажурираат. Емпириската анализа го потврди високиот степен на перзистентност на нефункционалните кредити, како и статистички значајно влијание на основните макроекономски варијабли врз движењата на нефункционалните кредити, но воедно констатираше и дека ова влијание слабее во последните години. Последново упатува на заклучокот дека растот на нефункционалните кредити во последните неколку години е во голема мера условен и од материјализацијата на идиосинкратичниот дел од вкупниот кредитен ризик кај поодделни банки и/или клиенти, што може значително да придонесе за влошување на квалитетот на вкупните кредити на банкарски систем, особено ако се има предвид традиционално високата концентрација на кредитните портфолија, како на ниво на систем, така и по поодделна банка. При крајот на 2014 година, НБРМ во соработка со Меѓународната финансиска корпорација организираше работилница за банките која претставуваше можност за размена на искуства и генерално подигнување на свеста за значењето на процесот на изградба на одржлив систем за управување со нефункционалните кредити и разрешување на проблематичните долгови.

Во првата половина од 2015 година во НБРМ се изработи подетална анализа за структурата и концентрацијата на нефункционалните кредити. Анализата не воочи некоја законска, регулаторна или даночна пречка за пообемно спроведување отписи на „стари“ нефункционални кредити од страна на банките, вклучително и преземање на активности за реструктурирање на дадените кредити (банките дури имаат можност, како главни доверители на одделни корпоративни клиенти активно да се вклучат во процесот на реорганизација на работењето на претпријатието - должник, во случаи на отворање на стечајна постапка). Од друга страна, во услови на слабо развиен и неликвиден пазар на недвижности и подвижни предмети во Република Македонија, банките не се во можност брзо и лесно да ги продаваат преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања, што може да ги одвраќа од активности за преземање имот понуден како обезбедување за ненаплатените побарувања. Во овој контекст, треба да се има предвид дека во изминатиот

период се преземаат засилени напори за воспоставување на два нови регистри – регистар на цени на склучени трансакции со недвижен имот и регистар за проценетата вредност на имотот во Република Македонија¹⁵. Овие регистри може да бидат од голема корист на банките не само при воспоставувањето нови кредити со клиенти коишто нудат имот како обезбедување, туку и при носењето одлука за присилна наплата на побарување врз основа на активирање на обезбедувањето.

Спроведената анализа утврди висока концентрација на нефункционалното кредитно портфолио составено од правни лица (коешто доминира во вкупното нефункционално кредитно портфолио), каде 50-те најголеми нефункционални кредити сочинуваат речиси 60% од вкупниот износ нефункционални кредити кон правните лица. Анализата покажа дека постои простор за реструктурирање на нефункционалните кредити (кај околу 60% од нефункционалните кредити банките не презеле приспособување на договорните услови на одобрените кредити). Повеќе од половината од износот на нефункционалните кредити се „целосно резервирани“, што ги ограничува негативните ефекти врз капиталот на банките, но е показател за недоволната успешност на банките во разрешувањето на нефункционалните кредити. Доколку се изземат овие кредити, учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити ќе се преполови. Во структурата на нефункционалното кредитно портфолио се најзастапени кредитите чиј краен рок на достасување е веќе изминат, а кај половината од нефункционалните кредити, клиентите доцнат повеќе од две години во отплаќањето на обврските (од нив, кај половина се забележува доцнење во исплатата на обврските, подолго од четири години), што претставува показател за релативно долгиот временски период во кој нефункционалните кредити се задржуваат во портфолијата на банките.

На почетокот од 2015 година, НБРМ спроведе анкета меѓу банките за активностите и мерките коишто ги преземаат во врска со управувањето со кредитната изложеност којашто има нефункционален статус и за причините поради кои не се решаваат за отпис на побарувањата иако тие подолго време се ненаплатливи и дури и целосно резервирани во нивните биланси. Генерално, банките наведоа листа на вообичаени активности и мерки коишто ги преземаат за управување со нефункционалните кредити (засилени лични контакти со клиентите, прилагодување на кредитните услови на моменталните финансиски тешкотии), а отписот на побарувања не го користат сè додека постои и најмала веројатност за наплата, односно сè додека не ги исцрпат сите правни можности за наплата на нефункционалното побарување. Во овој контекст, постоењето на инструменти за обезбедување за нефункционалното побарување најчесто се смета како причина којашто ги одвраќа банките од спроведување побрзо и пообемно отпишување на побарувањата. Имено, повеќе од 85% од нефункционалните побарувања се обезбедени со некој инструмент за обезбедување, а од нив, дури 60% се покриени со станбен простор за живеење и издавање за живеење и/или деловен простор.

Навременото и соодветно реструктурирање на кредитите коишто се близу до состојба на ненаплатливост е веројатно најдобрата проактивна мерка којашто им стои на располагање на банките за избегнување на нефункционалниот статус на нивните клиенти, секако доколку се очекува позитивен ефект од реструктурирањето. Последново наметнува потреба од воспоставување и постојано унапредување на менаџментот со кредитниот ризик од страна на банките, не само при одобрување на новите кредити, туку и во текот на целокупниот животен циклус на кредитот. Во оваа насока, во март 2013 година Народната банка донесе нова регулатива за управување со кредитниот ризик, која, меѓу другото, ги

¹⁵Во рамки на Агенцијата за катастар на Република Македонија.

охрабрува банките за навремено реструктурирање на кредитите¹⁶. Во овој контекст, забележителен е напредок во однос на реструктурирање на кредитите, кои на крајот на јуни 2015 година сочинуваа 28,4% од вкупните нефункционални кредити, наспроти 16% во јуни 2013 година. Анализите покажуваат дека на крајот на 2014 година, реструктурирањето било успешно (две години по неговото спроведување) кај 59,7% и 74,6% од реструктурираните кредити на претпријатијата и населението, соодветно. Дополнително, во 2014 година подобрена е стапката на продажба на преземените средства на 13,6% (во 2013 година 9,5%). Во вториот квартал на 2015 година банките извршија отпис на дел од побарувања од населението којшто во поголем дел се поврзува со Законот за еднократно отпишување на долговите на граѓаните¹⁷, што сепак со оглед на релативно малиот износ немаше позначително влијание врз динамиката на вкупните нефункционални кредити (без овој отпис, кварталната стапка на раст на вкупните нефункционални кредити во овој квартал би била повисока за само 0,3 п.п.).

Во декември 2015 година, направени се промени во Одлуката за управување со кредитниот ризик, според која, почнувајќи од 30 јуни 2016 година, банките ќе вршат отписи на сите побарувања коишто се целосно резервирани подолго од две години, односно кај кои пред најмалку две години банката го утврдила и целосно го покрила кредитниот ризик од неплатата. Согласно со постојната регулатива, банките се должни целосно да ги резервираат побарувањата каде што клиентот доцнел најмалку една, па сè до пет години доколку има одредено обезбедување, а со новата мерка, по истекот на две години откако целосно ги резервирала, е должна да ги отпише. Притоа, банките и понатаму ќе имаат можност и обврска да преземаат активности за наплата на овие побарувања, иако се отпишани. Особено е значајно тоа што со оваа мерка не се предизвикуваат дополнителни трошоци за банките, бидејќи се отпишуваат побарувања коишто се веќе целосно резервирани, најмалку пред две години.

Останати банкарски ризици и показатели за работењето. Во првите девет месеци од 2015 година, македонскиот банкарски систем оствари добивка што е за повеќе од 50% повисока во споредба со истиот период од 2014 година. Зголемената добивка се одрази врз подобрување на показателите за профитабилноста, при што РОА и РОЕ изнесуваат 1,2% и 11,1%, соодветно. При сè уште присутни ризици од кредитното портфолио на банките и при историски ниски нивоа на каматните стапки на депозитите, одржувањето на профитабилноста претставува предизвик за банките во наредниот период.

Ликвидноста на банкарскиот систем е на солидно ниво. На крајот на септември 2015 година, една третина од активата е ликвидна актива која покрива околу 57% од вкупните краткорочни обврски и близу 60% од вкупните депозити на домаќинствата. Високата и стабилна солвентност на банкарскиот систем дополнително зајакна. Стапката на адекватност на капиталот на крајот на јуни 2015 година изнесува 16,2%, што е двојно повеќе од законскиот минимум од 8,0%.

Во декември 2015 година беа направени промени во методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот, главно насочени кон забавување на утврдениот висок раст на долгорочните потрошувачки кредити. Во последните две години, се забележува доста брз раст на потрошувачките кредити, пред сè потрошувачките кредити со рочност над десет години, чијашто годишна стапка на раст во септември 2015 година достигна дури 47,5%. Во практиката, речиси секогаш, по брзиот раст на кредитирањето, вообичаено проследен и со олеснување на условите за кредитирање, следи период на отежната наплата на

¹⁶Со споменатата регулатива се воведо исправка на вредноста и посебната резерва од најмалку 30% доколку одредено побарување добие нефункционален статус, што е мотив за банките да преземат активности за реструктурирање на кредитите пред тие да „стекнат“ нефункционален статус.

¹⁷Службен весник на Република Македонија, бр. 112/2014.

побарувањата. Засега, портфолиото на потрошувачките кредити на македонските банки не покажува остварување на ризиците од брзиот раст и олеснетите услови за кредитирање. Растот на нефункционалните потрошувачки кредити е умерен, но забрзува во последните месеци. Сепак, под влијание на забрзаниот кредитен раст, учеството на нефункционалните потрошувачки кредити во вкупните потрошувачки кредити е на релативно ниско ниво (5,2%). Мерките се воведуваат за да се ограничат потенцијалните ризици од забрзаниот раст на долгорочните потрошувачки кредити, односно за да се влијае превентивно на сигналите за можните идни растечки ризици од овие кредити, и тоа не само за квалитетот на кредитното портфолио на банките, туку и за нивото на задолженост на населението, бидејќи расте задолженоста на постојните, а не на нови кредитокорисници на банките. Со мерката се зголемува капиталното барање за банките за долгорочните потрошувачки кредити со рок еднаков или подолг од осум години, така што се зголемува пондерот на ризичност на побарувањата врз основа на потрошувачки кредити со договорен рок на достасување еднаков или подолг од осум години од 75% на 150% и од 100% на 150%. За да не се предизвикаат поголеми потреси на пазарот на потрошувачкото кредитирање, а сепак стапките на раст да се сведат на умерено ниво, оваа мерка е насочена само кон новоодобрените долгорочни потрошувачки кредити, односно кредитите со рок еднаков или подолг од осум години одобрени по 01.01.2016 година, при што се опфатени и пролонгациите и реструктурирањата. Се очекува дека банките ќе го следат сигналот на НБРМ и ќе придонесат за забавување на брзиот раст на овие кредити.

Табела 2.2. Основни индикатори за банкарските ризици (во %)

	2013 K4	2014 K4	2015 K1	2015 K2	2015 K3
Адекватност на капиталот					
Стапка на адекватност на капиталот	16,8	15,7	16	16,2	16,1
Квалитет на актива					
Нефункционални кредити/бруто кредити (нефинансиски субјекти)	11,5	11,3	11,6	11,5	11,7
Вкупни издвоени резервации за кредити/нефункционални кредити (нефинансиски субјекти)	103,3	104,7	105,5	106,0	103,1
Профитабилност					
РОАА	0,6	0,8	0,6	1,0	1,2
РОАЕ	5,7	7,4	5,5	9,4	11,1
Оперативни трошоци/вкупни редовни приходи (cost to income)	60,6	55,5	50,8	51,9	51,5
Ликвидносен ризик					
Ликвидна актива/вкупна актива	32,8	33,2	33,1	32,0	31,7
Ликвидна актива/краткорочни обврски	57,4	59,2	59,5	57,2	56,9
Чувствителност на пазарен ризик					
Нето отворена позиција/сопствени средства	15,6	17,5	10,3	8,5	7,7

Извор: НБРМ.

Понатаму, за да се спречи можноста од пренасочување на задолжувањето кон кредитните картички и пречекорувањата на трансакциските сметки (коишто имаат доста стабилен и умерен раст) поради мерката во однос на долгорочните потрошувачки кредити, се воведе повисоко капитално барање, односно се воведе обврска за банките да применат пондер на ризичност од 75% за растот на изложеноста врз основа на дозволени пречекорувања на трансакциските сметки и на издадените кредитни картички кој е остварен на датумот на кој се известува во споредба со 31 декември 2015 година. На овој начин не се ограничува постојниот обем на изложеност врз основа на овој вид изложеност, туку се влијае врз нејзиниот поголем раст.

Истовремено, се намалува капиталното барање за издадените гаранции од страна на банките со кои се гарантира плаќање врз основа на одреден деловен однос на клиентот (се намалува факторот на конверзија од 100% на 50% со што се изедначува со факторот кој се применува за акредитивите) и за побарувањата на банките коишто се обезбедени со деловен простор којшто исполнува определени услови (се намалува пондерот на ризик од 100% на 75%). Со ова, покрај усогласувањето со европската регулатива (575/2013 од 26 јуни 2013

година) за прудентните барања за кредитните институции и инвестициските фирми, се овозможува банките да одвојуваат понизок износ на капитал за кредитно - гаранциското работење со правните лица, вклучително и малите и средните претпријатија, што од своја страна може да предизвика намалување на трошокот на банките, а со тоа и на клиентите за овој тип работење. Со тоа, се создаваат услови за олеснување на пристапот на правните лица, вклучително и на малите и средните претпријатија, до финансиските услуги.

На крајот на јуни 2015 година, во контекст на ескалацијата на грчката криза, НБРМ воведо привремени заштитни мерки (со важност до крајот на годината) за ограничување на капиталните одливи од резидентите на Република Македонија (физичките и правните лица) кон грчките субјекти врз основа на новосклучени капитални трансакции. Мерката беше воведена заради превенција од нарушување на рамнотежата во билансот на плаќања и зајакнување на отпорноста на финансискиот систем кон надворешните фактори.

Со цел тестирање на отпорноста на македонскиот банкарски систем на неповолни движења во макроекономското окружување беа користени две негативни макроекономски сценарија, кои се протегаат во период од две години (2015 - 2016 година). Првото неповолно макроекономско сценарио е хипотетичко и се базира врз сценарија изработени од ФЕД, при што за макроекономското стрес-тестирање на македонскиот банкарски систем се одбра т.н. сериозно неповолно сценарио, кое меѓу другото претпоставува влошени меѓународни економски услови, вклучително и неповолни движења во ЕУ¹⁸, кои би имале соодветни последици и врз македонската економија¹⁹. Второто неповолно макроекономско сценарио е т.н. историско сценарио и претпоставува пресликување на движењата кај анализираните макроекономски варијабли остварени во избран минат период (2009 – 2010 година, кога негативните ефекти од глобалната финансиска криза врз домашната економија беа најизразени), во периодот 2015 - 2016 година. Историското сценарио се одликува со повисоко ниво на екстремност во споредба со хипотетичкото макроекономско сценарио, изработено од ФЕД, и претпоставува нешто понеповолни движења кај дел од макроекономските варијабли, пред сè, кај годишната стапка на промена на БДП. Резултатите од макроекономското стрес-тестирање²⁰ упатуваат на генерално задоволителна отпорност на вкупниот банкарски систем на неповолни движења во макроекономското окружување, согласно двете сценарија. Имено, и покрај зголемувањето на учеството на нефункционалните во вкупните кредити на нефинансиските субјекти и истовремен пад на стапката на поврат на просечната актива, стапката на адекватност на банкарскиот систем не се спушти под 8% (на крајот на 2016 година се сведе на 8,5%).

Релативно високата отпорност на банкарскиот систем на шокови се потврдува и со тестовите на сензитивност кои се спроведуваат на редовна квартална основа. Симулациите покажуваат дека само при исклучително висок раст на нефункционалната кредитната

¹⁸Сценарио според ФЕД (октомври 2014 година), изработено за потребите на последната програма за планирање на капиталот и спроведување стрес-тестови за 2015 година на избрани холдинг- компании на банки и банки од САД. Ова сценарио претпоставува значително слабеење на глобалната економска активност, проследено со зголемена променливост кај цените. На крајот на 2015 година, реалниот БДП за економијата на САД е за околу 4,5 п.п. понизок во споредба со третиот квартал на 2014 година, раст на невработеноста (за околу 4 п.п.), раст на цената на нафтата (до 110 долари за барел) и последователен раст на инфлацијата (до 4,25%), но и апresiasiја на вредноста на доларот. Цените на акциите се претпоставува дека ќе се намалат за околу 60%, а цените на резиденцијалниот и комерцијалниот имот, за 25% и 30%, соодветно. Притоа, реалниот БДП на евро-зоната би се намалил за околу 5 проценти (повеќе детали на: <http://www.federalreserve.gov/newsevents/press/bcreg/20141023a.htm>).

¹⁹При евентуално остварување на неповолното сценарио изработено од ФЕД, растот на македонската економија би бил помал во однос на проектираниот при основното макроекономско сценарио изработено од НБРМ за 1,3 п.п. во 2015 година, односно за 0,3 п.п. во 2016 година, при пад на каматните стапки и нивото на цени во економијата.

²⁰Со цел испитување на однесувањето на македонскиот банкарски систем при неповолни макроекономски сценарија развиени се модели за меѓузависноста помеѓу избрани показатели за работењето на банките (показателот за учеството на нефункционалните во вкупните кредити на нефинансиските субјекти и стапката на поврат на просечната актива) и некои основни макроекономски варијабли. За првпат, беше изработена и т.н. матрица на зараза, со која се испита и можното прелевање на проблемите од една банка кај друга, поради евентуална целосна или делумна ненаплата на меѓубанкарските побарувања/обврски, како логично продолжение на остварувањето на неповолните макроекономски сценарија. Исто така, со помош на матрицата на зараза се утврдија и негативните ефекти коишто би ги имале претпоставените „потрес“ во одделните банки врз осигурителните друштва и задолжителните пензиски фондови.

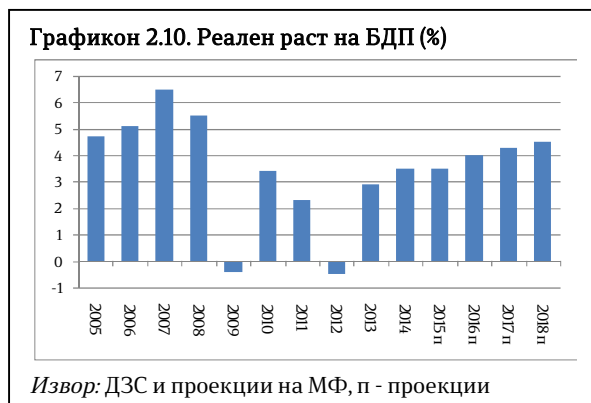
изложеност на нефинансиски субјекти (од 86,4%, наспроти остварената стапка на годишен раст од 4% во септември 2015 година), односно при речиси двојно зголемување на стапката на нефункционалните кредити на нефинансиските субјекти, адекватноста на капиталот на банкарскиот систем би се спуштила на 8%.

2.2. Среднорочно макроекономско сценарио

Макроекономската политика на Република Македонија во наредниот период е во функција на остварување на стратешките определби на Република Македонија за долгорочен и одржлив економски раст, зголемување на конкурентноста на економијата, зголемување на

вработеноста и подобрување на животниот стандард на населението.

Макроекономската политика во периодот 2016-2018 година обезбедува услови за зголемена економска активност преку одржлива фискална политика, која во координација со монетарната политика ќе придонесе за постигнување одржливост на екстерната позиција на земјата и обезбедување ниво на инфлација што ќе ја поддржи економската активност.

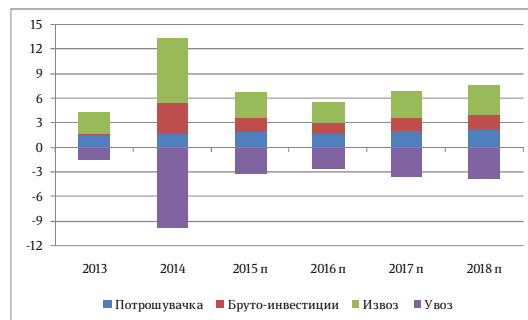

Бруто домашен производ. Имајќи ги предвид очекувањата за надворешното окружување, здравите макроекономски политики, односно структурните реформи за зголемување на конкурентноста на земјата, како и активната фискална политика преку реализација на значајни инвестициски проекти, во периодот 2016-2018 година се очекува да продолжат поволните економски движења во земјата. Реалниот раст на БДП во 2016 година се очекува да изнесува 4%, во 2017 година 4,3%, а во 2018 година 4,5%, придвижен од очекуваниот раст на извозот и на инвестициите, а позитивен придонес се очекува да има и потрошувачката, посебно приватната.

Извозот на стоки и услуги се предвидува да оствари просечен реален раст од околу 9% во периодот 2016-2018 година, главно како резултат на очекувањата за активноста на извозните капацитети на странските компании, во услови на постепен раст на надворешната побарувачка. Растот на извозот се очекува да биде придружен со натамошна диверзификација и подобрување на структурата на извозот во насока на поголемо учество на производи со повисока додадена вредност. Проектираниот раст на домашната побарувачка и извозната активност условуваат раст и на увозот што во овој период се очекува да изнесува 7,7% во просек.

Проекцијата за раст на бруто инвестициите во периодот 2016-2018 година во просек изнесува 7,8%. Предвидениот раст на инвестициите се заснова на планираните инвестиции на јавниот сектор, како главен двигател на инвестициите во инфраструктурата, како и на очекувањата за постепен раст на приватните инвестиции, придвижени главно од СДИ. Во рамки на јавните инвестиции предвидени се инвестиции за подобрување на транспортната мрежа во земјата (автопати,

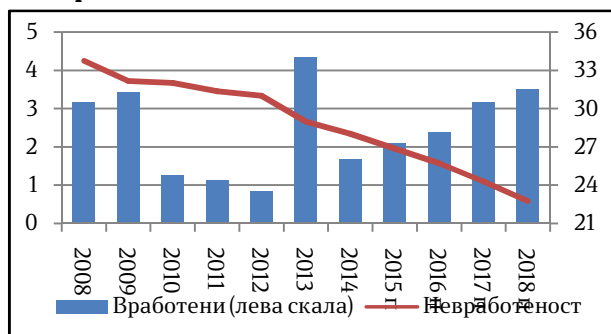
Графикон 2.11. БДП по расхопен метод (придонес во раст, п.п.)

Извор: Пресметки на МФ, п - проекции

железничка пруга, регионални и локални патишта), инвестиции во енергетската и комуналната инфраструктура, како и во образовниот, социјалниот и здравствениот систем. Овие инвестиции, покрај тековниот позитивен ефект врз економската активност, на долг рок ќе влијаат и кон зголемување на конкурентноста на земјата, што е од клучно значење за зголемување на продуктивноста и производството.

Графикон 2.12. Раст на бројот на вработени (%) и стапка на невработеност

Извор: ДЗС и проекции на МФ, п - проекции

Приватната потрошувачка во периодот 2016-2018 година се очекува да забележи реален раст од 3,2% во просек, како резултат на очекуваното зголемување на вработеноста и проектираниот раст на платите. Проекцијата за раст на јавната потрошувачка во овој период изнесува 1,1%.

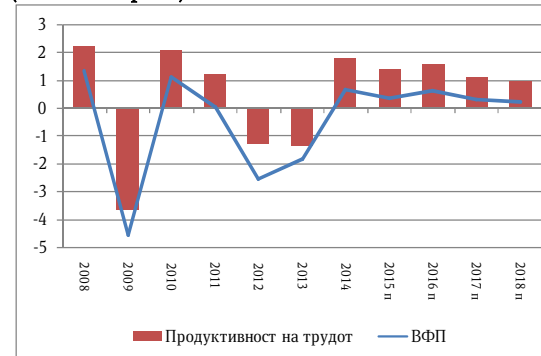
Анализирано по производната страна, односно по дејности, во периодот 2016 – 2018 година градежната активност се очекува да оствари просечна стапка на раст од 6% на реална основа, како

резултат на реализацијата на планираните инфраструктурни проекти и најавените инвестиции во ТИРЗ и во индустриските зони. Во овој период се предвидува да продолжат поволните движења во индустријата, со проектиран раст од 4,3% во просек, согласно со очекуваниот раст на странската побарувачка и зголемениот произведен потенцијал на економијата како резултат на инвестициите во слободните економски зони. Услужниот сектор, којшто има најголемо учество во БДП, се очекува да забележи просечна стапка на раст од 3,9% во овој период, а во негови рамки најзначаен придонес кон растот се очекува да имаат трговската и транспортната активност. Реалниот раст во земјоделството се очекува да изнесува просечно 2,2%, поддржан од субвенциите кои ги обезбедува Владата. Реалните стапки на раст по години и сектори се прикажани во табела 1д од Прилог 1.

Пазар на труд. Предвидениот економски раст во периодот 2016-2018 година се очекува да има позитивно влијание врз движењата на пазарот на трудот. Според проекциите, во овој период се очекува просечен годишен раст на бројот на вработени од 3%, како резултат на отворањето нови работни места во слободните економски зони, на активните мерки и програми за вработување, како и на реализацијата на инфраструктурните проекти на јавниот сектор. Ова, пак, ќе резултира со намалување на бројот на невработени за просечно 4,3% во овој период. Растот на побарувачката во овој период се очекува да се одрази и врз понудата на работна сила, која е проектирано да се зголеми просечно за 1,2%. Ваквите движења на пазарот на трудот ќе придонесат стапката на невработеност до крајот на 2018 година да се намали на приближно 22%. Просечниот раст на нето-платата во овој период се очекува да изнесува околу 3% на номинална основа.

Извори на растот. На графиконот 2.13 се прикажани растот на продуктивноста на трудот и на вкупната факторска

Графикон 2.13. Продуктивност на трудот и ВФП (стапки на раст)

Извор: Пресметки на МФ, п - проекции

продуктивност (ВФП)²¹ во периодот 2008 - 2018 година. Имајќи ги предвид проектираните стапки на раст на инвестициите во основни средства и бројот на вработени, ВФП во 2015 година се очекува да има позитивен придонес врз економскиот раст. Во периодот 2016 - 2018 година, како што може да се види од графиконот, растот на продуктивноста на факторите на производство се очекува да остане во позитивната зона. Придонесот на ВФП врз растот во овој период има просечно учество од 8,7%. Придонесот на трудот во економскиот раст изнесува 55,4%. Физичкиот капитал во анализираниот период, согласно со проекциите за раст на инвестициите, се очекува да забележи раст од 7% во просек, придонесувајќи со 35,9% во вкупниот економски раст.

Потенцијален раст. Пресметката на потенцијалниот аутпут претставува основа за процена на цикличната позиција на економијата. За пресметка на потенцијалниот аутпут е користен филтерот Hodrick Prescott. Овој метод спаѓа во групата статистички пристапи и според него потенцијалниот раст на БДП е проценет на 3,4%. Сепак, оценетата стапка на потенцијален раст треба да се земе со резерва, имајќи предвид дека применетиот метод се базира единствено на историските податоци за БДП²². Податоците за производниот јаз во процент од потенцијалниот аутпут за периодот 2014 - 2018 година се прикажани во табела 5 од Прилог 1. Согласно проекциите за раст на производството во наредниот среднорочен период и процените за движењето на трендот, во 2016 година цикличната компонента на аутпутот е во негативната зона, просечно за целата година. Производниот јаз се очекува да премине во позитивната зона во 2017 година и да остане позитивен и во 2018 година.

Монетарна политика и политика на девизен курс. Монетарната политика е насочена кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Во услови на ниска инфлација, поволна платно-билансна позиција, генерално поволни макроекономски движења и одржување на солиден кредитен раст, во првите три квартали на 2015 година НБРМ ја задржа основната каматна стапка непроменета на ниво од 3,25% (непроменета од јули 2013 година). Истовремено, беа извршени промени кај другите инструменти во насока на стимулирање на кредитирањето од страна на банките, како и на штедењето на приватниот сектор, со што продолжи спроведувањето на акомодативна монетарна политика.

Имено, како продолжение на промените во текот на 2014 година, во март 2015 година, каматните стапки на НБРМ за депозит преку ноќ и на седум дена беа намалени на 0,25% и 0,5%, соодветно. Со ова се истакна улогата на овие инструменти исклучиво за балансирање на краткорочните ликвидносни флукуации, а воедно се зајакна механизмот за натамошно насочување на вишокот ликвидни средства на банките во подолгорочни инвестиции.

И во 2015 година се спроведуваше мерката за ослободување на банките од обврската за задолжителна резерва за кредити одобрени на извозниот и енергетскиот сектор, која се применува од почетокот на 2013 година и обезбеди значителна поддршка на кредитниот раст. Заради позитивните ефекти врз кредитната активност на банките, на крајот на 2015 година продолжена е примената на оваа нестандартна мерка за дополнителни две години. Следствено, се очекува дека банките ќе продолжат со активна кредитна поддршка на компаниите во овие сектори преку понуда на нови кредитни производи и поповолни каматни стапки.

НБРМ постојано ги следи движењата во валутната структура на депозитите и кредитите, како и во каматниот диференцијал на инструментите во домашна и странска валута. Во таа насока, во последните години спроведени се и неколкукратни промени во стапките на

²¹ ВФП е резидуал на растот на останатите фактори на економски раст, трудот и капиталот.

²² Вредноста на трендот се проценува со минимизирање на јазот на фактичкото производство и трендот и варијабилноста за целиот примерок.

задолжителна резерва кои генерално се однесуваат на намалување на стапката за задолжителна резерва на обврските во домашната валута (и на подолг рок). Во оваа насока, од септември 2015 година, во примена е нулта стапка на задолжителна резерва на депозитите на население во домашна валута над една година (со што овие обврски добиваат ист третман како и обврските над две години, за кои веќе се применува стапка 0% од 2012 година), со што се стимулира штедењето на населението во домашна валута, а што следствено треба да придонесе и за зголемено кредитирање од страна на банките. Овие последните измени се во функција на задржување на поволните трендови во овој домен во последните години, што повратно го зголемува кредитibilitетот на монетарната политика заснована на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото.

Монетарната политика и во наредниот тригодишен период останува ориентирана кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Резултатите од моделите за оценка на рамнотежниот реален ефективен девизен курс²³ на денарот заклучно со последниот квартал на 2014 година, не упатуваат на поголеми отстапувања од рамнотежното ниво и во периодот 2003 - 2014 година се одржуваат во прифатливи рамки од +/-3%, при што во текот на 2014 година тие укажуваат на мала потценетост на курсот²⁴. Во однос на спроведувањето на монетарната политика, значајно е да се наведат и резултатите од моделите за анализа на монетарната трансмисија, кои со последното ажурирање заклучно со 2014 година укажуваат на подобрување на каматниот канал на трансмисија од основната каматна стапка до каматните стапки на банките (подобрување и кај трансмисијата врз активните каматни стапки, иако при поголем преносен ефект кај депозитните стапки).

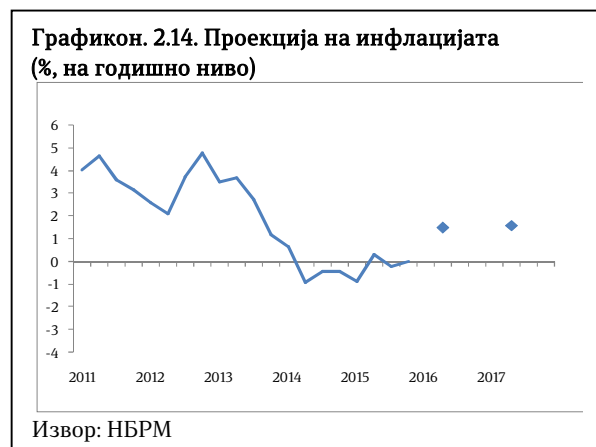
Во изминатиот период на турбулентно надворешно окружување, вклучително и во текот на 2015 година, монетарната политика ја потврди својата флексибилност и делуваше преку соодветно прилагодување на монетарниот инструментариум, во насока на поттикнување на кредитниот раст, зајакнување на депозитната база на долг рок и во домашна валута, при истовремено остварување на примарната и интермедијарната монетарна цел. Во овој контекст, монетарната политика обезбеди задоволителен стимул, при што дојде до заживување на кредитниот раст, а дел од мерките се очекува да даваат ефекти и во следниот период. Инфлацијата во 2015 година се задржа на ниско ниво, под доминантно влијание на глобалните фактори на страна на понудата, но базичната инфлација се задржа позитивна. Согласно проекциите на останатите сегменти од економијата, во следниот тригодишен период може да се очекуваат умерени инфлациски движења и генерално поволни движења на девизниот пазар, иако придружени со ризици. Фискалната политика и особено начинот на финансирање на буџетскиот дефицит во наредниот период останува значаен фактор во однос на амбиентот во кој се спроведува монетарната политика, што воедно го нагласува значењето на монетарно - фискалната координација. Движењата во надворешниот сектор, структурата на увозот и нивните ефекти врз девизниот пазар и девизните резерви, ќе бидат од клучно значење за монетарната поставеност во следниот период. Дополнително, и натаму редовно ќе се следи динамиката и структурата на кредитниот раст од аспект на кредитирањето на потрошувачката наспроти кредитирање на инвестициите, како и движењето на депозитите и на каматните распони. Монетарната власт

²³Според пристапот БЕЕР (behavioral equilibrium exchange rate) за оценка на рамнотежниот девизен курс на денарот, кој базира на потесна дефиниција на реален ефективен девизен курс и е конструиран врз основа на петте најголеми трговски партнери на Република Македонија од Европската унија. Во моделите (поставени со различна спецификација и оценети според различни техники), како независни варијабли се вклучени: диференцијалот во продуктивноста, трговската отвореност, јавната потрошувачка и вкупната нето девизна актива.

²⁴Анализите на ММФ исто така потврдуваат дека не постои значајно отстапување на реалниот девизен курс (IMF Staff Report 2015 Article IV Consultation, September 2015, p.22).

и натаму останува подготвена за преземање соодветни мерки, доколку е неопходно, за задржување на ценовната и финансиската стабилност во економијата.

Инфлација. Глобалните фактори на инфлацијата на среден рок упатуваат на умерено забрзување на домашната инфлација, по нејзиното ниско ниво во 2015 година, во согласност

со општото надолно движење на цените на основните производи во глобални рамки. Странската ефективна инфлација²⁵ во 2015 година се проценува на -0,1% (наспроти очекуваните 1,3% во минатогодишното сценарио), во услови на ниска инфлација кај сите увозни партнери. Во 2016 година се очекува странската инфлација да достигне 1,4%, а во 2017 година умерено да се зголеми на 1,7%. Ваквите очекувања се во согласност со очекуваните бавни нагорни придвижувања кај цените на основните производи на светскиот пазар.

Просечната годишна стапка на инфлација во македонската економија во последниот квартал на 2015 година се очекува да се задржи на ниско ниво. Следствено, просечната стапка на инфлација во 2015 година се очекува да изнесува околу 0%. Од аспект на компонентите, непроменетото просечно ценовно ниво во однос на претходната година е одраз на негативните промени кај цените на енергијата (во согласност со падот на светските цени на горивата), при релативно мал раст на цените на храната и базичната инфлација. Споредено со минатогодишното сценарио кога се очекуваше инфлација од околу 1%, инфлацијата во 2015 година во ова сценарио се проценува на пониско ниво, што главно се должи на поголемото намалување на светските цени на нафтата и помалиот раст на цените на храната од очекувањата. При негативен производствен јаз, не беа присутни инфлациски притисоци од страната на побарувачката.

Во 2016 година се очекува постепено зголемување на ценовното ниво и инфлација од околу 1,5%. Растот на цените во наредната година е во линија со движењето на увозните цени, во услови на очекување за интензивирање на инфлацијата кај трговските партнери, а во втората половина од годината се очекуваат нагорни придвижувања и кај прехранбената и енергетската компонента, согласно очекувањата за раст на светските цени на нафтата и пченицата. Во помал дел, ефекти врз инфлацијата се очекуваат и од понатамошниот раст на домашната побарувачка. Се очекува дека забрзувањето на стапката на инфлација ќе продолжи и во текот на 2017 и 2018 година, кога се очекува полека да се приближи кон историскиот просек и да изнесува 1,6% и околу 2%, соодветно. Ризиците за проектираната патека на инфлацијата главно се поврзани со неизвесноста околу глобалната економија и движењата на цените на светските примарни производи.

Надворешен сектор и негова одржливост на среден рок. Движењата во тековната сметка на билансот на плаќања на Република Македонија ги одразуваат структурните промени во економијата во текот на последните неколку години, кои што овозможуваат зајакнување на извозниот сектор и подобрување на салдото на тековната сметка. Имено, дефицитот на тековната сметка во последниот петгодишен период (2010-14 година) во просек изнесува 2% од БДП. Согласно остварените движења и оценките за последниот квартал на 2015 година,

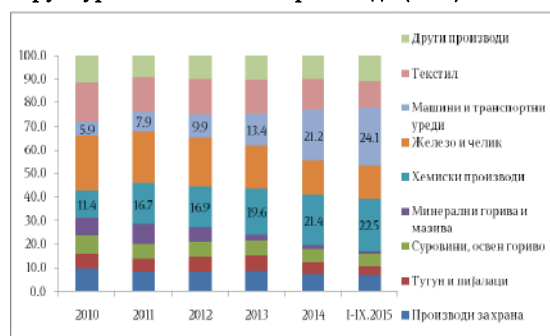
²⁵Пресметката на странската ефективна инфлација е изведена од пондерираниот збир на индексите на потрошувачките цени на девет земји кои се најзначајни извозници на производи за лична потрошувачка во Република Македонија. Пондерациската структура базира на нормализираните учества на номиналниот увоз од секоја од земјите во вкупниот номинален увоз во периодот 2010-2012 година.

дефицитот на тековната сметка за 2015 година се оценува на 0,5% од БДП, што би било мало стеснување од 0,3 п.п. во споредба со претходната година, главно како резултат на подобреното салдо во размената на стоки и услуги. Проценетиот дефицит за 2015 година е значително понизок во однос на очекуваното ниво во минатогодишното макроекономско сценарио (3,9% од БДП), што исто така главно се должи на понискиот дефицит во размената на стоки и услуги во споредба со очекуваниот, додека примарниот и секундарниот доход се во рамки на очекувањата.

Трговскиот дефицит во период јануари - септември 2015 година²⁶ е за 6,7% понизок во однос на истиот период од минатата година, при побрз раст на извозот (од 9,5%) од растот на увозот на стоки (од 4,4%). Зголемувањето на извозот главно се должи на повисокиот извоз на машини и транспортни уреди и на хемиски производи, што пред сè го одразува ефектот од новите производствени капацитети во слободните економски зони. Зголемувањето на увозот најмногу се должи на повисокиот увоз на сировини и опрема, во согласност со динамиката на економската активност и инвестициската потрошувачка, наспроти понискиот енергетски увоз особено кај горивата (при значително понизок ценовен ефект). Највисоки дефицити во размената на стоки во периодот јануари - септември 2015 година се остварени со Велика Британија, Грција и Србија, додека позначајни суфицити се регистрирани во размената со Германија и Косово.

Графикон. 2.15.

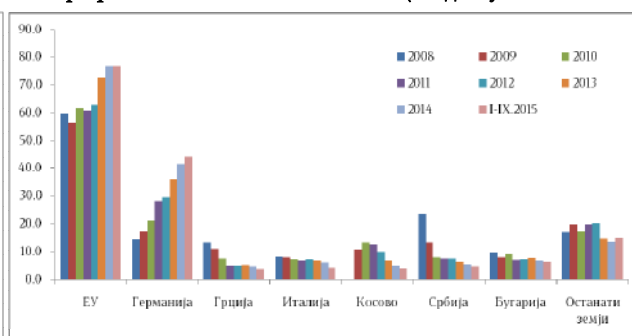
Структура на извозот по производи (во %)

Извор: ДЗС.

Графикон. 2.16.

Географска насоченост на извозот (% од вкупниот извоз)

Извор: ДЗС.

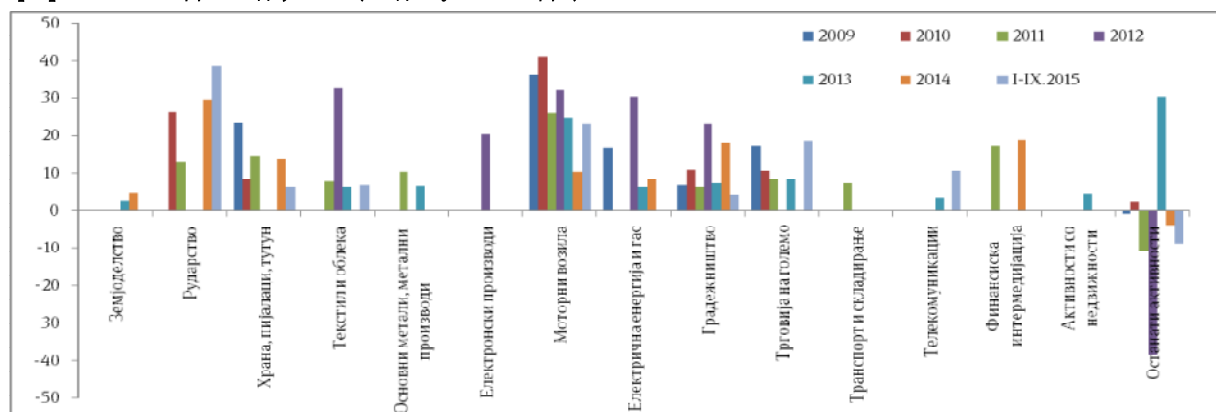
Структурно анализирано, како резултат на новите капацитети во економијата, регистрирано е значително подобрување на извозната структура. Тоа се темели на постепено зголемување на учеството на производи со повисока додадена вредност на страна на извозот, главно хемиски производи и машини и транспортни уреди, кое на крајот на септември 2015 година достигна 46,6%. Промените во извозната структура соодветствуваат со странските директни инвестиции кои во изминатите години беа концентрирани главно во овие дејности. Во периодот 2009-2014 година во просек околу 65% од новиот странски капитал е вложен во секторот на разменливи добра, при што може да се очекува негов натамошен придонес во насока на поголема извозна диверзификација. Од друга страна, пак, забележано е намалување на учеството на традиционалните извозни производи - железо и челик и текстилни производи (при помало намалување кај текстилот наспроти позабележителниот пад кај железото и челикот), при што нивното учество од доминантни 41,1% во 2010 година е сведено на 25,7% на крајот на септември 2015 година, што ја потврдува извозната диверзификација и осовременувањето на извозната структура. Во однос на извозот на железо и челик, треба да се има предвид дека неповолните трендови во последните години беа условени од неповолните движења на меѓународниот пазар на

²⁶ Според надворешнотрговската статистика, каде увозот е прикажан на цифр основа.

метали и падот на нивните цени. Намалување на учеството на извозната страна во последните години бележи и извозот на минерални горива и мазива, што главно ја одразува промената во деловната ориентација на нафтената рафинерија, во сопственост на странски капитал (со одраз на двете страни на размената).

Влезот на СДИ во секторот на разменливи добра има позитивни ефекти врз трансферот на нови технологии и осовременувањето на производната структура. Тоа се согледува преку постојаниот напредок во оценката на критериумот СДИ и технолошкиот трансфер во рамки на оценката за конкурентноста на македонската економија. СДИ имаат позитивни ефекти и врз локалните добавувачи преку зголемена побарувачка за сировини, но и барања за подобрување на стандардите на работење, што придонесува за подобрување на оценката за квалитетот на локалните добавувачи²⁷. Со тоа, постепено се зголемуваат секундарните ефекти од СДИ во економијата.

Графикон 2.17. СДИ по дејности (% од вкупните СДИ)

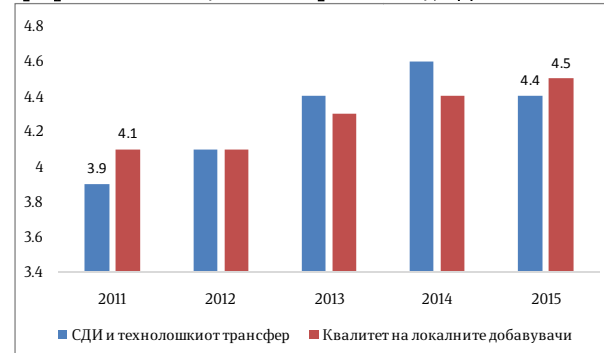

Извор: НБРМ.

Анализата на географската насоченост на македонскиот извоз ја потврдува доминацијата на ЕУ како главна извозна дестинација, каде во периодот јануари - септември 2015 година се извезени околу 77% од македонскиот извоз. Во рамки на ЕУ, годишен пораст бележи учеството на извозот кон Германија (позитивни придвижувања има и извозот кон Белгија и Шпанија, при пониски почетни учества, додека продолжува да се намалува учеството на извозот кон Грција и Италија). Вкупната размена на Република Македонија со ЕУ во периодот јануари - септември 2015 година сочинува околу 68% од вкупната трговска размена на Република Македонија, при што во услови на повисок пораст на извозот од увозот, остварено е стеснување на дефицитот со ЕУ за близу 33% на годишна основа.

Во периодот јануари - септември 2015 година, реалниот ефективен девизен курс (РЕДК)²⁸ на денарот дефлациониран со трошоците на животот и со цените на индустриските производители оствари

Графикон. 2.18. Оценки за ефектите од СДИ

Извор: Global Competitiveness Report, WEF, 2015-16

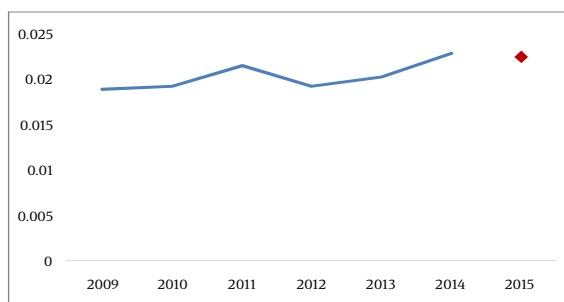
* Највисока оценка: 7.

²⁷Согласно Извештајот за глобална конкурентност на Светскиот економски форум, 2015-16, Република Македонија според последното рангирање се наоѓа на 76 позиција според критериумот СДИ и технолошки трансфер (подобрување за 37 позиции во последните пет години) и на 47 место според критериумот квалитет на локалните добавувачи (подобрување за 44 позиции на ранг листата според овој критериум споредно со 2011 година).

²⁸Во рамки на РЕДК, при пресметката на номиналниот ефективен девизен курс и релативните цени, вклучени се 15 најзначајни трговски партнери на Република Македонија според нивното учество во надворешнотрговската размена во периодот 2010-2012 година и базен период 2010 година.

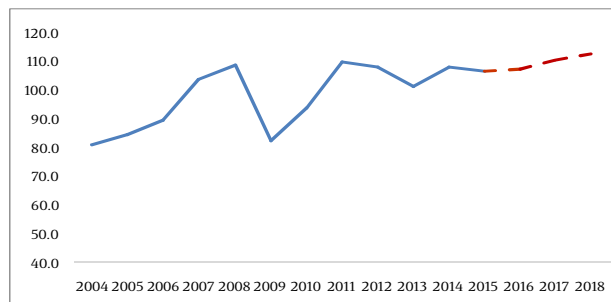
депрецијација од 0,1%, односно 1,7% на годишна основа, соодветно. Тоа главно произлегува од поволниот ценовен сооднос кај двата ценовни индекса, додека номиналниот ефективен девизен курс на денарот бележеше апрецијацијата во услови на флукутации на валутите на некои од земјите најзначајни трговски партнери. Со исклучување на примарните производи од пресметката (како производи со варијабилни цени), РЕДК според двата ценовни индекса бележи повисока депрецијација од 1% и 2,8%, соодветно. Номиналните трошоците за труд по единица производ во првите три квартали на 2015 година бележат умерен раст од 1,7%, што во услови на раст на продуктивноста се должи на побрзиот раст на платите.

Графикон 2.19. Извозен пазарен удел
(во % од светскиот извоз на стоки и услуги)

Извор: ММФ и НБРМ проекција за 2015 година.

Графикон 2.20. Извоз и увоз/ БДП (во %)

Извор: ДЗС и проекција на НБРМ за 2015-2018 година.

Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз во 2013 и 2014 година забележа пораст, во согласност со заздравувањето на македонската економија и забрзаниот раст на македонскиот извоз. Во 2015 година, се оценува задржување на извозниот пазарен удел на релативно стабилно ниво. Степенот на трговска отвореност на македонската економија генерално е висок и во последните години е околу 100%, со благо забавување во 2013 година како одраз на намалената размена при вториот бран на кризата. По опоравувањето во 2014 година и стабилизацијата во 2015 година, во наредниот тригодишен период се очекува постепено натамошно зголемување на степенот на трговска отвореност на економијата.

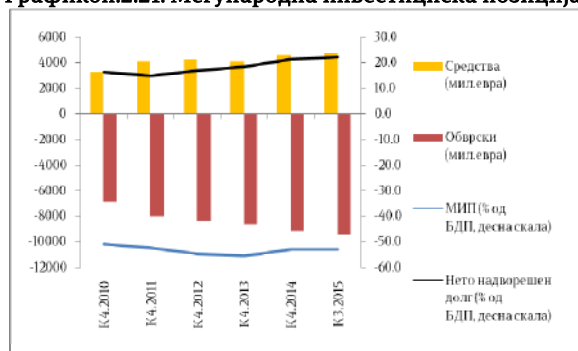
Меѓународна инвестициска позиција и надворешен долг. крајот на третиот квартал на 2015 година негативната меѓународна инвестициска позиција (МИП) е зголемена за 4,8% споредено со крајот на 2014 година, при повисок пораст на обврските кон странство (3,5%) споредено со растот на средствата (2,3%). Проширувањето на негативната МИП произлегува од зголемената негативна нето позиција на „останатите сектори“ (при пораст на нето обврските главно врз основа на директни инвестиции), а во иста насока делуваше и намалувањето на позитивната МИП на монетарната власт, согласно падот на девизните резерви, што во голема мерка беше неутрализирано со ефектот од стеснувањето на негативната нето позиција кај државата²⁹ (согласно отплатите кон странство) и во мала мера од намалената негативна позиција кај депозитните институции. Негативната МИП во септември изнесува 53,2% од проценетиот БДП и во однос на крајот на 2014 година е речиси непроменета.

Со оглед на значителното учество на странските директни инвестиции на страната на обврските кон странство (околу 50% во последните неколку години), карактеристично за земјите што конвергираат, при анализа на надворешната позиција потребно е да се согледаат и други показатели, како што е нето надворешниот долг, којшто ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на третиот квартал на 2015 година нето надворешниот долг на Република Македонија изнесува 22,4% од проценетиот БДП, што

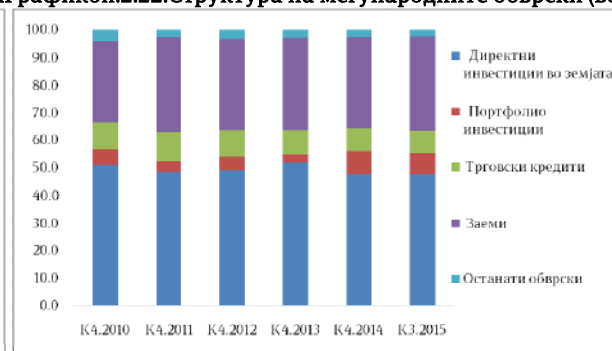
²⁹Секторот држава опфаќа: централна влада, локална самоуправа и фондови за социјално осигурување.

претставува зголемување за 0,8 п.п. од БДП во однос на крајот на 2014 година (при пораст на нето долгот кај јавниот сектор за 1,7 п.п. и намалување кај приватниот сектор за 0,9 п.п.).

Графикон.2.21. Меѓународна инвестициска позиција

Извор: НБРМ.

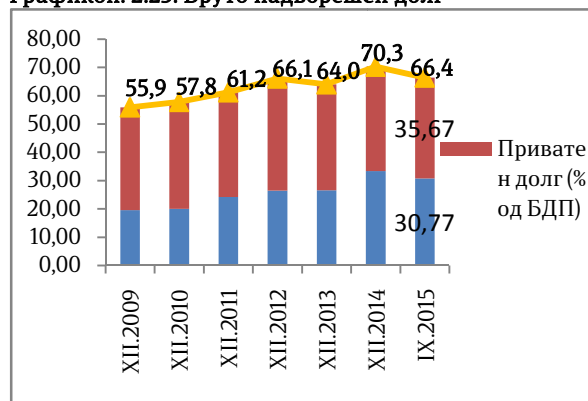

Извор: НБРМ.

На крајот на третиот квартал од 2015 година, бруто надворешниот долг изнесува 5.952,3 милиони евра (без репо-трансакциите на НБРМ, кои се јавуваат во речиси идентичен износ и на страната на обврските и на страната на побарувањата кон нерезиденти). Притоа, бруто долгот претставува 66,4% од БДП и споредено со крајот на 2014 година е намален за 3,8 п.п. од БДП. Ова намалување се должи на намалениот долг на јавниот сектор (од 2,6 п.п. од БДП) главно заради предвремената отплата на долгот кон ММФ, како и понискиот надворешен долг на приватниот сектор (за 1,2 п.п. од БДП). Во структурата на долгот и натаму доминира долгорочниот долг со учество од близу 75%.

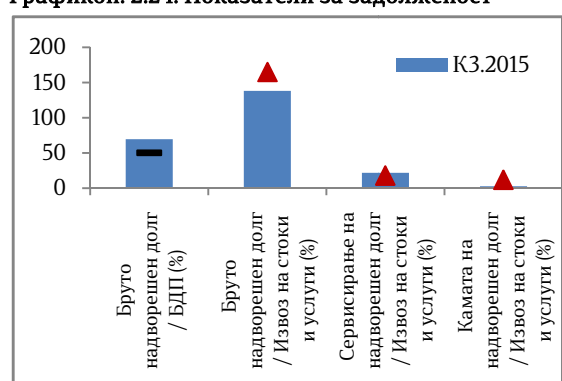
На крајот на третиот квартал на 2015 година покриеноста на краткорочниот долг според преостанато доспевање со девизни резерви изнесува 1,1, што упатува на солидна ликвидност во однос на плаќањата кон странство. Анализата на надворешната задолженост³⁰ на Република Македонија укажува на ниско ниво на задолженост според три

Графикон. 2.23. Бруто надворешен долг

Извор: НБРМ

Графикон. 2.24. Показатели за задолженост

Извор: пресметки на НБРМ

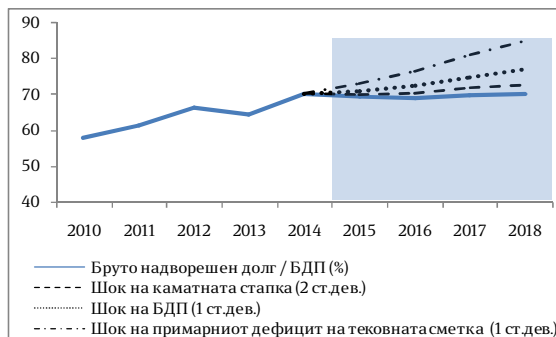
показатели (бруто надворешен долг, сервисирање на долгот и отплата на камата во однос на извоз на стоки и услуги, поединечно), додека единствено според учеството на бруто долгот во БДП задолженоста е висока. Според проекцијата за финансиската сметка на платниот биланс за периодот 2016-2018 година, трите показатели за задолженоста кои се пресметани како соодноси со извозот на стоки и услуги се очекува да бележат подобрување во следниот тригодишен период, со оглед на очекуваното забрзување

³⁰Според пристап на Светска банка, при што во пресметката на показателите се користат тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги, како именители. Методологијата дефинира и критериуми на задолженост, како референтни вредности за степенот на задолженост.

на извозот, главно како резултат на новите компании со странски капитал. Од аспект на рочната структура, се очекува доминацијата на долгорочниот долг да се задржи.

Основното сценарио од анализата за одржливоста на надворешниот долг³¹, по остварениот пораст на бруто надворешниот долг во 2014 година, во 2015 година укажува на умерено намалување и потоа задржување на слично ниво во следниот тригодишен период, со мали осцилации по одделни години. Примарниот дефицит на тековната сметка (без каматните плаќања) е основниот тек што креира долг. Од друга страна, автоматската динамика на долгот (која ги вклучува ефектите од растот на БДП и промените во номиналната каматна стапка) и недолжничките капитални текови делуваат во насока на негово намалување. Стрес-тестовите покажуваат дека очекуваната стабилизација на долгот на среден рок, сепак, е особено сензитивна на шоките кај примарната тековна сметка и економскиот раст.

Графикон.2.25.Одржливост на бруто надворешниот долг

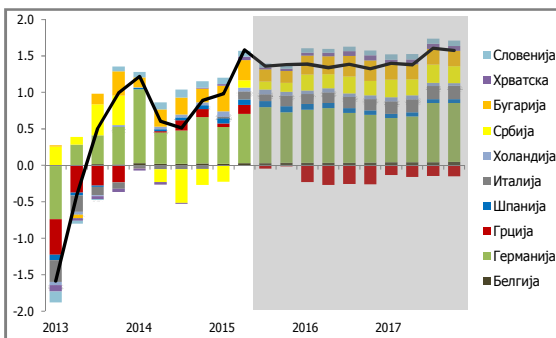
*проекции за периодот 2015-2018, анализа за одржливоста на долгот, НБРМ.

Проекции на билансот на плаќања. Економското заздравување на глобално ниво, и покрај забавувањето во 2015 година, се очекува да продолжи и во следните години. Во овој контекст, странската ефективна побарувачка за македонски производи³² во 2015 година на годишна основа се оценува дека забрза, бележејќи пораст од 1,3%, што е помалку од очекуваниот во минатогодишното сценарио (1,5%). Економската активност кај трговските партнери се очекува дополнително да се интензивира во 2016 година, за кога се предвидува дека растот на странската побарувачка ќе достигне 1,4% (наспроти претходно очекуваните 1,5%), а во 2017 година би достигнала 1,5%. Гледано преку придонесите на поединечните земји, најзначаен позитивен придонес кон јакнењето на странската побарувачка се очекува од германската економија, а потоа од заздравувањето на бугарската и српската економија, наспроти неповолните очекувања за грчката економија.

Последните оценки за надворешниот сектор во следните три години укажуваат на задржување на умерен дефицит на тековната сметка на ниво од околу 2% од БДП. Изворите на покривање на потребите за надворешно финансирање се очекува и во следниот тригодишен период да бидат креирани преку задолжување и директни инвестиции. Се очекува дека капиталните приливи ќе овозможат задржување на адекватно ниво на девизни резерви од околу четири месечна покриеност на увозот на стоки и услуги од следната година.

Паралелно со постепеното закрепнување на странската побарувачка, при натамошен

Графикон. 2.26. Декомпозиција на странска ефективна побарувачка (придонеси кон годишната стапка на раст)

Извор: пресметки на НБРМ; Консензус форкаст.

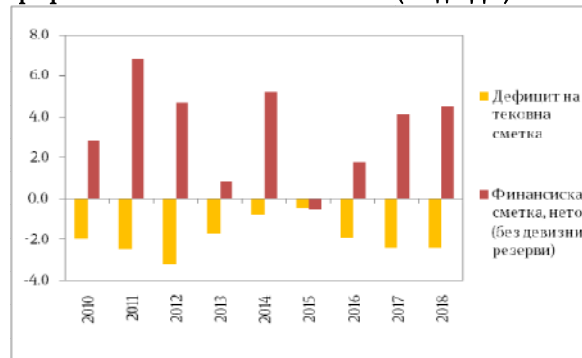
³¹ Анализата за одржливоста на надворешниот долг базира на пристапот на ММФ. Основното сценарио претпоставува просечен раст на БДП во периодот 2016-2018 година од 4% и базира на прикажаната проекција за платниот биланс.

³² При пресметката на странската побарувачка се земаат предвид стапките на раст на БДП (според Консензус Форкаст) на десетте најзначајни трговски партнери, согласно нивното учество во македонскиот извоз во периодот 2010-2012 година.

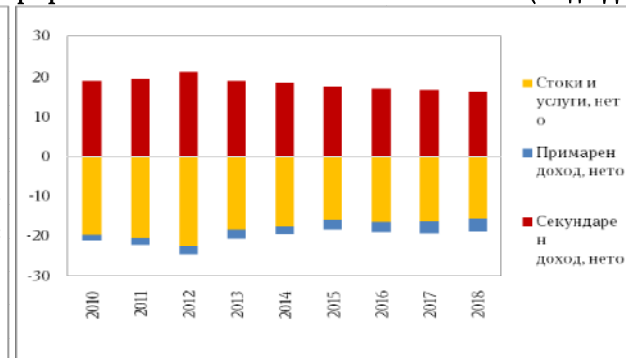
позитивен ефект од постојните компании со странски капитал, како и оние кои се очекува во меѓувреме да се етаблираат и да започнат со производство, извозот на стоки и услуги во следните три години се очекува да продолжи да расте. Увозот на стоки и услуги во следните три години, би бил движен од растот на увозот за потребите на производството наменето за извоз, но и од увозот предизвикан од зголемената инвестициска потрошувачка. Така, дел од новите приливи на СДИ во периодот на воспоставување на капацитетите се одразуваат со зголемен увоз на машини и опрема. Истовремено, дел од предвидените јавни инфраструктурни зафати на среден рок, се очекува да влијаат и врз зголемување на одливите за услуги. За 2015 година, се оценува умерено стеснување на дефицитот во размената на стоки и услуги на 15,8% од БДП (наспроти остварениот од 17,5% од БДП во 2014 година). Тоа е остварено во услови на раст на извозот на стоки (посебно на новите индустриски капацитети) и помал раст на увозот (при намален увоз на енергија), како и зголемен суфицит во размената на услуги. Проценетиот дефицит во размената на стоки и услуги во 2015 година е понизок и во однос на очекувањата од минатогодишното сценарио (18,4% од БДП) согласно подобрувањето кај енергетското салдо главно заради ценовниот ефект кај горивата (при истовремено повисоки остварувања кај новите извозни капацитети во рамки на не-енергетското салдо, неутрализирани од страна на традиционалните сектори). Во периодот 2016- 2018 година се очекува стабилизирање на дефицитот во размената на стоки и услуги на ниво од околу 16% од БДП, бележејќи блага опаѓачка тенденција (2017-18 година).

Значаен дел од дефицитот во размената на стоки и услуги и натаму ќе биде финансиран од приливите врз основа на секундарниот доход (кој го вклучува и нето откупот на менувачкиот пазар, како основна компонента на приватните трансфери), кои и во 2015 година се задржаа на релативно високо, но сепак пониско ниво во споредба со претходната година. Имено, нето приливите врз основа на секундарен доход во 2015 година се проценуваат на 17,7% од БДП, наспроти 18,6% од БДП во 2014 година. Намалувањето на релативното значење на оваа категорија, по екцесивното ниво во акутната фаза на глобалната криза во 2011-12 година, се очекува да продолжи и во следните три години, со умерена динамика. Во 2016 и 2017 година тие се проектирани на ниво од околу 17%, а во 2018 година би изнесувале 16,5% од БДП. Со тоа, овие приливи би се доближиле до пред-кризното ниво во годините на економска експанзија. Дефицитот кај категоријата „примарен доход“ во тековната сметка за 2015 година се проценува на 2,4% од БДП, додека во следните три години се очекува да се одржува на ниво од околу 3% од БДП.

Графикон. 2.27. Биланс на плаќања (% од БДП)

Графикон. 2.28. Компоненти на тековна сметка (% од БДП)

Извор: НБРМ, проценка за 2015 и проекции за 2016-2018 г. Извор: НБРМ, проценка за 2015 и проекции за 2016-2018 г.

При вака проектирани движења на ставките на тековната сметка, за 2015 година се проценува дефицит на тековната сметка од 0,5% од БДП, додека во 2016 година се очекува негово умерено продлабочување на 2% од БДП. Во следните две години, негативното салдо на тековната сметка се очекува да се стабилизира на ниво од 2,4% од БДП. Во услови на релативно стабилен дефицит во размената на стоки и услуги, умереното проширување на

дефицитот на тековната сметка во следните три години ќе произлезе од очекуваното натамошно намалување на приливите од приватните трансфери и благото проширување на дефицитот кај примарниот доход. Стабилизирањето на дефицитот на стоки и услуги на околу 16% од БДП е во согласност со очекуваните среднорочни ефекти од приливот на СДИ во последните неколку години во секторот на разменливи добра, кои веќе придонесоа за промени во структурата на економијата, поголема извозна диверзификација, а следствено, во услови на зајакнување на нивниот извозен потенцијал и поповолно надворешно окружување, придонесоа и за стеснување и стабилизирање на трговскиот дефицит на пониски нивоа (за споредба, дефицитот во размената на стоки и услуги во 2009 година изнесуваше 22,7% од БДП).

Капиталните приливи во 2015 и во следните три години главно ќе произлезат од очекуваните СДИ, очекуваното надворешно задолжување на јавниот и на приватниот сектор. Растот на домашната економија и подобрувањето на глобалниот амбиент се очекува да придонесат за одржување на позитивни перцепции кај инвеститорите. Странските директни инвестиции во 2015 година се проценуваат на 2,6% од БДП и во следните три години се очекува постепено да растат и во 2018 година да достигнат 3,3% од БДП. Сепак, тоа претставува надолна ревизија во споредба со минатогодишното сценарио, во контекст на влошувањето на глобалниот амбиент и нестабилноста на финансиските пазари во текот на 2015 година. Вкупните нето приливи на финансиската сметка во 2016 година би изнесувале близу 2% од БДП, а во 2017-18 година би достигнале околу 4% од БДП. Се оценува дека проектираните движења во тековната и финансиската сметка ќе овозможат дополнителна акумулација на девизни резерви во следниот тригодишен период, како и понатамошно одржување релативно стабилна и адекватна покриеност на просечниот увоз од секоја наредна година.

Финансиски сектор. Интензивирањето на економската активност и стабилизирањето на перцепциите за ризик се очекува да придонесат за натамошно одржување на солидниот кредитен раст кај банките и во текот на наредниот период. Кредитниот раст во 2015 година се оценува на 7,7%, а слична кредитна динамика се очекува и во текот на наредните две години (раст од околу 7-8% годишно). Очекуваниот кредитен раст ги одразува позитивните очекувања во однос на понудата и побарувачката на кредити. Имено, растот на потрошувачката на домаќинствата и инвестициската активност ќе придонесе кон стабилна побарувачка на кредити. На страната на понудата се очекува позитивен придонес од континуираниот раст на депозитната база, како и од стабилните перцепции за ризик на банките. Покрај ова, од досега преземените мерки на НБРМ и понатаму се очекуваат поволни ефекти врз штедењето и кредитната активност. Во однос на депозитниот потенцијал, се проценува дека до крајот на 2015 година растот на депозитите во банкарскиот систем би изнесувал 4%. Очекуваното забрзување на економскиот раст и посебно растот на вработеноста и платите, како и постабилниот надворешен и внатрешен амбиент, се оценува дека ќе доведат до забрзување на растот на депозитната база од околу 7% и 9% годишно, во наредните две години.

Задржување на стабилноста на финансискиот систем, неговиот натамошен развој и зголемувањето на интермедијацијата остануваат главни приоритети во областа на финансискиот систем. За таа цел ќе бидат преземени следниве активности:

Во периодот од 2016 до 2018 година, ќе се донесе нов Закон за банки со што ќе се изврши усогласување на банкарската регулатива со Директивата 2013/36/EУ за пристапот на активностите на кредитните институции и прудентната супервизија на кредитните институции и инвестициските фирми и Регулативата (EУ) бр. 575/2013 за прудентните барања за кредитните институции и инвестициските фирми. Со новиот закон ќе се зајакне капацитетот на банките за адекватно управување со ризиците поврзани со нивните

активности, како и апсорбирање на загубите што можат да настанат во деловното работење. Истовремено, ќе се подигне нивото на квалитетен капитал на банките и ќе се овозможи нивна подобра супервизија со што ќе зголеми заштитата на депонентите.

Во истиот период предвидено е донесување на Закон за опоравување на банки со проблеми во кој ќе се имплементира Директивата 2014/59/EУ за опоравување на банки со проблеми, со што ќе се создадат услови за брза реакција на супервизорските органи во случај на ризици во работењето на банките.

До крајот на 2016 година ќе се донесе Закон за платежни услуги во кој ќе бидат транспонирани Директивата за платежни услуги 2007/64/EЗ (односно ревизија по нејзино финално усвојување и стапување на сила) и Директивата за електронски пари (2009/110/EЗ). Подготовката на Законот за платежни услуги ќе се врши преку Проектот „Понатамошна хармонизација со законодавството на ЕУ во областа на движење на капитал и платежни и финансиски услуги - пазари на хартии од вредност и инвестициони услуги“, финансиран од ИПА 2010.

Законот за платежни услуги ќе придонесе за:

- отворање на пазарот на платежни услуги за даватели на платежни услуги кои не се банки и за нови издавачи на електронски пари и зголемување на конкуренцијата во овој сегмент од платниот систем;

- воспоставување усогласен прудентен режим за давање овластувања на даватели на платежни услуги кои не се банки и на издавачи на електронски пари, заради обезбедување соодветно ниво на безбедност на корисниците на платежните услуги и

- хармонизирани правила за работење кои ќе се применуваат на сите даватели на платежни услуги и издавачи на електронски пари заради обезбедување на еднаков пристап на пазарот на платежни услуги.

До крајот на 2016 година во рамки на проектот „Понатамошна хармонизација со законодавството на ЕУ во областа на движење на капиталот и платежни и финансиски услуги - пазари на хартии од вредност и инвестициони услуги“, ќе се изврши транспонирање на Директивата за конечно порамнување (98/26/EЗ дополнета со директивите 2009/44/EЗ и 2010/78/EЗ) во Законот за платежни услуги и Законот за пазарот на хартии од вредност. Со имплементацијата на директивата во овие закони ќе се придонесе за минимизирање на системските ризици на учесниците во постојниот платен систем и постојниот систем за порамнување на хартиите од вредност, како и за одржување на нивната стабилност.

Во 2017 година ќе се донесе нов Закон за осигурување во кој ќе биде транспонирана Директивата за Солвентност 2 (2009/138/EЗ). Подготовката на Законот за осигурување ќе се врши преку проектот „Further Harmonization with EU in the field of insurance and increase of market operations“ во рамките на Националната програма за ИПА компонента 1 - за 2012-2013 година.

Два нови закони во областа на пазарот на капитал (Закон за пазарот на хартии од вредност и Закон за издавање и понуда на хартии од вредност) ќе бидат донесени до крајот на 2016 година и во голема мера ќе бидат усогласени со законодавството на ЕУ во областа на пазарот на капитал. Со донесувањето на овие закони ќе се обезбеди поголема заштита на малцинските акционери во акционерските друштва, поголема транспарентност на компаниите и ќе се воведат нови финансиски инструменти. За подготовка на овие закони одобрен е проект преку ИПА 2010. Имплементацијата на проектот започна на 25 февруари 2015 година и ќе трае до август 2016 година. Во моментот во тек е процес на подготовка на првите нацрт текстови на законите. По усвојувањето на законите до крајот на 2016 година, Комисијата за хартии од вредност ќе ги донесе потребните подзаконски акти за нивна имплементација.

2.3. Алтернативно сценарио и ризици

Алтернативно сценарио. Алтернативното макроекономско сценарио се заснова на претпоставката за понизок економски раст на економијата на ЕУ и другите трговски партнери на земјата во текот на периодот на предвидување. Согласно ова сценарио, проекцијата за реалниот раст на БДП во 2016 година изнесува 2,8%, во 2017 година 3,3%, а во 2018 година 3,6%.

Ваквото сценарио имплицира послаба надворешна побарувачка и неповолни ефекти врз домашните извозници, односно понизок раст на извозот на стоки и на индустриското производство во земјата. Ваквата појава се очекува да има влијание и врз приливот на капитал во земјата во форма на директни инвестиции, што имплицира и побавен раст на бруто инвестициите на среден рок, како последица на понискиот раст на инвестициите во градежништво и увозот на инвестициски добра (опрема и машини).

Согласно ова сценарио, реалниот раст на извозот се очекува да изнесува 5% во 2016 година, 6,3% во 2017 година и 6,8% во 2018 година. Проекцијата за реален раст на бруто инвестициите изнесува 5,1% во просек во периодот на предвидување. Понискиот раст на бруто инвестициите во однос на основното сценарио главно се должи на побавниот раст на приватните инвестиции, а во помала мера на растот на јавните инвестиции. Се очекува последиците врз потрошувачката да бидат помали во однос на другите компоненти. Така, реалниот раст на јавната потрошувачка изнесува скоро 1% просечно за периодот на предвидување. Проектираниот реален раст на приватната потрошувачка изнесува 2,1% во 2016 година, 2,8% во 2017 година и 3% во 2018 година. Понискиот раст на извозот, како и на домашната побарувачка, имплицираат побавен раст на увозот, кој во анализираниот период е предвидено да се зголеми просечно за 5%.

Во однос на пазарот на трудот, понискиот економски раст имплицира побавен раст на бројот на вработени и побавно темпо на намалување на стапката на невработеност во однос на основното сценарио. Така, согласно алтернативното сценарио се очекува просечниот годишен раст на бројот на вработени да изнесува 2,3%, што ќе резултира со намалување на бројот на невработени во периодот на предвидување за просечно 3,3% , под претпоставка дека предвидените стапки на промена на неактивното население не се променети во однос на основното сценарио. Ваквите движења на пазарот на труд ќе резултираат стапката на невработеност на крајот на 2018 година да се намали на приближно 23%, додека стапката на вработеност да се зголеми на 45%.

Во однос на стапката на инфлација, се претпоставува дека очекуваните движења на цените на основните производи не се променети во однос на основното сценарио, односно претпоставуваме слични оценки за условите на страната на понудата и на нивото на странските цени. Побавниот раст на економската активност, согласно алтернативното сценарио, имплицира дека не се очекуваат инфлациски притисоци од страната на побарувачката, имајќи предвид дека негативниот произведен јаз е проценето да се затвори во 2018 година. Оттука, за разлика од основното сценарио, во 2018 година не се очекува нагорен притисок од домашната побарувачка врз стапката на инфлација.

Ефектите на алтернативното сценарио врз буџетскиот дефицит се презентирани во точка 3.6. Сензитивна анализа.

Ризици. Ризиците во однос на проектираните стапки на економски раст се генерално поврзани со глобалните економски движења, пред се со динамиката на раст на економијата на ЕУ. Така, послаби економски остварувања во ЕУ и другите трговски партнери на земјата би можеле неповолно да влијаат врз извозната активност и инвестициската побарувачка, а со тоа на економскиот раст на домашната економија. Домашните ризици се поврзани со политичката криза, чии ефекти врз економската активност најмногу беа почувствувани во

вториот квартал од 2015 година. Евентуалното задржување на овој ризик и во текот на 2016 година може неповолно да влијае врз економската активност, но сепак ефектите се очекува да бидат ограничени, како што беше случајот во 2015 година.

Од друга страна, посилен раст на глобалната економија од очекувањата и посилено влијание на веќе имплементираниите и идните структурни реформи во ЕУ или реализацијата на инвестицискиот план за Европа претставуваат позитивен ризик по однос на надворешното окружување, чија материјализација може да влијае кон повисок раст на македонскиот извоз и индустриското производство и поголем прилив на капитал во земјата. Покрај тоа, ефектот од новите СДИ, кои се во фаза на реализација или се најавени, може да се очекува да дојде до полн израз во следните неколку години.

Главните ризици во однос на прикажаното сценарио за надворешниот сектор во наредниот период и понатаму произлегуваат од глобалното окружување, особено од динамиката на глобалното закрепнување и нејзиниот одраз врз растот на домашната економија и перцепциите на инвеститорите. Евентуално послабата надворешна побарувачка може да има неповолни ефекти врз присуството на домашните извозници на странските пазари. Во услови на зголемена нестабилност на глобалните финансиски пазари, можна е поголема аверзија кон ризик на инвеститорите. Следствено, не се исклучени ризиците од помали капитални приливи на недолжничко финансирање или евентуални капитални одливи со цел финансирање на матичните компании, иако во ова сценарио приватните капитални приливи се проектирани на пониско ниво. Дополнително, и движењето на светските цени е придружено со неизвесност, со можни ефекти како врз домашната инфлација, така и врз извозните цени. Неповолната пазарна конјуктура на светските пазари на метали може да има последици врз перспективите за раст и извоз на домашната метална индустрија, како традиционален извозен сектор, иако со значително намалено учество во последните години (во контекст на структурните промени во економијата и веќе доминантното учество на секторите кои создаваат производи со повисока додадена вредност).

Проценката и опфатот на ефектите од новите извозни капацитети во економијата е клучен за проекцијата на трговското салдо. Бројот на извозни капацитети во економијата расте и тие по процесот на воспоставување на производството започнуваат да даваат придонес на страната на извозот. Притоа, остварениот трговски дефицит во 2014 и 2015 година беше понизок од очекуваниот, во голем дел како резултат на новите извозни компании, што упатува на нагорен ризик (потенцијален и за во иднина). На среден рок, промените во производната структура се очекува да доведат до натамошна диверзификација на извозот и подобрување на извозните перформанси, што е во прилог на јакнење на флексибилноста на економијата во однос на надворешните шокови. Со оглед на растечкиот број на нови производствени капацитети во економијата, како и очекуваното подобрување на глобалното окружување, очекувањата во тој поглед се оправдани. Истовремено, проекцијата на нето приливите врз основа на секундарен доход (во нивни рамки на нето откупената ефективна на менувачкиот пазар), која предвидува постепено забавување на нивното учество во БДП, генерално може да се оцени како конзервативна, што ги намалува надолните ризици во однос на оваа категорија и воедно остава простор за компензирање на евентуалните надолни ризици кај трговското салдо во рамки на тековната сметка.

Ризиците во однос на проекцијата на инфлацијата главно се условени од претпоставките за движењата на цените на основните производи, евентуалните промени на регулираните цени и можниот преносен ефект врз другите цени во економијата. Во контекст на условеноста на инфлацијата претежно од надворешни фактори на страната на понудата (производниот јаз би бележел мали позитивни промени), ризиците за проектираната патека на инфлацијата на среден рок е тешко да се оценат.

Во однос на очекувањата за кредитниот раст кај банките, динамиката на глобалното опоравување, во контекст на неговото влијание врз домашниот економски раст, и квалитетот на кредитното портфолио, како и досега, би влијаеле на согледувањата на банките за ризиците и следствено на кредитирањето. Ризиците поврзани со деловните стратегии на странските банкарски групации, како и промените во регулаторните барања, исто така можат да имаат ефекти врз работењето на нивните подружници присутни во земјата.

Наведените ризици во однос на прикажаното макроекономско сценарио за следниот тригодишен период упатуваат на потреба од постојано следење на евентуалните промени во надворешните и домашните економски услови во наредниот период и навремено преземање соодветни мерки од страна на носителите на политиките.

3. ФИСКАЛНА РАМКА

3.1. Фискална стратегија³³ и среднорочни цели

Фискалната политика во наредниот среднорочен период ќе биде насочена кон задржување на макроекономската стабилност и поттикнување на економската активност преку зголемување на капиталните расходи и инвестициите во инфраструктурата и подобрување на условите за водење бизнис за ослободување на потенцијалот на приватниот сектор за раст и отворање нови работни места. На ваков начин ќе се осигура улогата на фискалната политика за одржување на макроекономската стабилност и поттикнување на економскиот раст како основни услови за зголемување на вработеноста и унапредување на животниот стандард.

Табела 3.1. Консолидиран општ владин буџет (во мил. денари)

	2016	2017	2018
Консолидиран општ владин буџет – Приходи	188.884	198.366	205.607
% од БДП	32,3	32,0	31,2
Консолидиран општ владин буџет – Расходи	207.868	216.194	222.600
% од БДП	35,6	34,9	33,8
Консолидиран општ владин буџет – Дефицит	-18.984	-17.828	-16.993
% од БДП	-3,2	-2,9	-2,6
Централен буџет – Приходи	109.671	115.753	119.950
% од БДП	18,8	18,7	18,2
Централен буџет - Расходи	128.621	133.590	136.945
% од БДП	22,0	21,6	20,8
Централен буџет - Дефицит	-18.950	-17.837	-16.995
% од БДП	-3,2	-2,9	-2,6
Буџетски фондови - Приходи	49.645	52.119	54.601
% од БДП	8,5	8,4	8,3
Буџетски фондови - Расходи	49.679	52.110	54.599
% од БДП	8,5	8,4	8,3
Буџетски фондови - Дефицит	-34	9	2
% од БДП	0,0	0,0	0,0
Буџет на локална власт - Приходи	29.568	30.494	31.056
% од БДП	5,1	4,9	4,7
Буџет на локална власт - Расходи	29.568	30.494	31.056
% од БДП	5,1	4,9	4,7
Буџет на локална власт - Дефицит	0	0	0
% од БДП	0,0	0,0	0,0

Извор: Министерство за финансии, Фискална стратегија 2016-2018 година

³³ Фискалната стратегија 2016-2018 година е објавена на интернет страната на Министерството за финансии <http://www.finance.gov.mk/files/u6/Fiskalna%20Strategija%20na%20RM%202016-2018-1.pdf>

Проекцијата на јавните финансии за наредниот среднорочен период се базира на определбата за нивна етапна консолидација, со сведување на буџетскиот дефицит под 3% почнувајќи од 2017 година. Проектираните приходи на консолидираниот владин буџет во наредниот тригодишен период бележат релативно намалување како учество во БДП, и тоа од 32,3% од БДП во 2016 година на 31,2% во 2018 година. Како резултат на континуитетот во спроведување дисциплинирана буџетска политика и зајакната консолидација на јавните трошења, вкупните расходи во периодот 2016-2018 година исто така ќе остварат намалување и тоа од 35,6% во 2016 година на 33,8% во 2018 година.

Утврдените основни постулати на фискалната политика во наредниот период обезбедуваат постепено намалување на нивото на дефицитот и негово позиционирање на ниво од околу 2,6% од планираниот БДП во 2018 година.

3.2. Извршување на Буџетот во 2015 година

Реализацијата на приходите и приливите на Буџетот на Република Македонија е над очекувањата за овој период од годината, а плаќањата на расходите се реализираат редовно и навремено. Во периодот јануари - септември 2015 година вкупните приходи се реализирани во износ од 117.445 милиони денари, односно тие се повисоки за околу 12,3% во однос на наплатените приходи за анализираниот период од претходната година. Од овој износ 68.584 милиони денари се даночни приходи кои бележат пораст од 7.807 милиони денари или за 12,8% повеќе во однос на лани. Најголем пораст има кај приходите од данокот од добивка, наплатени во износ од 9.592 милиони денари и се повисоки од истиот период во 2014 година за 6.002 милиони денари, или за 167%. Повисоки од планираните се и приходите од акцизи. Во деветте месеци од 2015 година тие достигнаа ниво од 14.521 милиони денари, што е за 2.136 милиони денари или 17,2% повеќе од минатата година. Од друга страна, приходите од ДДВ се реализираа за 2,5% помалку во однос на анализираниот период од 2014 година, односно достигнаа ниво од 30.623 милиони денари и истите доминираат во структурата на даночните приходи со 44,6%.

Приходите од социјални придонеси се остварија во износ од 34.957 милиони денари. Тоа е за 2.803 милиони денари или 8,7% повеќе од соодветниот период во 2014 година. По основ на пензиско осигурување реализирани се 23.493 милиони денари, додека по основ на здравствено осигурување наплатени се 9.975 милиони денари. Реализацијата на приходите соодветствува со позитивните движења во реалниот сектор и со растот на економската активност.

Во деветте месеци од 2015 година неданочните приходи изнесуваат 9.351 милиони денари, кои во однос на истиот период 2014 година се повисоки за 1.672 милиони денари, односно за 21,8%. Капиталните приходи изнесуваат 1.968 милиони денари, повисоки се за 25,9% во однос на анализираниот период минатата година, а остварени од продажба на градежно земјиште и општествени станови. Буџетските корисници реализираа 2.585 милиони денари по основ на донации од меѓународна мултилатерална и билатерална соработка.

Расходите во периодот јануари - септември 2015 година се реализираа во износ од 131.319 милиони денари, односно за 9.301 милион денари или 7,6% повеќе во однос на истиот период од минатата година. Во овој период навремено се подмируваа сите обврски на буџетските корисници и доспеаните обврски кон домашните и странските кредитори.

Во овие рамки, тековните расходи изнесуваа 119.961 милион денари. Во овој период исплатени се 18.376 милиони денари за плати и надоместоци за вработените во институциите кои се буџетски корисници, додека расходите за стоки и услуги се реализираа во износ од 12.950 милиони денари.

Најголемо учество во структурата на тековните расходи имаат трансферите, за кои во овој период се исплатија 83.656 милиони денари. Редовно се сервисираа обврските на државата по основ на исполнување на правата за загарантирана социјална заштита на населението (парични надоместоци за ранливите категории граѓани, како и надоместоци по основ на детски и родителски додаток) за чија намена се реализираа 5.333 милиони денари. Во рамки на овие расходи се реализираше зголемувањето на социјалните права за 10% со јулската исплата. За редовна исплата на пензиите се наменија 33.667 милиони денари, за финансирање на здравствените услуги и надоместоци се исплатија 17.544 милиони денари, додека за исплата на паричен надоместок во случај на невработеност преку Агенцијата за вработување се наменија 859 милиони денари. Од Буџетот на Република Македонија кон општините се трансферираа 10.852 милиони денари како блок дотации за финансирање на пренесените надлежности, како и наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи. Исто така, се трансферираа и 1.300 милиони денари од приходот остварен од данок на додадена вредност. Во овој период континуирано и навремено се исплаќаа субвенциите во областа на земјоделството, со цел подобрување на квалитетот и конкурентноста на овој сектор.

За редовно сервисирање на обврските по основ на камати беа одвоени 4.979 милиони денари согласно со амортизационите планови за домашно и надворешно задолжување. Од овој износ 2.925 милиони денари беа наменети за исплата на камати по надворешно задолжување.

<i>(милиони денари)</i>	Буџет 2015	Реализација во периодот јануари - септември 2015
1. Вкупни приходи	166,842	117,445
1.1. Даночни приходи и придонеси	142,527	103,541
1.1.1 Даночни приходи	95,338	68,584
1.1.2 Придонеси	47,189	34,957
1.2. Неданочни приходи	16,433	9,351
1.3. Капитални приходи	2,880	1,968
1.4. Донации и други приходи	5,002	2,585
2. Вкупни расходи	186,981	131,319
2.1. Тековни расходи	164,747	119,961
2.1.1 Плати и надоместоци	25,082	18,376
2.1.2 Стоки и услуги	19,766	12,950
2.1.3 Трансфери	113,447	83,656
2.1.4 Камати	6,452	4,979
2.2. Капитални расходи	22,234	11,358
3. Дефицит	-20,139	-13,874
4. Финансирање на дефицит	20,139	13,874
4.1 Прилив	48,958	31,151
4.1.3 Странски извори	4,339	2,863
4.1.3 Домашни извори	23,596	11,358
4.1.4 Депозити/ Дополнителни извори	20,973	16,917
4.1.5 Приходи од продажба на акции	50	13
4.2 Одлив	28,819	17,277
4.2.1 Отплата по странско задолжување	22,664	11,795
4.2.2 Отплата по домашно задолжување	6,155	5,482

Табела 3.2. Буџет на Република Македонија за 2015 година

Извор: Министерство за финансии

Капиталните расходи во периодот јануари - септември 2015 година се реализираа во износ од 11.358 милиони денари. Во овој период од годината се интензивираа активностите за реализација на крупните инфраструктурни проекти, како изградбата на автопатот Коридор 10 и инвестициите во реконструкција и изградба на железничката инфраструктура.

Истовремено, се реализираа повеќе проекти за подобрување на инфраструктурата во образованието, во здравството, комуналната инфраструктура, и тоа преку изградба на училишта, спортски сали, игралишта, водоводи и канализации, како и реконструкција на здравствени објекти.

Во овој период е остварен дефицит на Буџетот на Република Македонија во висина од 13.874 милиони денари што е за 3.580 милиони денари или 20,5% помалку од дефицит во истиот период од 2014 година. Реализираните приливи во Буџетот овозможија редовна и предвремена отплата на главницата по преземени обврски по кредити во износ од 17.277 милиони денари.

3.3. Среднорочни буџетски очекувања

Вкупните изворни приходи на Буџетот на Република Македонија (централната власт) за периодот 2016-2018 година се планирани во висина од околу 30% од БДП, при што нивното учество во БДП по години се намалува, во услови на непроменета даночна политика, односно одржување на ниски даночни стапки и ниско даночно оптоварување на стопанството. Притоа, во структурата на планираните приходи, даночните приходи учествуваат со околу 57,6%, приходите по основ на социјални придонеси со околу 27,7%, неданочните и капиталните приходи со околу 11,9%, додека остатокот од приходите се очекува да се реализираат од ИПА фондовите и други донации. Во рамки на даночните приходи најзначаен износ на приходи ќе се остварува по основ на ДДВ, персонален данок на доход и акциза.

Проекциите на социјалните придонеси кои претставуваат изворни приходи на фондовите за пензиско осигурување, здравствено осигурување и вработување во наредниот среднорочен период се базираат на очекуваните позитивни економски движења, кои соодветно ќе се одразат на стапките на раст на вработеноста и на платите. Неданочните приходи во наредниот среднорочен период учествуваат со околу 10,5% во вкупните приходи, а во нив најзначајно е учеството на приходите по основ на административни такси и други неданочни приходи кои ги остваруваат буџетските корисници на сопствените сметки.

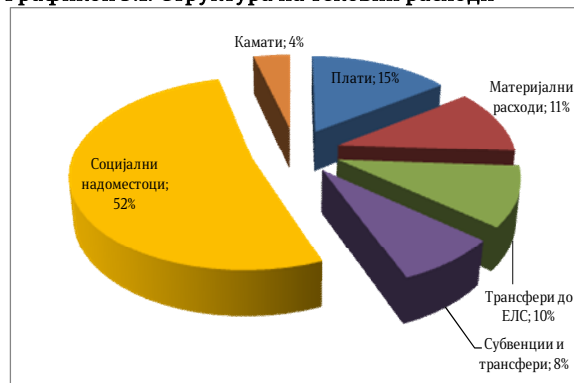
Во проекцијата на приходите на Буџетот на Република Македонија во делот на странските донации, во наредниот период се планирани донациите што буџетските корисници ќе ги реализираат за конкретни проекти, како и повлекувањата од претпристапните фондови на ЕУ.

Расходната страна на Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период ќе биде насочена кон реализација на две компоненти: развојниот дел на буџетот кој ќе биде во функција на поддршка на растот на македонската економија преку инвестирање во значајни инфраструктурни проекти, додека социјалната компонента е изразена преку

одржување на социјалната стабилност и подобрување на животниот стандард на населението, пред сè на најранливите категории граѓани (пензионери, корисници на социјална помош и земјоделци).

Притоа ќе продолжи спроведувањето дисциплинирана буџетска потрошувачка со нагласен акцент на рестриктивност и ригорозна контрола на помалку продуктивните трошоци, за сметка на зголемување на инвестиционите вложувања во капитални проекти.

Графикон 3.1. Структура на тековни расходи

Извор: Министерство за финансии

Просечното учество на расходите на Буџетот на Република Македонија во периодот 2016-2018 година изнесува околу 32,9% од БДП.

При проекцијата на тековните расходи за наредниот период, земени се предвид следните претпоставки:

- во делот на расходите за плати и надоместоци, продолжување на стриктната контрола на новите вработувања. Планираното зголемување на платите ќе биде резултат на детални пресметки за секоја фискална година, со цел утврдување на конкретниот обем и динамика согласно можностите на Буџетот, а во зависност од фискалната кондиција и ефектите од надворешните економски движења;

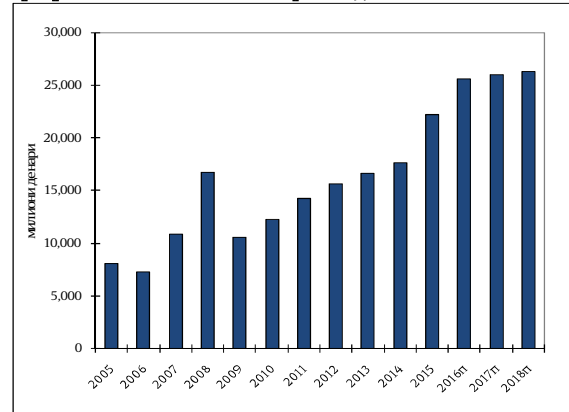
- зголемување и навремена исплата на пензиските примања и социјалните надоместоци, со цел обезбедување подобра материјална состојба на корисниците на овие права. Во текот на 2016 година расходите за пензии се планирани со соодветно зголемување, со што околу 307 илјади пензионери ќе добијат зголемување на пензиите за 5% во просек, односно по 650 денари линеарно, почнувајќи од септемвриската пензија, со исплата во октомври 2016 година. Следствено на ова планирано е зголемување на пензиите за 5% во просек и во 2017 година, почнувајќи од септемвриската пензија, со исплата во октомври 2017 година. Политиката на планираниот пораст на пензиите е условена од фискалната кондиција и ќе биде реализирана доколку не се случи сериозна надворешна криза која би влијаела негативно врз економската и финансиската состојба на Република Македонија. Во рамките на среднорочните проекции планирано е и зголемување на социјалните надоместоци за социјално најзагрозените семејства во вид на социјална помош (зголемена за 5% почнувајќи од јуни, со исплата во јули 2016 година) и редовно сервисирање на обврските по основ на детски додаток, надоместоци по основ на права на инвалидизирани лица, воени и цивилни инвалиди и азиланти. Планираните реформи во социјалната сфера преку поедноставување на постапките за остварување на овие права како и ефектите од интегрирањето на социјалните центри во единствен информативен систем, ќе обезбедат определени заштеди со едновременно проширување и правилно таргетирање на овие надоместоци кон најзагрозените категории;

- натамошно обезбедување на средства за субвенции во земјоделството, за поддршка на конкурентноста на овој сектор. Планираните реформи во земјоделскиот сектор, како и значителниот износ на субвенции и средствата од програмата ИПАРД ќе обезбедат негово натамошно зајакнување и поддршка со цел зголемување на извозот на македонските земјоделски производи и освојување нови пазари;

- подобрување на квалитетот на високото образование, подобрување на стручното образование, како и финансиска поддршка на стимулирање на капацитетот на иновациите на македонските компании.

Во наредниот среднорочен период фокусот на фискалната политика останува на обезбедување значително ниво на јавни инвестиции, кои се предуслов за подобрување на економските перспективи, како и подобар и поквалитетен живот на граѓаните. Со цел остварување и одржување позитивни стапки на економски раст, во следните три години се очекува значителен износ од Буџетот да се намени за јавни инвестиции. Јавните инвестиции кои ја претставуваат

Графикон 3.2. Капитални расходи

Извор: Министерство за финансии

развојната компонента на фискалната политика, ќе продолжат да имаат приоритетно и доминантно значење. Во изминатите неколку години, капиталните проекти финансирани од Буџетот на Република Македонија целосно ја потврдија својата оправданост и силно влијаеја во справувањето со ефектите од економската криза. Во Буџетот за 2016 година предвидени се 25.578 милиони денари за капитални инвестиции.

Во рамки на буџетските средства наменети за капитални расходи предвидени се значајни инвестициони вложувања за изградба и рехабилитација на патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во образовниот, социјалниот и здравствениот систем, земјоделието, заштитата на животната средина и правосудството.

Ефикасното користење на средствата од буџетот и средствата обезбедени со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори ќе претставува основа за низа инвестициони активности и реформи кои ќе овозможат креирање нови работни места и поволно деловно окружување.

Подобрувањето на транспортната инфраструктура планирано е да се реализира преку имплементацијата на проектите за изградба на патните и железничките делници долж Коридор VIII и Коридор X кои претставуваат дел од мрежата на Транспортната опсерваторија на југоисточна Европа (СЕЕТО) и се во согласност со Повеќегодишниот план на СЕЕТО. Проектите за унапредување на транспортната инфраструктура детално се презентирани во делот 4.2.2.1. Транспорт.

Согласно Проектот „Изградба на Националниот гасификационен систем во Република Македонија“, во тек е изградбата на трасата Клевовце - Штип, а во 2016 година ќе започне изградбата на останатите правци Штип - Неготино - Битола и Скопје - Тетово - Гостивар.

Јавните инвестиции на локално ниво опфаќаат бројни мерки и активности во повеќе области. Зајакнувањето на управувањето на локално ниво и подобрувањето на општинските услуги детално е презентирano во делот Буџет на локална власт. Подигнувањето на квалитетот на животот, особено во руралните подрачја, снабдувањето со чиста вода за пиење и одведувањето на отпадни води, модернизација на системите за наводнување и создавање можности за нови вработувања ќе се постигнат преку реализација на повеќе проекти во различни региони.

Во областа на здравството, преку повеќе реформи и активности се подобрува здравствената инфраструктура, испораката на соодветни здравствени услуги и се воведува нова и модернизирана опрема и технологија. Во 2016 година ќе започне имплементацијата на Проектот за изградба, реконструкција и доградба на Клиничкиот центар „Мајка Тереза“ во Скопје и Регионалната клиничка болница во Штип, кој ќе се финансира со буџетски средства и заем од Банката за развој при Советот на Европа (ЦЕБ).

Во наредниот период продолжува реализацијата на мерки и активности за изградба на фискултурни сали во основни и средни училишта, како и рехабилитација на основните и средните училишта во Република Македонија, финансиран со заем од ЦЕБ и буџетски средства.

Проектите „Подобрување на искористувањето на водите од басенот на реката Злетовица“ и „Наводнување на јужната долина на реката Вардар“ ќе придонесат за остварување на зголемена продуктивност и одржлив развој на земјоделското производство.

Во тек се подготвителни активности за Проектот за подобрување на колекторскиот систем на Охридско Езеро, во насока на рехабилитација и доградба на цевководот за собирање на отпадните води од регионот.

Во 2016 година продолжува со имплементација Проектот за реконструкција на казнено-поправните установи, финансиран со заем од ЦЕБ, со кој ќе се имплементираат стандардите од Европските затворски правила.

Активностите и мерките во социјалната политика се поддржани и со Проектот за домување на социјално ранливи групи преку кој се инвестира во изградба на станovi за лица со ниски примања.

Проектиран дефицит и негово финансирање. Во периодот 2016-2018 година предвидено е етапно намалување на буџетскиот дефицит и тоа: 2016 година - 3,2% од БДП, 2017 година - 2,9% од БДП и 2018 година - 2,6% од БДП.

Финансирањето на планираниот дефицит ќе се обезбедува од странски извори (поволни кредити од меѓународни финансиски институции, кредитни линии наменети за финансирање одделни проекти, еврообврзници и друг вид странско задолжување) и домашни извори (емисии на државни хартии од вредност).

Странското задолжување со кредити од меѓународни финансиски институции, како извор на финансирање ќе се користи и од страна на буџетските корисници за реализација на конкретни проекти.

Во однос на задолжувањето на домашниот пазар, Министерството за финансии и во наредниот период ќе продолжи со издавање на државните хартии од вредност. Целта е со редовна застапеност на државните хартии од вредност да се овозможи поефикасно финансирање на буџетските потреби и намалување на трошоците за финансирање, како и поттикнување на натамошниот развој на финансиските пазари во Република Македонија.

Во претстојниот период, Министерството за финансии ќе продолжи со проширување на рочната структура на портфолиото на државните хартии од вредност преку издавање долгорочни хартии од вредност, односно преку издавање 2-, 3-, 5-, 10- и 15-годишни државни обврзници. Особен интерес за вложување во долгорочните хартии од вредност издадени од Република Македонија се очекува од пензиските друштва, како и од комерцијалните банки и осигурителните компании.

Табела.3.3 Проектиран дефицит и негово финансирање.

	2016	2017	2018
Буџетски биланс	-18.984	-17.827	-16.993
Финансирање на дефицит	18.984	17.827	16.993
Приливи	40.546	39.557	43.675
Странски извори	22.861	18.100	17.578
Домашни извори	18.894	21.422	25.249
Депозити	-1.209	35	848
Одливи	21.562	21.730	26.682
Отплата по странско задолжување	12.381	9.155	10.340
Отплата по домашно задолжување	9.181	12.575	16.342

Извор: Министерство за финансии

Буџет на локална власт. Во 2015 година успешно продолжи процесот на администрирање и наплата на сопствените приходи, посебно на приходите од даноци на недвижен имот, со целосен опфат на даночната основа на физичките лица и на правните субјекти и репроценка на вредноста на недвижниот имот, како и зајакнување на капацитетите за извршување на пренесените надлежности и управување со финансиските средства и финансирање повеќе-годишни капитални проекти.

Споредено со 2005 година, кога започна процесот на фискална децентрализација, приходите на општините се зголемија за 5 пати (во 2005 реализација од 5,9 милијарди денари, а во 2014 година 28,3 милијарди денари). Наплатата на локалните даноци кои ги администрира општината е зголемена за повеќе од 2 пати и остварен е пораст на учеството на локалните

даноци во БДП од 1% во 2005 година на 1,3% во 2014 година, со подобрување на структурата на наплата, што укажува дека капацитетот на локалната самоуправа континуирано зајакнува.

Во следниот среднорочен период општините ќе продолжат со успешно вршење на управните и административните надлежности во областа на даноците и таксите, на управување на пофлексибилен начин со повеќе средства од сопствените приходи и на зголемениот обем на трансферите (дотации) во областа на образованието, културата, социјалната заштита (главно градинки) и противпожарната заштита.

Со обезбедување поволни заеми во сите општини, Владата обезбеди кредитни линии од меѓународни финансиски институции (Светска банка, ЕИБ, КФВ и ЕБОР) за финансирање значителни инвестициони зафати. Средствата ќе се користат за подигнување на нивото на локалните услуги и подобрување на комуналната инфраструктура.

Зајакнувањето на управувањето на локално ниво и испораката на услуги е поддржано со Проектот за подобрување на општинските услуги финансиран од Светската банка. Со проектот им се овозможува на општините и јавни комунални претпријатија, кои согласно законската регулатива ќе можат да се задолжат, да финансираат инвестициони зафати во областа на водоснабдувањето и одведувањето на отпадни води, управувањето со цврст отпад и други инвестиции во општински услуги кои имаат потенцијал за генерирање приходи односно остварување заштеди или пак кои се од висок приоритет за општините.

Во Проектот досега зедеа учество 57 општини, од кои 46 имаат склучено еден или повеќе договори за под-заем во вкупна вредност од 41,6 милиони евра, одобрен е проект на 1 општина, а останатите 10 општини се во постапка на подготовка на проектна документација. Вредноста на општинските проекти кои се во фаза на подготовка изнесува 6 милиони евра.

Поради зголемениот интерес од општините за вакви поволни кредити, во 2016 година ќе продолжи имплементацијата на Проектот за подобрување на општинските услуги преку започнување на трета фаза од овој проект.

Секоја општина која има успешно реализиран проект финансиран со заем има можност по исполнување на одредени критериуми да добие и инвестициски грант. Досега 14 општини склучија договори за грант со Министерството за финансии (10 општини ги реализираа своите проекти додека 4 општини имаат проекти во фаза на имплементација), 1 општина има одобрен проект, 5 општини подготвуваат техничка документација а останатите општини сеуште немаат дефинирано проект кој би го финансирале со грантот.

Почнувајќи од 2015 година и во наредните години преку овој проект се имплементираат и средствата од ИПА за рурален развој кои ЕУ ги алоцираше за Република Македонија со структурните фондови на ИПА за 2013 година, во 5-тата ИПА компонентата – Подобрување и развој на руралната инфраструктура. Ова е заеднички проект на Република Македонија, ЕУ и Светска банка, насочен кон подобрување на квалитетот на живот во руралните средини, намалување на разликите помеѓу урбаните и руралните општини и подобрување на конкурентноста на руралните средини. Средствата од ИПА проектот им се доделуваат на 78 општини во вид на грантови кои ќе може да се користат исклучиво за финансирање инфраструктурни проекти во руралните средини.

Општините во Република Македонија и понатаму ќе користат средства од Програмите за преку-гранична соработка со соседните земји (Бугарија, Грција и Албанија), финансирани со средства од ЕУ, за поддршка на локалниот економски развој и зајакнување на соработката и партнерството на општините од пограничните зони на соседните земји.

Користењето на средства од ИПА Компонента II (Прекугранична соработка), Министерството за финансии, Министерството за локална самоуправа и МБПР го поддржаа со кредитен инструмент во рамки на МБПР со кој се обезбеди краткорочно кредитирање на општините – корисници на средствата од оваа компонента од ИПА. Со овој инструмент се

овозможува општините да го премостат јазот и да обезбедат средства за авансни исплати на фактурите од извршени работи во рамки на проектите финансирани од ИПА Компонента II. Инструментот е активен од 01.01.2014 година, со цел обезбедување забрзана реализација на Програмата за прекугранична соработка и зголемување на капацитетот на општините за кофинансирање на проекти финансирани од ЕУ на локално ниво. Во 2014 година оваа можност ја искористија 4 општини, а во 2015 година 3 општини.

Со Законот за изменување и дополнување на Законот за рамномерен регионален развој се овозможува поголема самоодржливост во финансирање на работата на Центрите за развој на планските региони, се уредува начинот на нивното функционирање и се допрецизираат надлежностите на носителите на политиката за поттикнување на рамномерниот регионален развој. Истовремено се нагласува примената на начелото на партнерство како една од главните цели за регионален развој во ЕУ, односно партиципативниот пристап од сите засегнати страни на регионално ниво со цел зајакнување на учеството на сите засегнати страни во процесот на идентификација и реализација на регионалните приоритети.

3.4. Структурен дефицит

Економската активност со текот на времето има тенденција на раст, но при движењето кон трендната патека вообичаено флукутира над и под долгорочниот тренд. Ваквите циклични движења во економијата се рефлектираат и врз фискалните движења, преку автоматските стабилизатори. Со цел исклучување на ефектите од флукуациите на економската активност врз фискалните индикатори и оцена на основната фискална позиција на земјата,

вршме пресметка и анализа на циклично прилагоденото буџетско салдо. Циклично прилагодениот буџетски дефицит, односно структурниот дефицит го добиваме преку прилагодување на буџетските приходи и на буџетските расходи за ефектот на отстапување на потенцијалниот од фактичкиот БДП, со тоа што прилагодувањето го вршме на агрегатно ниво.

Пресметките укажуваат дека во 2015 година циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 3,3% и е понизок од планираниот буџетски дефицит за таа година, со оглед дека цикличната буџетска компонента има негативна вредност, како последица на проценетиот негативен произведен јаз.

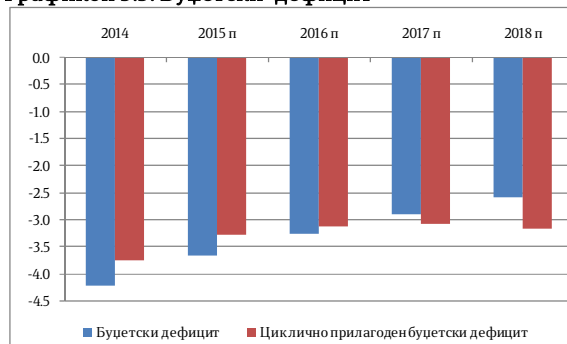
Табела 3.4. Агрегатни фискални индикатори и произведен јаз

	2015	2016	2017	2018
Вкупно буџетско салдо	-3,6%	-3,2%	-2,9%	-2,6%
Примарно буџетско салдо	-2,5%	-2,3%	-1,7%	-1,4%
Произведен јаз	-1,1%	-0,4%	0,6%	1,8%
Циклична буџетска компонента	-0,4%	-0,1%	0,2%	0,6%
Циклично прилагодено вкупно буџетско салдо	-3,3%	-3,1%	-3,1%	-3,2%
Циклично прилагодено примарно буџетско салдо	-2,1%	-2,1%	-1,9%	-2,0%

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Забелешка: Податоците за произведен јаз и циклично прилагодено вкупно/примарно буџетско салдо се изразени во однос на потенцијалниот БДП.

Графикон 3.3. Буџетски дефицит

Извор: Пресметки на МФ, п-проекција

Во 2016 година, имајќи предвид дека проектираниот БДП се очекува да остане нешто под потенцијалниот, цикличната компонента на буџетот е негативна и циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 3,1%. Во 2017 и 2018 година, во услови на позитивен произведен јаз, пресметковниот циклично прилагоден буџетски дефицит е повисок од планираниот буџетски дефицит, односно изнесува 3,1% во 2017 година и 3,2% во 2018 година. Во анализираниот период циклично прилагодениот примарен буџетски дефицит изнесува 2,0% во просек (табела 3.4.).

3.5. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг

Државниот долг на Република Македонија³⁴ на крајот на К-3 од 2015 година изнесуваше 3.233,3 мил. евра, односно 36,0% од БДП. Вкупниот јавен долг³⁵, кој го вклучува државниот и гарантираниот долг, на крајот од К-3 е на ниво од 3.941,4 мил. евра што претставува 43,9% од БДП. Во анализираниот период, внатрешниот државен долг учествува со 39,1% во вкупниот државен долг, а надворешниот државен долг со 60,9%. Учеството на надворешниот државен долг бележи намалување за 3,2 п.п. во однос на крајот на 2014 година што пред сè се должи на предвремената отплата на кредитната линија за претпазливост кон ММФ во износ од 174 милиони долари. Од аспект на каматната структура, долгот со фиксна каматна стапка се зголемува за 4,4 п.п. во однос на крајот од 2014 година, со што долгот со фиксна каматна стапка изнесува 71,7% наспроти долгот со променлива каматна стапка кој изнесува 28,3%. Ова зголемување на долгот со фиксна каматна стапка е резултат на порастот на обемот на издадени државни обврзници кои имаат фиксни каматни стапки, како и предвремената отплата на кредитната линија кон ММФ која беше со варијабилна камата. Од аспект на валутната структура на долгот во странска валута, учеството на долгот деноминиран во евра изнесува 86,0% во портфолиото на државниот долг и во споредба со крајот на 2014 година бележи зголемување од 5 п.п..

Табела 3.5. Состојба на јавен долг (во милиони евра)

	2011	2012	2013	2014	30.09.2015
Надворешен јавен долг	1882.0	1941.2	2078.7	2725.1	2654.7
Државен долг	1582.1	1615.9	1597.5	2092.2	1970.5
Гарантиран долг	299.9	325.3	481.2	633.0	684.2
Домашен јавен долг	532.9	967.6	1202.7	1196.2	1286.7
Државен долг	510.8	938.6	1174.1	1170.3	1262.8
Гарантиран долг	22.1	29.0	28.6	25.9	23.9
Вк. јавен долг според Законот за јавен долг	2414.9	2908.8	3281.4	3921.3	3941.4
Вкупен јавен долг како % од БДП	32.0	38.3	40.3	46.0	43.9
Вкупен државен долг	2092.9	2554.5	2771.6	3262.5	3233.3
Државен долг како % од БДП	27.7	33.7	34.0	38.2	36.0
Вкупен гарантиран долг	322.0	354.3	509.8	658.9	708.0
Гарантиран долг како % од БДП	4.3	4.7	6.3	7.7	7.9

Извор: Министерство за финансии и Народна банка на Република Македонија

Во насока на понатамошно управување со државниот и јавниот долг, Република Македонија на 27.02.2015 година предвреме и во целост го исплати долгот кон ММФ. Имено, со цел да се пресретне ризикот од натамошен раст на американскиот долар Министерството за финансии донесе одлука за предвремена отплата на оваа кредитна линија. Кредитот кон ММФ во износ од 197 милиони СПВ беше земен во март 2011 година и почна да се отплаќа кон средината на 2014 година, а преостанатиот долг кој предвреме и целосно се исплати изнесуваше 123,1 милиони СПВ (174 милиони долари).

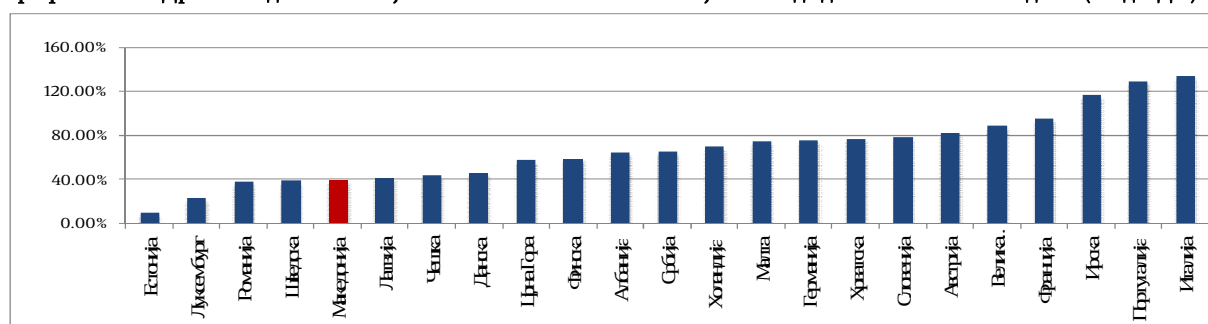
³⁴ Државен долг е збир на финансиски обврски создадени со задолжување на Република Македонија, јавните установи основани од Република Македонија и општините, општините во градот Скопје и градот Скопје.

³⁵ Јавниот долг е збир од државниот долг и гарантираниот долг на јавните претпријатија и акционерски друштва во државна сопственост.

Рамката која ја одредува политиката на управување со јавниот долг во Република Македонија е среднорочната Фискалната стратегија која опфаќа период од 3 години.

Во периодот 2016-2018 година се очекува продолжување на реализацијата на инвестициите започнати во претходниот период од областа на патната и железничката инфраструктура, водовод и канализација, спортски објекти, инвестиции во областа на образованието, здравството, енергетиката, изградбата на Националниот гасоводен систем како и останати проекти кои се во согласност со програмата на Владата на Република Македонија. Проектите ќе бидат имплементирани од страна на органите на државната управа кофинансирани со странски заеми, но со цврста определба да не се загрози долгорочната одржливост на нивото на задолженост на земјата. Согласно овој документ, се очекува умерен и контролиран пораст на државниот долг до 41,5% од БДП на крајот на 2018 година, додека јавниот долг во истиот период се очекува да биде на ниво од 52,4% од БДП. Фискалната стратегија се доставува до Собранието на Република Македонија, при што законодавната власт има увид во политиката на управување со јавниот долг.

Графикон 3.4. Државен долг на земјите – членки на ЕУ и на земјите кандидати во К-2 2015 година (% од БДП)

Извор: Министерство за финансии, Еуростат, октомври 2015

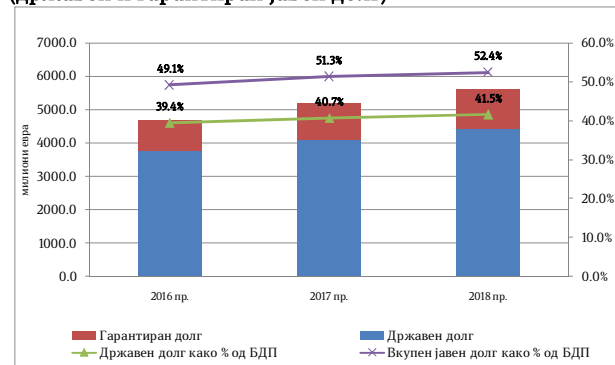
Со цел намалување на ризикот од промена на девизниот курс, во Стратегијата се утврдени лимити за валутна структура, при што минималното учество на евро-долгот во портфолиото на долгот во странска валута треба да биде 80%. Исто така, во Стратегијата е утврден лимит за каматната структура на државниот долг, односно долгот со фиксна каматна стапка треба да биде застапен со најмалку 50% во вкупното должничко портфолио.

Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот за рефинансирање, минималното ниво на индикаторот „Просечно време на достасување“ во 2016 година треба да биде 3 години. Со цел да се заштити портфолиото на долгот на централната влада од ризикот од промена на каматните стапки, минималното ниво на индикаторот „Просечно време на промена на каматните стапки“ во 2016 година треба да биде 2 години.

Република Македонија и понатаму останува умерено задолжена земја како резултат на внимателната и успешно водена фискална политика во изминатите години.

Во текот на 2016 година проектиран е умерен пораст на инвестициската активност преку користење кредитна поддршка од странство. Исто така, во периодот 2016 – 2018 година се очекува имплементација на инвестициите во областа на патната и

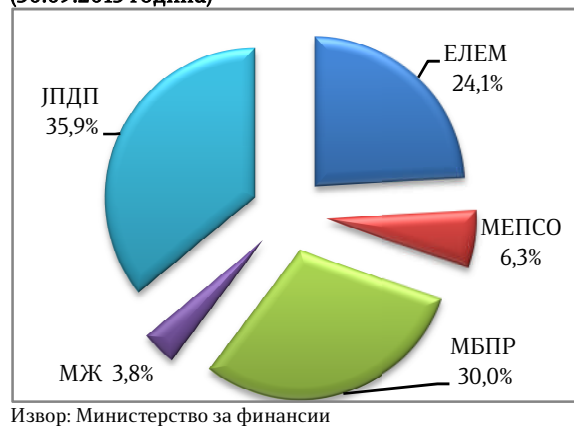
Графикон 3.5. Проекција на вкупен јавен долг (државен и гарантиран јавен долг)

Извор: Министерство за финансии

железничката инфраструктура, водоводната и канализациската мрежа, изградба на социјални станови, инвестиции во областа на образованието и здравството кои имаат за цел зголемување на продуктивноста, односно зајакнување на конкурентноста на економијата на долг рок. Понатаму се очекува умерено зголемување на нивото на гарантираниот долг во однос на БДП, како резултат на новите планирани проекти од областа на патната инфраструктура и во енергетскиот сектор за кои државата ќе издаде гаранции.

Графикон 3.6. Структура на гарантиран јавен долг (30.09.2015 година)

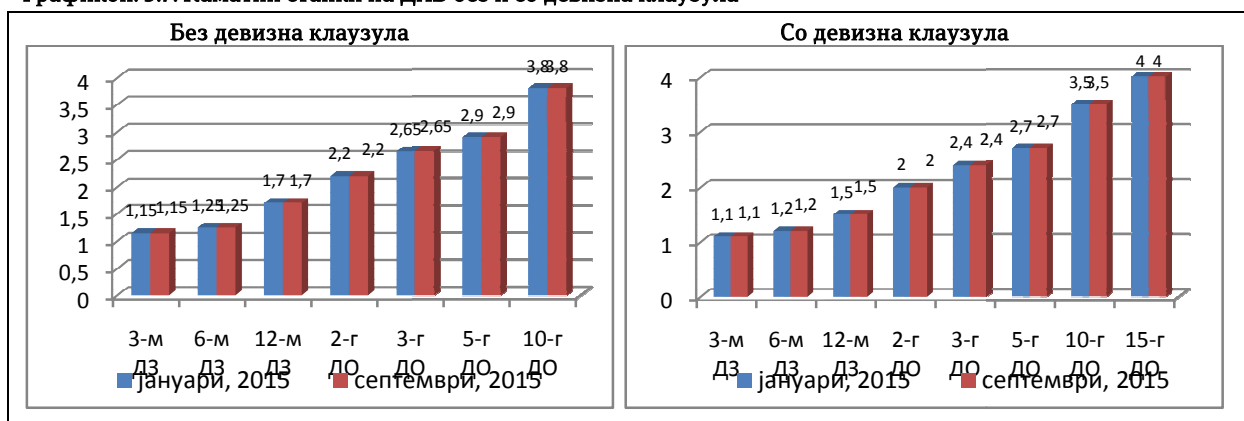
При реализирањето на новите задолжувања се води сметка за долгорочната одржливост на долгот, при што процесот на издавање нови гаранции е строго регулиран и подлежи на постапката за задолжување утврдена во Законот за јавен долг, според која барателите на гаранциите треба да исполнат одредени критериуми за да може државата да издаде гаранција. Заклучно со 30.09.2015 година издадените државни гаранции изнесуваат 708,0 милиони евра, што претставува 7,9% од БДП (кои се вклучени во јавниот долг од 43,9% од БДП).

Примарен пазар на државни хартии од вредност

Согласно со Календарот за издавање Државни хартии од вредност (ДХВ) на домашниот пазар, во текот на 2015 година Министерството за финансии на редовна основа издаваше 6 и 12 месечни државни записи, како и 2, 3, 10 и 15 годишни државни обврзници. Во периодот јануари – септември 2015 година беа спроведени вкупно 69 аукции на ДХВ, односно 24 на државни записи и 45 на државни обврзници. Вкупниот понуден износ за продажба на аукциите изнесуваше 37.120,3 милиони денари, побарувачката и реализацијата изнесуваа 36.610,84 милиони денари.

На графикон 3.7. се прикажани каматните стапки на државните хартии од вредност во периодот јануари - септември 2015 година, при што се согледува дека каматните стапки на државните хартии од вредност во овој период се задржаа на истото ниво, односно не забележаа промени.

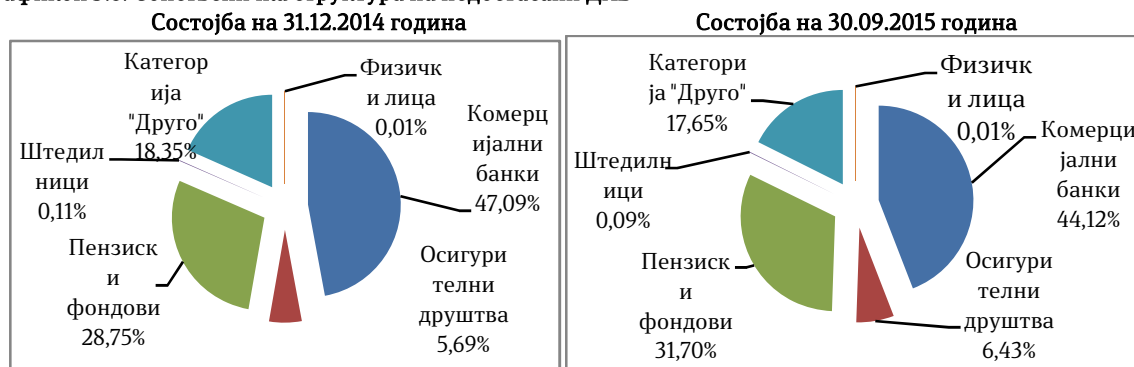
Графикон. 3.7. Каматни стапки на ДХВ без и со девизна клаузула

Заклучно со септември 2015 година, состојбата на недостасани ДХВ изнесува 72.724,07 милиони денари, од кои 31.293,60 милиони денари се државни записи, а 41.430,47 милиони денари се државни обврзници.

И покрај намалувањето на учеството на банките во сопственичката структура на недостасаните ДХВ, трендот на нивното најголемо учество во сопственичката структура на ДХВ продолжи и во текот на 2015 година (графикон 3.8). Во периодот јануари - септември 2015 година, со исклучок на пензиските и осигурителните друштва, останатите категории пазарни учесници бележеа намалување на нивните учества во сопственичката структура. Во анализираниот период, учеството на банките бележи намалување за 2,97 п.п. во однос на учеството на останатите пазарни учесници. Заклучно со септември 2015 година, соодносот меѓу банките и останатите пазарни субјекти изнесува 44,12% спрема 55,88%, соодветно.

Графикон 3.8. Сопственичка структура на недостасани ДХВ

Извор: Министерство за финансии

Секундарен пазар на ДХВ. Законската регулатива за секундарно тргување во Република Македонија овозможува тргување со сите структурни ДХВ на Македонска берза АД, како и тргување со континуираните ДХВ на пазарите преку шалтер.

Во периодот јануари - септември 2015 година на Македонската берза беше евидентирано тргување само со државните обврзници за денационализација. Вкупниот промет на тргување во овој период изнесува 586,50 милиони денари, што претставува зголемување за 205,81 милиони денари во однос на истиот период минатата година.

Во истиот период, на пазарот преку шалтер се реализирани 5 трансакции со ДХВ, кои се однесуваат на државни записи и 13 трансакции со ДХВ кои се однесуваат на државни обврзници. Вкупниот номинален износ на тргување изнесуваше 1.467,86 милиони денари. Споредено со тргувањето во истиот период лани, може да се констатира дека во 2015 година се реализирани поголем број на трансакции со ДХВ, а вкупниот номинален износ на тргување е поголем за 813,55 милиони денари.

Меѓународен пазар на капитал. Во текот на 2015 година, на меѓународниот пазар на капитал покрај со издадената еврообврзница во 2014 година, продолжи да се тргува и со еврообврзницата издадена во 2005 година, со рок на достасување во декември 2015 година. Заклучно со септември 2015 година, приносот до достасување на еврообврзницата од 2005 година изнесува 1,4187%, додека за еврообврзницата од 2014 година приносот до достасување изнесува 4,3198%. На 8 декември 2015 година беше исплатена еврообврзницата издадена во 2005 година.

Република Македонија на меѓународниот пазар на капитал во ноември 2015 година издаде еврообврзница на износ од 270 милиони евра со каматна стапка од 4,875%, односно стапка на принос од 5,125%. Рокот на достасување изнесува 5 години, односно 2020 година. Македонската еврообврзница ја запишаа над 100 инвеститори од кои најголем дел се од Европа и САД. Позначајни инвеститори во еврообврзницата се реномирани инвестициски банки, пензиски фондови, осигурителни компании и еквиџ фондови. Република Македонија оваа трансакција ја реализираше во соработка со Сити банк, Дојче банк и Ерсте банк.

Кредитен рејтинг на Република Македонија. Агенцијата за кредитен рејтинг „Фич“, на 25 август 2015 година, објави дека ја потврдува доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија за странска и домашна валута BB+, со намалување на изгледот на земјата од стабилен на негативен. Имено, оценката BB+ е доделена на Република Македонија во 2010 година, и оттогаш секоја година се потврдува. Во рамките на извештајот „Фич“ ги наведува следните позитивни страни на македонската економија: макроекономска стабилност, ниска инфлација, ниски трошоци на камати, добро капитализиран и ликвиден банкарски сектор, умерен дефицит на тековната сметка, и високо ниво на инвестиции, кои треба да ги поддржат потенцијалните прогнози за среднорочен раст. Дополнително, согласно истражувањето на Светска банка, Република Македонија е високо рангирана во групата на најдобри земји во светот во леснотијата на водење бизнис.

На 16 октомври 2015 година, Агенцијата за кредитен рејтинг „Стандард и Пурс“ ја потврди претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија за странска и домашна валута BB-, истовремено потврдувајќи го стабилниот изглед на земјата. Потврдениот кредитен рејтинг се заснова на умереното ниво на јавен и државен долг, ниската инфлација и стабилниот добро капитализиран банкарскиот сектор. Според „Стандард и Пурс“ растот на економијата во следните четири години се очекува да биде поддржан од започнатите капитални инвестиции, од приливите од странските директни инвестиции, како и од континуируаниот раст на извозот.

Стабилниот кредитен рејтинг на Република Македонија е значаен сигнал за странските инвеститори и позитивно влијае на каматната стапка по која земјата позајмува на меѓународниот пазар на капитал, како и на вкупниот економски и политички имиџ на Република Македонија. Дополнително, потврдата на кредитниот рејтинг е уште еден силен сигнал кон странските инвеститори дека Република Македонија е земја во која може да имаат доверба и за која може да сметаат дека и во иднина ќе има здрави економски политики.

3.6. Сензитивна анализа

Сензитивност на буџетскиот дефицит. Среднорочните проекции секогаш се проследени со одреден степен на неизвесност и ризици, па во рамките на овој дел даваме преглед на резултатите од сензитивната анализа, со која беше испитана чувствителноста на буџетскиот дефицит преку три песимистички сценарија, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции.

Со оглед дека среднорочното фискално сценарио се темели на макроекономските претпоставки, нив ги сметаме за фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Така, како прво сценарио претпоставуваме понизок економски раст, согласно алтернативното сценарио кое е образложено во точката 2.3. Имено, основното сценарио врз кое се темелат проекциите на буџетските приходи и расходи, предвидува реален раст на БДП од 4% во 2016 година, 4,3% во 2017 година и 4,5% во 2018 година, додека согласно алтернативното сценарио проекцијата за реалниот раст на БДП во 2016 година е 2,8%, во 2017 година е 3,3%, а во 2018 година е 3,6%. Како резултат на ова, буџетскиот дефицит во процент од БДП е повисок за 0,4 п.п. во 2016 година, за 0,6 п.п. во 2017 година и за 0,8 п.п. во 2018 година споредено со основното сценарио. Во табелата 3.6. е прикажан буџетскиот дефицит во овој период според основното и алтернативните сценарија.

Како второ сценарио претпоставуваме воздржување на економските субјекти од потрошувачка, и како последица на тоа намалување на годишните стапки на раст на вкупните буџетски приходи за 1/4 во 2016 година и за 1/5 во 2017 година во однос на првично предвидените стапки кои се прикажани во табелата 3.6. Така, под претпоставка растот на

буџетските приходи во 2016 и 2017 година да изнесува 4,7% и 4,3% соодветно, буџетскиот дефицит во 2016 година би изнесувал 3,7%, во 2017 година 3,6%, а во 2018 година 3,3% од БДП.

Табела 3.6. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

	2016	2017	2018
БДП, реална стапка на раст	4,0	4,3	4,5
Буџетски приходи, стапка на раст	6,3	5,3	3,8
Буџетски расходи, стапка на раст	5,0	4,2	3,1
Буџетски дефицит (% од БДП)			
Основно сценарио	-3,2	-2,9	-2,6
Сценарио 1. Понизок економски раст во анализираниот период согласно алтернативното сценарио	-3,6	-3,5	-3,4
Сценарио 2. Намалување на стапката на раст на приходите за 25% во 2016 и за 20% во 2017 г.	-3,7	-3,6	-3,3
Сценарио 3. Зголемување на стапката на раст на расходите за една третина во 2016 година	-3,8	-3,4	-3,1

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Во третото сценарио се претпоставува еднократен шок на страната на буџетските расходи во 2016 година, кој предизвикува зголемување на стапката на раст на буџетските расходи за 1/3 во однос на планираната стапка на раст во основното сценарио. Како резултат на ова, односно раст на буџетските расходи за 6,6% во 2016 година, буџетскиот дефицит се зголемува за 0,6 п.п. над нивото предвидено со основните проекции и достигнува 3,8% од БДП. Доколку проекциите за растот на буџетските приходи и расходи за 2017 и 2018 година останат непроменети, ефектите од 2016 година се пренесуваат и наредните две години, така што буџетскиот дефицит е за 0,5 п.п. повисок споредено со проекциите од основното сценарио.

Доколку се оствари некое од прикажаните сценарија, Владата на Република Македонија е подготвена соодветно да реагира, прилагодувајќи ја јавната потрошувачка, односно буџетските расходи, до ниво неопходно за да се задржат планираните стапки на буџетски дефицит.

Ризици на јавниот долг. Неизвесноста која произлегува од идното движење на макроекономските варијабли на меѓународниот пазар на капитал има значително влијание при донесувањето на одлуките за ефикасно управување со должничкото портфолио на државата. Во услови на големи осцилации на економските варијабли се јавува потреба од активно управување со ризиците на кои подлежи портфолиото на јавниот долг во Република Македонија. Како основни ризици кои се идентификувани при управувањето со ова портфолио се јавуваат ризикот од рефинансирање, пазарниот ризик во кој се вклучени ризикот од промена на каматните стапки и ризикот од промена на девизните курсеви, ризик поврзан со потенцијалните обврски и оперативен ризик.

Сензитивност на јавниот долг. Со цел да се испита сензитивноста на портфолиото на јавниот долг на изложеноста на пазарен ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и девизните курсеви, направена е анализа за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз надворешниот државен долг. Сензитивната анализа се заснова на следните претпоставки: со промена на една варијабла сите останати варијабли остануваат непроменети, т.е. *ceteris paribus*, при евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност и непостоење корелација меѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Анализата го опфаќа периодот 2016-2018 година и се заснова на сценарија на пораст на каматната стапка за 1 п.п. и за 2 п.п. од основното сценарио како и на апрецијација и депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%.

Табела 3.7. Анализа на сензитивноста на трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг при промена на каматните стапки и девизните курсеви

	2016	2017	2018
Основно сценарио	100,0	100,0	100,0
Сценарио 1: зголемување на соодветните каматни стапки за 1 пп.	107,7	107,2	107,3
Сценарио 2: зголемување на соодветните каматни стапки за 2 пп.	115,4	114,4	114,6
Сценарио 3: апрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	101,1	101,4	101,2
Сценарио 4: депрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	98,9	98,6	98,8

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Главни заклучоци од оваа анализа се:

- каматните трошоци за сервисирање по основ на надворешниот државен долг се сензитивни на движењето на каматните стапки. Доколку каматните стапки во периодот 2016 -2018 година пораснат за 1 п.п. тоа би предизвикало пораст на каматните трошоци за најмногу 7,7%, како резултат на изложеноста на должничкото портфолио на ризикот од промена на каматни стапки, што е последица на релативно високото учество на долгот со променливи каматни стапки.
- за овој период, евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото нема да предизвикаат позначително зголемување на трошоците за сервисирање поради фактот што најголемиот дел од надворешниот државен долг е деноминираан во евра. Како резултат на тоа идна апрецијација, односно депрецијација на еврото во однос на другите валути во портфолиото (американскиот долар, јапонскиот јен и специјалните права за влечење) за 10% ќе предизвика зголемување, односно намалување на трошоците за сервисирање за најмногу 1,1% во 2016 година, 1,4% во 2017 година и 1,2% во 2018 година. Исто така, поради режимот на de facto фиксен девизен курс на денарот во однос на еврото овој ризик е минимизиран односно сензитивноста на портфолиото на јавниот долг е на пониско ниво.

3.7. Одржливост на јавните финансии

Пресметките за долгорочната одржливост на јавните финансии³⁶ се темелат на следните претпоставки:

- просечен раст на продуктивноста на трудот од 2%,
- зголемување на стапката на активност кај мажите од 76,8% во 2014 година на 89,2% во 2060 година,
- поинтензивно зголемување на стапката на активност кај жените (од 52,7% во 2014 година на 75,4% во 2060 година), со што учеството на женската популација во вкупното активно население се очекува да достигне приближно 46% во 2060 година,
- поинтензивно намалување на стапката на невработеност до 2030 година, проектирана на 13,4% истата година, а со помал интензитет во останатите 30 години, при што стапката на невработеност во 2060 година е проектирана да изнесува 4,4%,
- постепено зголемување на учеството на населението на возраст над 65 години, достигнувајќи приближно 12% во 2060 година.

Покрај тоа, се претпоставува дека неданочните буџетски приходи како процент од БДП нема да се променат. Врз основа на горенаведените претпоставки, како и проекциите за раст на вработеноста, се проценува одредено зголемување на учеството на приходите од придонеси за пензиско осигурување, од 5,7% од БДП во 2014 година на 6,2% во 2030 година и стабилизирање на ниво од нешто под 6% во останатиот анализиран период. Во врска со

³⁶ Види Табела 7 во Прилог 1.

расходите за пензии, потребно е да се напомене дека се опфатени оние на државниот пензиски фонд, додека расходите на приватните фондови за пензиско осигурување не се земени предвид. Така, учеството на расходите за пензии во БДП во периодот до 2030 година се очекува да изнесува скоро 9,5%, а во наредниот период е предвидено постепено намалување, ако се има предвид дека ќе дојде до намалување на учеството на оние пензионери чии пензии се целосно исплатени од првиот столб, а ќе се зголеми учеството на оние пензионери кои еден дел од нивните пензии ќе го примаат од вториот столб. Јавните расходи за здравствена заштита како процент од БДП се предвидува постепено да се зголемат од 5% во 2020 година на 5,5% во 2060 година. Ваквиот проектиран пораст е делумно резултат на ефектите од стареењето на населението. Расходите за образование како процент од БДП се предвидува да се движат помеѓу 5% и 5,5% во текот на анализираниот период. Каматните расходи се очекува да се зголемат на ниво од 1,5% од БДП во 2030 година, а во 2060 година се очекува намалување на учеството на ниво од околу 1%, согласно проектираното движење на буџетското салдо, односно државниот долг.

3.8. Институционални карактеристики

Ефикасното управување со јавните финансии и воспоставување стабилна фискална позиција на долг рок обезбедува солвентност во однос на преземените обврски и плаќањето на расходите.

Унапредувањето на управувањето со јавните финансии преку подобрување на среднорочната буџетска рамка, како и унапредување на транспарентноста ќе остане клучниот приоритет во наредниот среднорочен период.

Во овој контекст, во рамки на проектот за Репформа на јавната администрација во соработка со Европската комисија, во текот на 2015 година СИГМА спроведе мисија со цел да се обезбедат релевантни информации од областа на јавната администрација и јавните финансии врз основа на прибирање податоци од релевантните институции.

Во текот на 2015 година спроведена е Проценка на јавните расходи и финансиската отчетност согласно со методологијата на ПЕФА (Public Expenditure Financial Accountability). Целта на процената на ПЕФА е да се утврди моменталната состојба на системот за управување со јавните финансии (PFM) во Република Македонија. Препораките од овие два извештаи ќе се земат во предвид при изработката на Програма за реформи во управувањето со јавни финансии.

Од Директивата 2011/85/ЕУ произлегува задолжителноста на законското регулирање на среднорочното буџетско планирање за сите земји членки во ЕУ. Имено, земјите членки на ЕУ се должни да воспостават кредибилна и ефективна среднорочна буџетска рамка, која ќе обезбеди усвојување на фискалните проекции за период од најмалку 3 години, а подготовката на годишниот буџет треба да биде во согласност со одредбите во среднорочната буџетска рамка.

Секоја земја, како кандидат за ЕУ, треба да ги зајакне своите капацитети за подготовка на среднорочна буџетска рамка (MTBF) и среднорочна рамка на расходи (MTEF) на годишна основа, во рамките на кои Владата ги презентира своите среднорочни планови и начини за исполнување на економските критериуми за членство во ЕУ.

Потребата од идно унапредување на среднорочните фискални проекции и воспоставување среднорочна буџетска рамка е констатирана во Оценката на ЕК во однос на Програмата за економски реформи 2015-2017, извештајот на СИГМА 2015 година, Извештајот на ПЕФА 2015 година и Извештајот на ММФ 15/243.

Притоа, констатирано е дека Владата главно, има преземено чекори за подобрување на управувањето со јавните финансии, како што се зајакнување на капацитетите за буџетското

планирање, потоа извршувањето на буџетот обезбедува позитивни резултати во однос на буџетската контрола, буџетскиот процес го следи годишниот тек и фискалната состојба во голема мера е под контрола.

Согласно дадените препораките од извештаите постои потреба од натамошно подобрување на среднорочното планирање, како и обезбедување поголем обем дополнителни информации во областа на јавните финансии.

Оттука, во рамките на ИПА 2011 од декември 2015 година започна реализацијата на Твининг проектот „Strengthening the medium term budgeting for effective public financial management“. Главните активности на Проектот за зајакнување на среднорочното буџетирање за ефикасно управување со јавните финансии, ќе бидат насочени кон утврдување на програмска класификација на расходите, зајакнување на капацитетите за среднорочно планирање и известување согласно ЕСА методологијата, а се со цел унапредување на квалитетот на јавните расходи.

Основната цел на проектот е унапредување на управувањето со јавните финансии со централен фокус на среднорочното буџетско планирање како основен предуслов за здрави јавни финансии и одржување стабилна фискална позиција.

Очекувани резултати од проектот покрај програмската класификација се и подготовката на среднорочна буџетска рамка, при што концептот за имплементација на МТЕФ и МТБФ ќе биде соодветно дефиниран, а согласно со тоа ќе бидат подготвени и соодветни законски измени, упатства и подзаконски акти.

Од IPA 2011 Technical Assistance Facility Envelope добиени се средства за реализација на проектот „Развој на предлози за имплементација на современ интегриран информациски систем за управување со јавните финансии“. Со проектот Министерството за финансии планира да ангажира експерти кои треба да изработат Студија со анализа и оценка на постојната состојба на информациските системи на Министерството за финансии за управување со јавните финансии и ќе се предложат решенија за воспоставување современ интегриран информациски систем за управување со јавните финансии.

4. ПРИОРИТЕТНИ СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ЗА ПЕРИОДОТ 2016-2018 ГОДИНА

4.1. Идентификација на клучните пречки за раст и конкурентност

Во насока на зголемување на конкурентноста и остварување повисоки стапки на економски раст, активностите во наредниот период ќе бидат насочени кон натамошно подобрување на транспортната и на енергетската инфраструктура, земјоделството, деловното окружување, унапредување на иновативноста и технолошката апсорпција, трговска интеграција, како и развој на човечкиот потенцијал, унапредување на состојбите на пазарот на труд и вклучување на ранливите категории граѓани.

Ефикасната и сигурна транспортна инфраструктура ја олеснува и поттикнува мобилноста на луѓето и стоките, ја надминува ограниченоста на локалните пазари и создава претпоставки за рамномерен регионален развој. Во наредниот период се утврдени активности и за модернизација на постоечката енергетска инфраструктура и изградба на нови енергетски објекти со што се овозможува зголемување на сигурноста во снабдување со енергија. Оттука, изградбата и подобрувањето на инфраструктурата води кон намалување на невработеноста и сиромаштијата, подобрување на животниот стандард, зголемување на конкурентноста на националната економија и постигнување на забрзан економски раст.

Имајќи ја во вид важноста на земјоделскиот сектор од аспект на учеството во БДП, бројот на вработени лица и придонесот во надворешно-трговската размена, во следниот период ќе

бидат преземени мерки во насока на консолидација на земјиштето и развој на функционален пазар на земјиште, како и мерки за унапредување на иригационите системи. Посебен акцент ќе биде ставен на подобрувањето на деловното окружување преку понатамошно намалување на регулаторниот и административниот товар врз бизнисот, активности насочени кон поддршка и развој на МСП, олеснување на пристапот до финансии, унапредување на имотните права и регистрирањето имот итн.

Имајќи ја предвид географската локација и големината на земјата, зголемувањето на СДИ, подобрувањето на врските помеѓу странските фирми и локалните добавувачи, намалувањето на увозот на енергија, зајакнувањето на конкурентноста и продуктивноста, како и зголемувањето на индустриското производство со повисока додадена вредност ќе бидат особено важни за зголемување на отпорноста на македонската економија на влијанието од надворешни ризици.

Еден од факторите кој е исклучително важен за конкурентноста на македонските претпријатија, а кој исто така е недоволно развиен, е капацитетот за истражување и развој и воведување иновации. Во таа насока, ќе бидат преземени активности за унапредување на инфраструктурата за иновации и поедноставување на нивното финансирање, како и за поврзување на универзитетите и фирмите за комерцијализација на иновациите.

Во областа на трговска интеграција Република Македонија ќе продолжи да се залага за поттикнување на регионалната трговија на стоки и услуги преку создавање слободна трговска област во рамките на ЦЕФТА и примена на Регионалната конвенција за Пан-евро медитерански правила за потекло. Дополнително ќе се олесни и забрза транзитната постапка преку модернизирање и проширување на најфреквентните гранични премини.

Република Македонија продолжува со активностите за поддршка на развојот на човечкиот капитал преку понатамошно унапредување на квалитетот на образованието, подобрување на квалитетот на наставните програми и нивно прилагодување на потребите на приватниот сектор, како и дообука на наставниот кадар.

Иако македонската економија покажува подобрување на состојбата со невработеноста, која во изминатиот период значително се намали, Владата вложува дополнителни напори за нејзино натамошно намалување. Во изминатиот период беа преземени голем број мерки за подобрување на состојбата кои дадоа резултат, а Владата ќе продолжи со спроведување на политиките за вработување во насока на стимулирање на побарувачката на пазарот на труд, усогласување на понудата и побарувачката на работна сила согласно потребите на пазарот на трудот, подобрување на понудата на работна сила, како и намалување на сивата економија. Особен акцент ќе биде ставен и врз ранливите групи на пазарот на труд, зајакнување на нивните знаења и вештини и зголемување на нивната вработливост.

4.2. Приоритетни структурни реформи по области

4.2.1. Управување со јавните финансии

Управувањето со јавните финансии претставува сериозна обврска и предизвик кој бара континуирани прилагодувања, реформи и унапредувања особено во услови на непредвидливо и турбулентно економско окружување. Од тие причини, во наредниот среднорочен период фискалната политика ќе биде насочена кон задржување на макроекономската стабилност и поттикнување на економската активност преку капиталните расходи и инвестициите во инфраструктурата, како и подобрување на условите за водење бизнис за ослободување на потенцијалот на приватниот сектор за раст и отворање нови работни места.

Во изминатиот период се преземаа чекори за подобрување на управувањето со јавните финансии, како што е зајакнување на капацитетите за буџетско планирање, дополнување на стратегијата за управување со јавен долг, која е дел од фискалната стратегија, во однос на утврдување максимална висина за рефинансирање, како и валутни ризици и ризици на каматни стапки. Во моментот, процесот на планирање и спроведување на Буџетот е воден согласно среднорочната фискална стратегија, која содржи таргети за приходите и расходите на агрегатно ниво, дефицитот и долгот. Во таа насока потребно е зајакнување на капацитетот за подготвување среднорочна буџетска рамка (MTBF) и среднорочна рамка на расходи (MTEF) на годишна основа, каде ќе бидат презентирани среднорочните планови и начинот за исполнување на економските критериуми за членство во ЕУ. Твининг проектот на ЕУ кој е на почеток од својата имплементација треба да ја подобри ефективната на среднорочното буџетско планирање, програмско буџетирање и фискално известување, со што ќе придонесе кон формулирање одржливи среднорочни фискални проекции и зајакнување на фискалната дисциплина и кредибилитет. За повеќе детали види дел 1.1. и 3.8.

4.2.2. Инфраструктура

4.2.2.1. Транспорт

Република Македонија е економија која е зависна од трговијата. Во насока на промоција на извозот и привлекување СДИ, Владата е фокусирана на развој на инфраструктурата, особено на транспортната инфраструктура, што ќе придонесе за подобро поврзување на земјата со пазарите на ЕУ и ќе обезбеди пристап до блиските пристаништа во Грција и Бугарија. Патната инфраструктура е особен приоритет, бидејќи најголемиот дел од производите, вклучувајќи ги и тие за извоз, се транспортираат преку патната мрежа (85% од патниците и 91% од извезената или внатрешно превезена стока во 2014 година). Патната мрежа на Република Македонија изнесува околу 8.200 км, од кои 4.000 км претставуваат асфалтирана површина. Патиштата се класифицирани како национални патишта (872 км), регионални патишта (3.450 км) и локални патишта (приближно 3.900 км). Патниот транспорт претставува најкористен начин за меѓуградско патување на патниците, после кој следува железничката мрежа, која има вкупна должина од 700 км и се користи за патување главно по должината на Коридор X. Оттука, патната мрежа претставува основниот начин за внатрешна мобилност и трговија.

Најважните транспортни коридори во Република Македонија се Пан-европскиот Коридор X, кој се протега од север кон југ долж целата земја (од границата со Србија до границата со Грција) и Пан-европскиот коридор VIII кој се протега од исток кон запад и ги поврзува пристаништето Драч во Албанија со Црното море во Бугарија.

Економијата на земјата зависи првенствено од Коридор X и пристаништето во Солун. Пристаништа на Коридор VIII претставуваат нови потенцијални транспортни рути. Оттука произлегува определбата за подобрување и надградба на Коридор VIII заради ефикасно пристапување кон пристаништата во Бугарија и Албанија, но исто така и пристап кон потенцијални пазари на истокот.

Развојот на двата главни меѓународни коридори е неурамнотежен. Завршувањето на градежните работи на патната делница Демир Капија – Смоквица ќе резултира со целосно комплетирање на Коридорот X на ниво на автопат до крајот на 2016 година. Од друга страна, надградени се само 36% од Коридорот VIII на ниво на автопат, заради што постои потреба од понатамошна надградба. Нерамнотежата во развојот на патните правци на овие две главни коридори во земјата и доминантното користење на Коридорот X претставуваат причина за загриженост, и од економски и од стратешки аспект. Западниот дел на Коридорот VIII (накај

Албанија) во моментот се проширува до ниво на автопат со финансиска помош од кинеската Ексим банка и е предвидено да биде завршен до 2019 година. Оттука, приоритет претставува продолжувањето на изградбата на источниот дел од патниот Коридор VIII. Комплетирањето на патен Коридор VIII ќе придонесе за зајакнување на интеграцијата на земјата во регионот и во ЕУ и може да доведе до нови пазарни можности. Во моментот, патниот правец е единствената врска кон Бугарија и Албанија, со оглед дека железничкиот транспорт е достапен од Куманово до Кичево. Железничкиот Коридор X е целосно изграден и во тек е негова рехабилитација.

На Самитот за Западен Балкан во Виена 2015 година беше потврдено проширувањето на главната мрежа во Западен Балкан поврзана со Транс-Европската транспортна мрежа (TEN-T) и беше потврден приоритетот на Коридорите VIII и X, со оглед дека тие се сметаат за проширување на главната мрежа и обезбедуваат поврзаност со соседните земји и подобро интегрирање на Европа. Како резултат на тоа, на развојот на овие коридори се посветуваат значителни напори и финансирање. Инвестициските приоритети во транспортната инфраструктура се во согласност со повеќегодишниот план на Транспортната опсерваторија на Југоисточна Европа (СЕЕТО) и Националната транспортна стратегија 2007-2017.

Секторскиот список на проекти во транспортот е дел од Единствениот список на проекти (Single Project Pipeline), одобрен од Националниот комитет за инвестиции. Списокот на проекти во транспортниот сектор е продолжување на политиките и на списокот на проекти подготвен и усвоен од Владата на Република Македонија во август 2011 година.

Мерката предвидена во Програмата на економски реформи 2015 година - Подготовка на Студија и Акциски план за подобрување на безбедноста по СЕЕТО сеопфатната мрежа (Коридор X, X-d, VIII, рута 6 и рута 8), финансиран од ИПА, е реализирана. Преку подготовката на Студијата и Акцискиот план обезбедени се препораки за подобрување на стандардите при проектирање на новите патни системи, вклучувајќи реконструкција и рехабилитација, идентификување и лоцирање на проблемот со безбедноста, како соодветни активности за намалување на негативните ефекти во транспортот, намалување на ризикот за несреќи на патиштата во Република Македонија и значително намалување на жртвите. Препораките се во насока на континуирано воведување на мерки за управување со безбедноста на инфраструктурата, кои се задолжителни во сите фази на планирање и извршување, правилно и ефикасно одржување на патиштата, како и обезбедување видливост на патиштата со елиминација на физичките пречки. Овие препораки се применуваат при изработка на тендерска документација за проектите за изведба и рехабилитација на патиштата.

Мерка 1: Надградба и рехабилитација на Коридор X

Железничка инфраструктура

- Обнова на железничката пруга на Коридор X

Со финансиски средства обезбедени со заем од Европската банка за обнова и развој (ЕБОР) ќе се заврши обновата на третата и последна делница на Коридор X, односно делницата Неготино - Ногаевце (Д=30 км). Во претходниот период беше извршена обнова на делниците Табановце - Куманово (Д=12 км) и Миравци - Смоквица (Д=12 км). Работите што беа извршени на трите делници овозможиле зголемување на брзината до 120 км/ч, со што се скрати времето за патување. Се очекува проектот да заврши до крајот на 2016 година.

- Рехабилитација и надградба на Железничката станица во Скопје и 10 поголеми железнички станици според најдобрите практики на ЕУ

Овој Проект е финансиран преку Компонентата 3 на ИПА – Регионален развој. Целта на Проектот е модернизација на Железничката станица во Скопје согласно најдобрите

европски практики, со цел да се исполнат барањата и потребите на патниците, вклучувајќи ги и патниците со посебни потреби. Проектот исто така треба да придонесе за подобрување на безбедноста и сигурноста, како и модернизација на сигнализацијата и системот за известување на патници. Активностите се очекува да завршат кон средината на 2016 година.

Во тек се активностите за модернизација на поголемите железнички станици на Коридорот X и кракот X-d согласно најдобрите искуства на ЕУ. Во Проектот ќе бидат вклучени 10 железнички станици: Велес, Прилеп, Битола, Гевгелија, Богомила, Чашка, Табановце, Демир Капија, Градско, Неготино – Вардар. Проектот е во вредност од околу 2,5 милиони евра и опфаќа целосна реконструкција и надоградба на сите главни елементи на железничките станици. Проектот ќе заврши до крајот на 2016 година.

Патна инфраструктура

- Изградба на делницата Демир Капија - Смоквица

Со завршување на Коридор X на ниво на автопат ќе се подобри капацитетот и севкупната ефикасност на рутата E-75 север-југ. Изградбата на делницата од автопатот во должина од 28,3 км треба да се реализира со финансиски средства од Компонентата за Регионален развој на ИПА, од ЕБОР, ЕИБ, како и од финансиски средства од Буџетот. Веќе се завршени 72% од проектот, а целосното завршување се очекува до крајот на 2016 година.

- Рехабилитација на делница од автопатот Велес - Катланово

Рехабилитацијата на делница од автопатот Велес – Катланово ќе го подобри капацитетот и севкупната ефикасност на рутата E-75 југ-север и ќе обезбеди безбеден и побрз транспорт. Градежните работи се завршени, а делницата официјално ќе биде пуштена во употреба на почетокот на 2016 година.

- Рехабилитација на мостови со грант од НАТО (Патен коридор X)

Третата фаза од Проектот е поврзана со зајакнување на 13 конструкции на мостови долж делницата: Велес – Катланово, рехабилитација на секундарни елементи од конструкциите на мостовите како што се системите за одвод на вода од временски непогоди, замена на заштитните решетки, како и замена и поправка на конструкцијата на автопатот на овие мостови. Активностите треба да завршат до средината на 2016 година. Во моментот се завршени 10 од 13 мостови.

- Рехабилитација и надградба на делница од автопатот Смоквица - Гевгелија

Предвидената вредност на договорот изнесува 8.971.170 евра, од кои 85% се обезбедени од ИПА, а останатите 15% се финансиски средства од Буџетот. Времетраењето на градежните работи по потпишување на договорот ќе биде 12 месеци. Работите започнаа во декември 2015 година.

- **Изградба на патот A1 и пан-европскиот коридор Xd Градско - Прилеп** на ниво на експресен пат, делница кај Мостот на реката Раец - раскрсница Дреново. Патот во должина од 10,2 км ќе биде финансиран преку заем од ЕБОР, а ќе се реализира во периодот 2015 – 2019 година. Делницата од Градско до Дреново треба да биде финансирана преку Оперативната програма за секторот транспорт (ОПСТ) 2014-2020, а градежните работи се очекува да започнат во првата половина на 2017 година.

- **Рехабилитација и надградба на делница од автопатот Куманово – Миладиновци и Миладиновци – Куманово.** Тендерот е во тек, а работите кофинансирани од ИПА треба да започнат на почетокот од 2016 година и да завршат во период од 15 месеци.

Мерка 2: Надградба и рехабилитација на Коридор VIII

Железничка инфраструктура

- **Реконструкција на железничката делница од Куманово до Бељаковце (30,8 км)**

Заемот од ЕБОР од март 2014 година беше искористен за отпочнување со градежните работи на првата делница од источниот дел од железничката пруга на Коридор VIII, Куманово – Бељаковце. Изградбата на делницата е во тек. Со грант од WBIF од 2,5 милиони евра е ангажиран надзор над градежните активности, а со грант од 1,5 милиони евра е изработена проектната документација за овој проект.

- Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка (34 км)

За втората делница од источниот дел од железничката пруга на Коридор VIII, Бељаковце – Крива Паланка, во декември 2014 година беше обезбеден заем од ЕБОР во износ од 145 милиони евра за извршување на градежните работи. Во вториот квартал на 2016 година се предвидува склучување на договор со избрана градежна компанија за да се изврши реконструкција на постојните мостови, тунели, траси и изградба на нови во период од 48 месеци. Со грант од WBIF од 2,7 милиони евра е изработена проектната документација за овој проект.

- Подготовка на техничка документација за делницата Крива Паланка - Деве Баир, граница со Бугарија

За третата делница од железничката пруга на Коридор VIII, со финансиски средства од ИПА, во тек е тендерот за подготовка на техничката документација, која треба да биде завршена до средината на 2017 година.

Патна инфраструктура

- Изградба на автопат А2, делница Кичево – Охрид, во должина од 57 км.

Временската рамка за завршување на инвестицијата е февруари 2018 година. Финансиските средства се обезбедени со заем од Експорт-Импорт банката од Кина. Проектот се реализира во согласност со предвидената динамика и досега се завршени 14% од градежните работи.

- Изградба на автопат А2, делница Требениште - Струга, во должина од 8 км.

Финансиските средства за овој проект се обезбедени со заем од ЕБОР и ќе се искористат во периодот 2016-2019 година.

- Изградба на експресен пат А2, делница Ранковци – Крива Паланка, со можност за идна надградба на автопат, во должина од 23 км. Финансиските средства за овој проект се обезбедени со заем од Светска банка во износ од 78 милиони евра, а ќе се искористат во периодот 2016-2019 година.

- Изградба на експресен пат А2, делница Крива Паланка – граница со Бугарија. Финансиските средства за овој проект ќе бидат обезбедени со заем од ЕБОР во износ од 30 милиони евра, во втората половина на 2016 година.

Мерка 3: Надградба и рехабилитација на локална и регионална патна инфраструктура

- Изградба на автопатот А4, делница Миладиновци – Свети Николе – Штип, во должина од 47 км.

Оваа инвестиција ќе биде првата делница од автопатот во источниот дел на Република Македонија. Свкупниот напредок на градежните работи е 28%. Временската рамка за завршување на оваа инвестиција е мај 2017 година.

- Проект за изградба, реконструкција и рехабилитација на национални и регионални патишта

Реализацијата на овие инвестиции значително ќе го подобри поврзувањето во рамки на регионите, како и помеѓу самите региони, со што ќе се олесни протокот на стоки и услуги и ќе се скрати времето за патување и транспорт со истовремено подобрување на безбедноста на патиштата. Оваа мерка опфаќа два дела:

(А) Рехабилитација и реконструкција на постојниот пат АЗ, делница Штип - Кочани на ниво на експресен пат и делница Охрид - Пештани. Вредноста на инвестицијата изнесува 181 милиони евра, а финансиските средства се обезбедени со заем од ЕБОР. Проектот ќе се реализира во периодот 2016-2019 година.

(Б) Надградба на 16 патни рути во вкупна должина од 209,8 км во периодот 2015-2019 година. Инвестицијата изнесува 88 милиони евра, финансирана со два заеми од Светска банка. Во 2015 година започна рехабилитацијата на 6 патни делници.

4.2.2.2. Енергетика

Приоритетите на Владата на Република Македонија во енергетскиот сектор, се поврзани со националните цели за сигурност и развој, и вклучуваат: сигурно снабдување со енергија, одржлив економски развој и конкурентност на економијата.

Потрошувачката на примарна енергија во Република Македонија е на ниво од 120.000 ТЈ годишно од кои околу 55% се обезбедуваат од домашни извори а останатиот дел од увоз. Вкупните потреби од нафтени деривати, природен гас, висококалоричен јаглен се обезбедуваат од увоз. Вкупните потреби од електрична енергија на годишно ниво, во последните неколку години се движат околу 8000 GWh, од кои околу 70% се обезбедуваат од домашни извори додека останатата количина е од увоз.

Енергетската инфраструктура ја сочинуваат електроенергетскиот сектор, како и секторите за јаглен, нафта и нафтени продукти, за природен гас и за производство на топлина.

Вкупниот инсталиран капацитет во електроенергетскиот систем изнесува 1963,8 MW (хидроелектрани со 638 MW, термоелектрани 1035 MW, термоелектрани топлани на природен гас 287MW, обновливи извори - фото напонски 3,8 MW).

Магистралниот гасовод влегува во Македонија кај Деве Баир на границата со Бугарија и се протега преку Крива Паланка, Кратово и Куманово до Скопје во должина од 98 км. Магистралниот гасовод има капацитет од 800 милиони Nm³ годишно со можност за зголемување до 1200 милиони Nm³ годишно со градба на компресорска станица на почеток на магистралниот гасовод. Со имплементацијата на проектот „Изградба на Националниот гасификационен систем во Република Македонија“ ќе се обезбеди снабдување на стопанството, јавниот сектор и домаќинството со евтина и еколошка енергија, а истовремено ќе се намали емисијата на штетни гасови во атмосферата. Најнапред во 2015 година започна изградбата на трасата од Националниот гасоводен систем Клевовце - Штип. Изградбата на останатите правци од националниот гасоводен систем Штип -Неготино - Битола и Скопје -Тетово - Гостивар се очекува да започне на почетокот на 2016 година.

Вкупниот инсталиран капацитет на топлификационите системи изнесува околу 630 MW. Најголем топлификационен систем е оној со кој оперира Балкан Енерџи Груп во кој се приклучени околу 550 MW.

Согласно стратегијата за развој на енергетиката 2010-2030 година, во наредниот период се утврдени активности за модернизација на постоечката енергетска инфраструктура и изградба на нови енергетски објекти со што ќе се овозможи зголемување на сигурноста во снабдувањето со енергија.

Согласно Законот за енергетика, Стратегијата за развој на енергетика се ревидира од страна на Владата на секои 5 години и се однесува на следниот период од 20 години. Стратегијата за развој на енергетика до 2035 година е изработена од Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ) со финансиска поддршка од Агенција за меѓународен развој на САД (УСАИД). За нејзина изработка беше формирано советодавно тело составено од претставници од релевантни институции и енергетски компании. Во рамки на

Македонската енергетска асоцијација беше организирана експертска дебата, а беше организирана јавна расправа по изготвената стратешка оцена за влијание врз животната средина. По текстот на Нацрт стратегијата се дискутираше во рамките на Националниот совет за Евроинтеграции во Собранието на Република Македонија во декември 2015 година. Планирано е стратегијата да се донесе во втората половина на 2016 година.

Мерката – Изградба на интерконективен 400 kV далекувод ТС Штип - македонско-српска граница, што беше предвидена во минатогодишната програма, е завршена, со што се реализира процесот на поврзување на електропреносните системи на Република Македонија и на Република Србија. Со финализацијата на последната фаза од работите МЕПСО го затвори инвестицискиот проект вреден над 11 милиони евра. Изградени се 168 далекуводни столбови од 400/110 kV и трансформаторска станица Штип до македонско-српската граница. Тоа е далекувод во должина од 70 километри, а беше изграден за 12 месеци. Капацитетот за размена на електрична енергија на овој вод е 600 MW (мегавати).

Изградбата на далекуводот започна во декември 2014 година, а во ноември 2015 година интерконективниот вод е веќе ставен под напон. Со овој далекувод македонскиот електропреносен систем добива прва директна интерконективна врска со српскиот електропреносен систем. Со овој далекувод значајно се зголемува капацитетот за пренос на електрична енергија на нашиот електропреносен систем, а зајакнува неговата доверлива и стабилна работа. Со овој далекувод Македонија добива петта интерконективна врска со соседните електропреносни системи и тоа: две врски со Грција и по една врска со Бугарија, Србија и со Косово.

Мерка 4. Изградба на интерконективен 400 kV далекувод од ТС Битола 2 до македонско албанска граница и тс 400/110 kV Охрид

Инвестицијата за изградба на 400 kV интерконективен далекувод претставува прва интерконекција помеѓу Македонија и Албанија и е последниот дел од реализацијата на Коридорот VIII за пренос на електрична енергија меѓу Бугарија, Македонија, Албанија и Италија. Овој проект се наоѓа на списокот на проекти од интерес на Енергетската заедница на Југоисточна Европа, каде се наведени инфраструктурните проекти од најголемо значење за ЈИЕ.

Директните придобивки³⁷ на МЕПСО од изградбата на интерконекцијата се огледува преку приходи од: намалени загуби на електрична енергија (просечно 1.9 милиони евра/годишно), намалување на неиспорачаната електрична енергија (просечно 1.500 евра/годишно), зголемено производство на електрична енергија (просечно 700.000 евра/годишно), ефикасен диспечинг и балансирање на генераторите (просечно 400.000 евра/годишно), зголемени преносни капацитети и поголеми транзити на електрична енергија (просечно 70.000 евра/годишно). Интерконективното електрично поврзување меѓу Македонија и Албанија носи значителни придобивки во надминување на „тесните грла“ во мрежата кои го ограничуваат пристапот на генераторите до регионалниот пазар на електрична енергија. Со тоа се намалува производната цена како во националните системи, така и на регионално ниво. Дополнително, и во двата система се намалува увезената енергија и се намалуваат преливите кај акумулациите (последниот ефект значи „ослободување“ на постојната „зелена енергија“).

Изработени се Студија за оправданост и Студија за оцена на влијанието врз животната средина (ОВЖС) и добиено е решение за одобрување на Студијата за ОВЖС од Министерството за животна средина и просторно планирање. За изработка на Студијата за

³⁷Feasibility Study and ESIA for Elbasan (AL) - Bitola (MK) 400 kV Transmission Line, COWI – IPF Consortium, January 2013.

оправданост и Студијата за ОБЖС искористен е грант од WBIF во износ од 800.000 евра, а за изработка на техничката документација се користи грант од WBIF од 900.000 евра. Вкупната вредност за изградба на далекуводот и трансформаторската станица е 49 милиони евра, од кои 37 милиони евра се обезбедени со заем од ЕБОР, а 12 милиони евра се инвестициски грант одобрен од WBIF. Грантот е распределен на 3 милиони евра за Smart Grid и 9 милиони евра за покривање на учеството на АД МЕПСО во изведбата на овој проект. Овој грант е доделен заради тоа што овој проект е дел од Агендата за поврзаност на ЕУ (Connectivity Agenda).

На 10.12.2015 година е склучен Договорот за заем меѓу МЕПСО и ЕБОР, а во следниот период ќе започне експропријација на земјиштето и изградбата на далекуводот и трансформаторската станица, која се очекува да заврши до крајот на 2019 година.

Во однос на влијанието на Проектот врз работата на националната и регионалната преносна мрежа, може да се очекуваат следните ефекти:

- Оформување на 400 kV контура Албанија – Македонија – Грција,
- Зголемен преносен капацитет на мрежата за поддршка на прогнозираниот пораст на оптоварувањето и транзитите на електричната енергија и приклучување на нови производни капацитети,
- Подобрена доверливост на регионалната мрежа, сигурност на напојување и стабилност на преносниот систем,
- Намалување на техничките загуби на електрична енергија во преносниот систем,
- Подобрување на квалитетот на напојување со електрична енергија (нормализирање на напонскиот профил, стабилизирање на тековите на моќности и флуктуации на фреквенцијата итн.),
- Поддршка на развојот на регионалниот пазар на електрична енергија во Југоисточна Европа и креирање можности за трговија со Бугарија и Италија, и
- Намалување на трошоците за обезбедување резервни капацитети и можност за поддршка при хавариски ситуации.

Мерка 5. ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем

Инвестицијата за ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем е составена од четири компоненти:

- ревитализација на шест 110 kV далекуводи,
- нова опрема за трафостаниците,
- комплетно затворање на оптичкиот прстен на преносната мрежа и
- инсталација на системите за надзор и управување со трафостаници.

Со овој Проект ќе се постигне зголемување на сигурноста на работата на постројките, смалување на степенот на амортизација на опремата инсталирана во далекуводните полиња во 110 kV трафостаници, значително намалување на бројот на испади на далекуводите, а со тоа и намалување на безнапонска состојба на потрошувачите на Република Македонија, подигнување на степенот на континуирано снабдување со електрична енергија на потрошувачите, намалување на цената за одржување и проблемите со управување со старите далекуводи, зголемување на квалитетот на електричната енергија на ниво на преносен систем, зголемување на безбедноста и на вработените и на околината.

Проектите од четирите компоненти треба да се реализираат до крајот на 2017 година. Во 2016 година ќе продолжи подготовката на техничката документација, ќе се изработува тендерска документација и ќе се објавуваат тендери.

За реализација на мерката обезбедени се 25 милиони евра заем од ЕБОР и 15,5 милиони евра сопствени средства на МЕПСО.

Со ревитализацијата и модернизацијата на преносната мрежа ќе се постигне исправност, доверливост, сигурна работа на преносната мрежа, ќе се обезбеди размена на податоци помеѓу Националниот диспечерски центар и електроенергетските објекти, пренос на податоци од областа на деловното и финансиското работење, пренос на податоци за далечинско водење и управување и обезбедување видео надзор на сите објекти приклучени на преносната мрежа, поврзување со соседните телекомуникациски мрежи за пренос на податоци на Србија, Бугарија, Грција и Албанија преку постојните и новите интерконективни водови, исполнување на барањата на Европската асоцијација на електропреносните систем-оператори ENTSO-E за обезбедување дигитална електронска врска со најмалку два соседни преносни систем оператора за размена на податоци од витално значење за водење на системите и стабилност на регионот.

4.2.3. Секторски развој

4.2.3.1. Развој на земјоделскиот сектор

Земјоделството во Република Македонија има значајно учество во БДП, вработува голем број лица и има голем придонес во надворешно-трговската размена. И покрај неговата важност за македонската економија, секторот е фрагментиран, слабо опремен и со релативно застарена технологија, што секако има импликации на растот. Фрагментираното производство и недоволната механизација ги ограничува земјоделците да остварат поголемо производство и да произведуваат количества потребни за одредени пазари, што влијае врз ограничување на растот на земјоделството. Вложувањето повеќе ресурси за наводнување е особено важно за зголемување на производството на култури со висока додадена вредност.

Напредокот во консолидација на земјиштето и развојот на функционален пазар на земјиште би биле важни за зголемување на продуктивноста на секторот. Земјоделството е еден од секторите кој е директно погоден од климатските промени. Се очекува дека во блиска иднина и недостигот на водата и побарувачката за вода ќе бидат високи. Системите за наводнување се недоволни и лошо дизајнирани кај малите земјоделски стопанства. Многу земјоделски стопанства зависат од локални бунари и неодржливите испумпани подземни води, што не е ниту регулирано, ниту се наплаќа.

Мерка 6. Подобрвање на системите за наводнување

Според публикацијата на Светска банка за намалување на ранливоста на македонскиот земјоделски систем од климатските промени, земјоделството е еден од најчувствителните економски сектори, така што без јасен план за усогласување на земјоделските политики со климатските промени, руралното население е во ризик. Во текот на следните 40 години климатските промени ќе се зголемат и ќе ги отежнат условите за земјоделското производство. Се очекува зголемување на температурите, проследено со поголемо намалување на врнежите, особено во клучните периоди за одгледување - во лето. Со предвидување на водоснабдувањето и побарувачката под услови на климатски промени, се очекува значителен недостиг на вода во иднина, што значи дека ќе има недоволно вода на располагање за наводнување на сите култури. Доколку ништо не се преземе за прилагодување кон промените, ова би можело да доведе до загуби на земјоделците од 50% или повеќе за повеќето култури според сценариото на средно (умерено) влијание.

Вкупниот инсталиран капацитет за наводнување може да обезбеди наводнување на 163.693 ха земјоделско земјиште, односно 144.894 ха во средно сушна година. Наводнуваните

површини во 2014 година се проценети на 20.575 ха односно само 4% од обработливото земјоделско земјиште. Процентот на наводнувана површина на земјоделско земјиште е под просекот на ЕУ 27 (околу 5%). Наводнуваната површина е значително под просекот на земјите со медитеранска клима на кои припаѓа и Македонија (на пример Грција-31%, Малта – 27%, Кипар – 21%, Италија – 21%, Шпанија – 10%).

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година „обновувањето и изградбата на системите за наводнување е приоритет на земјоделската политика, особено во однос на очекуваните негативни ефекти од климатските промени кои најмногу ќе влијаат на намалување на количината достапна вода за наводнување, како и зголемување на потребите за наводнување. Оттука, крајната цел е тековно зголемување на наводнуваните површини во земјата на ниво на инсталиран капацитет (163.693ха), и постепено проширување на хидросистемите да се постигне целта за наводнувана површина на половина од обработливата површина (околу 250 илјади ха). Поточно, повеќето големи капитални инвестиции во нови хидросистеми и инвестиции за проширување и реконструкција на постоечките хидросистеми во земјата треба да започнат во наредниот период. Овие инвестиции ќе имаат директно влијание врз зголемување на приносите и на физичкиот обем на земјоделското производство. Идните фази на изградба на системите ќе бидат според анализите за идното влијание на климатските промени, за целите на соодветно прилагодување на техничките параметри“.

Трошковната ефикасност на новите инвестиции во наводнувањето може да се постигне доколку инвестициите се спроведуваат паралелно со проекти на консолидација на земјиштето.

Со цел да се обезбедат континуирани и долгорочни инвестиции во инфраструктурата за наводнување и одводнување, изготвен е десетгодишен плански документ „Инвестициски план за водостопанска инфраструктура за периодот 2015-2025 година“. Овој План ги вклучува сите предвидени инвестиции во водостопанството до 2025 година, поделени во следниве типови инфраструктурни работи:

- Рехабилитација и реконструкција на инсталирана инфраструктура за наводнување и одводнување, со цел постигнување одржливост во користењето на водите;
- Надградба и проширување на постоечките хидросистеми, со цел зголемување на наводнуваната површина во земјата; и
- Изградба на нови големи објекти во македонскиот хидросистем.

Приоритет при инвестирањето е даден на завршување на изградбата на хидросистемите Лисиче, Злетовица и Јужна вардарска долина и нови големи системи, како што се изградба на браната Речани на Оризарска Река и браната Коњско во близина на Гевгелија, проследено со 10 нови микро акумулации, изградба на главниот цевковод за снабдување во рамките на проектот Равен-Речица, изградба на брана на реката Слупчанска, како и систем за наводнување на Маркова Река во близина Куклиш, како и проширување на ХС Брегалница и ХС Стрежево.

Со поддршка од ЕИБ ќе се реализираат втората и третата фаза од проектот „Подобрување на искористувањето на водите од басенот на реката Злетовица“. Основната цел на втората фаза е да се обезбеди наводнување на 4.570 ха нето површина кои се наоѓаат во атарот на општините Пробиштип и Кратово. Реализацијата на третата фаза која опфаќа изградба на мали хидроцентрали по течението на реката Злетовица, ќе придонесе за намалување на недостатокот од електрична енергија во регионот, безбедно, сигурно и квалитетно снабдување на потрошувачите на енергија и зголемување на енергетската ефикасност.

Втората фаза од проектот „Наводнување на јужната долина на реката Вардар“ која ќе продолжи и во 2016 година, се финансира со заем од КфВ. Оваа фаза која опфаќа

реhabилитација и модернизација на системите за наводнување во југоисточниот регион на Република Македонија, ќе придонесе за остварување на зголемена продуктивност и одржлив развој на земјоделското производство во овој регион.

За да се постигне целосна функционална ефикасност и рационално управување со хидросистемот на земјата, реформите ќе бидат спроведени во наредниот период преку поставување на институционалното регулирање на подобри основи. Имено, воспоставена е единствена институција - акционерско друштво во државна сопственост „Водостопанство на Република Македонија“, во чија надлежност е управување со сите хидросистеми во Република Македонија и воедно претставува највисок орган во структурата на стопанисување со водите. Покрај обврската за одржливо управување на системите за наводнување и одводнување, компанијата ќе ги спроведува предвидените капитални инвестиции во согласност со владините планови. Од организациски аспект, компанијата ги обединува постоечките водостопански претпријатија. Во наредниот период, таа треба да развие соодветен капацитет за управување со постојната инфраструктура, како и капацитет за планирање и дизајн на нови системи и технологии за наводнување/одводнување.

Инвестициите во големите ХС ќе бидат надополнети со изградбата на мали локални системи за наводнување (до 200 ха). Овие инвестиции се планира да бидат поддржани од ИПА 2015-2017 и истите ќе бидат претходно планирани преку подготовка на тендерската документација во 2016 година во рамките на ИПА 2013.

Трошоците за големите ХС изнесуваат 250 милиони евра за финансирање (национални средства и меѓународни задолжувања), а за малите локални системи во рамките на ИПА се предвидуваат: 2 милиони евра за подготовка на проектите и 5 милиони евра за инвестиции.

Одредници:

M1: Најмалку 20 мали проекти за наводнување се изготвени и спроведени (ИПА поддршка),

M2: Спроведена прва фаза за изградба на нови големи системи (изградба на брана),

M3: Најмалку 3 од постоечките големи хидросистеми се обновени.

Обезбедувањето пристап до редовно наводнување за земјоделците се очекува дека ќе придонесе кон зголемување на конкурентноста, особено преку воведување нови сорти, диверзификација на култури со поголема вредност и повисоки приноси. Воведувањето на малите локални системи за наводнување ќе промовира одржливост на руралните средини.

Мерка 7. Консолидирање и дефрагментација на земјоделско земјиште

Високиот степен на фрагментација на земјоделското земјиште (мали и расцепкани земјишни парцели) има негативни ефекти врз продуктивноста и ефикасноста на земјоделското производство, а со тоа и на конкурентноста на македонските земјоделски производи. Без било какви промени за подобрување на постојната структура на земјиштето, искористеноста на потенцијалот на земјоделскиот сектор ќе остане на ниско ниво.

Просечната големина на парцела земјоделско земјиште е под 0,2 ха (со висока фреквенција на парцели под 0,2 ха) и со значително присуство на меѓи помеѓу парцелите или појава на дисперзирани мали парцели во земјоделски неорганизиран простор.

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 „проектите за репарцелизација и консолидација на земјиштето ќе се вршат паралелно со процесот на планирање на инфраструктурата во однос на квалитетот на патната мрежа и мрежата за наводнување, како дел од интегрираниот пристап кон руралниот развој.

Процесот на консолидација ќе почне да се спроведува преку два проекти за консолидација во два региони, од кои едниот ќе вклучува редистрибуција на парцели и инвестиции во инфраструктура, а другиот ќе биде врз основа на доброволна размена. Приоритет ќе се даде

на региони со развиено и интензивно земјоделство каде малите и фрагментирани парцели претставуваат значително ограничување на натамошниот развој на земјоделството како примарна земјоделска активност во руралните средини, пред се врз основа на интересот кај земјоделците. Процесот на консолидација на земјиштето ќе биде инициран од најмалку половина од сопствениците на земјиштето во консолидационите подрачја или по службена должност од страна на ресорното министерство. Консолидација се применува ако најмалку 70% од сопствениците на парцели во областа на консолидација се согласуваат да се спроведе консолидација преку распределба на земјоделското земјиште, односно сите сопственици во случај кога консолидацијата се спроведува по пат на размена на парцели. Процесот на консолидација ќе се користи за зголемување на површината на земјиштето по фарма преку купување или по пат на распределба на државно земјоделско земјиште кое е достапно под наем.

Табела 4.1: Користење на земјиштето врз основа на ЛПИС

Код	Користење на земјиштето	Број на физички блокови	Површина во ха	% од вкупната површина	Просечна големина на физички блокови
200	Обработливо земјиште - ниви	266 731	349 460	71	1,31
210	Стакленици и пластеници	3 515	3 479	0,7	0,99
310	Ливади	48 912	58 440	11,9	1,19
400	Недефинирано користење на земјиштето - повеќегодишни насади (лозови или овошни насади)	15 399	9 567	1,9	0,62
410	Лозови насади	37 784	29 687	6,0	0,79
420	Овоштарници	16 996	9 650	2,0	0,57
500	Земјата за разновидна употреба	22 536	31 798	6,5	1,41
900	Привремено не-земјоделско земјиште	555	153	0,0	0,27
Вкупно		412 428	492 232	100	1,19

Извор: ЛПИС 2012 (Министерство за земјоделство шумарство и водостопанство пресметки 2013)

За да се постигнат подобри резултати, активните политики за консолидација на земјиштето во земјоделството ќе бидат комбинирани со соодветна адаптација на другите политики кои влијаат врз спречување на понатамошна фрагментација преку ограничување на физичката делба на парцелите помали од два хектари или преку стимулирање на „мобилноста на пазарот на земјоделско земјиште“.

Особено внимание треба да се посвети на опасноста од натамошна поделба на земјоделското земјиште меѓу наследниците или други лица кои имаат право на земјиштето. Премногу наследници на мали парцели носат дополнителен ризик на процесот на консолидација на земјиштето.

Мерките за консолидација на земјоделско земјиште ќе бидат промовирани со редовно информирање на потенцијалните корисници и на пошироката јавност. За таа цел ќе се изготви план за комуникација и ќе се спроведуваат редовни кампањи за запознавање на земјоделците со проектите за консолидација и промоција на позитивни искуства на земјоделците од проектите за консолидација кои се веќе спроведени и завршени.

Во периодот 2015-2016 година се спроведуваат најмалку два пилот проекти за консолидација со поддршка од Организацијата за исхрана и земјоделство на ООН (ФАО) и се идентификуваат можни големи проекти за консолидација кои би опфатиле поголемо консолидационо подрачје.

Следните проекти за консолидација на земјиштето се планираат во рамки на ИПА 2017. Потенцијалните проекти за консолидација на земјиштето кои би се реализирале со поддршка на ИПА ќе бидат идентификувани во 2015/2016 година, врз основа на проценката на интересот на земјоделците по региони за консолидација на земјиштето.

Вкупните трошоци изнесуваат 4 милиони евра (од кои националното финансирање изнесува 1 милион евра).

Одредници:

M1: Најмалку два пилот проекти за консолидација се спроведени (со ФАО поддршка),

M2: Најмалку три регионални (поголем обем) проекти за консолидација на земјиштето се спроведуваат (со ИПА поддршка).

Можноста земјоделците да се здобијат со фарми со помалку парцели кои се поголеми и подобро обликувани, како и да се прошири големината на нивните имоти им овозможува истите да станат поконкурентни. Подобрената структура на земјоделскиот имот може да го олесни воведувањето нови земјоделски технологии, што доведува до попросперитетен и ефикасен земјоделски сектор. Придобивките од консолидацијата на земјиштето во земјите од ЕУ резултираат со зголемување на бруто приходот на земјоделците и намалување на работните часови.

Консолидацијата на земјиштето ја промовира социјалната стабилност преку обновување на руралните заедници. Резултатите од разни истражувања и проценки на проектите за консолидација на земјиштето покажуваат дека многу рурални заедници кои биле вклучени во консолидација на земјиштето покажуваат зголемување на бројот на нови работни места.

4.2.3.2. Развој на секторот индустрија

Индустриската политика на Република Македонија е фокусирана на концептот на економски развој кој поддржува охрабрување на домашната индустрија кон производи со повисока додадена вредност и услуги засновани на знаење, иновации и соработка. Приоритет е даден на развој на способностите за примена на истражување и индустриско производство на одржливи, органски и специјализирани високо-технолошки производи и услуги со свој дизајн за потребите на меѓународниот пазар, високо-обучена работна сила, модерен менаџерски пристап и употреба на истражување и развој.

Политиките се претставени преку повеќе стратешки документи и мерки: Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020 година, Стратегија за развој на занаетчиството 2011-2020 година, Стратегија за иновации, Пакет мерки за подобрување на конкурентноста, мерки за поддршка на кластерско здружување и слично.

Растот на индустријата во 2014 година (според производниот метод на БДП) изнесуваше 4,3%, при што преработувачката индустрија забележа раст од 10%. Македонската преработувачка индустрија има значајно учество во структурата на БДП (9,8% во 2014 година), а со тоа и влијание врз вработеноста и регионалниот развој. Во првите три квартали од 2015 година, индустријата забележа раст од 1,2%, но во август и септември 2015 година индустриското производство забележа годишен раст од 12,7% и 8,6% соодветно, што упатува дека индустријата остварува солиден раст, кој се очекува да продолжи и во наредните месеци.

Според обемот на индустриско производство, најзначајни активности во структурата на преработувачката индустрија вклучуваат: храна и пијалаци, текстил и облека, преработка на метали, машини и опрема, моторни возила, и фармацевтски производи и препарати. Преработувачката индустрија вработува околу 20% од вкупната работна сила.

Во последните неколку години се забележува постепена промена и на структурата на индустриското производство како резултат на активноста на новите странски капацитети

во ТИРЗ и индустриските зони, коишто произведуваат добра со повисока технолошка вредност. Ваквата диверзификација на производството ја прави македонската индустрија поотпорна во однос на економските движења во надворешното окружување.

Република Македонија ќе продолжи да биде активно вклучена во регионалните иницијативи кои произлегуваат од имплементацијата на Стратегијата за ЈИЕ 2020, а се поврзани со трите водечки иницијативи и тоа: 1. Вештини и мобилност, 2. Поврзаност и 3. Конкурентност. Во рамки на иницијативата за конкурентност ќе произлезат повеќе регионални активности и проекти за поврзување на приватниот сектор од регионот, формирање регионални кластери, искористување и надградба на индустриската база, промоција и поддршка на иновации, зголемување на учеството во меѓународната трговија, промоција на инвестициите, трговијата и елиминирање на трговските бариери, заедничка промоција и развивање на брендови, подобрување на политиките за создавање и раст на МСП, подобрување на условите за инвестирање, поддршка на стратешките сектори и слично.

За подобрена информираност на фирмите на располагање е веб-порталот www.konkurentnost.mk, како и порталот на Enterprise Europe Network www.een.mk, како и други веб страници на релевантни институции.

Во рамки на Планот за активности на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот на Република Македонија (АСИПИРМ) за 2016 година предвидени се активности за промоција на извозот со фокус на следните сектори: Текстилна индустрија; Агробизнис/Прехранбена индустрија; Индустрија на метали и прецизна механика–вклучувајќи автомобилски делови; и Информатички и комуникациски технологии–ИКТ. Програмата за 2016 година вклучува бизнис настани и саеми кои се од корист за бизнис заедницата. Секторот за промоција на извоз ќе продолжи со организирање на online видео средби на секои три месеци помеѓу економски промотори и домашни компании, како и помеѓу странски компании и домашни компании. Овој проект овозможува полесен пристап до странските пазари со однапред проверени информации.

4.2.3.3. Развој на секторот услуги

Услужниот сектор во Република Македонија има највисоко учество во БДП со над 50%. Во 2014 година, услужниот сектор забележа раст од 5% и придонесе со 2,7 п.п. во вкупниот раст на економската активност. Во првите три квартали од 2015 година услужните дејности остварија раст од 4,1% и придонес од 2,3 п.п. во вкупниот раст на БДП. Услужниот сектор е и најголемиот работодавач со учество од над 50% во вкупниот број вработени лица во 2014 година.

Во областа на туризмот, преку Програмата за развој на туризмот за 2015 година на Министерство за економија се поддржува меѓународната и билатерална соработка со значајни туристички организации и институции, посебно со Светската туристичка организација, Европскиот комитет за туризам, Европската патничка комисија, Централно европската иницијатива и други, обука на човечки ресурси во секторот туризам и угостителство, имплементација на проекти, посебно во областа на руралниот туризам, поддршка на разни туристички манифестации и бизнис форуми и друго. Во 2015 година со цел да се промовира винскиот туризам како еден од алтернативните форми на туризам во регионот кој има потенцијал за развој е организирана прва Регионална конференција за поддршка на винскиот туризам. Исто така, во соработка со Агенцијата за индустриски развој на Обединетите Нации (УНИДО) е организирана Конференцијата Балканот како туристичка дестинација.

Во периодот 2014-2015 успешно се реализира Проект со УНИДО за обуки на човечките ресурси во туризмот и угостителство. Согласно Националната Стратегија за развој на туризмот, се реализира Проектот ЕКО Македонија, во кој Министерството за економија во соработка со другите институции презема мерки како што се: продолжување со активностите за означување на патеки, рекреативни тури и места за одмор во националните паркови, инфраструктурно уредување, означување и промоција на заштитени подрачја, активности во делот на органското производство и негова промоција, донесување на детални урбанистички планови за инвестиции во еко туризмот и сл.

Во однос на пристапот до интернет, според податоците на Државниот завод за статистика, во 2015 година, широкопојасен пристап на интернет (преку фиксна или мобилна конекција) имале 93,5% од деловните субјекти со десет или повеќе вработени. Околу 52% од деловните субјекти имале веб-страница, од нив, 79% на веб-страницата имале обезбедено опис на производите/услугите, ценовници, 40,2% имале наведено линкови/референци до нивните профили на социјалните медиуми, а 16,4% обезбедиле онлајн нарачување или резервирање. Во однос на јавниот сектор, 100% од ентитетите (од централната и од локалната власт) имаат пристап на интернет уште од 2010 година. Од аспект на домаќинствата, 69,4% имале пристап на интернет од дома.

Изработена е Националната краткорочна ИКТ стратегија 2016-2017 година, развиена од страна на клучните засегнати страни од јавниот и приватниот сектор и граѓанското општество. Документот содржи инструменти и мерки за зголемување на придонесот на ИКТ индустријата кон одржлив економски развој и за поддршка на создавање на работни места во рамките на ИКТ и други поддржани индустрии.

Во рамки на државните институции постојат голем број апликации кои овозможуваат двонасочни напредни интерактивни и интегрирани услуги кон деловната заедница за издавање дозволи за увоз и извоз, дозволи за превоз на патници и стоки, регистрирање на вработувањата, услуги за регистрација на компании, поднесување на даночни пријави и плаќање даноци, јавни набавки, издавање градежни дозволи, услуги од катастарот итн.

Развојот на економијата во Република Македонија е тесно поврзан со развиеноста на услужниот сектор. Трговијата со услуги претставува значаен и се уште недоволно искористен извор за создавање на нови работни места, што понатаму има влијание врз развојот на целокупната економија. Во таа насока, подготвен е Предлог на закон за услуги, во кој се транспонирани општите принципи на Директивата 32006L0123. Со донесување на Законот ќе се обезбеди правна рамка за елиминирање на преостанатите бариери кои го попречуваат пристапот и давањето услуги во земјата. Предлог-законот содржи одредби со кои ќе се обезбеди прекугранично давање услуги по пристапувањето на Република Македонија во ЕУ. Се очекува да биде усвоен во 2016 година.

Мерка 8. Програма за зголемување на пазарната вработливост (I фаза)

Програмата има за цел креирање на работни места и зголемување на приходите на невработените и недоволно ангажираните жени и мажи во Македонија, со посебен фокус на младите, а е поддржана од страна на Швајцарската агенција за развој и соработка. Во соработка со приватниот сектор ќе се работи на подобрување на можностите и зголемување на пристапот кон меѓународниот, регионалниот и домашниот пазар, дизајн на производи, пристап до финансии и подобрување на вештините на работната сила во трите избрани сектори: туризам, креативна индустрија и зелена (еколошка) економија. Првата фаза на програмата се имплементира од 1 април 2015 до 1 април 2019 година, за која се предвидени 6.25 милиони швајцарски франци.

Во рамки на програмата предвидени се активности кои ќе придонесат за зголемување на конкурентноста на малите бизниси во трите избрани сектори, поконкретно во пет пот-

сектори: туризам, ИКТ, дизајн на производи, органско земјоделство и енергетски ефикасно градежништво. Истите ќе овозможат решавање на клучните причини за тесните грла кои го попречуваат создавањето на работни места, пристап до знаењата, вештини, технологиите и механизмите за испорака на таргетираните производители и стимулирање на побарувачката за локални производи и услуги. Програмата исто така, ќе обезбеди информации за пристап до финансирањето и ќе го олесни дијалогот за подобрување на политиките. На тој начин, ќе им се помогне на избраните сектори во креирањето пристојни работни места и постигнување одржлив економски раст.

Поконкретно, се предвидува следново:

1. Туризам и угостителство

На три туристички дестинации во Македонија - Охрид, Маврово и Крушево, ќе им се помогне во искористувањето на целокупниот потенцијал на историското, природното и културното наследство преку изработена методологија за управувањето со дестинациите, подобрување на давањето на услуги и збогатувањето на туристичката понуда. Тоа ќе привлече повеќе туристи, што за возврат ќе доведе до економски раст и вработувања. Одредени активности се веќе започнати во 2015 година во туристичките дестинации Охрид и Маврово.

2. Креативни индустрии

Се поддржуваат потсекторите за информатички услуги и дизајн на производи. Преку програмата ќе се поддржат решенија создадени од македонски компании, со цел да им се овозможи поголемо учество на домашниот, но и на светските пазари.

3. Зелена економија

Фокусот е ставен на органското земјоделство и на енергетската ефикасност во градежниот сектор. Производителите на органското земјоделство ќе имаат полесен и поприватлив пристап до средства и ќе понудат разновидна и постојана испорака на органски производи. Во градежниот сектор ќе се обезбедат интегрирани, одржливи и ефикасни решенија за заштеда на енергија.

Спроведените активности во рамки на програмата се очекува да доведат до:

- Претпријатијата во туризмот и угостителството, креативната индустрија и зелената економија растат со ширење на постоечкиот пазар и со пристапување кон нови пазарни можности.
- Пристапот кон подобрени услуги (придружни функции за стекнување вештини, финансиски услуги) е унапреден за претпријатијата во трите сектори.
- Рамката на политики и регулаторната рамка е поповолна за раст на приватниот сектор во таргетираните сектори.

Очекуваните клучни резултати од програмата се креирање на повеќе од 2000 работни места, со посебно внимание на можностите за вработување на младите и жените и зголемување на нето-приходите на повеќе од 1000 компании за 1,5 милиони евра во период од 4 години.

Активности за 2016 година:

Сектор за туризам и угостителство:

- Започнување со активности во однос на Управување со дестинација со цел подобрување и диверзификација на туристичките производи/услуги во Крушево,
- Продолжување со активностите во однос на Управување со дестинација со цел подобрување и диверзификација на туристичките производи/услуги во Охрид и Маврово,
- Градење на капацитетите на студентите од Факултетот за туризам во Охрид преку Програмата за млади таленти на Светскиот форум за туризам (Луцерн).

Креативни индустрии:

- Подобрување на пристапот на ИТ компаниите до меѓународен пазар преку подобрена квалификувана работна сила во македонските ИТ компании,
- Услуги за поддржување на дизајнерите,
- Претставување на политики и практики на родово-сензитивен менаџмент на човечки ресурси во Креативните Индустрии,
- Поддршка на вработливост на жени во ИТ компании преку можност за згрижување на деца во ИТ компаниите (градинки),
- Овозможување пристап до услуги и добри практики за ИТ компаниите преку воспоставување на акцелератор во рамки на Факултет за електротехника и информациски технологии во Битола.

Зелена економија:

- Промоција на органски производи за извоз,
- Подигнување на свеста за органско производство, кампања водена од потребите на приватните бизниси,
- Подобрување на пристапот до знаење за органско производство преку поддршка на Рурален инкубатор,
- Обуки на работно место за неквалификувани работници во секторот одржливо градежништво.

Хоризонтална мерка:

- Пристап до услуги кои поддржуваат развој на женско претприемништво и бизниси во сопственост на жени во петте пот-сектори.

4.2.4. Деловно окружување, корпоративно управување и намалување на неформалната економија

Подобрувањето на деловното окружување и зголемувањето на конкурентноста на македонската економија се едни од главните приоритети на економските политики на Владата на Република Македонија. Преку низа мерки преземени во изминатите години во насока на намалување на регулаторните и административните бариери, забрзување на процедурите и намалување на трошоците, Република Македонија значително го зајакна своето деловно окружување. Ваквиот напредок се потврдува преку најновиот извештај на Светска банка "Doing Business 2016" во кој Република Македонија е рангирана на високото 12-то место помеѓу 189 земји во светот, како и напредокот евидентиран во Извештајот за глобална конкурентност на Светскиот економски форум за 2015-2016 година во кој Република Македонија е рангирана на 60-то место меѓу 144 земји во светот.

Приватниот сектор во Република Македонија главно го сочинуваат МСП кои учествуваат со 99,28% во вкупниот број активни претпријатија. Заради нивното високо учество во вкупниот број на претпријатија тие се значајни извори за вработување, инвестиции, но се и важни креатори на БДП. Во 2014 година нивниот број изнесува 60.521 што претставува мало намалување во однос на 2013 година, кога нивниот број изнесувал 60.579. МСП апсорбираат најголем дел од работната сила и придонесува за намалување на невработеноста. Од вкупниот број вработени, 75,9% се ангажирани во МСП. Зајакнувањето на конкурентноста на приватниот сектор е клучен предизвик кој ќе овозможи одржлив економски развој преку поддршка на компаниите во развивањето на неопходните капацитети и вештини за диверзификација на производството и за креирање производи и услуги со поголема

додадена вредност истовремено базирани на иновации, интернационализација, мрежно поврзување и кластеринг.

Република Македонија има усвоено неколку стратешки документи кои генерално ја дефинираат политиката на претпријатијата и ги следат препораките од стратегијата Европа 2020, од Актот за мали бизниси и други релевантни регионални иницијативи. Овие стратегии ги покриваат следните области: конкурентност, МСП и претприемништво, истражување, развој и иновации, соработка во кластерите, растечки извоз, прилив на странски инвестиции, одржлив и регионален развој, сите тесно поврзани со индустриската политика. Во почетна фаза е изготвувањето на нова Стратегија за развој на МСП која ќе биде базирана на Актот за мали бизниси и ќе претставува севкупна стратегија за унапредување на конкурентноста како една чадор стратегија. Се очекува Стратегијата за развој на МСП да биде изготвена во 2016 година.

Со цел понатамошно подобрување на деловното окружување, преку дијалог со бизнис – заедницата и посети на компании во рамки на проектот “Учиме од бизнис – заедницата, континуирано се работи на идентификување на главните проблеми со кои се соочува бизнис секторот, за да се креираат мерки за нивно надминување. Една од посочените бариери е пристапот до финансии. МСП во земјата имаат ограничен пристап до финансии најчесто поради нивната големина, немање покритие за традиционалните извори на финансирање, а понекогаш и поради ниската финансиска писменост на претприемачите. Во оваа насока, Владата презема мерки за олеснување на пристапот до финансии преку обезбедување поевтини кредитни линии. Во следниот период ќе се настојува финансирањето од поевтините кредитни линии да се насочи кон приоритетните сектори, односно субјектите со потежок пристап до вообичаените извори на финансирање.

Една од можностите за финансирање на компаниите се поволните кредити преку МБПР. Успешно се реализира Финансискиот договор за заем меѓу ЕИБ и МБПР, наменет за кредитна поддршка на МСП и приоритетни проекти (четири фази во вкупен износ од 350 милиони евра). Со четирите кредитни линии поддржани се 1.758 проекти на трговски друштва (505 од првата, 275 од втората, 439 од третата и 539 проекти од 4-тата кредитна линија) и остварени се вкупно 6.940 нови вработувања.

Покрај тоа, финансиските институции најчесто не се подготвени да одобруваат кредити за старт-ап или за компании во рана фаза од бизнисот, бидејќи ги сметаат за високо ризични. Пристапот до капитал е особено тежок за почетните бизниси и микро компаниите. Концептот на финансирање преку ризичен капитал (venture capital) се уште не е доволно развиен, односно претприемачите и потенцијалните бизнис ангели се уште не се доволно запознаени за овој начин на финансирање, поради што некои од иновативните идеи може да останат во фаза на идеја. Преку развивање на концептот на финансирање преку бизнис ангели, односно концептот на финансирање преку ризичен капитал ќе се надминат пречките за пристап до финансии за МСП, а посебно за старт-ап компаниите.

Од мерките од Стратегијата за мали и средни претпријатија се очекува да произлезат нови начини за подобрување на пристапот до финансии. Постојните мерки се главно инструментите кои се нудат преку Националниот и регионалниот фонд за инвестиции, КОСМЕ, Хоризонт 2020, ЕДИФ, ЕНЕФ, МБПР.

Во периодот од 2007 до 2015 година, приливот на СДИ во Република Македонија изнесува над 2,2 милијарди евра. Извозот на странските компании лоцирани во ТИРЗ постојано расте и опфаќа 30% од целокупниот извоз на земјата. Меѓутоа, трговскиот биланс помеѓу домашните компании и странските инвеститори во Македонија е сеуште на ниско ниво.

Во Програмата за економски реформи за 2015 година беше вклучена мерката Подготвителни активности за Програма за поврзување на домашните и странските

компанијата, која е веќе завршена. Во реализацијата беа опфатени следните активности: обработка на базата на податоци за потенцијални добавувачи; прибирање информации за потребите на странските инвеститори и селекција на домашните компании кои ќе добијат експертска поддршка преку оваа Програма. За секоја од избраните компании беше подготвен Извештај за деловниот капацитет на компаниите врз основа на Моделот за извонредност на Европската фондација за менаџмент на квалитетот. Со овој Извештај беа идентификувани предностите и слабостите во работењето на овие компании, а истовремено беше утврден и краткорочен план со дефинирани области за подобрување на перформансите на работењето на компанијата. Во подготовката на Извештајот беа вклучени меѓународни експерти и менаџерскиот тим на компанијата. Беше спроведена и оценка на регулаторната рамка со цел утврдување на регулаторните олеснувања и ограничувања за поврзување на домашните компании – потенцијални добавувачи со странските инвеститори, што ќе биде сумирано во извештај од експертите.

Во следниот период ќе се работи на обезбедување на финансиски средства за реализација на понатамошните активности.

Планирано е обезбедување на техничка поддршка на домашните компании за надградување на квалитетот во работењето со цел тие да станат соодветни добавувачи. Во следниот период ќе се организира настан за дисеминација на резултатите од Пилот програмата за добавувачи на кој ќе учествуваат домашните и странските компании, како и надлежните институции и Светска банка. Следните чекори вклучуваат соработка со меѓународни (ЕБОР, ММФ и др.) и локални (МБПР, ФИТР и др.) финансиски институции кои би можеле да пружат техничка поддршка на компаниите.

За да се олесни пристапот на домашните компании до странските инвеститори АСИПИРМ постојано собира релевантни информации за инвеститорите и за нивните потреби. За таа цел се изработува база на добавувачи во земјата, која ќе придонесе за зацврстување на односите со веќе постоечките инвеститори во земјата, а ќе помогне и во процесот на привлекување нови инвеститори. Сите податоци за потребите на инвеститорите ќе бидат достапни на веб страницата на Агенцијата преку интерактивен веб-портал, кој ќе биде финализиран во текот на 2016 година.

Соработката помеѓу странските компании кои работат во Република Македонија и локалните компании во иднина дополнително ќе се стимулира преку поддршка за унапредување на квалитетот, количествата и сигурноста на производите, унапредување на техничките и менаџерски вештини, деловно планирање и пристап до капитал. Зголемената технолошка и деловна софистицираност на локалните добавувачи, за возврат, ќе овозможи повратни врски со СДИ и ќе го стимулира извозот.

Во земјата постојат повеќе електронски системи за различни намени (регистрање компанија, издавање дозволи за градба, издавање дозволи за извоз - увоз, регистрање работници итн.). Потребно е интегрирање на веќе постоечките електронски системи со цел олеснување на процесот на дистрибуција на информации, намалување на трошоците и времетраењето на постапките.

Постапката за регистрање на имот и целокупното работење на Агенцијата за катастар на недвижности (АКН) бележи значителен напредок. Кај индикаторот Регистрање на имот во извештајот “Doing Business 2007” Република Македонија беше рангирана на 87 место со процедура која траеше 98 дена. Сега времето потребно за регистрација на имот изнесува само 30 дена и во последниот извештај “Doing Business 2016” Република Македонија е рангирана на 50 место.

Преку спроведување на е-катастарот, АКН воведе нови сервиси за граѓаните и професионалните корисници чија цел е зголемување на транспарентноста во работењето.

Преку електронскиот шалтер АКН ги поврза сите професионални корисници (нотари, геодетски фирми, општини, банки, проценители и други) и овозможи електронско издавање имотен лист, копија од план, графички извадок од дигитален катастарски план за изработка на геодетски елаборат, како и електронска достава на документација за промени во катастарот на недвижности.

Мерките во надлежност на АКН предвидени во Програмата за економски реформи за 2015 година во делот Спроведување на мерки за понатамошно подобрување на деловното окружување, се реализирани. Во однос на мерката Дигитализација на катастарски планови - ажурирањето на векторизираниите архивски оригинали на катастарските планови се одвива согласно Акцискиот план за дигитализација на катастарските планови заклучно со крајот на 2015 година. Векторизираниите катастарски планови се импортираат во графичка база на податоци (МакЕдит). По хармонизацијата на графичките податоци на катастарските планови со атрибутните податоци, тие се сместуваат во централна база на податоци (е-кат). Во МакЕдит базата до 30.10.2015 година се импортирани и се одржуваат 1.811 КО, односно 98.23% од територијата на Република Македонија додека пак во е-кат централната база на податоци ставени се вкупно 1.660 КО односно 90.55% од територијата на земјата.

ГИС-порталот е воспоставен и претставува прегледник за сите геопросторни податоци кои се во надлежност на Агенцијата за катастар на недвижности. На ГИС-порталот се достапни катастарските парцели и зградите кои се запишани во катастарот на недвижности, топографските карти, геодетските точки, авионските снимки за целата територија на РМ, инфраструктурните објекти, сите информации во врска со парцелите, зградите и нивните сопственици, како и локациите на кои е издадено одобрение за градба. Покрај ова, на ГИС-порталот се претставени сите точки од интерес, и тоа: локациите на нотарите, геодетските фирми, општините, односно сите локации на кои се достапни услугите на катастарот, надвор од одделенијата за катастар на недвижности

Воспоставувањето на националниот НИПП геопортал е реализирано во мај 2015 година. На геопорталот може да се врши пребарување и публикување на податоци и услуги, а субјектите на НИПП со користење на уредувач за метаподатоци може да креираат и сопствени метаподатоци. Агенцијата за катастар на недвижности на геопорталот ги постави податоците и веб-услугите (CSW, WMS, WFS) кои се однесуваат на: државната граница, статистичките региони, единиците на локална самоуправа, населените места и дигиталниот модел на терен. Покрај објавените податоци кои се изработени според националните стандарди, на геопорталот се достапни и стандардизираниите податоци за административните единици и дигиталниот елевациски модел изработени според техничките спецификации кои произлегуваат од директивата INSPIRE. На порталот можност за публикување на геопросторните податоци ќе имаат субјектите на НИПП, а тоа се 16 владини институции, Градот Скопје и Стопанската комора на Македонија.

Регистарот на цени и закупнини на недвижностите е воспоставен и пуштен во продукција на 18 март 2015 година³⁸. Заклучно со 30.10.2015 година во регистарот внесени се податоци за вкупно 4.307 трансакции/закупи од кои продажби вкупно 2.639 и закупи 1.668.

Во следниот период планирано е воспоставување на Систем за масовна проценка на недвижностите, кој ќе може да се користи за оданочување на имот, управување со државното земјиште, давање под закуп на земјоделско земјиште и шуми, формирање на специјални економски зони и проширување на владините е-сервиси. Системот ќе се состои од Регистар на цени и закупи, подготовка на модели за вреднување на недвижностите и систем за известување на сопствениците на недвижностите за вредноста на нивниот имот.

³⁸ Кон Регистарот може да се пристапи преку следниот линк <http://gis.katastar.gov.mk/arec/>.

Во 2016 година АКН - одделението за масовна проценка продолжува со полнење со податоци на Регистарот на цени и закупнини а заради зголемениот број на трансакции планирано е одделението да прерасне во Сектор за масовна проценка. Во континуитет се публикуваат кварталните извештаи од Регистарот на цени и закупнини со цел следење на трендот на цените на пазарот на недвижности. Во тек е имплементацијата на пилот проект во пет општини со цел споредување на податоците од базата на податоци на АКН со податоците од базите на податоци на општините. Во моментот се разменуваат податоци и со Народната банка поврзани со движењето на цените на пазарот на недвижности.

Средствата за екипирање на Секторот за масовна проценка, како и за имплементација на пилот проектот ќе се обезбедат во буџетот на АКН. Регистарот на цени и закупнини преставува модул од системот е-кат. Врз основа на податоците во Регистарот на цени и закупнини ќе бидат одредени и вредносните зони на целата територија на Република Македонија. Вредносните зони надополнети со податоци прибрани од терен ќе овозможат воспоставување на моделите за масовна проценка преку кои ќе се добие пазарната вредност на недвижностите.

Трошоците за теренска инспекција на недвижностите со цел собирање на дополнителни податоци за недвижностите изнесуваат 1.3 милиони евра, а набавката на соодветен хардвер и софтвер е проценета на 500.000 евра. Консултантските услуги за воспоставување на системот за масовна проценка во делот на вредносното зонирање, моделирање, тестирање на моделите и нивна калибрација ќе изнесуваат 250.000 евра, а обуката на вработените во секторот за масовна проценка ќе изнесува 100.000 евра. Во следниот период ќе се работи на обезбедување на потребните средства.

Во 2016 година ќе се врши обука на работното место за воспоставување на систем за масовна проценка и собирање на дополнителни податоци за недвижностите. Во 2017 година планирано е донесување на Закон за масовна проценка на недвижностите и изведба на пилот проект, а во 2018 година планирано е воспоставување на системот за масовна проценка на недвижностите.

Владата е посветена на намалување на неформалната економија, која има надолна тенденција, но сеуште е присутна во домашната економија. Таа создава нелојална конкуренција, а фирмите кои работат во неформалната економија растат субоптимално. Владата презема мерки за намалување на неформалната економија преку годишни Акциски планови за борба против сивата економија. Мерките кои се преземаат се од различен карактер, иако со фокус на казнени мерки и зајакнати инспекции. Врз сивата економија се влијае и со стимулативни мерки за премин во формалната економија, како што се мерките за намалување на трошоците за работна сила, мерките за намалување на административните бариери за компаниите и слично.

Во оваа насока се имплементира проектот „Поддршка на борбата против непријавена работа“, ко-финансиран од Европската Унија во рамки на ИПА компонента 4. Проектот се спроведува во период од 2 години, до мај 2016 година и има за цел да придонесе кон подобрување на ефективностa и ефикасноста во справувањето со непријавената работа, преку спроведување на детално истражување и анализа на појавата и ефектите од непријавената работа во Република Македонија, значително зајакнување на капацитетите на Државниот инспекторат за труд и другите релевантни субјекти, како и подобрување на координираното вклучување и соработка помеѓу релевантните институции и социјални партнери во борбата против непријавената работа. Во досегашната имплементација на проектот реализирани се повеќе активности насочени кон јакнење на капацитетите на инспекторатот и останатите институции, како и неколку набавки (возила, ИКТ опрема) за подобрување на условите за работа и ефикасноста на инспекциските служби.

Мерка 9: Финансирање на компаниите преку бизнис ангели

Пазарот на формален и неформален ризичен капитал во земјата сеуште не е доволно развиен, што претставува пречка за старт-ап компаниите. Концептот на финансирање преку бизнис ангели има за цел поддршка на претприемачите кои се соочуваат со финансиски потешкотии, а имаат иновациски идеи. Донесувањето на правна рамка има за цел институционализирање на бизнис ангелите и поттикнување на овој вид на финансирање.

Иницијативата за поддршка на концептот на финансирање преку бизнис ангели произлегува од Стратегијата за иновации на Република Македонија 2012-2020.

При дизајнирање на концептот на бизнис ангели во Македонија ќе биде земено во предвид искуството на земјите на ЕУ (Словенија, Хрватска, Велика Британија) и Турција кои веќе имаат воспоставено систем на неформален ризичен капитал, односно бизнис ангели, како и решенијата од Европската мрежа на бизнис ангели.

Мерката предвидува воспоставување правна рамка за неформален ризичен капитал, односно донесување посебен закон за бизнис ангели кој детално ќе опише кој може да биде бизнис ангел, условите и критериумите за лиценцирање бизнис ангел, мрежи на бизнис ангели, даночни олеснувања за инвестиции, заштита на инвестициите итн.

Во насока на воспоставување правна и организациона рамка за бизнис ангели во Република Македонија предвидена е техничка и финансиска поддршка за имплементацијата на оваа мерка во рамките на ИПА 2014-2020, во Програмата за 2016 година во рамките на активностите на Секторот за конкурентност и иновации.

Воспоставувањето правна рамка (донесување закон) е предвидено за првиот квартал од 2016 година, додека имплементацијата на систем за лиценцирање бизнис ангели ќе се спроведе во третиот квартал од 2016 година.

Постои широка согласност за важноста на претприемништвото и неговото финансирање во најраната фаза на економскиот развој. Старт-ап компаниите кои се поддржани од квалификуваните ангели-инвеститори ги водат и обликуваат иновациите и ги забрзуваат структурните промени во економијата. Исто така, ја унапредуваат конкуренцијата и придонесуваат за продуктивност и креирање работни места.

Мерка 10: Поддршка на конкурентноста на секторот претпријатија

Со цел поддршка на приватниот сектор Министерството за економија и Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Република Македонија (АППРМ) креираат годишни програми со мерки за унапредување на конкурентноста. Мерките се креираат во согласност со релевантни стратешки документи.

Програмата за поддршка на конкурентноста, иновациите и претприемништвото за 2016 година ќе се имплементира преку кофинансирање на активностите на претпријатијата. Фокусот на Министерството за економија е поддршка на МСП, имплементација на мерки за индустриска политика и поддршка на кластерите. Во рамки на делот за поддршка на МСП ќе се субвенционираат одредени трошоци за занаетчиите и занаетчиските асоцијации, поддршка на женско претприемништво, поддршка на фирмите за воведување стандарди, промоција на претприемништвото преку кофинансирање на повеќе промотивни настани. Во делот на имплементација на индустриската политика се нуди поддршка на компаниите за развој на деловниот субјект, развој на производ и за развој на пазарот, а поддршката на кластерските здруженија се обезбедува преку кофинансирање на проекти. АППРМ во програмата нуди мерки за обуки на МСП, ваучерски систем за консултантски услуги и сл. За реализација на Програмата во 2016 година предвидени се вкупно 258.000 евра.

Мерка 11: Воспоставување на Едношалтерски систем за бизнис лиценци и дозволи

Целта на предложената мерка е развој на правна, организациска и техничка рамка за воспоставување систем кој ќе овозможи безбедна електронска размена на документи меѓу избрани јавни институции согласно нивните надлежности, со цел електронско издавање лиценци и дозволи од само едно место. Мерката ќе се спроведува преку неколку активности, како што е мапирање на релевантните процедури и процеси, институции, како и развој на ИТ решение за размена на документи и информации помеѓу различните институции за функционалност на новоформиранитот „чадор систем“. Мерката ќе придонесе за унапредување на конкурентноста преку намалување на регулаторното оптоварување и трошоците за водење на бизнис, намалување на потребното време за издавање дозволи, подобрување на пристапот до информации за промени во регулативата и законите, подобар пристап до помош за воспоставување и водење на компанија, зголемување на информираноста за потребните документи за извоз во странство итн.

Едношалтерскиот систем е предвиден како проект со високо ниво на приоритет и е дел од Програмата за работа на Владата за периодот 2014-2018 година.

Во Извештајот за напредокот на Европската комисија за 2014 година, се наведува дека „проектот „регулаторна гилотина“ на Владата постигна одреден напредок во олеснувањето на влезот на пазарот, се фокусира на намалување на административните оптоварувања за малите и средните претпријатија. Сепак, бизнисот се уште се соочува со тешкотии при добивање лиценци и дозволи- постапката на „Едношалтерски систем“ напредува бавно, и треба да се прошири и на деловните активности надвор од издавањето дозволи за градба.“

За воспоставување правна, организациона и техничка рамка обезбедени се 650.000 евра преку ИПА Компонента 1, програмски период 2012-2013. За електронска размена на документи меѓу избраните јавни институции обезбедени се 350.000 евра преку ИПА Компонента 1, програмски период 2012-2013.

Имплементација:

- Правна, организациска и техничка рамка (анализи, студии и техничка документација подготвени до КЗ 2016 година),
- Електронски систем за размена на документи во одредени јавни институции (првата институција приклучена на системот до КЗ 2017 година),
- Електронски систем за размена на документи во дополнителни јавни институции (дополнителни институции приклучени на системот до средината на 2019 година).

4.2.5. Технолошка апсорпција и иновации

Еден од факторите кој е исклучително важен за конкурентноста на македонските претпријатија, а кој е исто така недоволно развиен, е капацитетот за преземање активности за истражување и развој и воведување на иновации.

Иновативната активност на фирмите е позитивно поврзана со многу показатели на успехот во работењето. За фирмите кои внесуваат иновации постои многу поголема веројатност дека ќе извезуваат, а повеќето фирми се соочуваат со значително зголемување на обртот и профитите по воведувањето иновации. Генерално, иновативниот капацитет на македонските фирми не е доволен, и во смисла на човечки капитал и во расположливи финансиски ресурси за истражување и развој и иновации. Компаниите повеќе се потпираат на внатрешните знаења за иновации отколку на надворешното знаење, така што соработката помеѓу компаниите и другите чинители е ограничена. Компаниите како главна пречка за внесувањето иновации ги сметаат високите трошоци на иновациите и

ограничениот пристап до финансирање преку банкарски кредити или преку прибирање капитал.

Соработката меѓу јавниот сектор, институциите за истражување и развој / академските институции и индустријата е слаба и во голема мера недоволно документирана или промовирана дури и онаму каде што постои. Јавната и деловната потрошувачка за истражувања и иновации изнесуваат 0,44% од БДП.

Покрај тоа, секторот за високо образование нема развиен централизиран механизам за поддршка на иновативната имплементација на исходите од истражување или од трансфер на технологии кон и/или од надворешни агенции како на пример странски истражувачи и компании. Секторот за високо образование во Република Македонија се состои од 5 државни и 9 приватни универзитети и 5 не-универзитетски приватни институции, на кои се запишани околу 58.000 студенти, од кои 85% на државни универзитети. Бруто стапката на запишување во високо образование е 71,2%, што е меѓу највисоките споредено со земјите нови членки на ЕУ³⁹. Понатаму, порастот на стапката на запишани студенти не е пропорционален со зголемената потреба од соодветни ресурси и како последица на тоа квалитетот на високото образование станува предизвик, вклучувајќи ја и респонзивноста кон барањата на пазарот на трудот.

Согласно горенаведеното, се превземаат низа активности кои имаат за цел градење на инфраструктурата за иновации, како дополнување на активностите кои досега се реализирани, како основањето и работата на Фондот за иновации и технолошки развој.

Мерка 12: Троен хеликс партнерство

Троен хеликс партнерството како потенцијал за иновација и економски развој во општество базирано на знаење, има значајна улога за универзитетите, индустријата и владиниот сектор за генерирање нови институционални и социјални форми за производство, пренос и примена на знаења. За таа цел Министерството за образование и наука (МОН) иницираше основање на Национална канцеларија за трансфер на технологии (НКТТ) како механизам за поврзување на секторот за високо образование со иновацииските елементи на македонската економија, која ќе ги промовира иновативните активности на истражувањата и компаниите.

Како дел од Стратегијата за иновацииска дејност на Република Македонија 2012-2020, во процес на формирање е Национална канцеларија за трансфер на технологии (НКТТ) како прво институционално троен хеликс партнерство. Основачи на НКТТ ќе бидат 13 институции: 6 универзитети, стопанските комори, Институтот за акредитација на Република Македонија, Фондот за иновации и технолошки развој, Македонската академија на науките и уметностите и Македонската банка за поддршка на развојот. Се планира НКТТ да почне да функционира во јануари 2016 година.

НКТТ ќе има функција која е поширока од вообичаената функција на академските канцеларии за трансфер на технологии. Таа треба да понуди поширок сет услуги како што се раководење со договори за истражувања, поттикнување соработка помеѓу универзитетите и индустријата, поддршка на универзитетите и индустријата за активности поврзани со технологии и интелектуална сопственост. Како резултат на овие услуги НКТТ треба да генерира приходи со кои ќе ги поддржува своите активности на долг рок.

НКТТ ќе подготви регистер на експерти од различни индустриски области во земјата, како и регистар за достапни лаборатории и лабораториски услуги кои се набавени во рамки на проектот „Опременување лаборатории за научно-истражувачка и апликативна дејност“ со цел поголема достапност до крајните корисници. Идентификувани се следниве крајни

³⁹ Процент на бруто запишани студенти: Словенија 87%, Романија 59%, Бугарија 57%, Словачка 55% Хрватска 54%.

корисници: научни и истражувачки институции, јавни и приватни универзитети со истражувачки потенцијал, старт - ап и спин - оф компании, иновативни компании и индустрии, странски технолошко ориентирани компании кои ќе бидат заинтересирани да соработуваат со локални партнери, постоечки и потенцијални странските инвеститори, стопански комори, невладини организации и фондации, кластерски здруженија, истражувачки компании, консултантски компании и банки.

Врз основа на анализата на потенцијалот, приоритетите и националните стратегии на земјава, меѓународните трендови, истражувања, иновациски и технолошки потенцијали и капацитети во земјава, беше констатирано дека постојат три главни тематски области кои треба да се опфатат во процесот на трансфер на технологии: Земјоделство, Информатичка и комуникациска технологија – ИКТ и Обновливи извори на енергија (зелена енергија). НКТТ ќе поддржи проекти од неколку „дополнителни области“: хемиска, фармацевтска, металуршка, машинска и автомобилска индустрија, како и туризам, доколку со нив се идентификуваат издржливи резултати од истражување и развој, искуство во водење апликативни проекти и посветеност.

Во рамките на Проектот за развој на вештини и поддршка на иновациите (финансиран преку Светската банка) предвидени се 870.000 евра за техничка помош и финансиски ресурси со цел олеснување на почетната фаза од формирањето на НКТТ.

Проектот е предвидено да се реализира до втората половина на 2019 година, кога се очекува НКТТ да се профилира како главен партнер во областа на трансферот на технологии.

Одредници:

Д1: Поддршка на околу 10 иновативни пилот проекти во првата година од функционирањето (2016 година), двојно зголемување на целта во втората година и континуирано зголемување на бројот на поддржани проекти годишно, почнувајќи од третата година натаму.

Д2: Да се поднесат најмалку 5 патент анализи и 2 патенти во период од 4 години.

Оваа мерка се очекува да ги стимулира клучните елементи на иновативната економија, односно претприемништвото, комерцијално ориентираните истражувања, партнерството помеѓу универзитетите и индустријата, како и преземањето ризик што може да доведе до подобрување на извозот на производи и услуги.

Студентите, вработените на универзитетите, истражувачките институции и претпријатијата се очекува да имаат корист од активностите на НКТТ, бидејќи таа треба да ја поттикне комерцијализацијата на технологиите, апсорпцијата на знаењата на глобално ниво, и соработката на индустријата со универзитетите. Тие ќе играат значајна и клучна улога во градењето на капацитетите за креативност, иновации и претприемништво за споменатите чинители (членови на факултет, додипломски и постдипломски студенти, МСП и големи компании, инкубатори, истражувачи итн).

Позитивните импликации на трансферите на технологии треба да вклучуваат и подобрување на продуктивноста, технолошко совладување и раст на комплементарноста на домашните фирми, конкурентност на домашните фирми, зголемување на вработувањето на млади, младински претприемачки активности и создавање работни места.

НКТТ треба да им помогне на заинтересираните страни да најдат партнери од индустријата, како и од академските институции за достапните програми Хоризонт 2020 и другите можности за финансирање од ЕУ.

Мерка 13: Проширување на пристапот до финансии за иновациска и технолошка апсорпција

Пристапот до финансии се јавува како една од главните пречки за зголемување на инвестициите во приватниот сектор. Преку обезбедување јавно кофинансирање наменето

за иновациска и технолошка апсорпција, Фондот за иновации и технолошки развој (ФИТР) кој е воспоставен во 2014 година има за цел да ја пополни празнината во финансирањето достапно од страна на меѓународни донатори и комерцијалните банки. Преку делење на ризикот и условеното корисничко кофинансирање, ваквото јавно финансирање истовремено го зголемува уделот на инвестирањето на приватниот сектор во активности поврзани со иновациска и технолошка апсорпција. Паралелно со обезбедувањето пристап до финансии, ФИТР се стреми и кон унапредување и збогатување на иновациската дејност во приватниот сектор преку овозможување пристап до информации и зајакнување на човечките капацитети.

ФИТР во моментот нуди помош преку четири финансиски инструменти за поддршка на развојот на иновациите и технологијата:

- I. Кофинансирани грантови за новоосновани трговски друштва: старт-ап и спин-оф
- II. Кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации
- III. Кофинансирани грантови за трансфер на технологии
- IV. Кофинансирани грантови за воспоставување, работење и инвестиции на деловно-технолошки акцелератори и инкубатори.

Искуството стекнато од првиот круг и вториот круг на финансирање на ФИТР откри дека капацитетот на новооснованите претпријатија за пристап до финансирање е на умерено до ниско ниво. Од вкупно 78 проектни апликации добиени во првиот круг на финансирање, 34 апликации го поминаа првиот круг на евалуација, а само на 16 им беа доделени средства и покрај тоа што обезбедените буџетски средства беа доволни за финансирање на приближно 20 компании. Поголемиот дел од компаниите кои беа одбиени на првиот повик, се пријавија и на вториот повик, но без доволно да ги подобрат своите апликации. На вториот повик за I, II и III инструмент од септември 2015 година, Фондот доби вкупно 95 проектни апликации. Во согласност со одвоените финансиски средства за овој повик, до крајот на 2015 година Фондот склучи договори за финансирање на 17 нови проекти, но ниту еден под инструментот за трансфер на технологии и покрај достапните средства за 2 проекти. Ова води кон заклучок дека капацитетите за пристап до финансии треба да бидат зајакнати на страна на побарувачката, паралелно со обезбедувањето јавното финансирање.

Во моментот ФИТР нуди ограничен пристап до финансии во поглед на подобноста за финансирање и видот на финансирање споредбено со интересот на потенцијалните корисници. Постоечките инструменти се понудени во форма на кофинансирачки грантови шеми за микро, мали и средни претпријатија. Оваа структура на финансирање не ги исполнува потребите и барањата на останати различни профили, како што се големите компании и истражувачките центри, ниту пак нуди алтернативни опции за финансирање, како на пример ризичен капитал.

Во наредните години ФИТР ќе продолжи со спроведување на веќе постоечките грантови шеми а предложената реформска мерка има за цел да ги прошири можностите за финансирање кои се достапни преку овие постоечки инструменти за поддршка преку дизајнирање на нови инструменти за поддршка, како и преку формирање на Фонд за еквиити и мезанин инвестиции и Шема за ко-инвестирање за иновативни компании.

Зголемениот пристап до финансирање иновациска и технолошка апсорпција води кон воведување иновативни производи/услуги/процеси кои пак водат кон: диверзификација на производи и услуги; зголемени капацитети на домашните компании да ги постигнат меѓународните стандарди за квалитет и безбедност и зголемен извозен потенцијал.

Предложената реформа се состои од две главни мерки кои се насочени кон проширување на алтернативните форми на финансирање:

I. Проширување на постоечките грант шеми

Постоечките грант шеми ќе бидат проширени со три нови инструменти за поддршка со цел (1) да се овозможи финансиска поддршка за големи компании, (2) да се овозможи финансиска поддршка за високообразовни и научни институции како провајдери на услуги за истражување и развој за приватниот сектор, (3) да се воспостави експертска мрежа која ќе нуди техничка помош насочена кон иновации и апсорпција на нови технологии за приватниот сектор. За разлика од првите два инструмента кои се однесуваат на зголемување на понудата од алтернативни форми на финансирање, третиот инструмент е наменет за јакнење на човечките капацитети и услуги поврзани со воведување иновации и апсорпција на нови технологии кои ќе му биде достапен на приватниот сектор по поволни услови.

Имплементација:

1. Условени заеми за комерцијализација на иновации за големи компании

M1: Развиени подзаконски акти за воведување нов инструмент за поддршка (2016 година)

M2: Иницирање имплементација на новиот инструмент (2017 година)

2. Кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации за заеднички проекти од високообразовните и/или истражувачки институции и бизнис секторот

M3: Развиени подзаконски акти за воведување нов инструмент за поддршка (2016 година)

M4: Иницирање имплементација на новиот инструмент за поддршка (2017 година)

3. Техничка помош за поддршка и унапредување на иновациската активност и трансферот на технологии

M5: Воспоставена мрежа на експерти за обезбедување услуги (анализи за иновациски потенцијал, обуки за воведување иновации и управување со проекти базирани на иновации, развој на предлог проекти за национални и меѓународни фондови, обуки за мобилизирање дополнителни финансии – ризичен капитал, правни совети, интелектуална сопственост итн.) (2016 година)

M6: Зајакнати капацитети на мрежата на експерти во релевантните области (2016 година)

M7: Развиени подзаконски акти за воведување нов инструмент за поддршка (2016 година)

M8: Иницирање имплементација на новиот инструмент за поддршка (2016 година)

II. Формирање Фонд за еквити и мезанин инвестиции и коинвестициска шема

1. Фонд за еквити и мезанин инвестиции

M9: Развиени подзаконски акти за основање и регистрација на Фондот за еквити и мезанин инвестиции (2016 година)

M10: Објавување јавен повик за компанија за управување со приватни фондови заради управување со средствата на Фондот наменети за имплементација на инструментите за еквити и мезанин инвестиции (2017 година)

M11: Иницирање еквити и мезанин инвестиции (2017 година)

2. Шема за коинвестирање

M12: Развиени подзаконски акти за воспоставување на коинвестициска шема (2016 и 2017 година)

M13: Објавување јавен повик за коинвеститори (2017 година)

M14: Иницирање ко-инвестициска шема (2017 година).

Оперативните активности на ФИТР се финансирани од државниот буџет. Финансиската помош доделена за сегашните четири инструменти на Фондот е обезбедена преку договор

за заем со Меѓународната банка за обнова и развој (Светска банка) во износ од 9 милиони евра во рамките на периодот за имплементација 2015-2019 година. На ФИТР му е доделен и 1% од годишниот буџет на ИПАРД.

ФИТР треба да ги покрие предвидените активности за 2016 година поврзани со предложените мерки делумно од институционалниот буџет и делумно од компонентата за техничка помош од заемот од Светска банка. За понатамошна имплементација на овие мерки, ФИТР учествува во програмирањето на ИПА 2.

Создавањето нови бизнис активности базирани на иновации ќе водат кон креирање нови работни места за висококвалификуваните работници, посебно за младите кадри со современи вештини и претприемачки дух.

4.2.6. Трговска интеграција

Како мала и отворена економија Република Македонија мора да се потпира на извозот и на зголемување на конкурентноста за да може да одржи долгорочен раст. Така, трговската интеграција е важна компонента на економскиот развој на земјата. Најголем дел од трговијата на земјата е со земјите членки на ЕУ. Во таа насока, трговската интеграција на Македонија е поддржана и преку Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА), како и преку регионалната зона на слободна трговија - ЦЕФТА.

Република Македонија следејќи ги европските процеси за полноправно членство во ЕУ, се обврза согласно Глава VI од Спогодбата за стабилизација и асоцијација во период од 5 години од примена на ССА да го усогласи своето законодавство со европското право, ги прошири одредени фундаментални елементи на *acquis* на внатрешниот пазар, како и други области поврзани со трговијата во однос на преземање на неопходни мерки за усогласување на техничките прописи со европските процедури за стандардизација, метрологија, акредитација и оцена на сообразност.

Почитувајќи ја наведената обврска, Република Македонија во 2007 година постана полноправна членка на Европската асоцијација за акредитација, потоа во 2012 е членка на МЛА и потписник на ILAC, потоа во 2010 година постана членка на EUROMET и WELMET, во 2012 година постана полноправна членка на Европската организација за стандардизација CEN/CENELEC.

ЕУ е главен трговски партнер на Република Македонија, при што извозот во ЕУ во 2014 година и во првите девет месеци од 2015 година учествува со речиси 77%⁴⁰ во вкупниот извоз на земјата, додека увозот од ЕУ учествува со 63,5% и 62,4%, соодветно. Регионот на Западен Балкан (или новиот регион на ЦЕФТА) е вториот наш главен трговски партнер, при што извозот во овој регион во 2014 година и во првите девет месеци од 2015 година учествува со 14,0% и 12,2% соодветно во вкупниот извоз на Република Македонија, додека увозот од Западен Балкан учествува со 10,3% и 9,9%.

Странските инвестиции (главно во рамки на ТИРЗ) имаат позитивен ефект врз структурата на производството и извозот. Иако имаат и значителна увозна компонента, расте нивниот придонес во нето-извозот. Во тек се активности за поголемо вклучување на домашните бизниси во синџирот на добавувачи на странските компании. Растот на извозот на стоки е главно резултат на зголемениот извозен потенцијал на земјата, кој е придружен и со промена на структурата кон производи со повисока технолошка вредност, што се должи на производството и извозот на компаниите во технолошко-индустриските развојни зони и индустриските зони.

⁴⁰ 76,6% и 76,8% соодветно

Мерка 14: Создавање слободна трговска област во рамките на ЦЕФТА

- Склучување регионален Протокол за трговија со услуги

Врз основа на обврската на земјите членки на ЦЕФТА согласно членот 27 од Договорот на ЦЕФТА постепено ќе се пристапи кон остварување прогресивна либерализација на трговијата со услуги и заедничко отворање на пазарите на услуги, во контекст на европската интеграција, имајќи ги предвид важечките одредби од ГАТС на Светската трговска организација (СТО).

Отворањето на пазарот со услуги треба да биде на повисоко ниво од либерализацијата на која се обврзаа земјите со нивното членство или потенцијално членство во СТО, како и да се зајакне интра-регионалната трговија со услуги.

Во 2015 година се одржаа четири рунди преговори за либерализација на услугите во секторите: деловни и професионални услуги, туристички услуги, услуги за животна средина, комуникациски услуги, аудиовизуелни, градежни, дистрибутивни, образовни и здравствени услуги. Во 2016 година е планирано да се одржат уште две рунди преговори.

Напредокот во процесот на преговорите ќе продолжи во следниот период и треба да резултира со склучување регионален Протокол за трговија со услуги до крајот на 2016 година. Напоредно со преговорите за либерализација на услугите, во 2016 година е предвидено да се преговара и за склучувањето на спогодбата за признавање на професионалните квалификации.

Во текот на 2016 година ќе следат уште две рунди преговори за висината на либерализација на секторите финансиски и транспортни услуги, а доколку е потребно ќе се спроведат и дополнителни рунди преговори за нивно финализирање. Имплементација ќе следи по завршување на постапката за ратификација на Протоколот од земјите членки на ЦЕФТА во текот на 2017 година.

На овој начин ќе се овозможи олеснување на трговијата и либерализација на трговијата со услуги, со цел да се редуцира било какво ограничување кое денес постои во регионот при извоз на услуги. Во наредниот период се очекува да се зголеми обемот на трговијата со услуги, подеднаква отвореност на пазарите на земјите на ЦЕФТА итн. Учеството на услугите во вкупната трговија е 22,6% во 2013 година, 31,5% во 2014 година и 22,3% во првата половина на 2015 година. Услугите се застапени кај транспортот, патување, телекомуникации, информациски и компјутерски услуги и културни и рекреативни услуги.

Работните состаноци на експертите во процесот на преговори ќе се финансираат преку повеќекорисничка ИПА 2 2015-2017, за што ќе бидат наменети 341.250 евра.

- Склучување регионален Рамковен договор за олеснување на трговијата

Согласно мандатот и принципите содржани во став 27 од Министерската декларација од Доха (WT/MIN(01)/DEC/1) и во Анекс D на Одлуката за работната програма од Доха (WT/L/579), како и во став 33 од Анекс E на Министерската декларација од Хонг Конг (WT/MIN (05)/DEC), во насока на подобрување на соодветните аспекти од членовите V, VIII и X од ГАТТ од 1994 година во поглед на побрзо движење, пропуштање и царинење на стоките, вклучително и тие што се во транзит, земјите членки на СТО во декември 2013 година во Бали ја усвоија Спогодбата за олеснување на трговијата, за воспоставување делотворна соработка во олеснувањето на трговијата и усогласување на царинските прописи. Имајќи предвид дека три земји членки на ЦЕФТА не се членки на СТО, а со цел да се почитуваат на еквивалентна основа принципите и правилата од Спогодбата на СТО, земјите на ЦЕФТА одлучија да склучат Рамковен договор за олеснување на трговијата наменет единствено за земјите од регионот.

Во 2015 година се одржаа две рунди преговори по нацрт-текстот на Рамковниот договор за олеснување на трговијата. Напредокот во процесот на преговорите ќе продолжи во следниот период и треба да резултира со склучување на Договорот до средината на 2016 година.

Во првата половина на 2016 година ќе следат уште три/четири рунди преговори за склучување на Договорот со цел испочитување на рокот даден во точка 26 од Финалната декларација усвоена од претставниците на Западен Балкан на Виенскиот самит на 27 август 2015 година. Имплементацијата на Договорот треба да започне пред одржување на самитот во Франција во 2016 година.

Во наредниот период се очекува да се подобрат условите во олеснување на трговијата, да се поедностават царинските процедури при подготовка на извозот, да се воспостави едношалтерски систем помеѓу Царинските органи на земјите на ЦЕФТА, активно да функционира Комитетот за олеснување на трговијата на ЦЕФТА што се формира со Одлука на Мешовитиот комитет на ЦЕФТА во 2014 година, кој ќе го следи работењето на институциите согласно обврските што ќе произлезат од примената на Рамковниот договор, како и да прави анализа на примената на одредбите од Рамковниот договор на ЦЕФТА за олеснување на трговијата со Спогодбата за олеснување на трговијата на СТО. Олеснувањето на трговијата треба да се постигне преку воспоставување транспарентни средства и поедноставување на царинските и трговските процедури за елиминирање на можните ризици во извозот и непречен пристап на пазарите во регионот.

За имплементација на склучениот Рамковен договор за олеснување на трговијата кон крајот на 2016 година ќе започне регионален проект за олеснување на трговијата, во висина од околу 3.000.000 евра финансиран преку повеќекорисничка ИПА 2.

Мерка 15: Примена на Регионалната конвенција за пан-евро медитерански правила за потекло

- **Имплементација на Протоколот за потекло на стоката од Регионалната конвенција**

Во процесот на интегрирање на Република Македонија во глобалната економија, пристапот е во насока на усогласување на Протоколите за потекло на стоката за примена на дијагонална кумулација согласно договорите за слободна трговија на Република Македонија со ЕУ, земјите членки на Европската асоцијација за слободна трговија, земјите членки на ЦЕФТА и Република Турција, со правилата на Регионалната конвенција. Целта е да се применуваат унифицирани правила за потекло.

Република Македонија го ратификува Протоколот за потекло на стоката согласно Договорот на ЦЕФТА на 27 август 2014 година, што значи веќе четири од вкупно седум земји на ЦЕФТА (Македонија, Албанија, Србија и Црна Гора) од 12 септември 2014 година официјално во меѓусебната трговија го применуваат протоколот за потекло од конвенцијата.

Врз основа на Одлуката за измена на Протоколот 4 за потекло на стоката кон Спогодбата за стабилизација и асоцијација (Службен весник на ЕУ L304/91 на 23 октомври 2014 година), текстот на Протоколот беше усвоен од Советот за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и ЕУ.

Република Македонија започна иницијално усогласување на Протоколите за правила за потекло со земјите членки на Европската асоцијација за слободна трговија и Република Турција, кое се планира да заврши на почетокот на 2016 година, а во текот на 2016 и 2017 година да се спроведе процесот на ратификација.

Се очекува дијагоналната кумулација да има еднаква примена во пан-евро медитеранскиот регион според унифицирани правила за потекло. Потписници се 47 земји на Регионалната

конвенција, а Република Македонија применува договори за слободна трговија со 40 земји (3 договори на мултилатерална основа и 1 билатерален договор). Со примена на дијагонална кумулација помеѓу 40 земји се дава поголема можност за користење на преференцијалниот третман во трговијата со стоки. Примената на конвенцијата во целост е воедно можност за учество во глобалниот синџир на набавки, каде што правилата за потекло на стоките во извоз ќе се третираат според пан-европски правила и ќе бидат ослободени од царински давачки иако репроматеријалите и суровините ќе се увезат од земја потписничка на Регионалната конвенција. Бесцаринскиот третман дава поголема можност стоките да бидат поконкурентни на пазарот во земјата увозник.

Мерка 16: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Ќафасан (ИПА 2013)

Поради просторната ограниченост и зголемениот обем на стоков сообраќај на граничниот премин Табановце, најфреквентен граничен премин (ГП) во Република Македонија, долж пан-европскиот Коридор X, и најфреквентниот граничен премин кон Албанија, ГП Ќафасан, долж пан - европскиот Коридор VIII, условите на процесирање стокови пратки се ограничени. Заради забрзување и олеснување на трговијата потребна е надградба на постојните објекти.

Се очекува зголемување на бројот на возила кои што го користат ГП Табановце да се зголеми и тоа: на влез до 25%-30%; на излез до 34%-38.%, додека бројот на транзит возила во двете насоки ќе биде 30% од вкупниот број на товарни возила.

За надградба на граничните премини во јули 2015 година започнаа активностите за подготовка на потребните документи за обезбедување дозвола за градба и техничка документација за објава на тендер за градба.

Проектот за надградба на ГП Табановце се финансира од програмата ИПА (2012) и национално кофинансирање. За реализација на проектот предвидени се средства во вкупен износ од 1,89 милиони евра. Од овој износ 1,45 милиони евра се средства обезбедени од ИПА фондовите (Компонента 1), а националното кофинансирање изнесува 0,44 милиони евра.

Проектот за надградба на ГП Ќафасан се финансира од програмата ИПА (2013) и национално кофинансирање. За реализација на проектот предвидени се средства во вкупен износ од 1,48 милиони евра. Од овој износ 1,14 милиони евра се средства обезбедени од ИПА фондовите (Компонента 1), а националното кофинансирање изнесува 0,37 милиони евра.

Подготовката на потребните документи за обезбедување на дозвола за градба и техничка документација за објава на тендер за градба се во тек. Се планира истите да бидат завршени до крајот првиот квартал од 2016 година. Тендерските постапки се планирани до истекот на третиот квартал од 2016 и четвртиот квартал од 2016 година. Градежните работи ќе се реализираат во период од третиот квартал 2016 до третиот квартал 2018 година, односно од четвртиот квартал 2016 до третиот квартал 2018 година.

Градежните работи на граничните премини ќе опфатат проширување на постојните царински терминали, изградба на други објекти и дополнителни сообраќајни ленти за движење на товарниот сообраќај.

Проектите ќе придонесат кон: забрзување и олеснување на стоковната размена преку двата гранични премини; олеснување на транспортот долж транс националните оски Север- Југ (Коридор X) и Исток – Запад (Коридор VIII) кои се поврзани со транс –европските транспортни мрежи по 2018 година; намалени застои на граничните премини и придонес во склоп на другите преземени активности како што е воведувањето на Заедничкиот транзитен систем -проект реализиран во 2015 година, во насока на поголема конкурентност на земјата.

Очекуваните придобивки од реализација на проектите се: зголемена пропусна моќ на преминот за стокови пратки, намалено време потребно за вршење на граничните/царинските формалности, подобрена инфраструктура за примена на современи средства за инспекција, што ќе придонесе за забрзување и олеснување на стоковната размена преку граничните премини и олеснување на транспортот долж пан - европските коридори X и VIII.

4.2.7. Вработеност и пазар на труд

И покрај подобрувањето на состојбите на пазарот на труд, земјата сеуште се соочува со висока стапка на невработеност и ниски стапки на вработеност и активност. Во структурата на вработеноста и слободните (непополнети) работни места најзастапени се занимањата на средно ниво, за кои се потребни работници со средно (стручно) образование. Најголеми стапки на раст на бројот на вработени лица (ново-отворени работни места) има кај лицата со високо образование. Преминот на младите лица од образование кон пазар на труд е тежок. Значаен дел од невработеноста е долгорочна што придонесува невработените постепено да ги губат своите знаења и вештини, нивната продуктивност се намалува, а со тоа и шансите да најдат работа. Активноста на работоспособното население е ниска како резултат на ниската активност на жените и на лицата со ниско образование. Политиката на вработување беше значително унапредена во изминатиот период преку преземање активни мерки на пазарот на труд.

На страната на понудата на работна сила, мерките се насочени кон подобрување на вештините на невработените лица, преквалификација и доквалификација, поддршка на младите невработени лица за стекнување со работно искуство, итн. Сепак, поврзувањето на потребите на компаниите и на понудената работна сила останува голем предизвик. Побарувачката главно се поттикнува преку подобрување на деловното окружување и намалување на трошоците за работна сила.

Во текот на февруари 2015 година започнаа активностите за подготовка на нова Национална стратегија за вработување 2016 - 2020 година, како отворен и партиципативен процес со вклученост на сите релевантни институции и организации и социјални партнери. Владата ја усвои Стратегијата во октомври 2015 година. Во рамки на овој стратешки документ дадени се анализа и детален приказ на состојбата, движењата и предизвиците на пазарот на труд во Република Македонија, како и приоритетните политики и стратешки цели во релевантните области за наредниот петгодишен период, во функција на зголемување на вработеноста, квалитетот на работните места и продуктивноста.

Посебно внимание беше посветено на дизајнирање и имплементирање мерки и активности за поттикнување на вработеноста кај младите лица, преку воведување посебни мерки за оваа ранлива категорија на лица на пазарот на труд, имплементирање даночни олеснувања за вработување на младите лица, мерки за намалување на неформалното вработување кај млади лица, инфо-средби со млади лица итн. Кон крајот на август 2015 година беше усвоен Акциски план за вработување млади лица 2016-2020 година, во кој се дефинирани конкретни активности и резултати за следниот петгодишен период, со чија реализација ќе се овозможи подобрување на усогласеноста на понудата на вештини со барањата на пазарот на трудот, промовирање на отворањето (формални) работни места во приватниот сектор, олеснување на преминот на младите лица од образование кон работа итн.

Агенцијата за вработување на Република Македонија (ABPM) ќе продолжи со спроведување на активните мерки и услуги согласно Оперативниот план за 2016 година. Планираниот опфат со Оперативниот план за оваа година е 37.470 невработени лица, за што е определен буџет од околу 11,5 милиони евра. Покрај услугите, програмите и мерките од Оперативниот

план за 2016 година, ќе продолжи и имплементацијата на проектот за самовработување со кредитирање, како и проектот „Македонија вработува“. Секако дека посебно внимание ќе се посвети на зголемување на вработеноста на младите лица до 29 години.

Како резултат на активните мерки и политики за вработување во периодот од 2007-2015 година креирани се околу 24.500 нови работни места. Од април 2015 година започна реализацијата на проектот „Македонија вработува“ со кој се предвидоа поволни услови за вработување на оние категории невработени лица кои се тешко вработливи. Преку овој проект досега се вработени 10.400 лица. Преку мерката за вработување млади со ослободување од плаќање придонеси од март 2014 година до сега се вработени 11.000 лица. Политиката на привлекување странски инвестиции придонесе кон вработување на над 16.000 лица, од кои 6.650 се вработени само во 2015 година, а со најново најавените инвестиции во следниот период оваа бројка се очекува да се зголеми на над 34.000 директни вработувања. Со повопните кредити наменети за домашните претпријатија, кои се обезбедени од ЕИБ досега се креирани околу 6.940 работни места.

Во изминатиот период се спроведе модернизирање на работењето и услугите на АВРМ, но сеуште мал дел од работодавачите ги користат услугите на Агенцијата за вработување во однос на посредувањето при вработување. Преку двегодишниот твининг-проект „Поддршка на АВРМ во имплементацијата на активни мерки и услуги за вработување“, се спроведуваат активности за надградба на базата на податоци во АВРМ, за нејзино реструктурирање и усогласување со европските стандарди. Дефинирана е методологија и алатки за оценка и следење на успешноста на активните мерки, а реализирани се и обуки за вработените во Агенцијата за изработка на извештаи за оценка на успешноста на мерките, како и поголем број други обуки и работилници за унапредување на нивните капацитети и квалитетот на услугите кои ги обезбедуваат. Во четири градови се имплементираат проектите за пилотирање активни мерки за вработување, таргетирани согласно потребите на пазарот на трудот на локално ниво.

Мерка 17: Профилирање на невработените лица и изготвување Индивидуален план за вработување 2

Новиот формат на Индивидуалниот план за вработување првично ќе се применува за активни баратели на работа регистрирани првпат (прилив). Откако невработените лица ќе се евидентираат во регистарот на невработени, се упатуваат на нивното прво интервју со стручно лице од АВРМ. На првото интервју, лицето од АВРМ ги собира сите лични информации за поединецот и со помош на контролниот список за вработливост го класифицира во еден од трите профили: како директно вработлив, умерени пречки, значителни пречки.

Ако невработеното лице се класифицира како директно вработлив или со умерени пречки при вработување, советодавната сесија продолжува со развивање Индивидуален план за вработување, согласно постоечката пракса во локалните центри за вработување на АВРМ (ИПВ верзија 1).

Ако се утврди дека невработеното лице се соочува со значителни пречки при вработувањето, првата сесија завршува со заведување на информациите за поединецот и закажување втор (подолг) состанок за формулирање индивидуална стратегија за вработување (ИПВ верзија 2).

Новата алатка што се воведува во работниот процес на АВРМ е наменета за лица во неповолна положба на пазарот на трудот, за да се обезбеди најсоодветната комбинација од услуги и програми за вработување, кои се достапни со годишните Оперативни планови за услуги за вработување и активни програми и мерки на пазарот на трудот. Со новиот пристап на работа ќе се зајакне довербата и соработката помеѓу невработеното лице и АВРМ како

сервис на граѓаните, бидејќи ќе се прилагодат сите активности кон реалните потреби на невработеното лице за негово вработување. Од друга страна, финансиските средства кои се трошат за имплементација на услугите, програмите и мерките за вработување ќе бидат главно насочени кон онаа категорија невработени лица, на кои им е потребна најголема помош при вработувањето.

Оваа мерка е тековна активност во повеќето јавни служби за вработување во државите членки на ЕУ. Во рамки на ИПА Проектот „Понатамошна модернизација на Агенцијата за вработување“ се изработи Методолошки водич за работењето на центрите за вработување, при што како една од позначајните активности се наведува профилирањето на невработените лица. За тоа беше изготвено и посебно упатство во рамките на АВРМ. Претходно, во рамките на проектот КАРДС беше изготвен нов модел на услуги, каде исто така е вклучено профилирањето на невработените лица. Исто така, во клучните наоди од Студијата изготвена од страна на МОТ за оценување на влијанието на активните програми на пазарот на трудот, се наведува дека е потребно профилирање на невработените лица во неколку категории, со оглед на нивната можност за вработување.

Мерката ќе започне да се имплементира од јануари 2016 година. Согласно постојната законска регулатива Индивидуален план за вработување се изработува за секое лице кое се евидентира во АВРМ како невработено лице – активен барател на работа, во рок од 30 дена. Тој е валиден шест месеци, при што доколку невработеното лице не најде работа во тој период, ИПВ се прегледува и се менува. Со новата алатка што се воведува во работниот процес на АВРМ се вклучува и контролен список за вработливост за сите баратели на работа, како алатка за подобрување на изработката на индивидуален план за вработување.

Првата советодавна сесија – која следи по регистрирање на клиентите како активни баратели на работа – има за цел да се соберат дополнителни информации потребни за развивање на профилот на клиентот и да се договорот најсоодветните активности за процесот на премин кон работа. Информациите што треба да се соберат се поврзани со факторите за кои се знае дека влијаат на исходите од пазарот на трудот: возраст, пол, образование, стручни квалификации, претходно работно искуство, семејна состојба, период на невработеност, место на живеење, здравствени проблеми/попреченост и други фактори.

Алатката за градење на профилот на клиентот е контролниот список за вработливост кој се состои од матрица за секоја од петте различни области поврзани со наоѓање и задржување на работното место, имено: i) образование и обука; ii) стручни квалификации; iii) вештини на работно место; iv) вештини за барање работа и подготвеност за работа; и v) други фактори (превоз, грижа за издржувано лице, вдомување, социјална помош, финансиски проблеми, безбедна животна средина и здравје). Секоја матрица опишува три нивоа, од ниво 1, кое упатува на предизвик, до ниво 3, кое укажува на силна страна. Овие матрици обезбедуваат метод за одредување на тековната состојба на клиентот и со текот на времето, метод за мерење на напредокот во проблематичните области. Овој контролен список е алатка за советниците на АВРМ подобро да ги разберат областите во кои клиентите се соочуваат со проблеми и да ги одредат најдобрите активности за да му се помогне на клиентот при планирање на барање работа и вработување.

За секоја област на интерес се наведува ниво врз основа на одговорите дадени од клиентот за време на првото интервју (матрицата за секоја област на интерес има одреден број на прашања кои советникот може да му ги постави на клиентот). На крајот од интервјуто, кога ќе се постават прашања за сите области на интерес, се одредува збирно ниво на вработливост за клиентот, кое ќе му помогне на советникот да разговара со клиентот и да се договорот за видот на поддршка што му е потребна и која ќе биде заведена во ИПВ.

Втората советодавна сесија со клиенти од ниво 1 треба да се изврши во мирно окружување и да има доволно време детално да се истражат сите области што претставуваат ризик (сите области што биле категоризирани како ниво 1 во матриците на контролниот список за вработливост) со цел да се засилат оние области што претставуваат силни страни на клиентот. Бидејќи некои области на интерес не се во рамките на услугите на АВРМ, советниците на АВРМ би требало да се обидат да одговорат на сите потреби на клиентите со тоа што би формирале партнерство со други јавни служби или програми.

Втората сесија би требало да резултира со формулирање активности што клиентот би ги презел со поддршка на АВРМ. Клиентот се обврзува да преземе одредени активности и да присуствува на препорачани/закажани услуги и програми, а АВРМ се обврзува да стави на располагање услуги, програми и друга поддршка во наведената временска рамка.

За спроведување на оваа мерка беше неопходно да се направи прилагодување во софтверот на АВРМ. Реализацијата на мерката нема фискални импликации.

Мерка 18: Образование и квалификации за сите

Подобрување на конкурентноста на економијата бара подобро образување и подобро обучена работна сила, мобилност на компетенциите и нивното признавање и користење од страна на поединци, работодавачи и целокупната општествена заедница, како и зголемено користење на технологијата, ширење на знаењето, вештините, компетенциите и иновациите. Ова, како и други работи, бара воспоставување нов систем на вредности и нови сфаќања за образованието и квалификациите.

Во таа насока, Република Македонија ја усвои Националната рамка на квалификации (НРК) како инструмент за реформа во системот на образованието и обуката со цел интегрирање и координирање на образованието и обуката и подобрување на транспарентноста, пристапот, предноста и квалитетот на квалификациите во однос потребите на пазарот на трудот, поединците и општеството.

При воспоставувањето на НРК како неопходен чекор во развивањето на образование и обука релевантни на пазарот на трудот, од голема важност е учеството на социјалните партнери, како и зголемување на вниманието за образовните резултати, осигурување на квалитетот, признавање на квалификациите (посебно признавањето на претходното образование) и помош во трансформацијата на know-how на работниците и учениците во признати вештини.

Во рамките на НРК, изготвен е Каталог и Извештај за анализа на постојните квалификации, каде е нагласено дека реформираните квалификации во 3-годишното стручно образование се засноваат на резултатите од учењето, но дека има потреба од модернизација на постојните 4-годишни квалификации во системот на стручното образование и високото образование.

Каталогот вклучува 241 квалификација од општото образование, формалното стручно образование, неформалните верифицирани програми, квалификации кои постојат во авијацијата и други, како и 1.190 квалификации од високо образование.

Вид: Ниво на образование и квалификации		Вид: професионални квалификации	
Успешно здобиени квалификации	Број	Успешно здобиени квалификации	Број
Основно образование	2	Верифицирани програми за образование на возрастни	58
Општо средно образование	9	Сектор авијација	22
Средно уметничко образование	29	Мајсторски занаетчиски испит	1
2-годишно стручно образование (VET)	1		
3- годишно стручно образование (VET)	64		
4- годишно стручно образование (VET)	55		
Високо образование (на сите циклуси) 1.147+43	1.190		

НРК опфаќа имплементација на неколку групи активности:

- Анализа и редефинирање на постојните квалификации и развој на нови квалификации брз основа на потребите на пазарот на трудот.
- Формирање Секторски комисии за квалификации.
- Развој на вештини и иновациски проекти за поддршка, финансирани од кредитот на Светска банка во процесот на имплементација на активностите за Модернизација на 4-годишното средното техничко стручно образование и обука, каде ќе се финансираат под - компонентите: 1) квалитет на усогласување на пазарот на трудот со техничкото стручно образование преку развој на наставни планови и програми засновани на стандардите за занимања, оценување на мрежата на училишта на техничкото стручно образование, развивање програми за обука на наставниците и другиот кадар, развивање материјали за обука и обезбедување опрема на училиштата каде се изведува практична настава, 2) подобрување на соработката училиште – индустрија преку грантови за училиштата.
- Воспоставување на Опсерваторија на вештини која има за цел зајакнување на системот на пазарот на трудот и образовниот информативен систем. Со ова опсерваториите ќе бидат на располагање за информирање на јавноста, на одговорните за политики и заинтересираните страни за постигнувањата (на пр. ученици на практична обука во фирмите, вработување по дипломирањето) и расположливи ресурси (на пр. курсеви, фирми кои обезбедуваат практична работа и практична обука, можности, инфраструктура, инструктори) во стручните училишта, високообразовните институции како и општи информации за пазарот за можностите за вработување и платите за различни занимања и сектори.
- Зајакнување на доживотното учење преку Модернизација на системите за стручно образование и обука и образование на возрасни, реформирање наставни планови и програми, унапредување на образованието на возрасните, практичната работа, соработката на учениците и наставниците во 2- и 3- годишното стручно образование и обука, развивање нови стандарди на занимања и стандарди за квалификации, набавка на софтвер за училишните мрежи и поддршка на модернизацијата на системот на пост-средно образование, правење анализи и модернизација на легислативата за пост-средно образование според потребите на пазарот на труд.
- Зајакнување на соработката помеѓу високообразовните институции и приватниот сектор, како и средните стручни училишта и приватниот сектор со цел обезбедување квалитетна практична работа на студентите и учениците во компаниите.

Трошоци:

Понатамошно унапредување на системот за развој и имплементација на националната квалификациона рамка - Буџет: ЕУ фондови 2.500.000 евра (85% ЕУ + 15% национално кофинансирање),

Зајакнување на доживотното учење преку Модернизацијата на системите за стручно образование и обука и образование на возрасни - Буџет: ЕУ фондови 2.300.000 евра (85% ЕУ + 15% национално кофинансирање),

Поддршка на развојот на вештини и иновации – Буџет: заем од Светска банка 4.200.000 евра

Поддршка на модернизацијата на системот за пост-средно образование - Буџет: ЕУ фондови 250.000 евра (85% ЕУ+ 15% национално кофинансирање),

Развивање на соработката помеѓу високообразовните институции, приватниот сектор и релевантните јавни тела - Буџет: ЕУ фондови 750.000 евра (85% ЕУ + 15% национално кофинансирање).

4.2.8. Поттикнување на социјалната инклузија, борба против сиромаштијата и промовирање еднакви можности

Состојбите на пазарот на труд во однос на стапките на вработеност и невработеност посочуваат на тоа дека постојат лица на пазарот на труд кои се ранливи, со мала веројатност да најдат работа. Сепак, одредени индивидуални белези на невработените како што се образование, пол, возраст, социјален статус и слично, влијаат врз степенот на ранливост на едно лице. Анализата на пазарот на труд покажа дека жените (посебно оние со ниско образование, од рурални средини), младите лица, лицата невработени долго време и сиромашните лица (приматели на социјална парична помош) имаат мошне мала веројатност да најдат работа (доколку се активни), а некои од нив и мала веројатност да бидат активни на пазарот на труд. Тешкотиите се уште поголеми за лицата кои имаат повеќе од овие белези (на пр. млади, ниско образование, долгорочно невработени, без работно искуство). Оттука, постигнување повисоки стапки на вработеност (и активност) е невозможно без посебен фокус на политиките кон овие групи лица, особено нивно интегрирање во образовниот процес со што ќе се стекнат со потребните знаења и вештини за да можат полесно да се вклучат на пазарот на труд.

Во изминатиот период, системот на социјална заштита, вклучително и социјалната парична помош (СПП), беа предмет на повеќе промени со цел подобрување на таргетирањето и зголемување на заштитата. Големи заштеди беа постигнати и со воведување Менаџмент информациски систем за паричните надоместоци со кој Центрите за социјална работа беа поврзани електронски.

Неодамна започна првата активна мерка за активација и вработување на корисниците на социјална парична помош (СПП), преку која се врши поврзување на потребните работници (според пријави на работодавачите) и корисниците на СПП кои се регистрирани како баратели на работа.

Со учество на релевантните институции и останати субјекти, се подготви Оперативен план за 2015 година за спроведување Националната стратегијата за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост 2010-2020, во кој се утврдени предвидените мерки и активностите за унапредување на состојбата и на квалитетот на услугите наменети за социјално исклучените лица.

Со финансиска поддршка од страна на Министерството за труд и социјална политика, како и преку две грантови шеми во рамки на ИПА Компонентата 4, се имплементираат проекти во областа на социјална заштита и социјална инклузија, подобрување на вештините, нивото на образование и квалификациите на ранливите групи за нивно полесно вклучување на пазарот на трудот, јакнење на секторската соработка во оваа област итн., имплементирани од страна на невладини организации, јавни установи, локални самоуправи.

Со цел зајакнување на системот, услугите и професионалните капацитети за социјална инклузија на лица во социјален ризик и промоција на еднакви можности на пазарот на труд, во јули 2015 година започна имплементација на двогодишниот проект за „Унапредување на услугите за социјално вклучување“, во рамки на ИПА компонентата 4. Во рамки на Проектот е предвидено воспоставување на стандардизирани модели и сервиси за професионална рехабилитација и персонална асистенција на лица со инвалидност заради нивно успешно вклучување на пазарот на труд, размена на искуства, јакнење на капацитетите на стручните лица во оваа област, воспоставување на систем на соработка и размена на податоци помеѓу релевантните институции и мониторингот на социјални услуги во центрите за социјална работа и установите за социјална заштита.

За подобрување на вклучувањето на пазарот на труд, започна имплементацијата и на Програмата за самовработување на лица со инвалидност, преку која е планирано да бидат

опфатени вкупно 360 лица со инвалидност, од кои 120 лица кои ќе креираат сопствен бизнис и дополнителни 240 невработени лица кои ќе се вработат во новоформираните претпријатија. За реализацијата на оваа Програма обезбеден е буџет од околу 59 милиони денари од страна на Владата на Република Македонија, а право на учество имаат сите невработени лица со инвалидност.

Еден од важните елементи на политиката за социјален развој е зголемување на квалитетот на живот на лицата со ниски приходи и социјално ранливи групи со обезбедување соодветно домување. Активностите и мерките на Владата во делот на социјалната политика се поддржани и со Проектот за домување на социјално ранливи групи преку кој се инвестира во изградба на станови за лица со ниски примања за што се обезбедени средства и од заем од ЦЕБ.

Мерка 19: Еднакви можности за образование

Потребата за квалитетно, инклузивно и интеркултурно образование во основното и средното образование и понатаму останува приоритет во контекст на преговорите за пристап кон ЕУ. Развивање адекватни знаења и вештини од задолжителните образовни нивоа е клучен предуслов за компетентен човеков капитал, а воедно тоа е од централно значење за економскиот развој на земјата, социјалната кохезија и одржливиот развој.

Мерката Еднакви образовни можности предвидува инклузија на сите деца во образовниот систем како и обезбедување еднаков пристап за сите деца без разлика на потеклото и компетенциите на сите образовни нивоа. Фокусот е во однос на завршувањето на основното и средното образование на децата од ранливите групи што ќе придонесе тие да се стекнат со потребни квалификации и вештини и да бидат подготвени активно да се вклучат на пазарот на труд.

Во рамките на оваа мерка предвидени се следните под-мерки:

1. Обезбедување учебници, бесплатен превоз и различни стипендии за учениците.

Со оваа под-мерка учениците од руралните подрачја, како и учениците од ранливите групи, талентираните ученици или учениците спортисти ќе бидат мотивирани за постигнување подобри резултати.

2. Еднакво и инклузивно квалитетно рано учење и образование

Оваа под-мерка ќе влијае на зголемување на инклузијата на деца од ромско потекло во образовниот процес, како и обезбедување еднаков пристап кон рано учење и образование за сите, вклучувајќи ги и децата со посебни потреби.

3. Креирање нова сеопфатна образовна стратегија за периодот 2016-2020

Главен документ во образовниот сектор е Националната програма за развој на образованието 2005-2015 година. Во тек се активности за креирање нова сеопфатна образовна стратегија 2016-2020 со вклучен акциски план, финансиски средства и јасна временска рамка.

Наведените активности се насочени кон зголемување на учеството на инклузивно и квалитетно рано учење, како и задолжително образование (основно и средно) преку нови и дополнување на воспоставените закони, организирање обуки за обучувачи, обезбедување материјали, нови системски одлуки, како и поддршка за надминување на идентификуваните пречки за инклузија на повеќето маргинализирани деца, вклучувајќи деца од ромско потекло и деца со посебни потреби.

Реформите ќе продолжат со стручно оспособување на наставниците пред и за време на вработувањето, со што тие ќе ги стекнат потребните компетенции и професионални стандарди за инклузивен образовен систем. Механизмите за обезбедување квалитет,

вклучувајќи инспекции, следење и евалуации ќе бидат зајакнати. Ќе се воведат меѓусекторски пристап, а во рамки на блок дотациите за потребите на образовните институции ќе постои можност за добивање на дополнителни средства во корист на маргинализираните деца.

Во однос на мерките за обезбедување еднаков пристап до сите нивоа на образование со фокус на задржување на децата за завршување основно и средно образование, неколку национални проекти се реализираат во континуитет:

1. Советување на родители и студенти од страна на експертски тим во училиштата,
2. Обезбедување бесплатен превоз за учениците во основните и средните училишта,
3. Обезбедување бесплатен превоз за учениците со посебни потреби и за нивниот придружник,
4. Бесплатен престој и храна во државните основни училишта,
5. Сместување во училишни домови за ученици од средните училишта меѓу кои спаѓаат и ученици со посебни потреби,
6. Бесплатни учебници за основно и средно образование,
7. Обезбедување стипендии за талентирани ученици, талентирани ученици кои се занимаваат со спорт, ученици кои се со посебни потреби, талентирани ученици од семејства со низок социо-економски статус и стипендии за деца без родители.
8. Понуда на стипендии за ученици од ромско потекло.

Со цел обезбедување што поголема инклузија на децата од ромската популација во процесот на образование, новиот четиригодишен проект за стипендии и менторство за периодот од 2014 до 2018 година е продолжение на претходните добри практики. Активностите на овој проект се финансирани од средства од Ромскиот образовен фонд-Будимпешта, од каде се обезбедени 600 нови стипендии и 120 грантови за тусторство. Заклучно со учебната 2013/2014 година, обезбедени се 2.862 стипендии и 661 грант за менторство на ученици од ромско потекло.

Исто така, Министерството за образование и наука обезбедува 1.500 стипендии за студенти од социјално ранливи категории, 1.405 стипендии за талентирани студенти од универзитетите со исклучително високи постигнувања во учењето, 50 стипендии за талентирани ученици, 140 стипендии за талентирани спортисти, 50 стипендии за студенти со посебни потреби, 400 стипендии за ученици од семејства со низок социо-економски статус и 800 стипендии за деца без родители.

Трошоци:

Обезбедување бесплатни учебници, бесплатен превоз и различни стипендии за ученици и студенти (2016 година):

460.000.000 денари- бесплатни учебници за основно и средно образование,

371.931.685 денари- различни стипендии за ученици и студенти,

1.000.000.000 денари- бесплатен превоз за ученици.

Буџет на Република Македонија- Министерство за образование и наука

Еднакво и инклузивно квалитетно рано учење и образование (2016- 2020 година):

7 милиони долари- УНИЦЕФ (Country Program Document 2016-2020),

54.626.875 денари (2016-2018) – стипендии и менторство за ученици од средните училишта од ромско потекло (38.855.000 денари од Буџетот на РМ, Министерство за образование и наука и 15.771.875 денари од Ромскиот образовен фонд),

24.650.000 денари (2016) –блок дотации за деца со посебни потреби .

Креирање на нова сеопфатна образовна стратегија 2016-2020 година - 250.000 евра (ИПА проект 85% ИПА и 15% национално учество).

Одредници:

M1: % на оние кои рано го напуштаат образованието и обуката се намалува. Основа: (2012): 11.4%, Цел (2020): 10%.

M2: % на испитаници над 15 годишна возраст кои го поддржуваат вклучувањето на децата со посебни потреби во редовните училишта. Основа: (2014): 4%, Цел (2020): 40%.

4.3. Резиме на приоритетните реформи

Во насока на унапредување на транспортната инфраструктура, значителни напори и финансирање се посветуваат на развојот на Коридорите X и VIII, бидејќи тие се дел од главната мрежа во Западен Балкан поврзана со Транс-Европската транспортна мрежа (TEN-T) и обезбедуваат поврзаност со соседните земји и подобро интегрирање на Европа. Исто така, инвестициите ќе бидат насочени и кон изградба и рехабилитација на локална и регионална патна инфраструктура, со цел унапредување на локалниот економски развој и конкурентност, подобро поврзување на фирмите, подобри транспортни услуги за населението, поголема сигурност во сообраќајот и развој на туризмот.

Приоритетите во енергетскиот сектор во наредниот период се насочени кон активности за ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем и изградба на нови енергетски објекти со што ќе се овозможи зголемување на сигурноста во снабдувањето со енергија. Така, предвидена е изградба на интерконективен 400 kV далекувод ТС Битола 2 – македонско-албанска граница и ТС 400/110 kV Охрид, кој се наоѓа на списокот на проекти од интерес на Енергетската заедница на Југоисточна Европа, каде се наведени инфраструктурните проекти од најголемо значење за ЈИЕ.

Со цел унапредување на состојбите во земјоделскиот сектор, во следниот среднорочен период фокусот ќе биде ставен на подобрување на иригационите системи и консолидација и дефрагментација на земјоделското земјиште.

Во насока на подобрување на состојбите во секторот услуги ќе биде спроведена програма за зголемување на пазарната вработливост со што ќе им се помогне на избраните сектори во креирањето работни места и постигнување одржлив економски раст.

Еден од главните приоритети при креирањето и водењето на економските политики претставува подобрувањето на деловното окружување и зголемување на конкурентноста на македонската економија. За таа цел ќе бидат преземени активности за поддршка на конкурентноста на МСП, олеснување на пристапот до финансии и воспоставување на Едношалтерски систем за бизнис лиценци и дозволи.

Во насока на унапредување на капацитетот за истражување и развој и воведување иновации предвидено е воспоставување Национален центар за трансфер на технологија како механизам за поврзување на високото образование и истражувачите со компаниите, како и подобрување на пристапот до финансии за иновациска и технолошка апсорпција преку проширување на можностите за финансирање кои се достапни преку постоечките инструменти за поддршка на ФИТР.

Со оглед на важноста на трговската интеграција за земјата, приоритет во следниот период ќе биде создавањето слободна трговска област во рамките на ЦЕФТА преку склучување регионален Протокол за трговија со услуги и склучување регионален Рамковен договор за олеснување на трговијата, како и примена на Регионалната Конвенција за пан-евро медитерански правила за потекло. Исто така, ќе бидат преземени мерки за надградба на

објектите за царинење на патните гранични премини Табановце и Кафасан, кои претставуваат едни од најфреквентните гранични премини.

Во насока на унапредување на состојбите на пазарот на труд предвидено е воведување Индивидуален план за вработување како алатка наменета за невработените лица за да се обезбеди најсоодветната комбинација од услуги и програми за да се олесни нивниот премин од образование кон работа. Во насока на унапредување на системот за образование и обука поради постојниот расчекор помеѓу образованието и обуката и системот за вработување во тек се активности поврзани со Националната рамка на квалификации, која претставува инструмент за реформа на образовниот систем, интегрирање и координирање на образованието и обуката со бизнис секторот и унапредување на квалитетот на квалификациите во однос на пазарот на труд, поединците и општеството.

Со цел инклузија на сите деца во образовниот систем, како и обезбедување еднаков пристап за сите деца без разлика на потеклото и компетенциите на сите образовни нивоа, фокусот во следниот период ќе биде децата од ранливите групи да завршуваат основно и средно образование, што ќе придонесе тие да се стекнат со потребни квалификации и вештини и да бидат подготвени активно да се вклучат на пазарот на труд.

5. БУЏЕТСКИ ИМПЛИКАЦИИ НА СТРУКТУРНИТЕ РЕФОРМИ

Проектираните расходи на Буџетот на Република Македонија ги опфаќаат и расходите за клучните структурни реформи во следниот период. Буџетските расходи се најголеми во областа Инфраструктура, како резултат на големиот број инфраструктурни проекти во транспортот и енергетиката, кои се реализираат за подобрување на конкурентноста на земјата. Исто така, значителни средства ќе бидат одвоени за поттикнување на технолошката апсорпција и иновациите, како исклучително важен фактор за остварување на високи стапки на економски раст. Ефектот врз буџетските приходи е пресметан кај Мерката 13: Проширување на пристапот до финансии за иновацииска и технолошка апсорпција.

Повеќе детали за буџетските импликации на структурните реформи се прикажани во Табела 10 од Анекс 1.

6. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРАШАЊА И ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ

Програмата на економски реформи за 2016 година претставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии. Самата подготовка на оваа програма како кохерентен стратешки документ претставува потврда за капацитетот на администрацијата, од аспект на координацијата и ефикасноста во работата. Програмата ја изработи Министерството за финансии, координирано од Заменик Претседателот на Владата на Република Македонија и Министер за финансии, во соработка со следните институции:

- Кабинет на Заменик Претседателот на Владата на Република Македонија задолжен за економски прашања;
- Секретаријат за европски прашања на Република Македонија;
- Народна банка на Република Македонија;
- Министерство за економија;
- Министерство за труд и социјална политика;
- Министерство за образование и наука;
- Министерство за транспорт и врски;

- Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство;
- Министерство за информатичко општество и администрација;
- Министерство за правда;
- Дирекција за технолошко-индустриски развојни зони;
- Комисија за заштита на конкуренцијата;
- Агенција за супервизија на осигурување;
- Комисија за хартии од вредност на Република Македонија;
- Агенција за супервизија на капитално – финансирано пензиско осигурување;
- Агенција за вработување на Република Македонија;
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот;
- Министерство за финансии - Царинска управа;
- Фонд за иновации и технолошки развој;
- Македонска банка за поддршка на развојот;
- Агенција за катастар на недвижности.

Програмата беше усвоена од страна на Владата на Република Македонија во јануари 2016 година.

Поаѓајќи од фактот што Програмата треба да се достави до Европската Комисија најдоцна до 31^{ви} јануари 2016 година, на предлог на Министерството за финансии сите учесници во процесот на состанокот одржан на 15.10.2015 година утврдија временска рамка за реализација на активностите поврзани со подготовката на овој документ:

- Активностите за подготовка на ПЕР започнаа на 21.09.2015 година, по добивањето на конечното Упатство за изработка на ПЕР
- На 15.10.2015 година во Министерството за финансии се одржаа два состаноци, еден со координаторите од сите институции кои учествуваат во подготовка на ПЕР и втор, на највисоко ниво, помеѓу претставници од Европската Комисија, ОЕЦД, институциите од Република Македонија и заинтересираните страни.
- На 09.11.2015 година се одржа работилница за изработка на структурните реформи помеѓу надлежните институции и експерти од ОЕЦД
- На 23.11.2015 година беше остварена мисија на Европска комисија за поддршка во текот на изработката на ПЕР
- Во периодот од 23 до 31.12.2015 година беа одржани консултации со заинтересираните страни преку објавување на Нацрт-верзија на ПЕР на интернет страната на Министерството за финансии
- Подготовка на прв нацрт на ПЕР – 31 декември 2015 година.
- Доставување на ПЕР до Владата на Република Македонија – јануари 2016 година.
- Испраќање на ПЕР до Европската комисија најдоцна до 31 јануари 2016 година.

Имајќи предвид дека за минатогодишната Програма Европската комисија искажа признание за напорите кои Владата ги вложува во спроведувањето реформи за подобрување на конкурентноста, Министерството за финансии направи особен напор да го задржи, но и да го подобри квалитетот на годинашниот документ согласно препораките дадени од Комисијата.

При изработката се спроведе и процес на консултација со заинтересираните страни на национално ниво: бизнис заедницата, универзитетите, ЗЕЛС, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни.

Во таа насока, на 15.10.2015 година се одржа состанок на министрите и директорите од институциите кои учествуваат во подготовка на документот, претставници од Европската комисија и претставници од ОЕЦД со претставници од:

- Македонска академија на науки и уметности;
- Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Економски факултет – Скопје;
- Универзитет Американ Колеџ;
- Универзитет на Југоисточна Европа – Тетово;
- Државен Универзитет во Тетово, Економски факултет – Тетово;
- Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет – Штип;
- Универзитет „Св. Климент Охридски“, Економски факултет – Прилеп;
- ФОН Универзитет, Факултет за економски науки – Скопје;
- Европски Универзитет, Факултет за економски науки – Скопје;
- Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Економски институт – Скопје;
- Заедница на единиците на локална самоуправа - Скопје;
- Стопанска комора на Република Македонија;
- Сојуз на стопански комори на Република Македонија;
- Стопанска комора на Северозападна Македонија;
- Американска стопанска комора во Република Македонија.

Од 23 до 31 декември 2015 година нацрт ПЕР 2016 беше објавен на интернет страницата на Министерството за финансии, а истовремено беа испратени покани до заинтересираните страни да дадат активен придонес во процесот на изработката на документот преку давање мислења за содржината на документот и предлози за негово подобрување. Добиените мислења и предлози беа разгледани од институциите кои учествуваат во изработката на ПЕР 2016.

Подетални информации за доставениот придонес од заинтересираните страни има во Анекс 2 кон документот.

7. ПРЕГЛЕД НА ПОДАТОЦИ

Анекс 1: Табели

Табела 1а. Макроекономско сценарио

	ESA	2014	2014	2015	2016	2017	2018
		Ниво (милијар ди евра)	Стапка на промена				
1. Реален БДП по пазарни цени	B1*g	7.800	3,5	3,5	4,0	4,3	4,5
2. БДП по пазарни цени	B1*g	8.150	4,7	5,1	5,8	6,1	6,3
Компоненти на реален БДП							
3. Приватна потрошувачка	P3	5.704	2,1	2,5	2,8	3,4	3,5
4. Јавна потрошувачка	P3	1.420	1,0	1,2	1,3	1,0	1,0
5. Инвестиции во основни средства ⁴¹	P51	2.203	13,1	5,8	7,5	8,0	8,0
6. Промена во залихите (% од БДП)	P52+P53	:	:	:	:	:	:
7. Извоз на стоки и услуги	P6	3.648	18,2	6,3	8,1	9,2	9,5
8. Увоз на стоки и услуги	P7	5.175	16,0	5,0	6,8	8,1	8,3
Придонес во раст на БДП							
9. Финална домашна побарувачка		9.3	5,5	3,7	4,5	5,1	5,2
10. Промена во залихите	P52+P53	:	:	:	:	:	:
11. Нето извоз	B11	-1.5	-1,9	-0,2	-0,5	-0,8	-0,7

Извор: ДЗС и пресметки на Министерство за финансии

Табела 16. Ценовни движења

		2014	2015	2016	2017	2018
1. БДП дефлатор	%	1,1	1,5	1,7	1,7	1,7
2. Дефлатор на приватната потрошувачка	%	0,0	0,7	2,0	1,6	1,6
3. НИСР	%	:	:	:	:	:
4. Стапка на инфлација (CPI)	%	-0,3	-0,3	2,0	2,0	2,0
5. Дефлатор на јавната потрошувачка	%	-0,1	1,6	1,4	2,3	2,3
6. Дефлатор на инвестициите	%	-2,1	2,3	1,4	1,8	1,7
7. Дефлатор на извозот (стоки и услуги)	%	-2,3	3,0	2,1	2,0	1,8
8. Дефлатор на увозот (стоки и услуги)	%	-4,3	2,1	2,1	2,0	1,8

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Табела 1в. Движења на пазарот на труд⁴²

	ESA	2014	2014	2015	2016	2017	2018
		ниво	Стапка на промена				
1. Население (илјади)			2.067,5	2.070,4	2.073,3	2.076,2	2.079,1
2. Население (стапка на раст, во %)			0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
3. Работоспособно население (илјади)			1.673,5	1.674,7	1.678,8	1.687,2	1.698,3
4. Стапка на активност			57,3	57,6	57,9	58,3	58,8
5. Вработеност (број на вработени, илјади)			690,2	704,7	721,6	744,6	770,7
6. Вработеност, работни часови			:	:	:	:	:
7. Вработеност (раст во %)			1,7	2,1	2,4	3,2	3,5
8. Вработени во јавен сектор (лица)			:	:	:	:	:
9. Вработени во јавен сектор (раст во %)			:	:	:	:	:
10. Стапка на невработеност			28,0	26,9	25,7	24,3	22,8
11. Продуктивност на трудот, лица (реален БДП по вработен)		752,9	1,8	1,3	1,6	1,1	0,9
12. Продуктивност на трудот, работни часови (реален БДП по работен час)			:	:	:	:	:
13. Надоместок за вработените	D1	:	:	:	:	:	:

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

⁴¹ Податоците се однесуваат на бруто инвестициите

⁴² Показателите се однесуваат на возрасната група над 15 години

Табела 1г. Секторски биланс

Процент од БДП	ESA	2014	2015	2016	2017	2018
1. Нето позајмување / задолжување vis-à-vis остаток од светот	B9	4,8	-0,9	-0,1	1,7	2,1
од кое:						
Биланс на добра и услуги		-17,5	-15,8	-16,5	-16,2	-15,7
Биланс на примарен доход и трансфери		16,7	15,3	14,6	13,8	13,3
Капитална сметка		5,2	-0,6	1,8	4,1	4,5
2. Нето позајмување / задолжување на приватниот сектор	B9/ED P B9	9,0	2,7	3,1	4,6	4,7
3. Нето позајмување / задолжување на општа влада		-4,2	-3,6	-3,2	-2,9	-2,6
4. Статистичко отстапување		0,4	0,2	0,0	0,0	0,0

Извор: Народна банка на Република Македонија

Табела 1д. БДП, инвестиции и бруто додадена вредност

	ESA	2014	2015	2016	2017	2018
БДП и инвестиции						
БДП по тековни цени (во милијарди денари)	B1g	525.6	552.3	584.1	619.6	658.5
Инвестиции (% од БДП)		30.5	31.4	32.3	33.5	34.6
1. Земјоделство		2,2	0,3	2,0	2,2	2,3
2. Индустрија (без градежништво)		20,1	2,5	3,8	4,4	4,7
3. Градежништво		1,8	6,0	5,6	6,0	6,3
4. Услуги		5,0	3,5	3,6	4,0	4,0

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1ф. Движења во надворешниот сектор

Во милијарди евра	2014	2015	2016	2017	2018
1. Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-0,8	-0,5	-1,9	-2,4	-2,4
2. Извоз на добра	2,8	2,9	3,1	3,3	3,7
3. Увоз на добра	4,6	4,7	5,0	5,4	5,9
4. Трговски биланс	-1,9	-1,8	-2,0	-2,1	-2,2
5. Извоз на услуги	1,3	1,4	1,4	1,6	1,7
6. Увоз на услуги	0,9	1,0	1,0	1,1	1,2
7. Услуги. нето	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
8. Нето каматни плаќања од странство	:	:	:	:	:
9. Друг нето доход од странство	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3
10. Тековни трансфери	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7
11. од кои од ЕУ:	:	:	:	:	:
12. Салдо на тековна сметка	-0,1	0,0	-0,2	-0,2	-0,3
13. Капитална и финансиска сметка	0,4	-0,1	0,2	0,4	0,5
14. СДИ	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
15. Девизни резерви *	2,4	:	:	:	:
16. Надворешен долг*	6,0	:	:	:	:
17. од кој: јавен долг *	2,8	:	:	:	:
18. од кој: деномин. во странска валута	:	:	:	:	:
19. од кој: достасани отплати	:	:	:	:	:
20. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (крај на година)	61,5	61,5	61,5	61,5	61,5
21. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (год. просек)	61,6	61,5	61,5	61,5	61,5
22. Нето странско штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
23. Домашно приватно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
24. Домашни приватни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:
25. Домашно јавно штедење (% од БДП)	:	:	:	:	:
26. Домашни јавни инвестиции (% од БДП)	:	:	:	:	:

Извор: Народна банка на Република Македонија

* Податоците за 2015 година се заклучно со септември 2015 година

Табела 1е, Индикатори на одржливост

	Димензија	2011	2012	2013	2014	2015
1. Дефицит на тековна сметка	% од БДП	-2,5	-3,2	-1,7	-0,8	-0,5
2. Нето меѓународна инвестициона позиција	% од БДП	-52,6	-55,1	-55,9	-53,3	-53,2
3. Учество на извозот	% раст	11,6	-10,5	4,9	13,4	:
4. Реален ефективен девизен курс*	% раст	0,4	0,1	1,6	1,0	-0,1
5. Номинален трошок на раб. сила по ед. п-од	% раст	0,0	1,5	2,5	-0,8	1,7
6. Тек на кредити на приватен сектор*	% од БДП	3,5	2,4	2,8	4,4	:
7. Долг на приватниот сектор	% од БДП	77,8	82,7	82,6	85,3	:
8. Државен долг	% од БДП	27,7	33,7	34,0	38,2	36,0

Извор: Народна банка на Република Македонија и Министерство за финансии

* Податоците за 2015 година се заклучно со септември 2015 година

Табела 2а. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2014 Ниво (милијарди денари)	2014	2015	2016	2017	2018
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори							
1. Општ владин буџет	S13	-22.2	-4,2	-3,6	-3,2	-2,9	-2,6
2. Буџет на централна власт	S1311	-22.1	-4,2	-3,6	-3,2	-2,9	-2,6
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	0.0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Буџетски фондови	S1314	-0.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Општа влада (S13)							
6. Вкупни приходи	TR	156.7	29,8	32,2	32,3	32,0	31,2
7. Вкупни расходи	TE	178.9	34,0	35,8	35,6	34,9	33,8
8. Суфицит / дефицит	EDP,B9	-22.2	-4,2	-3,6	-3,2	-2,9	-2,6
9. Каматни расходи	EDP,D41	5.1	1,0	1,2	1,0	1,2	1,2
10. Примарно салдо		-17.1	-3,3	-2,5	-2,2	-1,7	-1,4
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:	:
Компоненти на приходи							
12. Вкупни даноци (11 = 11a+11b+11c)		92.0	17,5	18,6	18,7	18,5	18,3
12a. Даноци на производство и увоз	D2	72.1	13,7	13,8	13,9	13,7	13,6
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	17.5	3,3	4,3	4,3	4,3	4,3
12c. Даноци на капитал	D91	2.4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4
13. Социјални придонеси	D61	44.2	8,4	8,5	8,4	8,3	8,2
14. Данок на имот	D4	3.8	0,7	1,0	1,1	0,9	0,8
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		16.7	3,2	4,0	4,2	4,3	3,9
16 = 6. Вкупни приходи	TR	156.7	29,8	32,2	32,3	32,0	31,2
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		136.2	25,9	27,1	27,1	26,8	26,5
Издвоени компоненти на расходи							
17. Колективна потрошувачка	P32	59.4	11,3	11,9	11,5	11,0	10,6
18. Вкупни социјални трансфери	D62 + D63	78.4	14,9	15,1	15,0	14,9	14,6
18a. Социјални трансфери во натура	P31 = D63	:	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	78.4	14,9	15,1	15,0	14,9	14,6
19. = 9. Каматни расходи	EDP,D41	5.1	1,0	1,2	1,0	1,2	1,2
20. Субвенции	D3	13.6	2,6	2,7	2,7	2,6	2,4
21. Инвестиции во основни средства	P51	22.4	4,3	4,9	5,4	5,2	5,0
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		:	:	:	:	:	:
23. Вкупни расходи	TE	178.9	34,0	35,8	35,6	34,9	33,8
p.m. надомест на вработените во јавен сектор	D1	36.8	7,0	7,1	6,9	6,7	6,5

Извор: Министерство за финансии

Табела 26. Преглед на Општ владин буџет

Слика 20: Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2014	2015	2016	2017	2018
		милијарди денари				
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори						
1. Општ владин буџет	S13	-22,2	-20,1	-19,0	-17,8	-17,0
2. Буџет на централна власт	S1311	-22,1	-20,1	-19,0	-17,8	-17,0
3. Централен буџет	S1312	:	:	:	:	:
4. Буџет на ЕЛС	S1313	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Буџетски фондови	S1314	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0
Општа влада (S13)						
6. Вкупни приходи	TR	156,7	177,8	188,9	198,4	205,6
7. Вкупни расходи	TE	178,9	197,9	207,9	216,2	222,6
8. Суфицит / дефицит	EDP,B9	-22,2	-20,1	-19,0	-17,8	-17,0
9. Каматни расходи	EDP,D41	5,1	6,5	5,9	7,5	7,9
10. Примарно салдо		-17,1	-13,6	-13,1	-10,4	-9,1
11. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
Компоненти на приходи						
12. Вкупни даноци (11 = 11a+11b+11c)		92,0	102,6	109,1	114,6	120,5
12a. Даноци на производство и увоз	D2	72,1	76,1	81,0	85,1	89,6
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	17,5	23,7	25,2	26,5	28,0
12c. Даноци на капитал	D91	2,4	2,7	2,9	2,9	2,9
13. Социјални придонеси	D61	44,2	47,2	49,2	51,6	54,0
14. Данок на имот	D4	3,8	5,7	6,3	5,6	5,6
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		16,7	22,2	24,3	26,6	25,5
16 = 6. Вкупни приходи	TR	156,7	177,8	188,9	198,4	205,6
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		136,2	149,8	158,3	166,2	174,5
Издвоени компоненти на расходи						
17. Колективна потрошувачка	P32	59,4	65,9	67,1	68,4	69,7
18. Вкупни социјални трансфери	D62 + D63	78,4	83,1	87,8	92,3	96,4
18a. Социјални трансфери во натура	P31 = D63	:	:	:	:	:
18b. Други трансфери	D62	78,4	83,1	87,8	92,3	96,4
19. = 9. Каматни расходи	EDP,D41	5,1	6,5	5,9	7,5	7,9
20. Субвенции	D3	13,6	15,1	15,7	16,0	16,0
21. Инвестиции во основни средства	P51	22,4	27,3	31,4	32,0	32,6
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		:	:	:	:	:
23. Вкупни расходи	TE	178,9	197,9	207,9	216,2	222,6
p.m. надомест на вработените во јавен сектор	D1	36,8	39,3	40,4	41,7	43,1

Извор: Министерство за финансии

Табела 3. Функционална поделба на расходите (вклучително и отплати) на Општа влада

Процент од БДП	COFOG	2014	2015	2016	2017	2018
1. Општи јавни услуги	1	4,1	4,4	4,4	:	:
2. Одбрана	2	1,1	1,1	1,0	:	:
3. Јавен ред и мир	3	2,4	2,5	2,6	:	:
4. Економски политики	4	3,4	3,9	3,8	:	:
5. Заштита на животната средина	5	0,2	0,2	0,2	:	:
6. Комунални услуги и услуги за домување	6	2,0	2,1	2,3	:	:
7. Здравство	7	4,9	5,1	5,1	:	:
8. Рекреативни, културни и религиозни активности	8	0,8	0,8	0,8	:	:
9. Образование	9	3,9	4,1	4,0	:	:
10. Социјална заштита	10	11,4	11,5	11,4	:	:
11. Вкупни расходи (ставка 7 = 23 во Табела 2)	TE	34,0	35,8	35,6	34,9	33,8

Извор: Министерство за финансии

Табела 4. Движења на долгот на општа влада

Процент од БДП	ESA	2014	2015	2016	2017	2018
1. Бруто долг ⁴³		38,2	38,6	39,4	40,7	41,5
2. Промена на стапката на бруто долгот		4,2	0,4	0,9	1,3	0,8
Придонес кон промена на нивото на бруто долг						
3. Примарно салдо ⁴⁴		3,3	2,5	2,2	1,7	1,4
4. Каматни расходи ⁴⁵		1,0	1,2	1,0	1,2	1,2
5. Состојба – тек прилагодување		0,0	-3,2	-2,4	-1,6	-1,8
од кои:						
- Разлики помеѓу кеш и пресметковна основа		:	:	:	:	:
- Нето акумулација на финансиски средства		:	:	:	:	:
од кои:						
- Приватизација		:	:	:	:	:
- Ефекти на вреднување и друго		:	:	:	:	:
р.п. имплицитна каматна стапка на долгот		3,0	3,2	2,8	3,2	3,1
Други релевантни променливи						
6. Ликвидни финансиски средства		:	:	:	:	:
7. Нето финансиски долг (7 = 1 - 6)		:	:	:	:	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 4а. Потенцијални обврски

% од БДП	2015	2016
Јавни гаранции	9,4	:
Од кои: поврзани со финансискиот сектор	2,7	:

Извор: Министерство за финансии

Табела 5. Циклични движења

Процент од БДП	ESA	2014	2015	2016	2017	2018
1. Реален раст на БДП (%)	B1g	3,5	3,5	4,0	4,3	4,5
2. Суфицит / дефицит на Општ владин буџет	EDP.B.9	-4,2	-3,6	-3,2	-2,9	-2,6
3. Каматни расходи	EDP.D.41	1,0	1,2	1,0	1,2	1,2
4. Еднократни и други времени мерки		:	:	:	:	:
5. Потенцијален раст на БДП (%)		2,9	3,1	3,3	3,3	3,3
Придонес:						
- труд		:	:	:	:	:
- капитал		:	:	:	:	:
- вкупна факторска продуктивност		:	:	:	:	:
6. Производствен јаз		-1,5	-1,1	-0,4	0,6	1,8
7. Циклична буџетска компонента		-0,5	-0,4	-0,1	0,2	0,6
8. Циклично прилагодено салдо (2-7)		-3,8	-3,3	-3,1	-3,1	-3,2
9. Циклично прилагодено примарно салдо (8-3)		-2,8	-2,1	-2,1	-1,9	-2,0
10. Структурно салдо (8-4)		:	:	:	:	:

Извор: Министерство за финансии

⁴³ Како што е дефинирано во регулативата 3605/93 (не е ЕСА концепт).⁴⁴ Ставка 10 во Табела 2а.⁴⁵ Ставка 9 во Табела 2а.

Табела 6. Разлики со претходната програма

	2014	2015	2016	2017	2018
1. Раст на БДП (процентни поени)					
Претходна Програма	3,7	4,0	4,2	4,5	:
Нова Програма	3,5	3,5	4,0	4,3	4,5
Разлика	-0,2	-0,5	-0,2	-0,2	:
2. Суфицит / дефицит на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	-3,7	-3,3	-3,2	-2,9	:
Нова Програма	-4,2	-3,6	-3,2	-2,9	-2,6
Разлика	-0,5	-0,3	0,0	0,0	:
3. Бруто долг на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	37,7	35,5	37,3	38,7	:
Нова Програма	38,2	38,6	39,4	40,7	41,5
Разлика	0,5	3,1	2,1	2,0	:

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Табела 7. Долгорочна одржливост на јавните финансии

% од БДП	2007	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Вкупни расходи	32,8	35,9	32,6	31,4	30,8	30,2	29,7
Од кои:	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи поврзани со стареење на населението	:	:	:	:	:	:	:
- Расходи по основ на пензии	7,7	8,9	9,2	9,4	9,0	8,7	8,5
- Пензии за социјално осигурување	:	:	:	:	:	:	:
- Старосна и предвремена пензија	:	:	:	:	:	:	:
- Други пензии (инвалидитет, др.)	:	:	:	:	:	:	:
- Професионални пензии (ако е во општа влада)	:	:	:	:	:	:	:
- Здравство	4,4	4,5	5,0	5,0	5,2	5,4	5,5
- Долгорочна нега (оваа ставка претходно беше вклучена во здравство)	:	:	:	:	:	:	:
Образование	:	4,6	5,2	5,3	5,4	5,4	5,4
Други расходи поврзани со стареењето на населението	:	:	:	:	:	:	:
Каматни расходи	0,8	0,7	1,4	1,5	1,5	1,3	1,1
Вкупни приходи	32,2	33,4	30,3	30,0	29,7	29,5	29,5
Од кои: приход од имот	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: од придонеси за пензии (социјални придонеси)	6,0	6,2	6,0	6,2	5,8	5,8	5,7
Износ на ср-ва за пензии и резерви	:	:	:	:	:	:	:
Од кои: консолидиран износ на ср-ва на ПИОМ (други ср-ва освен обврски на државата)	:	:	:	:	:	:	:
Претпоставки							
Раст на продуктивноста на трудот	2,9	2,2	1,5	1,9	2,3	2,3	2,1
Реален раст на БДП	6,5	3,4	4,2	4,0	4,0	3,8	3,5
Стапка на активност, мажи (20-64) ⁴⁶	74,8	76,3	80,1	83,5	86,1	87,9	89,2
Стапка на активност, жени (20-64)	50,4	51,8	56,8	61,7	66,3	71,1	75,4
Стапка на активност, вкупно (20-64)	62,8	64,2	68,5	72,6	76,2	79,5	82,3
Стапка на невработеност	35,2	32,2	20,7	13,4	9,0	6,3	4,4
Однос меѓу население над 65 г, и вкупно население	9,6	9,7	10,0	10,4	10,8	11,2	11,8

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

⁴⁶ Пресметките за пазарот на трудот се однесуваат за возрастната група 15-64 години.

Табела 8. Основни претпоставки за надворешното економско окружување

	Димензија	2014	2015	2016	2017	2018
Краткорочна каматна стапка	Год. просек	:	:	:	:	:
Долгорочна каматна стапка	Год. просек	:	:	:	:	:
USD/EUR девизен курс	Год. просек	1,328	1,119	1,133	1,133	:
Номинален ефективен девизен курс	Год. просек	:	:	:	:	:
Девизен курс во однос на евро	Год. просек	61,6	61,5	61,5	61,5	61,5
Глобален раст на БДП, со исклучок на ЕУ	Год. просек	3,7	3,3	3,8	4,0	:
Стапка на раст на ЕУ	Год. просек	1,4	1,9	2,0	2,1	:
Стапка на раст на релевантни странски пазари	Год. просек	:	:	:	:	:
Светски увоз, со исклучок на ЕУ	Год. просек	3,0	1,2	3,2	4,1	:
Цени на нафта (Брент, USD /барел)	Год. просек	99,7	54,8	54,2	58,8	:

Извор: Европска комисија, Есенски проекции 2015година

Табела 10. Матрица на потребни средства

Опис на политиката	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година
Мерка 1: Надградба и рехабилитација на Коридор X				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-3.118.500	-50.043.500	-67.356.000	-4.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	3.118.500	50.043.500	67.356.000	4.000.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	3.731.500	14.050.500	3.400.000	17.179.550
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	3.731.500	14.050.500	3.400.000	17.179.550
Мерка 2: Надградба и рехабилитација на Коридор VIII				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-3.453.700	-25.000.000	-37.800.000	-38.162.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	3.453.700	25.000.000	37.800.000	38.162.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	1.154.300	0	1.700.000	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	1.154.300	0	1.700.000	0
Мерка 3: Надградба и рехабилитација на локална и регионална патна инфраструктура				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-17.600.000	-62.850.000	-62.850.000	-62.850.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	17.600.000	62.850.000	62.850.000	62.850.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0	0	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 4. Изградба на интерконективен 400 KV далекувод ТС Битола 2 – Македонско албанска граница и ТС 400/110 KV Охрид				
А. Имплементација*		*		X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		3.000.000	10.000.000	18.000.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		2.000.000	3.000.000	4.000.000

Опис на политиката	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година
Мерка 5. Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем				
А. Имплементација*		*		X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		8.000.000	20.000.000	12.500.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		0	0	0
Мерка 6. Подобрување на системите за наводнување				
А. Имплементација*	*			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-10.000.000	-10.000.000	-15.000.000	-15.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	10.000.000	10.000.000	15.000.000	15.000.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	2.000.000	0	2.000.000	3.000.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	2.000.000	0	2.000.000	3.000.000
Мерка 7. Консолидирање и дефрагментација на земјоделско земјиште				
А. Имплементација*	*			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	-500.000	-500.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	500.000	500.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	130.000	300.000	3.000.000	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	3.000.000	0
Мерка 8. Програма за зголемување на пазарната вработливост (I фаза)				
А. Имплементација*	*			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	1.440.476	1.440.476	1.440.476	1.440.476
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 9. Финансирање на компаниите преку бизнис ангели				
А. Имплементација*		*		X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				

Опис на политиката	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		1.000.000	500.000	500.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		1.000.000	500.000	500.000
Мерка 10: Поддршка на конкурентноста на секторот претпријатија				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-258.000	-258.000	-1.500.000	-1.500.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	258.000	258.000	1.500.000	1.500.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0	0	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 11: Воспоставување на Едношалтерски систем за бизнис лиценци и дозволи				
А. Имплементација*		*	X	
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		-69.444	-89.167	
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)		0	0	
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		69.444	89.167	
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		625.000	267.500	
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		625.000	267.500	
Мерка 12: Троен хеликс партнерство				
А. Имплементација*	*			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-181.000	-130.000	-120.000	-46.500
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	-181.000	-130.000	-120.000	-46.500
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0	0	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 13: Проширување на пристапот до финансии за иновацииска и технолошка апсорпција				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-1.589.500	-3.176.344	-3.025.000	-1.123.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	20.000	52.000
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	-1.589.500	-3.176.344	-3.045.000	-1.175.000
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0	0	8.370.000
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	8.370.000

Опис на политиката	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година
Мерка 14: Создавање на слободна трговска област во рамките на ЦЕФТА				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	Мерката ќе биде финансирана преку повеќекорисничка ИПА 2			
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)				
Мерка 15: Примена на Регионалната Конвенција за Пан-Евро медитерански правила за потекло				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	0	0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	0	0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	0	0	0	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	0	0	0
Мерка 16: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Кафасан (ИПА 2013)				
А. Имплементација*		*		X
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		- 83.430	- 610.471	- 86.099
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		- 83.430	- 610.471	- 86.099
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		274.398	2.111.183	404.419
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		274.398	2.111.183	404.419
Мерка 17: Профилирање на невработените лица и изготвување на Индивидуален план за вработување 2				
А. Имплементација*		*		
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)		0	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)		0	0	0
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)		0	0	0
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)		0	0	0
Мерка 18: Образование и квалификации за сите				
А. Имплементација*				
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-278.687	-222.312	-132.375	
В.1 Директен ефект врз буџетските				

Опис на политиката	2015 година	2016 година	2017 година	2018 година
приходи (во евра)				
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	278.687	222.312	132.375	
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	1.579.227	1.259.772	750.125	
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	1.579.227	1.259.772	750.125	
Мерка 19: Еднакви можности за образование				
А. Имплементација*	*			
В. Директен нето ефект врз буџетот (доколку има) (во евра)	-30.378.564	-30.444.601	-30.407.101	-30.411.084
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи (во евра)	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи (во евра)	30.378.564	30.444.601	30.407.101	30.411.084
В.3 Евентуално небуџетско финансирање (во евра)	1.274.497	1.575.781	1.360.281	1.360.281
- В.3.1 Од кое средства од IPA вклучувајќи и средства од WBIF (во евра)	0	212.500	0	0
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи (во евра)	Ефектот врз буџетските приходи не е пресметан			
Вкупен ефект врз буџетските расходи (во евра)	42.800.951	154.843.195	177.680.838	117.115.485

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”

Табела 11: Распоред на имплементација на структурните реформи

Мерка 1. Надградба и рехабилитација на Коридор X			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Обнова на железничкиот Коридор 10	Обнова на железничкиот Коридор 10	1. изградба на делницата Демир Капија – Смоквица 2. рехабилитација на мостови со грант од НАТО (Патен коридор 10)	
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
	Рехабилитација на делниците Куманово – Миладиновци и Миладиновци – Куманово		
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Мерка 2. Надградба и рехабилитација на Коридор VIII			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
	Изградба на автопат А2, делница Кичево – Охрид		
K1 2019	K2 2019	K3 2019	K4 2019
		Реконструкција на Делницата Куманово - Бељаковце	Изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка
Мерка 3. Надградба и рехабилитација на локална и регионална патна инфраструктура			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
	Изградба на автопатот А4, делница Миладиновци – Свети Николе – Штип		
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Мерка 4. Изградба на интерконективен 400 KV далекувод ТС Битола 2 – Македонско албанска граница и ТС 400/110 KV Охрид			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Експропријација на земјиштето и објавување на тендери за изградба на далекуводот и трансформаторската станица			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Изградба на далекуводот и трансформаторската станица			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Изградба на далекуводот и трансформаторската станица			
Мерка 5. Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Подготовка на техничката документација, изработка на тендерска документација и објавување на тендери и потпишување на договори со најдобри понудувачи			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Објавување на тендери и потпишување на договори со најдобри понудувачи и реализација на проектите од четирите компоненти			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018

Реализација на проектите од четирите компоненти			
Мерка 6. Подобрување на системите за наводнување			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Подготовка на тендерската документација и изградба на големите ХС			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Изградба на големите ХС и мали локални системи за наводнување			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Изградба на големите ХС и мали локални системи за наводнување			
Мерка 7. Консолидирање и дефрагментација на земјоделско земјиште			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Спроведување на најмалку два пилот проекти за консолидација со поддршка од ФАО и идентификување на можни големи проекти за консолидација кои би опфатиле поголемо консолидационо подрачје			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Најмалку три регионални (поголем обем) проекти за консолидација на земјиштето се спроведуваат (со ИПА поддршка)			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Најмалку три регионални (поголем обем) проекти за консолидација на земјиштето се спроведуваат (со ИПА поддршка)			
Мерка 8. Програма за зголемување на пазарната вработливост (I фаза)			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
- Започнување со активности во однос на Управување со дестинација со цел подобрување и диверзификација на туристичките производи/услуги во Крушево, - Продолжување со активностите во однос на Управување со дестинација со цел подобрување и диверзификација на туристичките производи/услуги во Охрид и Маврово, - Градење на капацитетите на студентите од Факултетот за туризам во Охрид преку Програмата за млади таленти на Светскиот форум за туризам (Луцерн). - Подобрување на пристапот на ИТ компаниите до меѓународен пазар преку подобрена квалификувана работна сила во македонските ИТ компании, - Услуги за поддржување на дизајнерите, - Претставување на политики и практики на родово-сензитивен менаџмент на човечки ресурси во Креативните Индустрii, - Поддршка на вработливост на жени во ИТ компании преку можност за згрижување на деца во ИТ компаниите (градинки), - Овозможување пристап до услуги и добри практики за ИТ компаниите преку воспоставување на акцелератор во рамки на Факултет за електротехника и информациски технологии во Битола. - Промоција на органски производи за извоз, - Подигнување на свеста за органско производство, кампања водена од потребите на приватните бизниси, - Подобрување на пристапот до знаење за органско производство преку поддршка на Рурален инкубатор, - Обуки на работно место за неквалификувани работници во секторот одржливо градежништво. - Пристап до услуги кои поддржуваат развој на женско претприемништво и бизниси во сопственост на жени во петте пот-сектори.			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Мерка 9. Финансирање на компаниите преку бизнис ангели			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Донесување на посебен Закон за деловни ангели.	Промовирање на концептот на деловните ангели и едукација на јавноста. Воспоставување на шема за акредитирање на квалификувани деловни ангели.	Формирање на сигурен инвестициски систем (web платформа) каде што ангел инвеститорите и претприемачите ќе може да се состанат и да преговараат.	

K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Формирање на сигурен инвестициски систем (web платформа) каде што ангел инвеститорите и претприемачите ќе може да се состанат и да преговараат.		Имплементирање на менторски програми, ангажирање на независни консултантски фирми и други даватели на услуги кои треба да се составен дел од овој сигурен инвестициски систем. Развивање на ко-инвестициски фондови со инвеститори-деловни ангели со цел да се намали ризикот на инвестицијата.	
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Имплементирање на менторски програми, ангажирање на независни консултантски фирми и други даватели на услуги кои треба да се составен дел од овој сигурен инвестициски систем. Развивање на ко-инвестициски фондови со инвеститори-деловни ангели со цел да се намали ризикот на инвестицијата.			
Мерка 10. Поддршка на конкурентноста на секторот претпријатија			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Објавување на јавен повик	Имплементација на мерките од Програмата за поддршка на конкурентноста, иновациите и претприемништвото		
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Објавување на јавен повик	Имплементација на мерките од Програмата за поддршка на конкурентноста, иновациите и претприемништвото		
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Објавување на јавен повик	Имплементација на мерките од Програмата за поддршка на конкурентноста, иновациите и претприемништвото		
Мерка 11. Воспоставување на Едношалтерски систем за бизнис лиценци и дозволи			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
		Правна, организациска и техничка рамка (анализи, студии и техничка документација подготвени до K3 2016 година)	
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
		Електронски систем за размена на документи во одредени јавни институции (првата институција приклучена на системот до K3 2017 година)	
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Мерка 12. Троен хеликс партнерство			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Избор на директор и на вработени во НКТТ Подготовка на Техничка спецификација за набавка на канцелариски материјали Склучување договор за наем на простор	Вработување на директор и останати вработени во НКТТ Набавка на канцелариски мебел и материјали Подготовка на детален бизнис план 2016 и Оперативен план 2016-2019 Студиска посета на КТТ во Австрија	Дефинирање на МИС систем за НКТТ Подготовка на документи за оперативно функционирање на НКТТ Набавка на База за патенти Спроведување на планирани активности согласно Оперативната програма	Спроведување на планирани активности согласно Оперативната програма
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Спроведување на планирани активности согласно Оперативната програма			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Спроведување на планирани активности согласно Оперативната програма			
Мерка 13. Проширување на пристапот до финансии за иновациона и технолошка апсорпција			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016

Условни заеми за комерцијализација на иновации за големи компании			
M1: Развој на подзаконски акти за воведување на нов инструмент за поддршка			
Кофинансирани грантови и условни заеми за комерцијализација на иновации за заеднички проекти од високообразовните и/или истражувачки институции и бизнис секторот			
M3: Развиени подзаконски акти за воведување на нов инструмент за поддршка			
Техничка помош за поддршка и унапредување на иновациската активност и трансферот на технологии			
M5: Воспоставена мрежа на експерти за обезбедување на услуги (анализи за иновациски потенцијал, обуки за воведување на иновации и управување со проекти базирани на иновации, развој на предлог проекти за национални и меѓународни фондови, обуки за мобилизирање на дополнителни финансии – ризичен капитал, правни совети, интелектуална сопственост итн			
M6: Зајакнати капацитети на мрежата на експерти во релевантните области			
M7: Развиени подзаконски акти за воведување на нов инструмент за поддршка			
M8: Иницирање на имплементација на новиот инструмент за поддршка			
Фонд за еквити и мезанин инвестиции			
M9: Развиени подзаконски акти за основање и регистрација на Фондот за еквити и мезанин инвестиции			
Шема за коинвестирање			
M12: Развиени подзаконски акти за воспоставување на коинвестициска шема (2016 и 2017 година)			
Следење на спроведувањето на веќе поддржаните проекти			
Инструмент I. да се поддржат нови 25 проекти			
Инструмент II. да се поддржат нови 10 проекти			
Инструмент III. да се поддржат нови 2 проекти			
Инструмент IV. да се поддржи 1 проект			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Условни заеми за комерцијализација на иновации за големи компании			
M2: Иницирање на имплементација на новиот инструмент			
Кофинансирани грантови и условни заеми за комерцијализација на иновации за заеднички проекти од високообразовните и/или истражувачки институции и бизнис секторот			
M4: Иницирање на имплементација на новиот инструмент			
Техничка помош за поддршка и унапредување на иновациската активност и трансферот на технологии			
Имплементација на новиот инструмент			
Фонд за еквити и мезанин инвестиции			
M10: Објавување на јавен повик за компанија за управување со приватни фондови заради управување со средствата на Фондот наменети за имплементација на инструментите за еквити и мезанин инвестиции			
M11: Иницирање на еквити и мезанин инвестиции			
Шема за коинвестирање			
M12: Развиени подзаконски акти за воспоставување на коинвестициска шема (2016 и 2017 година)			
M13: Објавување на јавен повик за коинвеститори			
M14: Иницирање ко-инвестициска шема			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
1. Условни заеми за комерцијализација на иновации за големи компании			
Имплементација на новиот инструмент			
2. Кофинансирани грантови и условни заеми за комерцијализација на иновации за заеднички проекти од високообразовните и/или истражувачки институции и бизнис секторот			
Имплементација на новиот инструмент			
3. Техничка помош за поддршка и унапредување на иновациската активност и трансферот на технологии			
Имплементација на новиот инструмент			
4. Фонд за еквити и мезанин инвестиции			
Функционирање на фондот			
5. Шема за коинвестирање			
Функционирање на ко-инвестициска шема			
Мерка 14. Создавање на слободна трговска област во рамките на ЦЕФТА			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Преговори за висината на либерализација на секторите финансиски и транспортни услуги			

Склучување на Протоколот за трговија со услуги			
Склучување на Рамковниот Договор за олеснување на трговијата			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Ратификација на Протоколот за трговија со услуги од земјите членки на ЦЕФТА			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Мерка 15: Примена на Регионалната Конвенција за Пан-Евро медитерански правила за потекло			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Усогласување на протоколите за потекло на стоката со ЕУ, Турција и ЕФТА земјите и ратификација на протоколите за потекло на стоката			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Ратификација на протоколите за потекло на стоката			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Мерка 16: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Кафасан (ИПА 2013)			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
			Почеток на градежни работи
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
			Завршеток на градежни работи
Мерка 17: Профилирање на невработените лица и изготвување на Индивидуален план за вработување 2			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
Изработка на индивидуалниот план за вработување и формулирање на индивидуална стратегија за вработување (ИПВ верзија 2) за невработени лица кои се соочуваат со значителни пречки при вработувањето			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
Изработка на индивидуалниот план за вработување и формулирање на индивидуална стратегија за вработување (ИПВ верзија 2) за невработени лица кои се соочуваат со значителни пречки при вработувањето			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Изработка на индивидуалниот план за вработување и формулирање на индивидуална стратегија за вработување (ИПВ верзија 2) за невработени лица кои се соочуваат со значителни пречки при вработувањето			
Мерка 18: Образование и квалификации за сите			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
- Анализа и рedefинирање на постојните квалификации и развој на нови квалификации на основа на потребите на пазарот на трудот. - Формирање на Секторски комисии за квалификации. - Модернизација на 4-годишното средното техничко стручно образование и обука - Воспоставување на Опсерваторија на вештини - Зајакнување на доживотното учење преку Модернизацијата на системите за стручно образование и обука и образованието на возрасните - Зајакнување на соработката помеѓу високообразовните институции и приватниот сектор			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
- Анализа и рedefинирање на постојните квалификации и развој на нови квалификации на основа на потребите на пазарот на трудот. - Формирање на Секторски комисии за квалификации. - Модернизација на 4-годишното средното техничко стручно образование и обука - Воспоставување на Опсерваторија на вештини - Зајакнување на доживотното учење преку Модернизацијата на системите за стручно образование и обука и образованието на возрасните - Зајакнување на соработката помеѓу високообразовните институции и приватниот сектор			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
Мерка 19: Еднакви можности за образование			
K1 2016	K2 2016	K3 2016	K4 2016
1. Обезбедување на учебници, бесплатен превоз и различни стипендии за учениците.			

Со оваа под-мерка учениците од руралните подрачја, како и учениците од ранливите групи, талентирани ученици или ученици спортисти ќе бидат мотивирани за постигнување на подобри резултати. - Еднакво и инклузивно квалитетно рано учење и образование - Креирање нова сеопфатна образовна стратегија за периодот 2016-2020			
K1 2017	K2 2017	K3 2017	K4 2017
- Обезбедување на учебници, бесплатен превоз и различни стипендии за учениците. Со оваа под-мерка учениците од руралните подрачја, како и учениците од ранливите групи, талентирани ученици или ученици спортисти ќе бидат мотивирани за постигнување на подобри резултати. - Еднакво и инклузивно квалитетно рано учење и образование			
K1 2018	K2 2018	K3 2018	K4 2018
- Обезбедување на учебници, бесплатен превоз и различни стипендии за учениците. Со оваа под-мерка учениците од руралните подрачја, како и учениците од ранливите групи, талентирани ученици или ученици спортисти ќе бидат мотивирани за постигнување на подобри резултати. - Еднакво и инклузивно квалитетно рано учење и образование			

Табела 12: Резиме на структурните реформи

Мерка 1: Надградба и рехабилитација на Коридор X	
Краток опис	Предложената мерка овозможува подобрување и проширување на патната и железничка инфраструктура за подобро поврзување со земјите членки на ЕУ и особено со земјите од Балканот со цел зајакнување на економската соработка, економскиот раст, привлекување на инвестиции и создавање на нови работни места.
Резиме на имплементацијата на мерката	Во железничка инфраструктура ќе се изврши Обнова на железничкиот Коридор 10 преку рехабилитација на Делницата Неготино – Ногаевци како и рехабилитација и надградба на Железничката станица во Скопје според најдобрите практики на ЕУ. Во патна инфраструктура ќе се изврши рехабилитација на делницата Смоквица – Гевгелија, Куманово – Миладиновци и Миладиновци – Куманово. Воедно се врши рехабилитација на мостови со грант од НАТО (Патен коридор 10) која треба да заврши до средината на 2016 година. Во тек е изградба на делницата Демир Капија – Смоквица која ќе заврши до крајот на 2016 година. За изградба на патот А1 и Пан-европскиот коридор Xd Градско – Прилеп се очекува градежните работи да започнат во првата половина на 2017 година.
Потребни средства за имплементација	156 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Комплетираниот Коридор X ќе придонесе за зајакнување на интеграцијата на земјата во регионот и во ЕУ и олеснување на пристапот до пазарите.
Мерка 2: Надградба и рехабилитација на Коридор VIII	
Краток опис	Предложената мерка овозможува подобрување и проширување на патната и железничка инфраструктура за подобро поврзување со земјите членки на ЕУ и особено со земјите од Балканот со цел зајакнување на економската соработка, економскиот раст, привлекување на инвестиции и создавање на нови работни места.
Резиме на имплементацијата на мерката	Во железничка инфраструктура ќе се изврши Обнова на железничкиот Коридор 8 преку реконструкција на Делницата Куманово - Бељаковце како и изградба на нова и реконструкција на постојната железничка делница од Бељаковце до Крива Паланка. Исто така се работи на подготовката на техничка документација за делницата од Крива Паланка до Деве Баир, границата со Република Бугарија Во патна инфраструктура изградба на автопат А2, делница Кичево – Охрид е во тек и треба да заврши во 2018 година, а во периодот 2016 – 2019 планирани се Изградба на државниот пат А2 и на Пан-европскиот коридор VIII Требениште – Струга, Изградба на експресен пат А2 и Куманово – граница со Бугарија, делница Ранковци – Крива Паланка.
Потребни средства за имплементација	102,7 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Комплетираниот Коридор VIII ќе придонесе за зајакнување на интеграцијата на земјата во регионот и во ЕУ и може да доведе до нови пазарни можности.
Мерка 3: Надградба и рехабилитација на локална и регионална патна инфраструктура	
Краток опис	Предложената мерка овозможува подобрување и проширување на патната инфраструктура за подобро поврзување на локалните региони со главните коридори на земјата, со цел зајакнување на економската соработка, економскиот раст, привлекување на инвестиции и создавање на нови работни места.
Резиме на имплементацијата на мерката	Изградба на автопатот А4, делница Миладиновци – Свети Николе – Штип со рамка на завршување на оваа инвестиција во мај 2017 година, како и Проект за изградба, реконструкција и рехабилитација на национални и регионални патишта.
Потребни средства за имплементација	188,5 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Реализацијата на овие инвестиции значително ќе го подобри поврзувањето во рамки на регионите, како и помеѓу самите региони, со што ќе се олесни протокот на стоки и услуги и ќе се скрати времето за патување и транспорт со истовремено подобрување на безбедноста на патиштата.
Мерка 4. Изградба на интерконекивен 400 KV далекувод ТС Битола 2 – Македонско албанска граница и ТС 400/110 KV Охрид	
Краток опис	Инвестицијата за изградба на 400 kV интерконекивен далекувод претставува прва интерконекиција помеѓу Македонија и Албанија и е последниот дел од реализацијата на

	Коридорот VIII за пренос на електрична енергија меѓу Бугарија, Македонија, Албанија и Италија. Овој проект се наоѓа на списокот на проекти од интерес на Енергетската заедница на Југоисточна Европа, каде се наведени инфраструктурните проекти од најголемо значење за ЈИЕ.
Резиме на имплементацијата на мерката	На 10.12.2015 година е склучен Договорот за заем меѓу АД МЕПСО и ЕБОР, а во следниот период ќе започне експропријација на земјиштето и објавување на тендери за изградбата на далекуводот и трансформаторската станица, која се очекува да заврши до крајот на 2019 година.
Потребни средства за имплементација	31 милион евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Интерконективното електрично поврзување меѓу Македонија и Албанија носи значителни придобивки во надминување на „тесните грла“ во мрежата кои го ограничуваат пристапот на генераторите до регионалниот пазар на ЕЕ. Со тоа се намалува производната цена, како во националните системи, така и на регионално ниво. Дополнително, и во двата системи се намалува увезената енергија и се намалуваат преливите кај акумулациите (последниот ефект значи „ослободување“ на постојната „зелена енергија“).
Мерка 5. Ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем	
Краток опис	Инвестицијата за ревитализација и модернизација на преносната мрежа и управување со електроенергетскиот систем е составена од четири компоненти: ревитализација на шест 110 kV далекуводи стари по околу 50 години, нова опрема за трафостаниците, комплетно затварање на оптичкиот прстен на преносната мрежа и инсталација на системите за надзор и управување со трафостаници.
Резиме на имплементацијата на мерката	Проектите од четирите компоненти треба да се реализираат до крајот на 2017 година. Во 2016 година ќе се објави тендерска документација и ќе се објавуваат тендери.
Потребни средства за имплементација	40,5 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Со овој проект ќе се постигне: зголемување на сигурноста на работата на постројките, смалување на степенот на амортизација на опремата инсталирана во далекуводните полиња во 110 kV трафостаници, значително намалување на бројот на испади на далекуводите а со тоа и намалување на безнапонска состојба на потрошувачите на Република Македонија, подигнување на степенот на континуирано снабдување со електрична енергија на потрошувачите, намалување на цената за одржување и проблемите со управувањето со старите далекуводи, зголемување на квалитетот на електрична енергија на ниво на преносен систем, зголемување на безбедноста по вработените и околината.
Мерка 6. Подобрување на системите за наводнување	
Краток опис	Зголемување на наводнуваните површини во земјата и постепено проширување на хидросистемите да се постигне целта за наводнувана површина на половина од обработлива површина
Резиме на имплементацијата на мерката	• Рехабилитација и реконструкција на инсталирана инфраструктура за наводнување и одводнување, со цел да се постигне одржливост во користење на водите; • Надградба и проширување на постоечките хидро-системи, со цел зголемување на наводнуваната површина во земјата; и • Изградба на нови големи објекти во македонскиот хидросистем.
Потребни средства за имплементација	45 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Обезбедувањето на пристап до редовно наводнување за земјоделците се очекува дека ќе придонесе кон зголемување на конкурентноста, особено преку воведување на нови сорти, диверзификација на култури со поголема вредност и повисоки приноси. Воведувањето на малите локални системи за наводнување ќе промовира одржливоста на руралните средини.
Мерка 7. Консолидирање и дефрагментација на земјоделско земјиште	
Краток опис	Процесот на консолидација ќе почне да се спроведува преку два проекти за консолидација во два региони, од кои едниот ќе вклучува редистрибуција на парцели и инвестиции во инфраструктура, а другиот ќе биде врз основа на доброволна размена. Приоритет ќе се даде на региони со развиено и интензивно земјоделство каде малите и фрагментирани парцели претставуваат значително ограничување на натамошниот развој на земјоделството како примарна земјоделска активност во руралните средини, пред се врз основа на интересот кај

	земјоделците. Процесот на консолидација на земјиштето ќе биде инициран од најмалку половина од сопствениците на земјиштето во консолидационите подрачја или по службена должност од страна на ресорното министерство. Консолидација се применува ако најмалку 70% од сопствениците на парцели во областа на консолидација се согласуваат да се спроведе консолидација преку распределбата на земјоделско земјиште, односно сите сопственици во случај кога консолидацијата се спроведува по пат на размена на парцели. Процесот на консолидација ќе се користи за зголемување на површината на земјиштето по фарма преку купување или по пат на распределба на државно земјоделско земјиште кое е достапно под наем.
Резиме на имплементацијата на мерката	Во периодот 2015-2016 година се спроведуваат најмалку два пилот проекти за консолидација со поддршка од ФАО и се идентификуваат можни големи проекти за консолидација кои би опфатиле поголемо консолидационо подрачје. Следните проекти за консолидација на земјиштето се планираат во рамки на ИПА 2017. Потенцијалните проекти за консолидација на земјиштето кои би се реализирале со поддршка на ИПА ќе бидат идентификувани во 2015/2016 година, врз основа на проценката на интересот на земјоделците по региони за консолидација на земјиштето.
Потребни средства за имплементација	4,3 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Можноста за земјоделците да се здобијат со фарми со помалку парцели кои се поголеми и подобро обликувани и да се прошири големината на нивните имоти им овозможува истите да станат поконкурентни. Подобрена структура на земјоделскиот имот може да го олесни воведувањето на нови земјоделски технологии, што доведува до попросперитетен и ефикасен земјоделски сектор. Придобивките од консолидацијата на земјиштето во земјите од ЕУ резултираат со зголемување на бруто приходот на земјоделците и намалување на работните часови.
Мерка 8. Програмата за зголемување на пазарната вработливост (I фаза)	
Краток опис	Програмата за зголемување на пазарната вработливост (IME) помага во креирањето на работни места и зголемување на приходите на невработените и недоволно ангажираните жени и мажи во Македонија, со посебен фокус на младите. Зголемување на пазарната вработливост (IME) е програма на Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC), имплементирана од Swisscontact и локалниот партнер на PREDA Plus. IME програмата работи на зајакнување на бизнис-секторот во Македонија, на подобрување на квалитетот на производите и услугите кои ги нуди, на проширување на пазарите и создавање поволна средина во трите избрани сектори: туризам, креативна индустрија и зелена (еколошка) економија.
Резиме на имплементацијата на мерката	Првата фаза на програмата ќе се имплементира од 1 април 2015 до 1 април 2019 година
Потребни средства за имплементација	4,3 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Активностите ќе придонесат во зголемувањето на приходите на мажите и на жените, а особено на младите, преку зголемување на конкурентноста на малите бизниси во клучните сектори и кај земјоделците. Важно е дека фокусот е ставен на обезбедување одржливи системски промени кои ќе овозможат пристап до пазарите, генерирање на приходи и усвојување на системска динамика на среден и долг рок. Очекуваните клучни резултати од програмата се креирање на повеќе од 2000 работни места, со посебно внимание на можностите за вработување на младите и жените и зголемување на нето-приходите на повеќе од 1000 компании за 1.5 милиони евра во период од 4 години.
Мерка 9: Финансирање на компаниите преку бизнис ангели	
Краток опис	Концепт за воспоставување на правна рамка за неформален ризичен капитал, односно донесување на посебен Закон за деловни ангели.
Резиме на имплементацијата на мерката	Концепт за воспоставување на правна рамка за неформален ризичен капитал, при што ќе се имаат во предвид следните активности како клучни при воспоставување на инвестициски систем: • Донесување на посебен Закон за деловни ангели. • Формирање на сигурен инвестициски систем каде што ангел инвеститорите и претприемачите ќе може да се состанат и да преговараат. • Промовирање на концептот на деловните ангели и едукација на јавноста.

	• Поттикнување на инвестициската активност на деловните ангели, како на пример преку воведување на различни форми на даночни олеснувања за нивните инвестиции. • Воспоставување на успешни мрежи на деловни ангели во Република Македонија, кои по примерот на другите европски земји ќе ја имаат клучната улога во функционирањето на овој систем. • Воспоставување на шема за акредитирање на квалификувани деловни ангели. • Имплементирање на менторски програми, ангажирање на независни консултантски фирми и други даватели на услуги кои треба да се составен дел од овој сигурен инвестициски систем. • Развивање на ко-инвестициски фондови со инвеститори-деловни ангели со цел да се намали ризикот на инвестицијата.
Потребни средства за имплементација	2 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Постои широка согласност за важноста на претприемништвото и неговото финансирање во најраната фаза на економски развој. Старт-ап компаниите кои се поддржани од квалификуваните ангели-инвеститори ги водат и обликуваат иновациите и ги забрзуваат структурните промени во економијата. Исто така, ја унапредуваат конкуренцијата и придонесуваат за продуктивност и креирање на работни места. Поради тоа, поттикнувањето на претприемачките активности во најраната фаза на пазарот ќе биде од витално значење за економскиот развој во иднина.
Мерка 10: Поддршка на конкурентноста на секторот претпријатија	
Краток опис	Поддршката на приватниот сектор е клучен предизвик кој ќе овозможи одржлив економски развој преку поддршка на компаниите за развој на неопходните капацитети и вештини за диверзификација на производството и за креирање на производи и услуги со поголема додадена вредност истовремено базирани на иновации, интернационализација, мрежно поврзување и кластеринг.
Резиме на имплементацијата на мерката	Поддршката на конкурентноста на секторот претпријатија е клучна за обезбедување на конкурентен приватен сектор базиран на иновации и ориентиран кон интернационализација. Министерството за економија и Агенцијата за поддршка на претприемништвото креираат годишни програми со кои се нудат мерки за унапредување на конкурентноста. Мерките се креираат во согласност со релевантни стратешки документи. Програмите се финансирани од Буџетот. Мерките нудат кофинансирање на трошоците и поддршка на компаниите во нивниот развој на вештини, капацитети, производи и пазар. Исто така некои од мерките се насочени кон поддршка на кластерите, поддршка на инфраструктурата за МСП, занаетчиството и сл.
Потребни средства за имплементација	3,2 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Со имплементација на мерките од програмите се овозможува директна поддршка во зајакнување на нивната индивидуална конкурентност преку кофинансирани трошоци за раст и развој.
Мерка 11: Воспоставување на Едношалтерски систем за бизнис лиценци и дозволи	
Краток опис	Во Република Македонија постојат повеќе електронски системи за различни намени (регистрање на компанија, издавање на дозволи за градба, издавање на дозволи за извоз - увоз, регистрање на работници итн.). Потребно е интегрирање на веќе постоечките електронски системи со цел олеснување на процесот на дистрибуција на информации, намалување на трошоците и времетраењето на постапките.
Резиме на имплементацијата на мерката	Реформата ќе се спроведува преку неколку активности, како што е мапирање на релевантните процедури и процеси, институции, како и развој на ИТ решение за размена на документи и информации помеѓу различните институции за функционалност на новоформирираниот „чадор систем“.
Потребни средства за имплементација	1 милион евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Мерката ќе придонесе за унапредување на конкурентноста преку намалување на регулаторното оптоварување и трошоците за водење на бизнис, намалување на потребното време за издавање дозволи, подобрување на пристапот до информации за промени во регулативата и законите, подобар пристап до помош за воспоставување и водење на

	компанија, поголема информираност за потребните документи за извоз во странство итн.
Мерка 12: Троен хеликс партнерство	
Краток опис	Троен хеликс партнерството како потенцијал за иновација и економски развој во општество базирано на знаење, има значајна улога за универзитетите, индустријата и владиниот сектор за генерирање нови институционални и социјални форми за производство, пренос и примена на знаења. Министерството за образование и наука иницираше основање на Национална канцеларија за трансфер на технологии како механизам за поврзување на секторот за високо образование со иновациските елементи на македонската економија, која ќе ги промовира иновативните активности на истражувањата и компаниите.
Резиме на имплементација та на мерката	Како дел од Стратегијата за иновациска дејност на Република Македонија 2012-2020, во процес на формирање е Националната канцеларија за трансфер на технологии (НКТТ) како прво институционално троен хеликс партнерство. 13 институции ќе бидат основачи на НКТТ: универзитети, стопански комори, Институтот за акредитација на Република Македонија, Фонд за иновации и технолошки развој, Македонска академија на науките и уметностите и Македонска банка за поддршка на развојот. Се планира НКТТ да почне да функционира во јануари 2016 година.
Потребни средства за имплементација	300.000 евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Оваа реформска мерка се очекува да ги стимулира клучните елементи на иновативната економија, односно претприемништвото, комерцијално ориентираните истражувања, партнерството помеѓу универзитетите и индустријата, како и преземањето ризик што може да доведе до подобрување на извозот на производи и услуги.
Мерка 13: Проширување на пристапот до финансии за иновациска и технолошка апсорпција	
Краток опис	Постоечките грант шеми на ФИТР ќе бидат проширени со три нови инструменти за поддршка со цел (1) да се овозможи финансиска поддршка за големи компании, (2) да се овозможи финансиска поддршка за високообразовни и научни институции како провајдери на услуги за истражување и развој за приватниот сектор, (3) да се воспостави експертска мрежа која ќе нуди техничка помош насочена кон иновации и апсорпција на нови технологии за приватниот сектор.
Резиме на имплементација та на мерката	Мерката ќе се реализира во периодот 2016-2018 година
Потребни средства за имплементација	15,8 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Подобрување на конкурентноста на македонските компании на домашниот и меѓународниот пазар преку воведување на технолошки и оперативни унапредувања во приватниот сектор.
Мерка 14: Создавање на слободна трговска област во рамките на ЦЕФТА	
Краток опис	Врз основа на обврската на ЦЕФТА земјите согласно членот 27 од ЦЕФТА Договорот постепено ќе се пристапи кон остварување на прогресивна либерализација на трговијата со услуги и заедничко отворање на пазарите на услуги, во контекст на европската интеграција, имајќи ги предвид важечките одредби од ГАТС на Светската трговска организација (СТО). Исто така, со цел да се почитуваат на еквивалентна основа принципите и правилата од СТО Спогодбата, ЦЕФТА земјите одлучија да склучат Рамковен Договор за олеснување на трговијата наменет единствено за земјите од регионот.
Резиме на имплементација та на мерката	Во текот на 2016 година ќе следат уште две рунди на преговори за висината на либерализација на секторите финансиски и транспортни услуги, а доколку е потребно ќе се спроведат и дополнителни рунди на преговори за финализирање на истите. Имплементација ќе следи по завршување на постапката за ратификација на Протоколот од земјите членки на ЦЕФТА во текот на 2017 година. Во однос на регионалниот Рамковен договор, во првата половина на 2016 година ќе следат

	уште три/четири рунди на преговори за склучување на договорот со цел испочитување на рокот даден во точка 26 од Финалната декларација усвоена од претставниците на Западен Балкан на Виенскиот самит на 27 август 2015 година. Имплементацијата на договорот треба да започне пред одржување на самитот во Франција во 2016 година.
Потребни средства за имплементација	Активностите ќе се финансираат преку повеќекорисничка ИПА 2 2015-2017.
Очекувано влијание врз конкурентноста	Преку олеснувањето на трговијата и либерализација на трговијата со услуги ќе се редуцира било какво ограничување кое денес постои во регионот при извоз на услуги. Во наредниот период се очекува да се зголеми обемот на трговијата со услуги, подеднаква отвореност на пазарите на земјите на ЦЕФТА итн. Во наредниот период се очекува да се подобрат условите во олеснување на трговијата, да се поедностават царинските процедури при подготовка на извозот, да се воспостави едношалтерски систем помеѓу Царинските органи на ЦЕФТА земјите, активно да работи ЦЕФТА Комитетот за олеснување на трговијата што се формира со Одлука на ЦЕФТА Мешовитиот комитет во 2014 година, кој ќе го следи работењето на институциите согласно обврските што ќе произлезат од примената на Рамковниот договор, како и да прави анализа на примена на одредбите од ЦЕФТА Рамковниот договор за олеснување на трговијата со СТО Спогодбата за олеснување на трговијата.
Мерка 15: Примена на Регионалната Конвенција за Пан-Евро медитерански правила за потекло	
Краток опис	Во процесот на интегрирање на Република Македонија во глобалната економија, пристапот е во насока на усогласување на Протоколите за потекло на стоката за примена на дијагонална кумулација согласно договорите за слободна трговија на Република Македонија со ЕУ, ЕФТА земјите, ЦЕФТА земјите и Република Турција, со правилата на Регионалната конвенција. Целта е да се применуваат унифицирани правила за потекло.
Резиме на имплементацијата на мерката	Република Македонија започна иницијално усогласување на Протоколите за правила за потекло со земјите од Европската асоцијација за слободна трговија и Република Турција, за што се планира на почетокот на 2016 година да заврши усогласувањето, а во текот на 2016 и 2017 година да се спроведе процесот на ратификација.
Потребни средства за имплементација	Мерката нема фискални импликации
Очекувано влијание врз конкурентноста	Се очекува дијагоналната кумулација да има еднаква примена во ПЕМ регионот според унифицирани правила за потекло. Потписници се 47 земји на Регионалната конвенција, од кои со 40 земји Република Македонија применува договори за слободна трговија (3 договори на мултилатерална основа и 1 билатерален договор). Со примена на дијагонална кумулација помеѓу 40 земји се дава поголема можност за користење на преференцијалниот третман во трговијата со стоки. Примената на конвенцијата во целост е воедно можност за учество во глобалниот синџир на набавки, каде што правилата за потекло на стоките во извоз ќе се третираат според пан-европски правила и ќе бидат ослободени од царински давачки иако репроматеријалите и суровините ќе се увезат од земја потписничка на Регионалната конвенција. Бесцаринскиот третман дава поголема можност стоките да бидат поконкурентни на пазарот во земјата увозник.
Мерка 16: Надградба на објектите за царинење на патните гранични премини Табановце (ИПА 2012) и Кафасан (ИПА 2013)	
Краток опис	Реализацијата на инфраструктурните проекти (мерка) ќе придонесе кон: - зголемена пропусна моќ на преминот за стокови пратки, - намалено време за вршење на граничните формалности, - подобрена инфраструктура за примена на современи средства за инспекција, со што ќе се забрза размена преку најфреквентните гранични премини, а ќе се олесни и транспортот долж Пан-европските коридори 8 и 10.
Резиме на имплементацијата на мерката	Мерката опфаќа проширување на постојната инфраструктура: - на ГП Табановце проширување на терминалот за увоз и извоз на стока, изградба на придружни објекти и дополнителни сообраќајни ленти за движење на товарниот сообраќај. - на ГП Кафасан градба на нов увозно-извозен царински терминал, пристапни патишта, објекти за царинење и реконструкција на постојните објекти.
Потребни средства за имплементација	3,6 милиони евра

Очекувано влијание врз конкурентноста	Мерката ќе придонесе кон: забрзување и олеснување на стоковната размена преку најфреквентните гранични премини кон Република Србија и Република Албанија; олеснување на транспортот долж Пан-европските коридори 8 и 10 по 2018 година; намалени застои на Граничните премини, што ќе придонесе кон поголема конкурентност.
	Мерка 17: Профилирање на невработените лица и изготвување на Индивидуален план за вработување 2
Краток опис	Индивидуален план за вработување се изработува за секое лице кое се евидентира во АВРМ како невработено лице – активен барател на работа, во рок од 30 дена. Истиот е валиден шест месеци, при што доколку невработеното лице не најде работа во тој период, ИПВ се прегледува и се менува. Со новата алатка што се воведува во работниот процес на АВРМ се вклучува и контролен список за вработливост за сите баратели на работа како алатка за подобрување на изработката на индивидуален план за вработување.
Резиме на имплементацијата на мерката	Новиот формат на Индивидуалниот план за вработување првично ќе се применува за активни баратели на работа регистрирани за првпат (прилив). Откако невработените лица се евидентираат во регистарот на невработени, се упатуваат на нивното прво интервју со стручно лице од АВРМ. На првото интервју, лицето од АВРМ ги собира сите лични информации за поединецот и со помош на контролниот список за вработливост и го класифицира во еден од трите профили: како директно вработлив, умерени пречки, значителни пречки. Ако се утврди дека невработеното лице се соочува со значителни пречки при вработувањето, првата сесија завршува со заведување на информациите за поединецот и закажување на втор (подолг) состанок за формулирање на индивидуална стратегија за вработување (ИПВ верзија 2). Мерката ќе започне да се имплементира од јануари 2016 година.
Потребни средства за имплементација	Мерката нема фискални импликации
Очекувано влијание врз конкурентноста	Новата алатка што се воведува во работниот процес на АВРМ е наменета за лица во неповолна положба на пазарот на трудот, за да се обезбеди најсоодветната комбинација од услуги и програми за вработување, кои се достапни со годишните Оперативни планови за услуги за вработување и активни програми и мерки на пазарот на трудот. Со новиот пристап на работа ќе се зајакне довербата и соработката помеѓу невработеното лице и АВРМ како сервис на граѓаните, бидејќи ќе се прилагодат сите активности кон реалните потреби на невработеното лице за негово вработување.
	Мерка 18: Образование и квалификации за сите
Краток опис	Република Македонија ја усвои Националната рамка на квалификации (НРК) како инструмент за реформа во системот на образованието и обуката со цел интегрирање и координирање на образованието и обуката и подобрување на транспарентноста, пристапот, предноста и квалитетот на квалификациите во однос потребите на пазарот на трудот, поединците и општеството.
Резиме на имплементацијата на мерката	Анализа и редесфинирање на постојните квалификации и развој на нови квалификации на основа на потребите на пазарот на трудот. Формирање на Секторски комисии за квалификации. Развој на вештини и иновациски проекти за поддршка, финансирани од кредитот на Светската Банка во процесот на имплементација на активностите на Модернизацијата на 4-годишното средното техничко стручно образование и обука, каде ќе се финансираат под-компонентите: 1. Квалитет на усогласување на пазарот на трудот со техничкото стручно образование (ТВЕТ) преку развој на наставни планови и програми засновани на стандардите за занимања, оценување на мрежата на училишта на ТВЕТ, развивање на програми за обука на наставниците и другиот кадар, развивање на материјали за обука и обезбедување на опрема на училиштата каде се изведува практична настава, 2) подобрување на соработката училиште – индустрија преку грантови за училиштата. Воспоставување на Опсерваторија на вештини која има за цел зајакнување на системот на пазарот на трудот и образовниот информативен систем. Со ова опсерваторите ќе бидат на располагање за информирање на јавноста, на одговорните за политики и заинтересираните страни за постигнувањата (пр. ученици на практична обука во фирмите, вработување после дипломирањето) и расположливи ресурси (пр. курсеви, фирми кои обезбедуваат практична работа и практична обука, можности, инфраструктура, инструктори) во стручните училишта, високообразовните институции како и општи информации за пазарот за можностите за вработување и платите за различни занимања и сектори. Зајакнување на доживотното учење преку Модернизацијата на системите за стручно

	образование и обука и образованието на возрасните, реформирање на наставни планови и програми, унапредување на образованието на возрасните, практичната работа, соработката на учениците и наставниците во 2 и 3 годишното стручно образование и обука, развивање на нови стандарди за занимања и стандарди за квалификации, набавка на софтвер за училишните мрежи и поддршка на модернизацијата на системот на пост - средно образование, правење на анализи и модернизација на легислативата за пост - средно образование според потребите на пазарот на трудот. Зајакнување на соработката помеѓу високообразовните институции и приватниот сектор, како и средните стручни училишта и приватниот сектор со цел обезбедување квалитетна практична работа на студентите и учениците во компаниите.
Потребни средства за имплементација	2,4 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Подобрување на конкурентноста на економијата бара подобро образувана и подобро обучена работна сила, мобилност на компетенциите и нивното признавање и користење од страна на поединци, работодавачи и целокупната општествена заедница, како и зголемено користење на технологијата, ширење на знаењето, вештините, компетенциите и иновациите. Ова, како и други работи, бара воспоставување на нов систем на вредности и нови сфаќања за образованието и квалификациите.
Мерка 19: Еднакви можности за образование	
Краток опис	Потребата за квалитетно, инклузивно и интеркултурно образование во основното и средното образование и понатаму останува приоритет во контекст на преговорите за пристап кон ЕУ. Развивање на адекватни знаења и вештини од задолжителните образовни нивоа е клучен предуслов за компетентен човеков капитал, воедно тоа е од централно значење за економскиот развој на земјата, социјалната кохезија и одржливиот развој.
Резиме на имплементацијата на мерката	Предвидени се следните под-мерки: 1. Обезбедување на учебници, бесплатен превоз и различни стипендии за учениците. Со оваа под-мерка учениците од руралните подрачја, како и учениците од ранливите групи, талентирани ученици или ученици спортисти ќе бидат мотивирани за постигнување на подобри резултати. 2. Еднакво и инклузивно квалитетно рано учење и образование Оваа под-мерка ќе влијае на зголемување на инклузијата на деца од Ромско потекло во образовниот процес како и обезбедувањето на еднаков пристап кон рано учење и образование за сите, вклучувајќи ги и децата со посебни потреби. 3. Креирање нова сеопфатна образовна стратегија за периодот 2016-2022 Главен документ во образовниот сектор е Националната програма за развој на образованието 2005-2015 година. Во тек се активности за креирање на нова сеопфатна образовна стратегија 2016-2020 со вклучен акциски план, финансиски средства и јасна временска рамка.
Потребни средства за имплементација	95,5 милиони евра
Очекувано влијание врз конкурентноста	Мерката Еднакви образовни можности предвидува инклузија на сите деца во образовниот систем како и обезбедување на еднаков пристап за сите деца без разлика на потеклото и компетенциите на сите образовни нивоа. Фокусот е во однос на завршувањето на основното и средното образование на децата од ранливите групи што ќе придонесе тие да се стекнат со потребни квалификации и вештини и да бидат подготвени активно да се вклучат на пазарот на труд.

Анекс 2: Придонес од консултациите со заинтересираните страни за ПЕР 2016-2018

Програмата на економски реформи за 2016 година преставува заеднички резултат на повеќе институции, а целокупната подготовка се координира од страна на Министерството за финансии.

Содржина на Програмата на економски реформи	Институција	Учесници
1. Општа рамка и цели на политиката	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
1.1. Реализирани активности согласно заедничките заклучоци од Економско-финансискиот дијалог помеѓу ЕУ, Западен Балкан и Турција од 12 мај 2015 година	Сите вклучени институции	
2. Макроекономска рамка		
2.1. Последни макроекономски движења	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Неџати Куртиши Бојана Илиевска Ленче Тагасовска Виолета С. Петреска Анета Крстевска
2.2. Среднорочно макроекономско сценарио	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Неџати Куртиши Анета Крстевска
2.3. Алтернативно сценарио и ризици	Министерство за финансии Народна Банка на Република Македонија	Неџати Куртиши Анета Крстевска
3. Фискална рамка		
3.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	Министерство за финансии	Верица Проковиќ Елена Трпковска Тања Костовска Маја Аргировска
3.2. Реализација на Буџетот во 2015	Министерство за финансии	Билјана Миноска Мара Срезовска
3.3. Среднорочни очекувања	Министерство за финансии	Верица Проковиќ Елена Трпковска Тања Костовска Вукица Савеска Маја Аргировска Сузана Пенева Кристина Павловска Андрија Алексоски
3.4. Структурен дефицит	Министерство за финансии	Неџати Куртиши
3.5. Управување со јавен долг, состојба и проекции на движењето на јавниот долг	Министерство за финансии	Дејан Николовски Сања М. Манчева Билјана Крушаровска Афердита Реџеми
3.6. Сензитивна анализа	Министерство за финансии	Неџати Куртиши Дејан Николовски Сања М. Манчева
3.7. Одржливост на јавните финансии	Министерство за финансии	Неџати Куртиши
3.8. Институционални карактеристики на јавните финансии	Министерство за финансии	Верица Проковиќ Елена Трпковска Тања Костовска Маја Аргировска Трајко Спасовски
4. Приоритетни структурни реформи за периодот 2016-2018 година		
4.1. Идентификација на клучните пречки за раст и конкурентност	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска

4.2. Приоритетни структурни реформи по области		
4.2.1. Управување со јавните финансии	Министерство за финансии	Верица Проковиќ Елена Трпковска Тања Костовска Маја Аргировска
4.2.1. Инфраструктура		
4.2.2.1. Транспорт	Министерство за транспорт и врски	Горан Темовски Ивона Станчевска Дарко Спироски
4.2.2.2. Енергетика	Министерство за економија	Милица Карафилоска Андонов
4.2.3. Секторски развој		
4.2.3.1. Развој на земјоделскиот сектор	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	Маргарита Делева
4.2.3.2. Развој на секторот индустрија	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
4.2.3.3 Развој на секторот услуги	Министерство за финансии Кабинет на ЗПВРМ за економски прашања	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска Ромела Поповиќ – Трајкова Марија Пантиќ Дане Јосифовски
4.2.4. Деловно окружување, корпоративно управување и намалување на неформалната економија	Министерство за финансии Кабинет на ЗПВРМ за економски прашања, Министерство за финансии Министерство за економија Агенција за катастар на недвижности Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот Македонска банка за поддршка на развојот	Бојана Илиевска Јордан Трајковски Ана Николова Ромела Поповиќ – Трајкова Марија Пантиќ Дане Јосифовски Јасмина Мајстороска Сузана Костадиновска Лидија Крстевска Маја Костова Горан Ковачев
4.2.5. Технолошка апсорпција и иновации	Министерство за образование и наука Фонд за иновации и технолошки развој	Елена Глигоровска Катарина Кречева
4.2.6. Трговска интеграција	Министерство за економија Царинска управа	Билјана Д. Стојановска Дејан Рајчановски Илија Јаноски
4.2.7. Вработеност и пазар на труд	Агенција за вработување Министерство за образование и наука	Билјана Живковска Наташа Јаневска
4.2.8. Поттикнување на социјалната инклузија, борба против сиромаштијата и промовирање на еднакви можности	Министерство за образование и наука	Надица Костоска
4.3. Резиме на приоритетните структурни реформи	Министерство за финансии	Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска
5. Буџетски импликации на структурните реформи		
Сите вклучени институции		
6. Институционални прашања и вклучување на засегнатите страни		
Министерство за финансии		
Андрија Алексоски Весна Цветанова Бојана Илиевска		
7. Преглед на податоци		
Сите вклучени институции		

Програмата беше усвоена од страна на Владата на Република Македонија во јануари 2016 година.

Имајќи во предвид дека за минатогодишната Програма Европската комисија искажа признание за напорите кои Владата ги вложува во спроведувањето реформи за подобрување на конкурентноста, Министерството за финансии направи особен напор да го задржи, но и да го подобри квалитетот на овојгодишниот документ согласно препораките дадени од Комисијата.

При изработката на Програмата се спроведе и процес на консултација со заинтересираните страни на национално ниво: бизнис заедницата, универзитетите, ЗЕЛС, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни.

Процесот на консултација се одвиваше согласно Упатството за ЕРП 2016.

Во таа насока, на 15.10.2015 година се одржа состанок на министрите и директорите од институциите кои учествуваат во подготовка на документот, претставници од Европската комисија и претставници од ОЕЦД со претставници од:

- Македонска академија на науки и уметности;
- Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Економски факултет – Скопје;
- Универзитет Американ Колеџ;
- Универзитет на Југоисточна Европа – Тетово;
- Државен Универзитет во Тетово, Економски факултет – Тетово;
- Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет – Штип;
- Универзитет „Св. Климент Охридски“, Економски факултет – Прилеп;
- ФОН Универзитет, Факултет за економски науки – Скопје;
- Европски Универзитет, Факултет за економски науки – Скопје;
- Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Економски институт – Скопје;
- Заедница на единиците на локална самоуправа - Скопје;
- Стопанска комора на Република Македонија;
- Сојуз на стопански комори на Република Македонија;
- Стопанска комора на Северозападна Македонија;
- Американска стопанска комора во Република Македонија.

Покана за состанокот со заинтересираните страни:

Pokana za sostanok _ERP

cabinet to: manu, contact, info, web, alifeta.selimi, contact, info,
jelisaveta, msaveska, mirko.tripunoski, savica.dimitrieska

13.10.2015 15:10

Сс: Igor Dimitrov, Natasa Stojmanovska, Suzana Stoimceva, Andrija Aleksoski,
Jordan Trajkovski, Bojana Ilievska, Kristina Jordanova

Почитувани,

Министерството за финансии го отпочна процесот за изработка на Програмата на економски реформи за 2016 година, која Владата на Република Македонија има обврска да ја достави до Европската комисија најдоцна до 31 јануари 2016 година.

Со оглед на важноста на овој документ кој треба да биде квалитетно изработен, неопходно е вклучување на поширок круг засегнати и заинтересирани страни и за таа цел ве покануваме на состанок во четврток 15.10.2015 година во 14:00 часот во просториите на Министерството за финансии, каде ќе се одржи состанок на високо ниво со претставници од ОЕЦД, Европската комисија и институциите вклучени во изработката на документот, со цел разгледување на Економската програма на реформи за 2015 година, новите насоки за изработка на документот, како и дефинирање на следните чекори и роковите за подготовка на документот.

На 30 јануари 2015 година Република Македонија ја достави до Европската комисија својата прва Програма на економски реформи за 2015 година. Програмата е објавена на веб страницата <http://www.finance.gov.mk/mk/node/4831> На овој начин Владата на Република Македонија се приклучи кон пристапот на Европската комисија за поддршка на долгорочен раст и конкурентност преку економското управување, како клучен столб во процесот на проширување, со цел да се обезбеди подобро известување за националните планови за економски политики, вклучително и потребните структурни реформи.

Со почит,

Кабинет на Заменик претседател на Влада и Министер за финансии

Дневен ред на состанокот со заинтересираните страни

AGENDA

ECONOMIC REFORM PROGRAMME **Republic of Macedonia**

Consultation Meeting With National Stakeholders

15 October 2015
14.00 – 15.00

VENUE:

Ministry of Finance
Skopje, Republic of Macedonia

ECONOMIC REFORM PROGRAMME 2016-2018	
14.00 – 14.15	WELCOME AND OPENING REMARKS • Mr. Zoran Stavreski, Deputy Prime Minister and Minister of Finance • Ms. Marzena Kisielewska, Head of the OECD South East Europe Division • Mr. Martin Klaucke, Head of Cooperation at EU Delegation
14.15-14.40	LESSONS LEARNED FROM PREPARATION OF ERP 2015 AND PRESENTATION OF THE ERP 2016 GUIDELINES AND PROCESS <i>Lessons learned from preparation of pilot ERP 2015.</i> <i>Brief presentation of the new guidance note, and the roles of the ERP coordinator, line ministries, and civil society in the development of the 2016 ERP document. The OECD will present their proposed approach and technical assistance in the development of the 2016 document.</i> • Mr. Stefano Dotto, DG NEAR, European Commission • Ms Marija Kuzmanovic, Policy Analyst, OECD South East Europe Division
14.40-14.45	TIMELINE AND NEXT STEPS <i>Timeline, milestones and next steps for the 2016 ERP preparation process</i> • Mr. Andrija Aleksoski, ERP Coordinator, Assistant Head, International Finance Relations and Public Debt Management Department, Ministry of Finance
14.45-15.00	CONCLUSION • Ms. Marzena Kisielewska, Head of the OECD South East Europe Division • Mr. Martin Klaucke, Head of Cooperation at EU Delegation • Mr. Zoran Stavreski, Deputy Prime Minister and Minister of Finance

Од 23 до 31 декември 2015 година нацрт ПЕР 2016 беше објавен на интернет страницата на Министерството за финансии, а истовремено беа испратени покани до заинтересираните страни да дадат активен придонес во процесот на изработката на документот преку давање мислења за содржината на документот и предлози за негово подобрување.

Добиените мислења и предлози беа разгледани од институциите кои учествуваат во изработката на ПЕР 2016.

ПОВИК ЗА КОМЕНТАРИ ЗА ПРОГРАМАТА ЗА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ 2016 ГОДИНА

Ви ја претставуваме нацрт (Програмата на економски реформи за 2016 година (ПЕР 2016), која Владата на Република Македонија ќе ја достави до Европската комисија до 31 јануари 2016 година, по усвојување на нејзиниот конечен текст.

Со подготовка на ПЕР, Владата на Република Македонија од 2014 година се приклучи кон пристапот на Европската комисија за поддршка на долгорочен раст и конкурентност преку економското управување како клучен столб во процесот на проширување, со цел да се обезбеди подобро известување за националните планови за економски политики, вклучително и потребните структурни реформи.

Нацрт ПЕР 2016 е подготвена преку веќе воспоставениот национален процес на консултации централно координиран од страна на Министерството за финансии. Изработката на документот е согласно „Насоките за програми за економски реформи“ издадени од Европската комисија. Во изработката е користена експертска поддршка од Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД).

Со оглед на важноста на овој документ и потребата тој да биде квалитетно изработен, се спроведува процес на широка вклученост на заинтересирани страни на национално ниво. Затоа ги покануваме: бизнис заедницата, универзитетите, локалните власти, социјалните партнери, граѓанскиот сектор и другите заинтересирани страни за активен придонес во процесот на изработката на документот.

Вашите мислења, коментари и предлози може да ги доставите најдоцна до 31 декември 2015 година на следните е-маил адреси:

Во рамки на процесот на консултации од заинтересираните страни беа добиени три мислења:

31 декември 2015г.

Почитуван г. Алексоски,

Во прилог Ви ги испраќаме одговорите на АмЧам Македонија за испратената нацрт Национална програма за економски реформи за 2016 година, која беше објавена за јавно коментирање на 23 декември 2015г. Ве молиме имајте предвид дека коментарите ви ги испраќаме и на македонски и на англиски јазик за да можете да ги искористите соодветно.

Би сакала да се заблагодарам на Министерството за финансии за вклучувањето на Американската стопанска комора во Македонија во процесот на разгледување и коментирање на Националната програма на економски реформи за 2016 година. Би напомнала дека за да има поголема вклученост на сите релевантни страни во насока на создавање на квалитетен документ кој ќе одговара на реалната состојба, најдобро е нацрт програмите да се објавуваат на Единствениот Национален Регистар за Прописи на Република Македонија (ЕНЕР), оставајќи простор за нивно разгледување и коментирање од најмалку 15 работни дена.

Имајќи го предвид ограниченото време кое го имавме за коментирање на Програмата, ние ги лимитиравме нашите коментари на 3 потсекции од документот (4.2.1 Управување со јавните финансии, 4.2.4 Деловно опкружување, корпоративно управување и намалување на неформалната економија и 4.2.7 Вработеност и пазар на труд). Од истата причина, ние сме отворени за континуиран дијалог во однос на деталите од имплементацијата на Програмата.

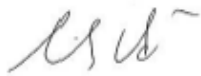
Генерално, нашите впечатоци се дека предложените мерки не се однесуваат на неколку важни предизвици и поради тоа овие мерки нема да и помогнат на земјата да ги оствари своите цели поврзани со реформите и развојот. Особено, сметаме дека Програмата треба да вклучи мерки од следниве реформски области:

Ние како Комора сметаме дека во Националната програма потребно е да се вклучат и мерки кои се однесуваат на следниве области:

- Осигурување дека сите буџетски корисници го усогласиле своето работење во согласност со Законот за финансиска дисциплина почнувајќи од 2016г;
- Поттикнување на вистински, отворен и системски дијалог со претставниците на компаниите;
- Намалување на сивата економија;
- Намалување на легислативната конфузија;
- Зголемување на предвидливоста, конзистентноста и непристрасноста на инспекциите;
- Зголемување на транспарентноста и надзорот на механизмите за жалба и поплаки кои можат да ги користат компаниите; и
- Осигурување дека политиките за оданочување и казнување се рационални и фер;
- Поттикнување на практиканствата во компаниите; и
- Обезбедување на стратешки инвестиции во покралитетно образование.

Се надевам дека ќе ги прифатите овие коментари, каква што и ни беше намерата, како конструктивна критика насочена кон подготовка на програма со високо квалитетни реформи. Доколку имате одредени прашања или коментари, ве молам слободно контактирајте ме.

Со почит,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'MS' followed by a stylized flourish.

Мишел Османли
Извршен директор

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 23.12.2015г.

Коментари на потсекција 4.2.1: Управување со јавните финансии

Според информациите кои ги добивме од претставници на Министерството за финансии, кои се одговорни за спроведување на процесот за јавно коментирање на Програмата, оваа потсекција била во рана фаза на подготовка, па поради тоа не ги документот кој ни беше испратен на коментирање не ги содржеше сите детали за планираните реформи. Покрај ова, ние сепак би сакале да нагласиме дека ја поздравуваме секоја реформа која има за цел подобрување на практиките за плаќање на буџетските корисници кон локалниот приватен сектор. Задоцнетите исплати на јавниот сектор кон приватниот сектор во значителна мера придонесуваат за проблемот со ликвидноста во земјата. Со усвојувањето на Законот за финансиска дисциплина во 2013г, овој проблем дополнително се усложни, бидејќи Законот не се однесуваше на сите буџетски корисници, со што дел од приватниот сектор, кој зависи од овие исплати, беше изложен на голем ризик.

Законот ја позиционира Владата како заштитник на МСП од големите клиенти исклучиво од приватниот сектор кои, заради своја лична корист, намерно ги одложуваат плаќањата кон нив. Сепак, Законот воведо нови казни кои повремено се изрекуваат на ентитетите од приватниот сектор, по различни основи (пр. отворени побарувања од нивни клиенти кон се буџетски корисници). Како и во многу други закони, воведените санкции во Законот во многу случаи би се сметале за драконски, покрај целокупното намалување на сите прекршочни казни, бидејќи не кореспондираат со износот на штетата, односно долгот. Имено, не подмирувањето на долг во износ од само неколку евра ќе резултира со иста казна како и долг од неколку милиони евра. Исто така, Законот пропишува исплата на казнени камати, пенали и други казни во сите случаи, намалувајќи ги капацитетите и мотивацијата на должниците да го исплатат првичниот долг. Поради ова, бришењето (простувањето) на каматата и другите стратегии за наплата на долгови исчезнуваат. Од друга страна, не е јасно како Законот ги третира казните поголеми и над законската обврска, а кои ќе произлезат од писмените договори. На крајот, сметаме дека се намали улогата на кредиторите бидејќи должниците како приоритет го сметаат подмирувањето на казните кон државата отколку подмирувањето на првичниот долг. Накратко, сметаме дека Законот како што моментално се применува всушност ја намалува веројатноста за навремени плаќања помеѓу ентитетите од приватниот сектор.

Со цел да се минимизира негативното влијание на актуелниот Закон за финансиска дисциплина, Националната програма треба да содржи реформи кои ќе овозможат значително зголемување на финансиската дисциплина на буџетските корисници кон приватниот сектор. Имајќи предвид дека улогата на Владата е самата да се мониторира во текот на процесот, транспарентноста при целиот процес е клучна за осигурување на кредибилитетот на Владата пред деловната заедница.

Коментари на потсекција 4.2.4: Деловно опкружување, корпоративно управување и намалување на неформалната економија

Се согласуваме дека владините напори да реформира различни аспекти од македонското деловно опкружување во согласност со процените за “Doing Business” извештајот и во помала мера за Извештајот за глобална конкурентност (*the Global Competitiveness Report*), ја подобрија перцепцијата за земјата како дестинација за директни странски инвестиции во регионот. Ова се потврди преку зголемениот број на броунфилд и гринфилд директни странски инвестиции и зголемената вработеност во ваквите ново воспоставени операции во земјата. Исто така, ограничен број на

бироократско - административни процеси суштински беа подобрени, што им помогна на оние компании кои ги применуваа.

За жал, мерките вклучени во нацрт верзијата на Програмата за 2016г. се ограничени во нивниот обем. Иако ние ги поддржуваме континуираните инвестиции во ИТ системите насочени кон зголемување на владините е-услуги како и инвестициите за континуиран развој и подобрувања на катастарот, ваквите мерки не може да се сметаат за фундаментални реформи. Потребни се понатамошни реформи во повеќе фундаментални области кои ќе предизвикаат позитивна промена во севкупното деловно опкружување. Овие реформи треба да вклучуваат мерки кои ќе:

- Поттикнат вистински, отворен и системски дијалог со индустријата преку соодветна употреба на Единствен национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР), укинувајќи ја употребата на „скратената постапка“ во Парламентот и продолжувајќи го стандардниот рок за јавно коментирање;
- Ја намалат сивата економија преку јасно утврдување на надлежностите на извршните органи, со цел тие да не се преклопуваат помеѓу две или повеќе институции, нивните вработени да се соодветно обучени, опремени и мотивирани за да се справат со овој проблем систематски, на територијата на целата држава;
- Ја намалат регулаторната конфузија преку осигурување дека официјални, консолидирани правни текстови се објавувани поредовно, намалувајќи ја колизијата помеѓу новите закони и постојаната легислатива, и барајќи извршните органи да објавуваат официјални, правно-обврзувачки насоки за примената на законите во одредени случаи;
- Ја зголемат предвидливоста, конзистентноста и непристрасноста на инспекциите преку зголемување на обемот на работата на Инспекцискиот совет; зголемување на транспарентноста на сите државни институции кои спроведуваат инспекции; зголемување на транспарентноста за изрекувањето на казни како и материјали со инструкции за да им се помогне на компаниите што подобро да го усогласат своето работење со законските прописи, и укинување на стимулациите за инспекторите од зголемување на приливите;
- Ја зголемат транспарентноста и надзорот на механизмите за жалба кои можат да ги користат компаниите; и
- Осигурат дека изречените казни и оданочувањето на компаниите се рационални и правични.

Поттикнување на вистински, отворен и системски дијалог со претставници на компаниите

Воведувањето на ЕНЕР од страна на Владата беше правилен потег во насока на зголемување на јавното коментирање на предложените закони, кој доби признание од повеќе страни. За жал, во пракса, платформата не се смета за официјална кореспонденција од страна на министерствата, па повеќето коментари направени таму се оставени без одговор од страна на министерствата. Со цел вистински да се зајакне јавно - приватниот дијалог, ЕНЕР мора да се смета за транспарентен и доверлив двонасочен комуникациски систем.

Додека новите инвеститори во Технолошки индустриски развојни зони (ТИРЗ) во земјава редовно се канат на состаноци со највисоки владини претставници по кои веднаш се превземаат акции, поголемиот број на компании кои делуваат во земјата систематски се исклучени од легислативниот и регулаторниот дијалог. Ваквата состојба е резултат на усвојувањето на премногу закони без притоа да се даде период за јавно коментирање на предложените решенија. Отприлика половина од донесените закони во 2014 година биле предложени од министерствата и усвоени во Парламентот без претходно даден период за јавно коментирање. Ваквиот тренд делумно продолжил и во 2015 година. Согласно Деловникот за работа на Собранието, таканаречената „скратена постапка“ е наменета да се користи само во случаите кога предложените измени не се „сложени и обемни“. Имајќи ја предвид недореченоста на оваа дефиниција, оваа процедура се користи за секакви измени, намалувајќи ја ефективноста на паралелните обиди на владините тела да спроведат разнообразен дијалог со претставниците на деловната заедница. Поради ова, треба да се започне суштинска

реформа на јавно - приватниот дијалог со укинување на употребата на „скратената постапка“ во Парламентот.

На крајот, дури и кога се почитува рокот од 10 календарски дена за јавно коментирање, утврден од Владата, едноставно е недоволен за обмислен и конструктивен одговор од претставниците на компаниите. Поради ова, за значајна реформа би се сметало доколку се утврди минимален рок од 15 работни дена за јавно коментирање за целата легислатива, и рок од 20 работни дена за јавно коментирање во летниот период и за време на празниците.

Намалување на сивата економија

Ги поздравуваме значителните напори на Владата започнати во 2012 година, во согласност со законот, за намалување на бројот на нерегистрирани компании како и на оние компании кои не употребуваат фискални каси во своето работење. Сепак, изненадени сме од фактот, што во Програмата за 2016 година не се вклучени реформски мерки кои ќе придонесат за понатамошно намалување на сивата економија. Сметаме дека неопходни се реформи кои соодветно ќе ги утврдат надлежностите на извршните органи, за да не се преклопуваат помеѓу две или повеќе институции, а вработените да се соодветно обучени, опремени и мотивирани за да се соочат со овој проблем систематски, низ целата територија на државата.

Државниот пазарен инспекторат (ДПИ) треба да биде една од најважните извршни институции во земјата кога се работи за справување со сивата економија. Сепак, ДПИ практично нема буџетски средства за компјутери, софтвер, возила, складиште за зашлени предмети или други фундаментални алатки кои ќе овозможат доследна реализација на неговата мисија. Дополнително, постапувајќи по владина одлука, во просек 70% од инспекциите кои ги спроведува ДПИ се согласно законот за забрана на пушењето и работното време. Сите овие фактори заедно ја ограничуваат способноста на ДПИ да се справи со сивата економија.

Исто така, Националното Координативно тело за интелектуална сопственост нема буџет, јасни цели и официјален мандат. Ја поздравуваме одлуката на Владата да креира вакво координативно тело, како признание дека заштитата на интелектуалната сопственост изискува континуирана комуникација и координација помеѓу повеќе државни институции. Во пракса, членовите на ова тело не одржуваат редовни состаноци и засега функционира исклучиво на ентузијазмот и посветата на неколкуте негови членови. Ова Координативно тело би можело да има улога на прибирач на важни податоци, евидентичар и гласоговорник во сферата на заштитата на правата од интелектуална сопственост, но тоа не може да го постигне без соодветна инфраструктура и ресурси.

Намалување на регулаторната конфузија

Покрај постојаното менување на легислатива и регулатива, компаниите кои делуваат во Македонија многу ретко се вклучени во процесот при подготовката на актите и често се соочуваат и со висок степен на регулаторна конфузија предизвикана од:

- Недостигот на проценка на влијанието на регулативата (RIA) која ќе го утврди влијанието врз приватниот сектор како и потребното време компаниите да се адаптираат на новата легислатива;
- Недостигот на официјално пречистени текстови од сите закони кои се на сила;
- Усвојувањето на закони кои се во колизија со постојната легислатива; и
- Недостигот на официјални информации објавени од надлежните институции за тоа како законите ќе се применуваат во конкретни случаи.

Поради ова, сметаме дека реформа која би била насочена кон намалување на регулаторната конфузија треба да ги содржи сите погоре наведени прашања.

Вообичаена пракса е македонскиот Парламент да усвојува закони кои веднаш стапуваат на сила по нивното објавување во Службен весник. Ова значи дека компаниите практично немаат време да ги адаптираат своите системи, да организираат обуки за своите вработени или да преземат мерки за да го усогласат своето работење со одреден закон пред тој официјално да стапи на сила. Сметаме дека ова делумно се должи на фактот дека владините процени за влијанието на регулативата не го земаат предвид влијанието врз приватниот сектор (туку само влијанието врз државниот буџет). „Сивата зона“ креирана од оваа пракса е дополнително усложнета поради недостигот на подзаконски акти кои често се усвојуваат со задоцнување од 6-12 месеци. Поради ова, потребна е реформа која ќе се насочи кон намалување на регулаторната конфузија и таа треба да вклучи мерки кои ќе осигурат дека компаниите нема да се сметаат за одговорни за неусогласеност со новиот закон се додека подзаконските акти не се соодветно објавени и разумно време е поминато, кое ќе им овозможи на компаниите да го усогласат работењето со подзаконските акти.

Многу често, компаниите се принудени да работат со неофицијални текстови на законите кои се консолидирани со измените и дополнувањата или од приватни компании за услуги или од вработените во компанијата. Оваа практика ги изложува компаниите на непотребен правен ризик и ги фаворизира големите организации кои имаат ресурси за водење на овој сложен процес. На пример, Законот за данок на додадена вредност не бил консолидиран во периодот од 1999 – 2013, покрај многуте амандмани донесени во овој период. Слично, пречистен текст на Законот за трговските друштва не е објавен од неговото донесување во 2004 година. Поради ова, потребна е реформа насочена кон намалување на регулаторната конфузија која ќе овозможи создавање на процедури со кои надлежните институции ќе бидат задолжени да објавуваат официјални, пречистени текстови кои ќе може да ги користи целата јавност во рок од 1 месец од секој и сите усвоени амандмани.

Иако Секретаријатот за законодавство е задолжен да осигури новите закони да не се во колизија со веќе постојните прописи, ова сепак редовно се случува. Неопходна е реформа која ќе обезбеди Секретаријатот да ги има неопходните ресурси, овластувања и влијание за намалување на конфузијата создадена во случаите кога законите се во меѓусебен судир.

На крајот, компаниите често имаат потреба од официјално упатство за примената на законите во нивната конкретна ситуација. Денеска, институциите кои имаат овластување да одлучат како одредена регулатива ќе се примени во конкретна ситуација на одредена компанија, тие сепак не ги објавуваат издадените мислења официјално. Ова, поттикнува нееднаква примена и значи дека компаниите не можат да знаат како одреден закон би се применил во слични случаи, освен во ретките случаи кога компаниите ќе побараат автентично толкување во Парламентот. Имајќи ја предвид бавноста на одговорот и загриженоста за заштита на приватноста, ова процедура многу ретко се користи. Компаниите исто така се обесхрабени да ја користат оваа процедура поради парламентарната практика да ги одбива барањата врз основ дека усвоените закони се јасни. Поради ова, треба да се направи реформа со која ќе се наложи на извршните органи да објавуваат официјални, правно-обврзувачки упатства за примената на казните во конкретни случаи (се разбира исклучувајќи ги податоците за ентитетот). Ова е особено клучно во случаите кога компаниите се казнети за толкување на примената на законот поинаку од извршниот орган.

Зголемување на предвидливоста, конзистентноста и непристрасноста на инспекциите

Реформи насочени кон поголема предвидливост, конзистентност и непристрасност на инспекциите би имале големо значење за локалното деловно опкружување. Таквите реформи би го намалиле ризикот од неусогласеност за компаниите и би ја зголемиле нивната стапката за проактивно усогласување. Конкретно реформи се потребни во:

- Проширување на составот на неодамна формиранiot Инспекциски совет на сите владини ентитети кои спроведуваат инспекции;

Одговор на АмЧам Македонија на првата нацрт верзија на Националната програма за економски реформи објавена за јавно коментирање на 23.12.2015г.

Страна 4 од 7

- Задолжување сите државни институции кои спроведуваат инспекции да ги објавуваат на интернет материјалите кои се релевантни за компаниите, за тие да можат да ја разберат нивната улога и да увидат како можат да ги контактираат за прашања;
- Зголемување на транспарентноста за изречените казни како и материјали со инструкции за компаниите да ја зголемат своето проактивно усогласување; и
- Брипење на сите стимулации за инспекторите да ја зголемуваат наплатата од компаниите

Формирањето на Инспекцискиот совет, кој има за цел да ја стандардизира работата на сите инспекторати, беше значаен чекор во правилна насока. Сепак, Инспекцискиот совет треба да ги вклучи сите државни институции кои спроведуваат инспекции (пр. Управа за јавни приходи, Царинска управа). Исто така, неопходна е реформа со цел идентификување и елиминирање на преклопувањата во надлежностите на државните институции кои спроведуваат инспекции.

Со цел зголемување на основната свесност за бројот, типот и одговорностите на најмалку 28 тела кои извршуваат инспекциската функција, секое од овие тела треба да има своја функционална веб страна, на која ќе бидат објавени сите релевантни закони, подзаконски акти и внатрешни процедури кои се неопходни за компаниите да ја сфатат нивната работа како и да можат да ги контактираат за отворени прашања. На пример, моментално нема ниту една информација достапна на интернет за Државниот инспекторат за земјоделство.

Сметаме дека зголемувањето на транспарентноста за изречените казни е уште една важна реформа која треба да се спроведе. Доколку казните треба да имаат инструктивна улога за другите компании, мора да има јавно расположливи повеќе податоци за типот на ентитети кои се казнувани (пр. големина, сектор, регион) и за типот на прекршоци. За да се зголеми усогласеноста, најдобро би било доколку инспекторатите редовно објавуваат случај и материјали со инструкции за прашања за кои компаниите најчесто се казнувани.

Дополнително, инспекторатите не смеат да бидат стимулирани на било каков начин да го „полнат буџетот“ од компаниите. На пример, во извештајот на УП од 2007 година стои дека „25% од приходите од откриени и наплатени даноци и камати“ ќе се користат како извор за финансирање на оваа институција. Ние сметаме дека ова создава директна мотивација за инспекторите да изнајдат начини за зголемување на приливите од даноци, отколку само да се осигурат дека законите правилно се применуваат.

Зголемување на транспарентноста и надзорот на механизмите за жалби и поплаки кои ги користат компаниите

За да се избегне одржување на деловно опкружување каде компаниите се сметаат за виновни уште пред да се докаже дека се невини, потребно е механизмите за жалби и поплаки да бидат конзистентни, транспарентни и ефикасни. Поради ова, неопходно е да се направи реформа за да се спречи злоупотребата од индивидуални инспектори врз компаниите преку зголемување на транспарентноста на институциите кои ги процесираат жалбите на компаниите и осигурување дека најдобрите практики се применети. Ваквите мерки треба да содржат активности поврзани со внатрешен и независен надзор на механизмот за жалби и објавување на детални податоци за добиените поплаки од компаниите. Важни прашања кои треба да се одговорат се:

- Колкав дел од жалбите на одлуките на институциите се целосно или делумно прифатени или одбигени?
- Колку често Управниот суд носи поинакви одлуки од оние донесени од надлежната државна институција?
- Кои чекори се преземаат за да се осигури дека одлуките на Управниот суд се почитуваат? и
- Дали изречените дисциплински мерки за државните службеници се конзистентни?

Како дел од реформата, клучно е да се зголеми транспарентноста на работата на Управниот инспекторат. Во отсуство на конкретни информации за работата на оваа институција, компаниите се сомневаат дека таа ја извршува предвидената функција.

Осигурување дека политиките за оданочување и казни се рационални и фер

Моментално, многу мал дел од деловната заедница го носи екстремно големиот дел од даночниот товар. Даночниот товар на економијата треба да биде распределен низ сите сектори на многу по еднаков начин, за да се избегне намалувањето на конкурентноста во одредени сектори. Поради ова, АмЧам препорачува даночната структура на земјата да се ревидира и реформира со цел распределување на даночниот товар на земјата што е можно по еднакво.

Неодамнешните измени на Законот за прекршоци, со кои се намалија казните во голем број на закони, е чекор во права насока, бидејќи казните континуирано беа зголемувани во изминатите неколку години без да се води сметка за нивното влијание на компаниите од сите големини. Сепак, политиките за казнување мора да се реформираат фундаментално со цел да се осигури дека тие служат во функција на поттикнување на усогласеност на работењето на компаниите со законите. Особено, големината на казната за еден прекршок мора да кореспондира со сериозноста на прекршокот, човечки грешки или грешки на системот не треба да се казнуваат, исто така компании кои доброволно ја утврдиле и поправиле грешката не треба да бидат казнети, а извршните органи пред да изречат казни треба да издадат предупредување и да ги едуцираат компаниите, но и да дадат време за корективни дејствија.

Коментари на потсекција 4.2.7: Вработеност и пазар на труд

Поттикнување на практиканствата во компаниите

Со цел практикантските програми да се зголемат и по број и по квалитет, регулаторите мора да ја адаптираат актуелната правна рамка која ќе им овозможи на работодавачите да креираат програми кои ќе бидат корисни и за компаниите и за студентите. Накратко, неопходен е полиберален пристап за да се поттикне пракса која ќе ги вклучува клучните вештини за вработување на работниците, а воедно и ќе им помогне на компаниите да ги одберат најквалификуваните луѓе за работата. Актуелниот пристап е премногу ригиден, поттикнува површни практиканства и фалсификати, и непотребно го потиснува бројот на квалитетни практиканства во земјата.

Досега, стравот од злоупотреба превенираше законодавците да воспостават пракса која многу веројатно ќе донесе повеќе добро, отколку што ќе наштети. Со цел да се поттикнат компаниите да започнат или да ја прошират постојната практикантска програма, треба да им овозможи тие да ангажираат како практиканти и лица кои не се студенти без разлика на нивната возраст или завршено образование (пр. Оние формално исклучени од практикантската програми вклучуваат лица кои не се студенти кои не се регистрирани во Агенција за вработување на Република Македонија (ABPM) како други лица постари од 27 години).

На компаниите им е потребна јасна правна рамка која ќе ги води низ процесот при ангажирањето на практиканти. Таквата рамка треба да вклучува детали како што се формата на договорот, максималното времетраење, надоместоци, осигурување, итн. Во однос на практикантската работа, актуелниот Закон за работните односи не е во согласност со Законот за високо образование. Додека член 99 од Законот за високо образование предвидува дека секој студент во земјата мора да има најмалку 30 дена „практикантска работа“ годишно, за време на студирањето, оваа пракса не е спомената во актуелниот Закон за работните односи.

Исто така, во Законот за високо образование е наведено дека „Начинот и условите на организирање на практичната настава ги пропишува министерот“, сепак ваквото официјално упатство е општо и резултира со нееднаков пристап кон практикантите во земјата (пр. како волонтери, вработени на пола работно време).

Потребно е да се минимизира бирократскиот и административен товар кој е поврзан со ангажирањето на практиканти. Не треба да биде потешко да ангажираш практикант отколку да вработиш лице. Особено, компаниите не треба да бидат принудени да се обратат до повеќе институции (пр. агенции за привремени вработувања, АВРМ, факултетите) за да ангажираат практикант.

Со цел да се одговори на сите горенаведени предизвици, Министерството за образование и наука и Министерството за труд и социјална политика треба да предложат конкретни правни упатства кои ќе ја поттикнат употребата на практиканствата во земјата.

Обезбедување на стратешки инвестиции во поквалитетно образование

Инвестициите во државното образование во голема мера се однесуваат на подобрување на инфраструктурата и отворањето на нови училишта и универзитети. Иако ова е неопходна активност во земја со застарена инфраструктура во образованието, јавните инвестиции се подеднакво потребни во обука на професорите и воведувањето на модерни учебници и други материјали за настава. Ова е особено неопходно во техничките и стручните образовни институции, кои се очекува да продуцираат суштински вештини кои ќе одговорат на потребите на локалниот пазар на трудот. Покрај укажувањата на АВРМ дека во 2013-14, само 10% од позициите кои се бараат на локалниот пазар на труд потребна е диплома за високо образование, Владата неодамна објави дека планира да изгради уште еден државен универзитет во 2016 година. Владата исто така редовно ја нагласува високата стапка на дипломирани студенти на државните универзитети во земјата како доказ дека работната сила е високо квалификувана. Сепак, владините средства мора континуирано да се инвестираат за да се обезбеди поквалитетно образование на овие институции.

СТОПАНСКА КОМОРА НА МАКЕДОНИЈА
Основана 1922
ECONOMIC CHAMBER OF MACEDONIA
Founded 1922

МИСЛЕЊЕ ПО ПРОГРАМАТА НА ЕКОНОМСКИ РЕФОРМИ ЗА 2016 ГОДИНА

*31.12.2015 година
Скопје*

Стопанската комора на Македонија, како најрепрезентативен застапник на интересите на стопанството, која постојано се заложува за подобрување на деловното опкружување во земјата, со посебен интерес ја разгледа Првата нацрт-верзија на Програмата на економски реформи за 2016 година.

Истата, треба да услови подобрување на бизнис-климата, раст на реалниот сектор и индустријата, а се со цел унапредување на конкурентноста.

Во **точката 4.1** - Идентификација на клучните пречки за раст и конкурентност - опфатени се најзначајните економски прашања кои треба да резултираат со повисоки стапки на економски раст, како што се активностите насочени кон натамошно подобрување на транспортната и енергетска инфраструктура, земјоделството, подобрување на деловното опкружување преку понатамошно намалување на регулаторниот и административниот товар врз бизнисот, унапредување на иновативноста и технолошката апсорпција, трговска интеграција, како и унапредување на состојбите на пазарот на трудот.

За компаниите членки на Стопанската комора на Македонија од посебно значење е реализацијата на мерките за подобрување на квалитетот на транспортната инфраструктура, наведени во **точка 4.2.2.1**, посебно спроведувањето на инвестициите на патната и железничката инфраструктура по должината на Коридорите VIII и X. Но, оценка е дека дополнително е потребно спроведување активности за забрзување на инфраструктурниот развој на локално ниво, бидејќи тоа е вистинска потреба и реалност за севкупниот развој на Република Македонија и пошироко, заради поефикасен проток на стоките и услугите, но и заради унапредување на рамномерниот регионален развој во државата. Согласно реалните потреби на бизнис-заедницата од Пелагонискиот плански регион, потребно е натамошно унапредување на инфраструктурните решенија во овие региони, или како за пример забрзување на процесот изградба на автопатско решение на делницата Велес-Прилеп, преку превојот Дервен. Со ова ќе се придонесе не само кон унапредување на регионалниот развој на Пелагонискиот плански регион, туку и развивање и одржување на партнерства и мрежи со важните регионални актери од локалната власт, приватниот и невладиниот сектор; подигнување на нивото на меѓуопштинска соработка во однос на преземање заеднички проекти на повеќе единици на локалната самоуправа; поттикнување на јавно-приватните партнерства за преземање иницијативи важни за развојот на регионот.

Во делот на енергетиката, Програмата ги опфаќа сите активности кои се предвидени со Стратегијата за енергетика на РМ, како главен стратешки документ, и реализирани активности во изминатата година. Во овој дел треба само да се напомене дека Рафинеријата ОКТА веќе подолго време не преработува сурова нафта и нафтоводот не се користи за транспорт на сурова нафта, се чека на дозвола за работа како продуктовод (да се пренесуваат нафтени деривати). ОКТА ги увезува нафтените деривати со цистерни и врши трговија со истите.

Во **точката 4.2.3.1** каде е образложен развојот на земјоделскиот сектор, предложени се две мерки, иако се работи за еден од трите најважни сектори, посебно имајќи во предвид дека не се предвидени мерки за развој на преработувачката индустрија. Оценка е дека процесот на подобрување на системите за наводнување, како што е наведено во Програмата, не е со задоволителна динамика, посебно што треба да се има предвид влијанието и значењето врз севкупното земјоделско производство. Потребно е да се опфатат и други сегменти важни за развој на примарното земјоделство, како: подобрување на земјоделската техника, внесување на современи агротехнички мерки, воведување на нови типови на семиња, измена на начинот на субвенционирање, за што Владата на Република Македонија треба да даде свое видување.

Имајќи го предвид значењето на преработувачката индустрија, од аспект на нејзино учество во структурата на БДП и ангажирањето на работна сила, потребно е предвидување на мерки за индустриски развој на земјата. Посебен акцент треба да се стави на базичната индустриска дејност на која би можел да се надградува развојот на индустриите со повиска фаза на доработка и во таа насока да се донесат и реализираат системски мерки кои би овозможиле рамноправни услови за развој на индустријата. Поконкретно би посочиле на потребите за промени во цената на пренос на електрична енергија и природен гас, намалување на давањата за тн. зелена енергија, укинување акциза на нафтениот кокс, воведување субвенции по реализиран извоз, поддршка на компаниите да обезбедат имплементација на директивите на ЕУ преку стекнување на одредени сертификати и стандарди за производите што ќе овозможат поголем извоз.

Во **глава 4.2.4, Деловно окружување, корпоративно управување и намалување на неформалната економија**, би било корисно да се опфатат и дополнителни мерки кои се од интерес на деловната заедница.

На почетокот на пасос 4, каде станува збор за финансирање на компаниите преку Македонската банка за поддршка на развојот (МБПР), согласно барањата на корисниците на овие услуги, потребно е да се наведе потребата веќе од 2016 година да се отпочне со значајна буџетска поддршка за нејзино континуирано докапитализирање, со ориентација во среднорочен период до 2020 година да го достигне горниот праг за средни банки и паралелно со докапитализацијата, како клучна потреба за поквалитетно и поефикасно извршување на планираните идни финансиски услуги, Банката да посвети внимание на континуирано кадровско и стручно зајакнување на вработените, што неминовно ќе го бараат новите процеси кои би се случиле со зајакнувањето на Банката. За таа цел, се укажува на потребата од измена и дополнување на Законот за МБПР, со цел во нејзина надлежност да се предвиди и одобрувањето средства кои имаат третман на државна помош, согласно со интересот на државата за поддршка на одредени сектори од страна на Банката, како и разгледување на развојни програми и одобрување средства за регионален развој, што подразбира и измена на Законот за контрола на државната помош (Сл. Весник на РМ бр.145/2010) и Законот за рамномерен регионален развој (Сл.весник

на РМ бр. 63/2007; 187/2013 и 43/2014). Комората го поддржува продолжувањето на проектот за обезбедување нова кредитна линија од ЕИБ, но предлага да биде со субвенционирани услови за користење од страна на малите и средни претпријатија, односно да се изврши дополнително намалување на постојната каматна стапка за крајните корисници и продолжување на рокот на отплатата на кредитите, бидејќи во Буџетот има финансиски можности за покривање на ова субвенционирање на каматите.

После пасос 6 од оваа глава (поврзување преку програмите КОСМЕ и Хоризонт 2020) ги предлагаме следните дополнувања за осигурителниот и текстилниот сектор:

“Осигурителниот пазар во Македонија во последните години бележи континуиран раст и претставува мотив да се поттикнува потенцијалот на осигурителниот сектор. Бруто полисирана премија за 2014 година изнесува 7,63 милијарди денари, што претставува пораст од 6,08% во однос на 2013 година кога бруто полисирана премија била 7,19 милијарда денари. Кај неживотно осигурување е остварена БПП во износ од 6,74 милијарди денари, односно пораст од 4,31% во однос на истиот период од минатата година. Кај осигурувањето на живот е остварена БПП во износ од 888 милиони денари, што претставува зголемување од 21,78% во однос на минатата година. Со цел уште поголем развој на оваа дејност потребно е да се ревидираат одредени законски решенија што ќе доведе до поголема застапеност на осигурителниот сектор на пазарот и понуда на нови и унапредени осигурителни продукти. Потребно е да се реализираат измените на Законот за облигациони односи во делот на Договори за осигурување согласно потребите на пазарот што ќе овозможи склучување на договори согласно реалните потреби на осигурениците. Дополнително, треба да се работи на поголема популаризација на дејноста и тоа со посебен акцент на осигурувањето од дејност како значаен продукт на оваа индустрија. Токму преку обезбедување на дејноста со ваква заштита се заштитува бизнисот од иден и неизвесен штетен настан.

Текстилната индустрија претставува една од водечките преработувачки индустрии во земјата со значителни резултати во формирањето на БДП со учество од 3.2% во структурата на БДП, високото апсорбирање на работна сила и извозот. За разлика од другите стопански дејности, во оваа област во поголема мера дојдоа до израз претприемачките иницијативи на стопанствениците, како и се поголемиот број воспоставени деловни врски со странски партнери, што претставува основа за натамошен развој.

Како предлог-мерка за оваа индустрија која предлагаме да биде опфатена во Програмата на економски реформи во 2016 година е:

- Да се обезбеди државна поддршка како би се извршило пренамена од „лон производство“ во класично производство т.е формирање на сопствен бренд кој ќе биде наменет за извоз, како една од основните цели на Стратегијата за развој на текстилната индустрија. Анализите кои се прават укажуваат дека купувачите постепено ќе го напуштаат ЛОН моделот на производство и ќе бараат чист извоз, а понатаму и производ со вклучен дизајн. Во моментот, 90% од извозот е на база на ЛОН производство и фактот дека се поголем број на нови купувачи бараат чист извоз, укажува на тоа дека компаниите ќе мора постепено да се прилагодуваат на овој модел кој бара инвестиции во неколку области, почнувајќи од човечки ресурси, нивна едукација, потоа модернизација на производниот процес (квалитетна организација на производството), па се до обезбедување средства за набавка на основен и помошен материјал. Самиот факт дека странските купувачи ќе инсистираат на еден ваков пресврт укажува на важноста на овие промени, а текстилниот сектор мора да се прилагодува на барањата на пазарот и поради тоа ни е потребна Владава поддршка која ќе овозможи премин од лон кон чист извоз, во прво време на сопствен производ со туѓа марка, за да после здобивањето со вакво искуство преминеме и во производство на сопствен брендиран производ.

Во однос на **мерката 3 - Поврзување на домашни и странски компании**, од огромно значење е да се даде импулс и поддршка од страна на јавниот и приватниот сектор за поголема бизнис соработка меѓу странските и домашните компании во насока на максимално искористување на таквите потенцијали. Дополнителни предлог-мерки во насока на интензивирање на бизнис врските на домашните и странските компании во земјава се следните:

- Креирање на унифицирана и интегрирана он-лајн база на податоци на домашни компании кои претставуваат потенцијални добавувачи, а воедно и да се идентификуваат потребите на странските инвеститори за типот на производите и услугите што можат да ги набават од локалните компании. Оваа потреба доаѓа од фактот што различни институции и бизнис асоцијации имаат сопствени интерни бази на податоци кои не се секогаш достапни до сите засегнати страни;
- Иницирање редовни деловни средби според таргетирани индустриски сектори и активности за вмрежување помеѓу домашните и странските компании, со цел меѓусебно информирање за потенцијалите за нови полиња на соработка;
- Детектирање на постоечки проблеми кои претставуваат ограничувачки фактор за потесни бизнис – врски со локалните фирми и елиминирање на

бирокарските процедури за добавувачите при влезот во слободните економски зони;

- Диверзификација при привлекувањето на странските инвеститори во различни стопански сектори, заради постигнување позначаен мултипликативен ефект, не само преку ангажирање на работната сила, туку и креирање на додадена вредност преку поврзување и соработка со домашните фирми како нивни локални добавувачи;

За мерка 4: Воспоставување на едношалтерски систем за бизнис лиценци и дозволи, предлог е:

- Забрзување на процесот на воспоставувањето на електронски систем и употребата на електронски пристап во издавање на дозволи и лиценци со цел надминување на состојбата со долги административни процедури за добивање оперативни дозволи и решенија кои претставуваат кочница во реализирање на инвестиционите проекти на компаниите за ревитализација и модернизирање на производните капацитети.
- Подобрување на можностите за активно вклучување на бизнис-заедницата во процесот на креирање на политики, преку спроведување на следните мерки:
 - спроведувањето на можноста усвојувањето на законите да биде спроведено по итна постапка да биде применувана многу ретко, и само во исклучителни ситуации,
 - проширување на примената на процесот на проценка на влијанието на регулативата и на подзаконските акти што ги донесуваат надлежните министерства и останатите органи и тела кои регулираат определена област.
 - Надградување на Единствениот национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР) на начин што ќе овозможи активно вклучување на бизнис-заедницата во процесот на креирање политики преку поднесување сопствени иницијативи и предлози.

Во мерка 5 - Зајакнување на правата на сопственост и процедурите за регистрација на имот преку воспоставување на систем за масовна проценка на недвижностите, дополнителен предлог е донесување на закон за посредување во промет со недвижности. Правото на сопственост е со устав загарантирано право, а сопственоста на недвижност е најчесто најголемата имотна вредност на граѓаните на Република Македонија. Со донесување на цврста законска регулатива во оваа област ќе се намалат можностите за било какви малверзации кои се на штета на граѓаните. Посредувањето во промет со недвижен имот е област која во моментот не е регулирана со закон, така што посредување може да вршат сите регистрирани правни субјекти во Република Македонија, а праксата покажува дека неретко посредувањето го вршат и физички лица кои воопшто не се регистрирани како трговски друштва и даночни обврзници.

Со заокружување на законската регулатива во посредување со промет на недвижности ќе се обезбедат следните цели:

- зголемување на квалитетот на услугите од оваа област, каде преку соодветна обука на вработените и лиценцирање на агенциите во областа на промет со недвижности, ќе се настапува професионално, одговорно, стручно, совесно и во согласност со законските прописи. За добивање лиценца, во друштвата ќе мора да имаат вработени најмалку две лица, така што се очекува да има тенденција на зголемување на вработувањата во друштвата кои се занимаваат со посредување во промет со недвижности.
- Заради интердисциплинарноста на дејноста неопходно е познавање на повеќе законски прописи. Спроведување на соодветни обуки и полагање на стручни испити се неопходни за добивање на квалитетни кадри кои ќе се занимаваат со оваа дејност. Едукацијата и искуството се важен фактор за квалитет, а само со понуда на квалитет може да се очекува висок рејтинг, доверба и напредок.
- Осигурувањето од професионална одговорност овозможува сигурност на учесниците во прометот со недвижности и корисниците на услугите на посредниците.

За точката **4.2.5 - Технолошка апсорпција и иновации**, како клучен фактор во растот на конкурентноста на компаниите е создавање на дополнителни можности креирани од страна на институциите за овозможување на полесен трансфер на технологии и поддршка на компаниите да иновираат и создаваат иновации кои понатаму ќе креираат додадена вредност за компаниите. Согласно тоа, Стопанската комора на Македонија дава позитивно мислење за мерките предложени во Програмата за економски реформи 2016 во делот за Технолошка апсорпција и иновации нагласувајќи дека одржливиот економски раст во голема мера зависи од степенот на инвестиции во технологии, истражување и иновации.

Мерка 1: Троен Хеликс партнерство

Согласно анализите на Стопанската комора на Македонија генерирањето на една иновативна идеја до нејзина трансформација во технолошки заснован бизнис се базира на истражување и развој, базирани на знаење и иновации, т.е. создавање економија способна за натпревар на меѓународниот пазар преку квалификувана работна сила и иновативни компании. Иновативноста се состои од имплементација на нови или значително подобрени производи, нови процеси, нови маркетинг методи или нови организациски методи во деловното работење, организацијата на работата и односите со надворешните партнери, кои најуспешно можат да се реализираат доколку се поттикне соработката помеѓу научните институции, владините институции и бизнис секторот. Стопанската комора на Македонија, согласно потребите на бизнис секторот дава поддршка на формирањето на Националната канцеларија за трансфер на технологии која треба да го поддржи процесот на Троен хеликс и да

возможи поголема соработка помеѓу научните институции, владините институции и бизнис секторот.

Како Стопанска комора на Македонија, активно придонесуваме во градење на капацитетите на компаниите преку запознавање со можностите кои ги нудат Европските програми преку фондови кои се исклучиво наменети за трансфер на технологии и иновации, кои треба да придонесат за подигање на конкурентноста и иновативноста на самите компании. Република Македонија како земја кандидат за членство во Европската Унија има пристап до голем број европски проекти, каде македонските претпријатија рамноправно со европските претпријатија можат да се натпреваруваат со своите идеи и проекти.

Мерка 2: Проширување на пристапот до финансии

Еден од клучните сегменти за зголемена иновативност и технолошки развој кај компаниите е пристапот до финансии. Како Стопанска комора на Македонија согласно нашите анализи неопходно е формирање на гарантни фондови кои ќе помогнат за полесен пристап до финансии и обезбедување на инструмент за кофинасирање на проектите. Иако ФИТР веќе обезбедува кофинасирачки грантови за развој на иновации во различни фази на растот на компаниите, сметаме дека институциите треба да ги поддржат иновациските активности со дополнителни мерки, пред сè, како и со креирање на гарантни шеми.

Во делот за **вработеност и пазарот на трудот (4.2.7)**, Стопанската комора на Македонија целосно ја поддржува Подготвената нацрт верзија на Програмата за економски реформи за 2016 година како економска политика и економско управување кое ќе обезбеди структурни реформи за подобрување на конкурентноста и раст на економијата.

Очекуваме оваа програма да обезбеди поголемо поврзување на потребите на компаниите и на понудената работна сила, која за Република Македонија сеуште претставува голема потреба и голем предизвик, а предложените мерки да придонесат подобрување на вештините на невработените лица, нивна преквалификација и доквалификација, со цел реалниот сектор да дојде до побаруваниот кадар.

Усвојувањето и воспоставувањето на Националната рамка за квалификации на Република Македонија, како инструмент за подобрување на образованието и квалификациите на учениците, вработените и невработените лица за нивна мобилност во учењето и вработувањето има реформска улога и целосно ја поддржуваме. Очекуваме преку реформската улога која ја има НРК да се зголеми врската помеѓу сите заинтересирани страни, да се модернизираат системите за образование, да се постигне развој на вештините и иновациските проекти, што ќе доведе до намалување на јазот меѓу образованието и пазарот на трудот т.е. потребите на бизнис заедницата.

СОЈУЗ НА СТОПАНСКИ
КОМОРИ НА МАКЕДОНИЈА
ВОДЕЧКА МАКЕДОНСКА ДЕЛОВНА МРЕЖА

СОЈУЗ НА СТОПАНСКИ КОМОРИ НА МАКЕДОНИЈА
Стопанска Интересна Заедница

Бр. 0302-1-007/16

15.01. 2016 год.
СКОПЈЕ

До: Министерство за финансии
Ул. Даме Груев, бр.12
1000 Скопје, Република Македонија

За: г. Андрија Алексоски, координатор на Програмата за економски реформи 2016 година

Предмет: Мислење на Сојуз на стопански комори на Македонија по нацрт Програмата на економски реформи за 2016 година

Почитуван г. Алексоски,

Би сакале да искажеме благодарност за досегашната соработка и изразиме надеж за продлабочување на истата во иднина.

Во оваа насока, и согласно нашето учество на состанокот за Програмата за економски реформи за 2016 година, кој се одржа на 15.10.2015 година во Министерството за финансии истакнуваме благодарност за доставениот повик за коментари по нацрт Програмата на економски реформи за 2016 година.

Би сакале да Ве информираме дека Сојуз на стопански комори на Македонија го поддржува унапредувањето на деловното опкружување, поддршката на малите и средни претпријатија, претприемништво и иновациите, развојот на човечкиот капитал, унапредување на инфраструктурата и надворешната трговија, поттикнување на инвестициската активност и привлекување на странски директни инвестиции, како и развојот на земјоделството, кои се дел од нацрт Програмата на економски реформи за 2016 година.

За сите дополнителни информации, Ве молиме Вашиот кабинет да нè контактира на тел: 076 455 045 или на е-маил: msaveska@sojuzkomori.org.mk, контакт лице: Maja Савеска.

Срдечно Ве поздравуваме.

Со почит,

Митко Алексов, извршен директор
Сојуз на стопански комори

